

ინგა ბასტაძე

თალხი ბერანგი

ნოკლები, ესეები

ინგა ბახტაძე

თბილისი
≈ 2023 ≈

ISBN 978-9941-8-5105-6

დაბეჭდილია სტამბა „ფავორიტი სტილში“

ინგა ბასტაძე

თაღნი პერანგი

ნოკლები, ესეები

Քրիստոս զմեռել ժամը յօրհնէս,
զմեռել ձեռքդուս.

უბი ბენე, იბი პატრია –
სადაც კარგია, იქ სამშობლოა –
წყევლაა დიდი

არ მინდა ვიყო ჰომო ვიატორ –
მომთაბარე ადამიანი,
ჩემს მინაში გატოტვილი
ფესვი მსურს ვიყო

ინგა მახჭაძე
ქაიჭაფია ზემს საელაფზე

კომენტარები წინათქმის ნაცვლად

~ 13 ~

ნოველები

ღამის ჩურჩული

~ 25 ~

უპასუხო კითხვა

~ 31 ~

ოთხი ჯვარი

~ 49 ~

ბედის ხრიკები

~ 61 ~

გადასასვლელზე

~ 73 ~

იუმორესკა

~ 93 ~

„ყაყაჩოსა სინთლითა“

~ 105 ~

თალხი პერანგი

~ 123 ~

ზამბარა

~ 191 ~

შენწყვეტილი ვოდვეილი

~ 217 ~

„ჭალას ჩიტი ჩამკვდარიყო“

~ 241 ~

ხვედრი

~ 265 ~

ტყვია დარაბაში ანუ დაცემის ქორონიკონი

~ 283 ~

ესეები

~ 325 ~

კომენტარები წინათქმის ნაცვლად

მსურს, წიგნის ავტორს მივმართო:

რა კარგია შენი ქართული ენა და ძველი ფეოდალური სული! არც ერთი და არც მეორე ახლოსაც არ მიიკარებს გერმანული მოდემის ცივ იდეალიზმს, რისგანაც კარგა ხანია სიციველა დარჩა. იდეალიზმს კი საერთოდ უყვარს გაქრობა სახალხო ცხოვრებიდან. მისი სამკვიდრო, ალბათ, ინდივიდია მხოლოდ, ცალკეული ადამიანი. ადამიანთა გროვები, მასები კი მატერიალიზმში სუნთქავენ კარგად, რადგან ვერ იტანენ ჟანგბადს, სუფთა ჰაერს – ვერც მონბლანს, ვერც იალბუზს, ვერც ჰინდიყუმს.

ეტყობა, ადამიანმა უნდა მოინანიოს თავისი ცნობიერება. ადამიანთა უდიდესი უმრავლესობა დიდი სიამოვნებით აკეთებს ამას და ასეთივე სიამოვნებით უბრუნდება მცენარეულ არსებობას. დიდ უმცირესობას კი არ ძალუძს მცენარედ ყოფნა და ჯიუტად განაგრძობს ადამიანად ყოფნას.

ვისი ბედი სჯობს? ძნელი სათქმელია! ორივე მხარეს თავისი ბედი ტანჯავს და ამას ჰქვია ადამიანის ცხოვრება. სლავური სისხლის გამო ნიცშემ ეს მწვავედ განიცადა. შვაბი ჰეგელი კი „განცდას“ არ კადრულობდა, მხოლოდ „აზროვნებას“ ცნობდა. ეს განსხვავებაა მათ შორის.

ნოველა „ხვედრს“ კითხულობ და ისვენებ სუფთა ქართულით და სიტყვის ოსტატობით. მთავარი, რაც მკითხველს ეუფლება, ეს ჩვენი ქართული ლიტერატურული კლასიკიდან მომდინარე სიყვარულია ადამიანისადმი! თითქოს მოქმედება ხდება დედამიწიდან შორს, სადაც ცხოვრების ხმაური ნაკლებია და პოეტის ფანტაზია – მეტი. აქ უღრუბლო ზეცაა და სიკეთეს თითქოს არაფერი ემუქრება.

დღევანდელი მწერალი ამ სამყაროს არ იცნობს და ამიტომ ვერც ხატავს. ჩვენი ავტორი კი ისე დამაჯერებლად ხატავს, რომ დასავლეთელი მწერალი გაკვირვებული დარჩება. ეს მას მოეჩვენება ფანტასტიკის ახალ ჟანრად, სადაც ფანტაზია ნაყოფიერად ახერხებს მოქმედებას ველურ გადაჭარბებათა გარეშე. მათი ფანტასტიკა ველური ფანტაზიით საზრდოობს, ინგა ბახტაძის – ადამიანის სიყვარულით და დიდი შინაგანი სისუფთავით. ესეც ფანტასტიკაა, ოღონდ ქრისტიანული, ზომიერი. ეს „თბილი ნერვი“ ჩვენს ლიტერატურაში მუდამ ფეთქავდა. ავტორი სწორედ ამ ფეთქვის ერთგული დარჩა.

მაგრამ ამ ნოველაში, და სხვაშიც, მთელი სიგრძე-სიგანით დგება „ბოროტების პრობლემა“: საიდან და რისთვის ჩნდება ამ უღრუბლო სოფლის თავზე ბოროტების აჩრდილი? ბედისწერისგან? მაშინ ბედისწერა მდგარა ღმერთზე მაღლა და ჰგეებს ღმერთზე უწინარეს.

მწერლისთვის ეს ცნობისმოყვარეობის საკითხიც არის და პროტესტის ნოტაც. „ცის“ მიმართ პროტესტის უქონლობა მე სიჩლუნგედ მიმაჩნია და ფარისევლობად. ამიტომ ე. წ. უფლის რწმენა ორივეს შეიცავს.

ყოფნა მესმის არა ღვთის ან ეშმაკის მეუფებად, არამედ მათ ომად. ამის კარგად გაცნობიერება იცავს ადამიანს „ბოროტების წარმოშობის“ თეოლოგიური კითხვისგან და ნაწილობრივ ამშვიდებს კიდევ მას. და საერთოდ: ომი სამყაროს შიგთავსია, გარეგნულად ესოდენ მიმზიდველი სამყაროსი! მართალია ჰერაკლიტე: „სამყარო მარად ცოცხალი ცეცხლია, ხან რომ გაჩაღდება და ხან რომ მიწავლდება“. ცივილიზაციის ნივთიერი ფუფუნებანი ვერაფრით სჯობს იმ ომსა და ე. წ. საშინელებებს, რაც მას უცილობლად მოსდევს.

ბრწყინვალე ნოველა „ჭალას ჩიტი ჩამკვდარიყო“. ყველაფერი კარგი: „კარგი თბილისის“ მონატრება, „ზნეობის სიყვრული“, რამაც ადამიანი უნდა შეგვაძულოს. სულიერი არისტოკრატიზმი, რაც ჩვენი მწერალი ქალის თვისებაა; შემეცნებისგან გამდიდრება და ტანჯვა...

შოპენჰაუერი ამგვარ ტანჯვას სიმშვიდის წყაროდ იტყოდა. მაგრამ სანამ სიმშვიდეს მოიტანდეს, მანამ ის მხოლოდ ტანჯვაა. ხოლო ეგზისტენციის ფილოსოფოსები დაამატებენ: სიმშვიდეს არავინ გპირდება, შენვე რისკავ ამ მოლოდინს და თვითონვე აგებ პასუხს შედეგისთვის!

ავტორს მინდა ვუთხრა:

ძლიერ მიზიდავს შენი მართალი, ტრაგიკული იდეალიზმი და ოსტატურად გამართული სიტყვა. ადამიანი სწორად უნდა აფასებდეს ცხოვრებას. ეს ამშვენებს მას. მე კი დავიღალე კაცობრიობის დაუსრულებელი თვალთმაქცობისგან, რაშიც უპირველესად რელიგიას ვდებ ბრალს! მან ადამიანი შეაჩვია უტიფარ სიცრუეს და ამით ყველა ჯურის ნაძირალებს გაუხსნა გზა.

შემეცნებანი თავიდან აშფოთებს და აფორიაქებს სულს. მაგრამ მერე და მერე ამშვიდებს მას მალალი, ინტელექტუალური სიმშვიდით, ატარაქსიას რომ ეძახდნენ ძველი ეპიკურელები და, ნაწილობრივ, სტოელები.

ნოველაში „გადასასვლელზე“, როგორც სხვა დანარჩენში, ყოველთვის ორი ძირითადი თემა შეიმჩნევა: ერთია ჩვენი ეროვნული ცნობიერების უბადრუკობა, მეორე კი – საერთო ადამიანური ბოროტების საკითხი. ასე კანტმა თავისი ცხოვრების ბოლო წლებში დანერა „რადიკალური ბოროტება ადამიანში“. შოპენჰაუერი კი ამბობდა, შეუძლებელი მგონია რამდენადმე კეთილშობილი ადამიანი ცხოვრების დაისზე მიზანთროპიამ არ შეიპყროსო.

„ხვედრი“ უღრუბლო ზეცის იდილით იწყება და მწვავე ბოროტების აფეთქებისკენ მიდის. თითქმის უმიზეზოდ ჩნდება ის, თითქოს არაფრისგან. ამ ნოველაშიც თითქოს ყველაფერი რიგზეა, მაგრამ „სკოლა უკულმა დგას“ და ამ ფონზე ექსპიზიციონისტის აჩრდილი დაძრნის.

მარგოს კი გარედან ინსპირირება არ სჭირდება არც სიღარიბისგან, არც ქუჩისგან. ის თავის თავში ატარებს შურსა და ღვარძლს, რასაც ვერაფერი მოერევა, ვერაფერი ამოძირკვავს. ხოლო ყოფილ თანაკლასელთა შეხვედრა მკვდრადშობილი წამონყებაა, მკვდრის გაცოცხლების ამოო მცდელობაა.

ფულის კეთების მარადიული უკვდავი სქემა ზუსტადაა დახატული ნოველაში „ბედის ხრიკები“, სხარტად და ელვისებური ინტუიციური წვდომით. მაგალითად, უნივერსიტეტში სასწავლო წლის ბოლო აკორდზე, მაისიდან თითქოს ყველაფერი იცვლებოდა. შუამავალი ტიპები უნივერსიტეტის ბაღში გამოდიოდნენ დილიდან და საქმიანად იდგნენ, ან მძიმედ დააბიჯებდნენ. შიგნით არც კი შემოდოდნენ. იქ სხვა „სასტავი“ ჩნდებოდა. პირველი ის იგრძნობოდა, რომ მთელ სასწავლებელში მათი მოძრაობა და საქმიანი ურთიერთობანი იყო მთავარი, რომ უნივერსიტეტი ამისთვის არსებობდა, სხვა ყველაფერი კი მეორეხარისხოვანი დანართი იყო. ამ „სასტავში“ ვერ მოხვდებოდი, თუ ცაში არ დაინერებოდა ბრძანება. ე. ი. უნდა დაიბადო მის წევრად. მიწაზე მხოლოდ ამ ციური ნახაზების გადანერა ხდება.

ფულის კეთების საკითხი ნაკლებად საინტერესოა – ცხოვრების მარადიული ნახაზი კი პირიქით. ნოველაში ეს დაიხატა ხელის ერთი მოსმით. მთავარი მოქმედი პირი შურა-ალექსანდრა თითქოს არსებობს და არც არსებობს, იდუმალი ხაზების კონაა. მისი ყველა მოძრაობა საიდუმლოებითაა სავსე, რადგან ის რეალობის ძირის ძირია.

მსხვერპლადაა შეწირული წუთისოფლის ხრჩოლვას. ის ერთგვარი წამებული მსხვერპლია, ასკეტია; მიდასსა ჰგავს ბერძნული მითებიდან, ვინც ფანტასტიკურმა სიხარბემ ცხოვრების გარეთ დააყენა და ოქროს მჭვრეტელად აქცია. შურა-ალექსანდრამ სიყვარული, ოჯახი, სიღამაზე, სიცოცხლე შესწირა ოქროს და ძვირფასეულობას. თვითონ კი მწირივით იცხოვრა.

ეს თითქოს გვიკვირს, მაგრამ ცხოვრება სწორედ ასეთ სიგიჟეებზეა აგებული. ასეთი ადამიანის ახლოდან დახატვა შეუძლებელია, რადგან ახლოს ვერ მიხვალ – მაშინვე გაქრება. ასეა, რადგან ის საფუძველთა საფუძველია, თუმცა კი, პირიქით, გამონაკლისი გვექონია.

ავტორმა ეს ინტუიციით იგრძნო და ზედმინვენით ფრთხილად წარმოსახა...

„ყაყაჩოსა სინთლითა...“ ძლიერი ნოველაა. დადასტურებაა ერთგვარი „პესიმისტური ფატალიზმისა“.

ამ პირობით ტერმინს კარგი მნიშვნელობით ვამბობ. „ფატალიზმი“ იმის გახაზვაა, რომ ჩვენი ბედი ჩვენზე არ ჰკიდია, იდუმალი ძალების ხელშია. ამას ყოველი წამი ადასტურებს ჩვენი ცხოვრებისა. „პესიმიზმი“ კი ისაა, რომ ეს იდუმალი ძალები, როგორც წესი, ეწინააღმდეგება ჩვენს ნებასა და სურვილებს. ამასაც ყოველ ნაბიჯზე ვგრძნობთ. არანაირი ღმერთი აქ არ ჩანს. ხოლო თუ ჩვერთავთ თხრობაში რაიმეს ასახსნელად, არ გამოგვადგება. ვერაფერს აგვიხსნის. პირიქით, წინააღმდეგობაში მოვა ფაქტებთან, ცხოვრების ფუნდამენტურ მდგომარეობასთან და ამით ფეხებში გაგვებლანდება.

ოღონდ ეს არ ნიშნავს, რომ ცნობიერი არსება საცოდავია ღმერთის გარეშე. ჩვენი მდგომარეობის მთელი თავისებურება და არსი ისაა, რომ ჩვენ „ღმერთიც“ ვერ გვიშველიდა. „ღმერთი“ მანამდე სუფევდა, სანამ მოვიდოდით, და გაქრა ჩვენი მოსვლის გამო. დაბრუნდება მაშინ, როცა აღარ ვიქნებით. აი, ასეც შეიძლება დახასიათდეს ადამიანი ვითარცა სამყაროული მდგომარეობა.

მე ცნობიერება მიმაჩნია ერთგვარ დევიაციად, გადახრად. პრობლემა ესაა და არა „საიქიოს“ ან „სააქაოს“ საქმეები. შემეცნების მთავარი მიზანი და დანიშნულება ისაა, რომ ამხილოს ჩვენი გაბითურება, რაიც გვჭირს „ოპტიმიზმისგან“, „გამოსავლის“ ძიებისგან. აი ეს, ჩვენი გაბითურების მხილება მიმაჩნია ერთადერთ ხსნად. ჩვენი სიამაყე ისაა, რომ მივხვდით, ვამხილეთ და, მაშასადამე, აღარავართ გაბითურებულნი. პირიქით, ნელგამართულნი ვდგავართ. მართალია, სიკვდილის წინ გული აუცილებლად აგვიჩუყდება და ცრემლიანი თვალებით მოვიხედავთ უკან, მაგრამ ეს ჩვენი სისუსტეა და ვერაფერს გვმატებს. პირიქით, უკან აღარ უნდა მოვიხედოთ.

თალიკო ავტორის სულს გამოხატავს, სულს მწერალი ქალისა. ეს ქალური ინტუიციია. უცილობლად ტკივილიანი წარსულისგან და მომავლის გამო გამოუცნობი ძრწოლისგანაა ეს ინტუიციის ნაკერ-

ნაკემსი. მისი ცხოვრების ერთადერთი აზრი მისი ნათელი გოგონაა, ვინც ყაყაჩოების, ანუ საცხოვრებო ილუზიების ზღვაში ცურავს. მაგრამ მას გაიტყუებენ პეპლები – ბედის ანგელოსები. დედა უკუღმა გამოეკიდება ბედისწერას, მაგრამ ეს საცოდავი მოძრაობაა და ბოლოს სიზმრად გადაიქცევა. ის ჩაიკეცება უკანასკნელი მოლანდების წინაშე. ის მისმა შიშებმა მოცელეს და დამარხეს.

გულში ყველაზე მეტად პატარა ნოველა „ღამის ჩურჩული“ რჩება. უყურადღებოდ მიტოვებული, საიდუმლო მხარეს ეხება ადამიანის ცხოვრებისა. კარგად უპირისპირდება სექსუალურ ურთიერთობათა გამარტივების თანამედროვე ტენდენციას და წინ წამოსწევს მის საიდუმლო მხარეს.

„შენყვეტილ ვოდევილში“ და „ზამბარაში“ ეთიკური პრობლემატიკა ბატონობს – გულისტკივილი საქართველოს ზნეობრივი დაცემის გამო. კარგადაა გახაზული ქართული ზნეობრივი დეკადანსის თავისებურებაც. ზნეობის დაცემა საერთო მოვლენაა დემოკრატიული მსოფლიოსთვის, მაგრამ დასავლეთში ის რალაცნაირად უპიროვნო, „უმანკო“ და შედარებით ასატანია. ევროპელი კაცი რობოტივითა და შინაური ცხოველივით მიჰყვება ამ დეკადანსის ტალღას, რომელიც ფრანგული რევოლუციიდან და მონარქიის დამარცხებიდან მომდინარეობს.

საქართველოში კი იმავე დეკადანსს თან ახლავს აღტაცება, თითქოს მივაგენითო ცხოვრების აზრს. სასაცილოა ეს და სატირალიც. უზნეობაშიც ვყოყლოჩინობთ და ევროპულად ვასალებთ მას. ეს წარმოისახა „ვოდევილშიც“ და „ზამბარაშიც“ – უზნეობა შემოქმედებად იქცა!

გახარებს დანმენდილი, კრიალა ქართული. საერთოდ, ენა ყველაზე კარგად, ნებიერად პოეზიაში გრძნობს თავს. ნოველების ავტორის ქართულიც პოეზია უფროა, ვიდრე პროზა. მისი დამოკიდებულება ენასთან ძალიან ფრთხილია. ენასთან მოპყრობის მაღალი კულტურა სულიერი არისტოკრატიზმია.

„უპასუხო კითხვა“ ტკივილიანი ნოველაა. ეს ტკივილი ცინცხალია და თრთის. ის, ბევრი სხვა ნოველის მსგავსად, წმინდა ლიტერატურული ნოველაცაა და მხატვრული ესსეც, ანუ პიროვნების

განცდებზეც მოგვითხრობს და ქვეყნის საერთო მდგომარეობაზეც. რაოდენ კანონზომიერი და მართალია მისი ტრაგიკული დასასრული. მკითხველში იმავე განცდას იწვევს, რასაც გალაკტიონის სტრიქონი „ქალაქში, მტვერში წაიქცა ბავშვი...“ და მთელი ეს პატარა ლექსი. ეს ბავშვი ნოველაში ბოლოს გამოჩნდა, არც არაფერი უთქვამს, მაგრამ დაუვინყარ შთაბეჭდილებას ტოვებს მკითხველში. ეს მწერლობაა! ავტორს უყვარს ადამიანი, სულისა და გონების სისუფთავე და ეს იწვევს ცხოვრების თავისებურ სიძულვილსაც. სიყვარულისგან ნასროლი ჩრდილია ეს სიძულვილი. მწერალს თუ სიძულვილის უნარი არ აქვს, ის ვერც სიყვარულს გამოხატავს და, მაშასადამე, ცხოვრებას ასცდება.

სიძულვილის საგანი კი ბოროტებაა. მწერალს უკვირს მისი არსებობა. ადვილია თქმა, რომ ბოროტება აუცილებელია; რომ სიკეთეა გასაკვირი, თორემ ბოროტება სამყაროში შინ გრძნობს თავს. ვისაც ჰგონია, რომ ამით საკითხი გადაწყდა, ძალიან ცდება. კითხვა „რატომ?“ სწორედ ახლა, ამის გამო იფეთქებს: „მაშინ რა საჭიროა ყოფნა? იქნებ არყოფნა სჯობს?“ ჰამლეტმა სწორედ ეს იკითხა.

პესიმისტები ამ საკითხს არყოფნის სასარგებლოდ წყვეტენ. მაგრამ არსებობს კიდევ უფრო მრუშე და მიძიმე პასუხი: „ყოფნა და არყოფნა ერთი და იგივეა, ანუ ერთმანეთზე უარესია!“ ასეთი აფორიზმი თალესს მიეწერება, თუმცა ყველა დიდი მოაზროვნე სწორედ ასე ფიქრობდა. ეს ჩანს ჰამლეტის მონოლოგშიც, ჯაკომო ლეოპარდის თხზულებებშიც, შოპენჰაუერთანაც, მარტინ ჰაიდეგერთანაც, ვაჟა ფშაველასთანაც... ადამიანის ამგვარი ბედი კონსტანტინე გამსახურდიამ თავის რომანებში „მამისგან წყევლად“ განმარტა.

„ტყვია დარაბაში“ ძალიან ძლიერი ნოველაა, საქართველოში დამდგარი საბედისწერო ვითარების გამომხატველი, ტკივილიანი, თან ავტორისეული დაწურული ლიტერატურული სტილით. ღრმა შთაბეჭდილებას ტოვებს. თითქოს უსაშველობაც არაა, მაგრამ არც საშველი ჩანს. იდეალიზმის იმედი გვაქვს. თან ვხედავთ, რომ ქართული ცნობიერება იდეალიზმისთვის არ ვარგა, ვერ დაიტევს მას და ეს არაერთხელ დაამტკიცა.

საბჭოთა კავშირში, კერძოდ, მის სტალინურ პერიოდში ჩვენმა იდეალიზმმა გაიღვიძა, მაგრამ „დათბობის“ ხანიდან დაიწყო ჩვენი ცნობიერების „გაბურჟუება“. კავშირის დაშლამ კი ეს ბურჟუაზიული ცნობიერება ჭიაყელურ ეგოისტად და მხედრიონულ მტაცებლად აქცია.

ამიტომ მისი „იდეალიზმის“ იმედი აღარ უნდა გვექონდეს. არაფერი ქართულ ცნობიერებაში აღარ დევს თვითმოსპობის მექანიზმის გარდა.

ამაღლებულს და ჰეროიკულს დღეს ვერსად ამოიკითხავ, მაგრამ მართალ სიტყვას უნდა მისდით მაინც. სიმართლე ახლა იშვიათობაა ცნობილ სიქველეთა შორის. არადა, სწორედ მან უნდა მიიპყროს ჩვენი ყურადღება – სიმართლემ წერაშიც და ცხოვრებაშიც! „ტყვია დარაბაში“ ამ სამრეკლოდან მოგვიწოდებს.

„თალხი პერანგი!“ – დიდებული ქართულით ვისუნთქე, სუფთა ჰაერით! ენის სისუფთავე და სულის სისუფთავე ბატონობს შიგ. სწორედ ის, რაც ყველაზე მეტად აკლია დღევანდელ საქართველოს.

აქ კიდევ უფრო დაკონკრეტებულია მწერლის იდეალიზმი: ან სულიერება ფეთქავს ცხოვრების გულში, ან ცხოვრება, უბრალოდ, შეუძლებელია!

ასეთი იყო გერმანული სულიც მეთვრამეტე საუკუნის შუახანებიდან, ვიდრე მეცხრამეტის ბოლომდე. გერმანიაში რიყის ქვაც კი ამ სულიერებით იყო გაჟღენთილი. შილერის თაობა იესოს დაბადების მსგავს რაღაცას ელოდა. ბედის ირონია: მათ შორის თვით ყველაზე დინჯმა ჰეგელმაც კი ფრანგული ზარბაზნების ჯოჯოხეთური გუჟინი მაგ დაბადებას მიაშგავსა!

მხოლოდ შოპენჰაუერს ელიმებოდა ექიდნურად, განზე გამდგარს! ხოლო ნიცშემ სულ მალე თავისი ტრაგიკული შემოქმედებით დაასრულა ეს წმინდა იდეალიზმი. ზეკაცის საიდუმლოებად აქცია იგი, ისტორიისგან სრულიად განაპირებულ შინაგან ყინულად... და მან უმწვავესად განიცადა სპეტაკი სულის ეს სრული მარტოობა. განსხვავებით შოპენჰაუერისგან, ვინც ფილოსოფიური სიბრძნით აგემოვნებდა და ინელებდა ამ მარტოობას.

ეს ქმნილება ალბათ „მხატვრულ-ფილოსოფიური ესეა“, შეჯამებისა და დასკვნისმაგვარი. წმინდა არისტოკრატის, ახალგაზრდა თბილისელი ქალის მიერ ცხოვრების უდაბნოს შემეცნება. ეს უდაბნო ფიზიკურად შუა აზიაშია, მაგრამ ეს ქალის წინაგრძობაა, მისი სიზმარია. ამ ავანტიურისტულმა სიზმარმა აიტაცა იგი და ხიფათით სავსე გზას გაუყენა. მხოლოდ შემთხვევამ და ქალის ინტუიციამ გადაარჩინა რომანტიზმის ეპოქის ეს უკანასკნელი მოჰიკანები – ახალგაზრდა ცოლ-ქმარი.

რა მიიღეს მათ ამ გადარჩენით? ცხოვრების მძიმე გამოცდილება და რალაც გაურკვეველის იმედი, მეტერლინკის ლურჯი ფრინველი! მათ იგრძნეს: ყოველივე გარკვეული და რეალური ცუდია; მაგრამ რჩება რალაც გაურკვეველი, რაც რეალობაზე მაღლაა – მუსიკურ კრეშჩენდოსავით.

ცხოვრება თითქოს ფერფლად იქცა, მაგრამ მაინც გამართლებულია. გამართლებულია სწორედ იმ ცეცხლით, რამაც ფერფლად აქცია. ჩვენ ვტოვებთ ნუთისოფელს ისეთსავე სულელურს, როგორც დაგვხვდა. მაგრამ ის ღირს მხოლოდ იმ შინაგანი ცეცხლისთვის, რამაც ეს სისულელე გამოაჩინა, გაანათა, გადაუარა ვითარცა ფერფლს და ცათა ბნელეთში მიიმალა!

მე მნამს ადამიანის უმაღლესი მიზანი. ესაა საგანთა არსის შემეცნება და აქედან გამომდინარე განრიდება ცხოვრების მორევისგან, მისი ქაფისგან, ანუ „ნარმატებისგან“, „სოციალური აღიარებისგან“, ადამიანებთან მიჯაჭვულობისგან, მათი გართობებისგან. რალა დარჩაო, მკითხავს თანამედროვე მოქალაქე. ვუპასუხებ: დარჩა აზროვნება და მისი სხივით განათებული სინდისი.

შემეცნების, მარტოობის გზის გავლით თუ არა, სხვაგვარად ეს ნოველები ვერ შეიქმნებოდა. მარტოობის კულტურა ხომ კულტურის ყველაზე კეთილშობილი წახნაგია!

ზურაბ ხასაია
ფილოსოფოსი, პოეტი

ნოკლები

ღამის ხუზხული

ღრუბლებო შავო, მზეო საპყარო,
მე ალტაცების ზღვაში შეველი.
აღმოვაჩინე მთელი სამყარო,
ქვეყნისთვის ჯერაც მიუკვლეველი.

გალაკტიონი

კოლხური ჰაერის მითური სურნელი ეფინებოდა იმერეთის იმ დაბა-სოფელს. დღე თენდებოდა და ღამდებოდა. ღამე კოლხურად გრძნეული, სასწაულს ჰპირდებოდა თითქოს იქაურებს და ვნებით ავსებდა.

ხვეულებით მორთულ ჟანგმოკიდებულ რკინის ჭიშკრებთან თავშეყრილები საკვირველი ამბებით ასაზრდოებდნენ დაუოკებელ ფანტაზიებს და ცხოვრების გამოცანებს არკვევდნენ. რამდენი საოცრება გადმოცემულა გარდასული დროიდან და ვინ მოთვლიდა, რამდენი ფერადოვანი წარმოდგენით ილექებოდა მათში, ჰაერის მითური სურნელი კი სულ ახალს და ახალს შობდა.

სწორედ ასეთ ჭიშკართან აიკრიფა იდუმალი ამბის ახალი მოთხრობა. ისევ კოლხური ფანტაზიით. ერთი იყო – ჭიშკართან კაცები იყვნენ მხოლოდ და იმერთათვის უჩვეულო შენელებული, დახშული ხმით თხზავდნენ ამ ამბავს.

დაბა-სოფელში, ცოტა მოშორებით, ძველ და პატარა აივნთან ოდაში ახალგაზრდა ხეიბარი კაცი ცხოვრობდა. წელს ქვემოთ მონყვეტილი, ლოგინს იყო მიჯაჭვული. ნათესაობა უმართავდა ხელს და უხანგრძლივებდა სვებედდანიყველილ სიცოცხლეს...

და კიდევ ვილაც. ასე უნდა გაეღია ბოძებული მწარე წუთისოფელი. თავიდან იქაურებს გული შესტკიოდათ ახალგაზრდა კაცის სატანჯველზე. მერე ნელ-ნელა შეეჩვივნენ და თანაზიარი განცდაც გაქარწყლდა, მივიწყებას მიეცა.

ერთ დღეს ვილაცამ ამბავი მოიტანა, ღამლამობით ქალის ლანდი გაკრთება და ძველი ოდის ხავსმოდებულ ჭიშკარში უჩინარდება ხოლმეო. კოლხურ საოცრებებს მიძალეებული იქაურები დაიძაბნენ – გაგონილი ნამდვილ ამბად მიელოთ თუ ამბის მომტანის ღამეულ მოჩვენებად?

იმ ჭიშკართან თავმოყრილი კაცები, დახშული ხმით რომ არკვევდნენ წარმოუდგენელს, ხელებს შლიდნენ გაოცებით:

– რავა შეიძლება ეგი საქმე, ა? რავარი უნდა იყოს წელქვემით მონყვეტილი კაცისთვის? არა, დოუჯერებელია ეგი.

ხანში შესულმა კაფანდარამ, წლობით ნარეცხ გაქუცულ პერანგს თავმომწონედ რომ ისწორებდა, ხელები გაშალა, თვალი მოჭუტა და იქედნურად ახვიხვინდა:

– რავა და ისე, რავარც საჭიროა. ეგი საქმე რომ გამოდის და შეიძლება თურმე, ანი მაინც გეიგეთ. აპა, ქალი რომ მიიპარება ფანცქალით ბნელში, ვითამ ტყვილად? არაა მასე. ქალი ქალია და თუ ეიშვა თავი, სასტაულს იზამს.

პასუხის გაცემა გაუჭირდათ კაცებს და გაჩუმდნენ.

მობიბინე ეზოში ჩადგმულ პატარა გაჭვარტლულ სამზადში ქალებს რა გააჩუმებდათ? შუბლზე ხილაბანდნაკრული, განრიპული ქალი ქობაშემორღვეულ კაბას წამდაუნუმ ისწორებდა და ქმრის ძველ, ჩათელილ ფეხსაცმელში ფეხგაყოფილი ჯიუტად იმეორებდა:

– უყურე შენ, შეხედე შენ! კაცობაკტარ ბიჭს ეგი ქალი რეიზა აკითხავს ბნელში? ზღაპრებს უყვება ან ნანინას თუ უმღერის ძილის წინ. აპა, სხვა რაი? რეიზა იმეტებს თავს უბედური. გოუთვალაით და ჟამი შეყრია დანყველილს.

ჯერაც ახალგაზრდა, თეძომალალი და მკერდსავსე თვალყუყუნა მოხდენილად მორგებულ გახუნებულ ჩითის კაბაში, არ ეპუებოდა:

– უყვარს იმ გოგოს ნამეტანი, თვარა რეიზა გეიმეტებს თავს ღამლამობით ნონიალისთვის. ხალხის მეერიდება ქე მაინც. სიყვარულს შეუძლია ეგი, სიყვარულს შეუძლია სასტაულები, მითქვამს მე.

ქალებმა მხარი აუბეს ჩითისკაბიანს:

– ასეა ნამდვილად. თუ წარმეიდგენთ, რა ნანინას უმღერის ეგი ქალი კი არა, ი კაცი და კაისაც უმღერის, მაშინ რას იტყვით, ჰა? შეუძლია ეგი სიმღერა კაცს და უმღერის. რაია ამაში დოუჯერებელი.

ჩაიცინეს ქალებმა და დაიშალნენ.

ღამე შემოიპარა უჩუმრად დაბა-სოფელში. მთვარე გულგრილად დაჰყურებდა ლარივით გაჭიმულ შარას. სიპი ქვით, ვინ იცის როდის საგულდაგულოდ ნანყობი, ალაგ-ალაგ დაბლობის მსუყე ხავსით დალაქული ყორე-ღობეები თითქოს მცველებად ედგა ნალოლიავებ-ნაფერებ ეზოებს.

უკადრისობდა კოლხეთის მინა ორღობეებს და ხელისგულივით გაშლილ შარაგზას სჩუქნიდა იქაურებს.

ზღაპრისეულად გატოტვილ ხეებს რომ არ დაეჩრდილათ გზისპირი, შეუმჩნეველი იქ ვერაფერი დარჩებოდა.

ამ გზისპირს მიჰყვებოდა კატისებური სიფრთხილითა და სიმსუბუქით ქალი-ლანდი. მის ფეხქვეშ დახრეშილი მინა თითქოს ბუმბულად ქცეულიყო. სიბნელე კი მცველად. გაყურსული ღამე საიდუმლოს უნახავდა ქალ-ლანდს, მედეასეულ ლტოლვას მისტიკურ ფრთებს ასხამდა.

ჭიშკარიც არ გაიღო ღრჭიალით და არც დროთა სვლაში ჩამუქებულ ნაბლის ხის კარს დასჭირდა შეხება.

ოთახის ბინდში ზღვის დამტვევი ჩურჩული გაისმა:

– აგერ ვარ, შემოგველოს ჩემი თავი, მოვ...

ხმა განწყდა და გაიყინა.

რიკულებიან ძველისძველ რკინის საწოლის ქათქათა ქვეშაგებზე წამომჯდარი ახალგაზრდა კაცი დაბნეულად დაჰყურებდა იატაკს დაბჯენილ აქამდე მკვდარ ფეხის კიდურებს...

დილის ცისმარზე შარაზე გამოსული შუბლზე ხოლაბანდნაკრული განრიპული ქალი ნკეპლით მისდევდა ჟღალ ძროხას. პატარა ოდას რომ მიუახლოვდა, ნაბიჯი შეანელა, პარვით გაჰხედა იდუმალ ჭიშკარს და გაქეავდა.

ოდის აივნის მოაჯირს დაყრდნობილი, მთელი ტანით შემართული მხრებგაშლილი ახალგაზრდა კაცი მდუმარედ გასცქეროდა ცის უსასრულო სივრცეს.

კარის ზღურბლთან ქალის სილუეტი ჩანდა. მხოლოდ ქალის. ლანდი სადღაც გამქრალიყო...

ჭიშკრებთან გამოფენილი იქაურები ნეტარი გაოცებით მეთავერ უსმენდნენ შუბლზე ხილაბანდნაკრული, ქმრის გაჯეგულ ფეხსაცმელში მოფლატუნე განრიპული ქალის ხმამალალ ვიშვიშ:

– დიდუ, რა ნახა ჩემმა თვალებმა, დიდუი!.. სასტაული სცოდნია თურმე სიყვარულს, სასტაული, გეიგეთ!

კოლხეთის მითური ჰაერის სურნელი გადაევლო დაბა-სოფელს იმერეთში. ის ფანტაზიის ახალ ამოფრქვევას ამზადებდა.

უბასუნი კითხვა – Warum?

ამად ვწუნობ სანუთროსა,
სულ ბნელია, რასაც ელავს!

დავით გურამიშვილი

– ჯენჯია, ჯენჯიაა! – გაისმა ბლავილისებური ძახილი ვერის ერთ ძველ ეზოში. შეფიცრულ ვინრო აივანს აკრული ციცქნა-გოგო ოთახში შეფრთხილდა. ეზოს შუაგულს შებანჯგვლული, უამგამოვლილი კაცი იდგა, ჭუჭყიანი მოსაცმელი მუხლებამდე სცემდა, ზორბა აღნაგობის პირქუშად იმზირებოდა და აქაურობას მოსვლას ამცნობდა. მხარზე აკიდებული ხის ხელნაკეთი მძიმე დაზგა სალესი ქვის გორგოლაჭებით ეზოს კაიხნის აცვენილ საფარზე ერთი ამოსუნთქვით დადგა და იქაურობას გახედა.

– მუნჯი მიშა მოვიდა, მუნჯი მიშა, – შუშაბანდის ფანჯრებიდან გასძახეს ერთმანეთს.

ქვედა და ზედა ეზოდან მოგოგმანდნენ ქალები დაჩლუნგებული დანებითა თუ მაკრატლებით. მოლუშული მუნჯი მიშა დაზგის ძირს ფეხს აჭერდა და მბრუნავ სალეს გორგოლაჭებს ნაპერწკლებს ადენდა. ქალებისთვის ეს სანახაობა იყო. ჭორაობის საბაბიც.

გაჯიუტებულ და აკვიატებულ ბავშვებს მუნჯი მიშათი აშოშმინებდნენ – ვეტყვით ყველაფერსო. ციცქნა-გოგოსაც, თუ მობეზრებულ ფაფაზე აიმრიზებოდა, მუნჯი მიშა მოვაო, ეტყოდა დედა. მუნჯი მიშას მრისხანე საფრთხობელა თავის საქმეს აქაც

აკეთებდა. რა მოაწყენდა ეზოს, თუხთუხა ცხოვრების სცენად ქცეულს?

- მამალო, წითელი მამალო!
- მეწვრილმანე, მეწვრილმანეე!
- მანონი, კვერცხი, „მალაკო“!..
- ქათამი ვის უნდა, ქათამი!..

სიცოცხლის კასრს ავსებდა შეძახილები და ისიც დუღდა ძველ ეზოში. პირველი ადგილი მაინც მამალოს ეკავა:

– მიყიდე, რაა, მიყიდე! – ჭიჭყინით აბრუებდნენ ბავშვები დედებს. წვრილ ჯოხზე წამომჯდარი ბიბილოიანი ფერად-ფერადი მამალო კაპიკები ღირდა და დედების უარს მინა ფეხქვეშ ეცლებოდა.

დიასახლისებთან მაინც მეწვრილმანე პირველობდა. კისერზე ფართო აბჟანდით ჩამოკიდებულ მოგრძო მოსიარულე დახლს ჩაციებით უკირკიტებდნენ. ნემსებს, დუგმებს, კოჭის ძაფებს, საქსოვ ჩხირებს, იაფიან მაქმანებსა და სხვა სიკეთეებს მერამდენედ სინჯავდნენ.

ღიმილიანი თმენით იტანდა გულის წამლებ ზოზინს მეწვრილმანე. ფეხზე ძლივს იდგა ხანში შესული გაძვალტყავებული ებრაელი კაცი და გულში თავის გაჩენის დღეს სწყევლიდა.

ქათამს თვალს არიდებდნენ გულდანყვეტილი ქალები, დღესასწაულისთვის თუ დაგეგმავდნენ მის ყიდვას.

თუმცა სართულებზე აქა-იქ კანტიკუნტად იყვნენ გამონაკლისები, ვისაც ქათამსა და ბევრ სხვა რამეზე მიუწვდებოდათ ხელი. მაღალქუსლიან ფეხსაცმელზე შემდგარი, კაბარდინის პალტოებსა და მაშინ სანატრელ „სტიკლიანკა“ ჩულქებში გამოწყობილები კი პაკიპუკით ისე ჩაუვლიდნენ ამ ყველაფერს, თითქოს თავს არიდებდნენ იქაურობას. ალბათ იცოდნენ ეზოს საზომი – ნამამაძალღევით აქვთ ყველაფერი ნაშოვნით.

ეს კი დიდ უზნეობას უტოლდებოდა მაშინ. მერე, კარგა მოგვიანებით, როცა თევზის თავი საქვეყნოდ აქოთდა და სხეულსაც ღპობა მოედო, ნამამაძალღევის ცნებამ პატივით დაინყო აღმასვლა.

დიდ გაჭირვებაზე ხელის მოთბობა ჯერ კიდევ ომის დროიდან დაიწყეს მენავთეებმა და მეპურეებმა. ეს კიდევ „უცოდველი“ რამ იყო. მათ შემდეგ, როცა რალაციით შეგულიანებულები ჩახვდნენ, ხელი ხელსა ჰბანს და ორივე პირსაო, ბეჯითად მიჰყვნიან ამ სიბრძნეს...

პარტიულ კიბეზე კენწეროსკენ აცოცებულებს მართლაც გადასებული ფიალა ჰქონდათ, მაგრამ ისინი სულ სხვა სივრცესა და გარემოში ცხოვრობდნენ და არაფერი ესაქმებოდათ ძველ ეზოსნაირებთან.

მაგრამ, როცა ჩამოხობებისა თუ ზღართანის დრო დგებოდა, სავსე ფიალა უკან რჩებოდათ, წინ კი ცარიელი დახლი ელოდათ. შემდგომში ჩამოხობება-ზღართანის ეს წესი გადაჯექ-გადმოჯექით შეიცვალა. თავისიანების „გაფუჭებას“ აქედან მოყოლებული სამუდამო ტაბუ დაედო ვერცხლით მოვარაყებულ დიდ ყანნად ქცეულ ფიალასთან ერთად.

ეზომ ეს ჯერ კიდევ არ იცოდა. ეს ჯერ მხოლოდ ნახევარფიალა იყო იმ ყიამდე ასულ ძლომაში, რომელსაც დიდი სამშობლოს უმომავლო გზა უნდა დაესრულებინა.

ძველ ეზოში ოჯახებს თავ-თავიანთი ცხოვრება ჰქონდათ. ამქვეყნად მოსვლისა და წასვლის საკუთარი ბედ-იღბალი. ვისაც როგორ შეეძლო, ისე მიიკვლევდა დიდი სამშობლოს უმომავლო გზას. მაგრამ მათ ყველას თითქოს ერთ დიდ ოჯახად კრავდა და ადულაბებდა საიდანლაც შემოლოლებული სიღარიბე.

ვერის ძველი ეზოც ხომ იმ თვალმიუწვდომელი სივრცის ნაწილი იყო, დიდი სამშობლო რომ ერქვა სახელად. დიდი ბელადის შარავანდედით შემოსილი. ისიც, დიდი სამშობლოს კვალდაკვალ ისე ითავისებდა მობუზულ ხელმოკლეობას, როგორც მოძმესა და ახლობელს. ალბათ ამიტომ შეეძლო სიღარიბით დაოსტატებულს წლობით ნახმარი და გაცვეთილი მაუდის პალტოს შემოქმედებითი შთაგონებით დარღვევა-გადმობრუნება. გალამაზებაც კი. გაცრეცილ-დახვრეტილი წინდებისა და საცვლების დახელოვნებული კემსვა.

უშფოთველ ჩვევასა და უშფოთველ აზრს ერთიანად მოეცვა ყოველივე. სხვაგვარად ვერც იქნებოდა. კარგად გათვლილი სიზუსტით ნამდვილდებოდა საყოველთაო თანასწორობის ქადაგებას მორგებული, საყოველთაო სიღარიბის მედიდური ჰიმნი. ჯერ კიდევ სჯეროდათ ამ ჰიმნის და იმედი ხვალინდელზე გადადიოდა.

მაგრამ ეს სიღარიბე ქმნიდა იმას, რისი შექმნაც სხვას ვერაფერს შეეძლო – ნიგნიერების სიმდიდრეს. ეს სიმდიდრე მხოლოდ მისი პირმშო და დოვლათი იყო. სოფლად და ქალაქად ამ დოვლათის მოპოვებისთვის ბოლო კაპიკსაც გაიღებდნენ. ამ კაპიკს გაჰყავდა კიდევ ცოდნის გზაზე მისტიკური ნადილი და შედეგიც ამ ნადილისა არ აყოვნებდა.

შემეცნების ძლიერი ნება, მეტწილად სოფლის ძირ-წყაროდან შემოჭრილი, აგებდა დიდი ცოდნის დიდ გალავანს, შემომტკიცებულ სიამაყეს, რასაც ქართული მეცნიერება ეწოდა.

ძველ ეზოშიც შენატროდნენ და შეძლებულად მიაჩნდათ ოჯახი, ვისთანაც კედელს წიგნის თაროები ფარავდა. ბიჭი გოგონას წიგნით ანონებდა თავს. გოგონაც ამ ნიშნით ირჩევდა.

ათენ-ალამებდნენ კითხვაში, რომ მოესწროთ ხელიდან ხელში გადასული სამი დღით ნათხოვარი სქელტანიანი წიგნის ჩამთავრება. დედების წაკითხულ ზღაპარ-მოთხრობებს საათობით უსმენდნენ ყურებდაცქვეტილი პატარები. ვერანაირი ცდუნებით ვერ გამოჰგლეჯდით მოზარდებს „გრაფი მონტე-კრისტოს“, „სამ მუშკეტერს“, „კვენტინ დორვარდსა“ და ვინ მოთვლის რამდენს. ვერ წაართმევდით ქალებს ძლივს მოპოვებულ ბალზაკსა და ზოლას.

ეზოში ბავშვი არ იყო, მუსიკაზე რომ არ ეტარებინათ. ფორტეპიანო და ვიოლინო მშობლებს ღირსების საგნად მიეჩნიათ. სწავლა უფასო იყო და ინსტრუმენტის არქონა სულაც არ უშლიდათ ხელს – ნათხოვარი ვიოლინო და მეზობლის პიანინო ავსებდა ამ ხარვეზს.

ფორტეპიანოზე ვარჯიში კი გამუდმებით ისმოდა ქვედა და ზედა ეზოს ფანჯრებლია ყოველდღიურ ყოფაში და ეს თითქოს

არავის ანუხებდა. უფრო პირიქით, საზრუნავ-საფიქრალზე იმედიანი შეგრძნებების გაჩენაში ეხმარებოდათ.

გულმოდგინებით მაინც ქვედა ეზოს მესამე სართული გამოირჩეოდა. იქ ტანწვრილი, ხვეულთმიანი ლამაზი გოგონა პიანისტობაზე ოცნებობდა და საათობით უჯდა წინაპრის დანატოვარ როიალს.

შემართული ახმიანებდა კლავიშებს და მრავალჯერ უბრუნდებოდა მძიმე აკორდებითა თუ ოქტავეებით დატვირთული პასაჟების ფორტისიმოს, ცხოვრებაზე გამარჯვების რწმენას რომ უნერგავდა.

ეზოც აიტაცებდა ხოლმე ამ ფორტისიმოს. რაღაც გაურკვეველი იმედებით ივსებოდა და მონოლილ ფიქრებს გულდაჯერებას მატებდა.

ვენეციას ისე ვერ შეიპყრობდა კარნავალი, როგორც მაშინდელ თბილისს კულტურული ცხოვრება. ვერა, მთანმინდა, სოლოლაკი და პლენხანოვი – ქალაქის სულიერი მოუსვენრობის გულისგული – ერთ დღესაც ვერ ძლებდა დრამატული თეატრების, ოპერისა თუ კლასიკური მუსიკის კონცერტის გარეშე.

გამორჩეულად კი ახალგაზრდობა. იგი არად დაგიდევდა უსახსრობის ბორკილს და არავინ იცის, როგორ ნაშოვნი უფასო, ეგრეთ წოდებული კონტრამარკით ოპერის გადავსებული დარბაზის ბოლო, ზემო ქანდარას დამპყრობლად მოველინებოდა.

ქალიშვილები გულმოდგინედ გარეცხილ-გაუთოებულ კაბებში გამოწყობილები ზემო ქანდარაზე კოპწიაობით სკამებს იკავებდნენ. სკამებს ქალებს უთმობდნენ, თორემ რა დატევდა სცენის მთელი მოქმედების მანძილზე ისედაც იქ ფეხზემდგომებს.

იმ გამოსასვლელ კაბას, გაცრეცვამდე რომ იყო გამოსადეგი, მონინებული ისტორია უნდა ჰქონოდა. უფრო კი ისტორიული მოვლენის მნიშვნელობა. საკაბე ქსოვილი, თუნდაც ჩითის, გრძელ გზას გამოივლიდა, სანამ ოჯახის, ვინ იცის, რა სვეგადამხდარ ოქროს სამკაულში არ გაიცვლებოდა. თანასწორობის დიადმა ჰიმნმა სრულად და ბოლომდე დაცალა ფასიანი ნივთებისგან ოდესღაც წელგამართული ოჯახები.

ავადსახსენებელი ეგრეთ წოდებული ტორგსინი საკუთარი ხელით მიგატანინებდა ბოლო ოქროს ბეჭედს ჩითში გადასაცვლელად. გაუგონრად გამომძალველმა, ეშმაკისეული გამომგონებლობით შექმნილმა სახელმწიფოს ამ ხრიკმა საბოლოოდ გააჩანაგა თბილისი.

მაგრამ სად ჩაედინებოდა ან ვისთან ოქრო-ვერცხლითა და ძვირფასი ქვებით წამოსული მდინარე, ვის შეეძლო სცოდნოდა? ნივთიერად ეს არავის ეხებოდა, მაგიერ ცნობიერება უნდა გაკაყებულებოდა მომავლის რწმენით.

შეფასების ბოლო სიტყვა ქანდარას ეკუთვნოდა. სწორედ ის ნყვეტდა წარმატების სცენურ ბედს. წარმატების ზეიმს ნიშნავდა ქანდარიდან მოგრიალე ტაში და ფეხის ბაკუნით იქაურობის გაყრუება. ქვემოდან, პარტერიდან სახით ზევით შებრუნებულები ღიმილით ეგებებოდნენ გრიალს და ზოგჯერ მოუზომავი ალტაცების გამო ამოსძახებდნენ ხოლმე:

— გალიორკა, ტიშე. გალიორკა, ტიშე.

ქანდარის კულტურული გამოცდილება და მასთან განუყოფელი გემოვნება არასოდეს ცდებოდა შეფასებაში. სულიერად იქ შეფარებული ჯერ კიდევ ბაგრატიონები, ჭავჭავაძეები, ფალავანდიშვილები, მხეიძეები და სხვა ასეთნი, ბოლო სიტყვის გემოვნების მოკარნახეები იყვნენ ხშირად. ეგებ ამით და სხვით ვერაფრით, გენურ რჩეულობას ქვეშეცნეულად რომ იხსენებდნენ. თბილისის დარბაზებისადმი ცნობილ რიდსა და პატივისცემას ესეც ქმნიდა. საზოგადოდ, თბილისი ტოლს არ უდებდა დიდი დედაქალაქის საყოველთაოდ აღიარებულ კულტურულ ავტორიტეტს და თავად ეს ავტორიტეტიც ჯეროვნად მიაგებდა პატივს პატარა დედაქალაქის ნიჭსა და დახვეწილობას. თბილისი ღირსეული მასპინძელი იყო როგორც ევროპის, ისე დიდი სამშობლოს რესპუბლიკების დედაქალაქების ვარსკვლავებისა. მარტო ტოსკანინის მითური სახელი რად ღირდა. მოსკოვისა და ლენინგრადის ვარსკვლავეთი ხომ ქართველ ხელოვანებთან ერთად იკვრებოდა. ასე იყო: კულტურული შემფასებლის მაღალი

წოდება დიდხანს, ძალიან დიდხანს შემორჩა თბილისს, მაგრამ, როგორც ყოველივე, დრომ ისიც წალეკა.

თბილისის იმ გულისგული უბნებიდან მოედინებოდა ერის შემოქმედებითი ძლიერი ნაკადიც. ქართული მწერლობა, მუსიკა, მხატვრობა, თეატრალური ხელოვნება ამ ნაკადს უშრეტს ხდიდა.

დროდადრო ხარკის გაღებაც კი – „დროშები ჩქარა, დროშები ჩქარა“ – ვერას აკლებდა გალაკტიონურს და ვერც ბელადის ქება გოგლაურს. ის, თუ როგორ შეეძლო სულიერების ამ შემოქმედებით მცხუნვარებას ჩაკეტილ-ჩარაზულ სივრცეში კიაფი და იდეოლოგიურ გამყინვარებასთან ჩუმი ჭიდილი, ისტორიულ გამოცანად დარჩება დროის უსასრულო მდინარებაში. უძველესი ერის მოდგმისეული და ჯილაგისეული საიდუმლო ხომ არ იყო ამ გამოცანაში ჩაკირული ან იქნებ უმაღლესი განგების ნება? – ვინ იტყვის.

ძველ ეზოსაც, როგორც ყველას ვერაზე, თავისი ფანატიკოსი ინტელექტუალი ჰყავდა. სწრაფი ნაბიჯით უჩუმრად ჩავლილი ბინის კარს საგულდაგულოდ რომ მიხურავდა, მეზობლები აჩურჩულდებოდნენ, რალაც აკრძალულ წიგნებს ინახავს და ამიტომ გაურბის ჩვენთან ურთიერთობასო. ისე კი პატივს სცემდნენ და რიდი ჰქონდათ.

ინტელექტუალი ზედა ეზოს მესამე სართულზე ცხოვრობდა და უნდოდა თუ არა, შეუმჩნეველი ვერ დარჩებოდა მასთან ახალგაზრდების ხშირი სტუმრობა.

მეზობლებს საიდან უნდა სცოდნოდათ, რომ იქ შოპენჰაუერის ფილოსოფიურ პესიმიზმს არჩევდნენ? დიდი გერმანელის მსოფლმხედველობა ადამიანთა მოდგმის გარდაუვალ ბედუკუდმართობაზე, ცხოვრების სიყალბისა და დაუნდობლობის მარადიულობაზე სულს უხუთავდათ და უფორიაქებდათ იქ შეკრებილებს. გამორჩეულად მაინც შთაგონებული სახის ერთი ყმანვილკაცი ბორგავდა:

– სრულიად შეუძლებელია ადამიანი ჰომო საპიენს იმავდროულად არ იყოს ჰომო მორალის. მაშ, რატომ აიყვანა ცაში კაცობ-

რიობამ დიდი მორალური ღირებულებები და ამ ღირებულებათა შორის უმაღლესი – თავისუფლების იდეა? რატომ ეწირებოდნენ ამ იდეას ყველა ეპოქაში, თუნდაც პირველი ქრისტიანები? მათ სხეულებს შესეული ვეფხვების გლეჯას რატომ ეწირებოდნენ ასეთ ტანჯვაში, თუ არა ქრისტესეული მორალური მცნებების-თვის?

ცხარე კამათში დილის რიჟრაჟი ოთახში შეუმჩნევლად იპარებოდა.

ერთხელაც, საერთო სამზარეულოში შეჯგუფებულ სამეზობლოს მეორე სართულის მეზობელმა ქალმა გაანდო, წუხელ, გვიან ღამით წაიყვანეს იმათმა და ბინა დალუქესო. საჩვენებელი თითით მეოთხე სართულისკენ ფრთხილად მიანიშნა – სხვა ვინ იქნებოდაო. მეოთხე სართულს ზიზღნარევად გახედეს.

ისედაც მეოთხე სართულის გაერთიანებულ დიდ ბინაში შესული მეზობელი არავის უნახავს. არც იმ ოჯახის დიდად არაფერი იცოდნენ, მხოლოდ ეს: კა-გე-ბე-ს მაღალი მოხელის არისო. ამ საფრთხობელას კი ხანდახან თავად ოჯახის დედა „გამოფენდა“ ხოლმე. ასეთ დროს მუდამ დაგმანული დიდი შუშაბანდის ფანჯარა იღებოდა და იქიდან რალაციით დაბოლმილ-გალიზიანებული შავ-შავი სახე განგებ დაბოხებული ხმით ეზოს გასძახებდა:

– გააჩუმეთ ეგ თქვენი აჯღავლებული ნაბიჭვარი, თორემ... ხომ იცით, ვინ გეუბნებათ ამას. დიახ, იცით. ჰოდა, ჩუმად იყავით და ფრთხილად! – ჩაამთავრებდა რისხვას და მაშინვე ფანჯარას ჩარაზავდა. ეზოს ყველაზე თავანწყვეტილიც კი ვერ ბედავდა შეპასუხებას. გასუსულები მხოლოდ მზერით გამოხატავდნენ სიტყვით ვერთქმულს.

ოცდაჩვიდმეტი წელი უკვე კარგახნის ჩავლილი იყო, მაგრამ იმდროინდელი შიში არსად წასულა. ოცდაჩვიდმეტი ხომ მაღალი ოსტატობით და ღრმა ცოდნით შექმნილი ის ასაცრელი სისხლიანი ხსნარი იყო, რომელიც ჩაკეტილ-ჩარაზულ სივრცეს სამუდამოდ ააცილებდა თავისუფლების ყვიანახველას.

თავად ამცრელი მრავალჟამიერ მწყობრში იდგა და წინ ვინ გაუხტებოდა? უკვე ძალზე გვიან, თითქმის სხვა ახალ საუკუნე-

ში, აცრამ მოგვერდი რომ ქნა და ჩარაზულიც გაიხსნა, მაშინაც კი ვითომ აღსარებისთვის თავმოკატუნებულმა მრავალჯამიერმა შეპარვით განაცხადა, აქ, ჩვენში ყოფილი არ არსებობს...

უნებურად ყურს ჩაესმა თითქოს გადაშენებული: ლენინ ჟილ, ლენინ ჟივ, ლენინ ბუდეტ ჟინ...

მრავლისმომსწრე ძველი ეზოს ამოუცნობ გამძლეობას თუ ძალას ერთი სისუსტე სჭირდა – სათუთი დამოკიდებულება პატარებისადმი. ასეთი ციციქნა-გოგო იყო. დიდი, მოცისფრო თვალები მაღალ შუბლსა და ნატიფად ჩამონაკვეთ სახეს ისეთ ნათელს ჰფენდა, ცით მოვლენილიაო, ამბობდნენ. ეზოს ეს პატარა საკუთრება უკლებლივ ყველას სიყვარულით შეანათებდა ხოლმე მიმდობ თვალებს. ასაკისთვის გასაკვირ მიგებება-გამომშვიდობებაზე, დახვეწილ და მოკრძალებულ სიტყვა-პასუხზე ხანსმიღწეულებიც კი აღტაცებისგან იბნეოდნენ.

– Доброе утро, дядя Александр, – ღიმილითა და გამართული რუსულით აივნიდან ესალმებოდა დილით სახლიდან გამოსულ ქართველ ლექტორს, რუსული ლიტერატურის ისტორიას რომ ასწავლიდა უნივერსიტეტში.

– Доброе утро, наш маленький ангелочик, – ქვემოდან ხელს დაუქნევდა ციციქნა-გოგოს ლექტორი და მისი ღიმილით გამთბარი თითქოს უფრო მხნედ გადაჭრიდა ეზოს.

წიგნი უყვარდა. „აი ია“ ახალდანიყებული ჰქონდა და ამიტომ დედა უკითხავდა. მისი დიდი თვალები უკვე მერამდენედ კრთომით ელოდნენ წიქარას ამბავს. ცრემლით ელოდნენ „ბიძია ტომის ქობში“ დახეთქილ ყინულზე ფეხებდასისხლიანებული დედის თავგანწირვას პატარა შვილის გადასარჩენად. მაგრამ „თინას ლეკურის“ დასასრულის მოახლოებაზე, მეტი არ მინდა, მეტი არაო, იტყოდა და წამოხტებოდა ხოლმე. „იავნანამ რა ჰქმნა?!“-ს ბედნიერი დასასრული მისი სიხარული იყო. ყველა ამბის ასეთ დასასრულზე ოცნებობდა. თუ ასე არ მოხდებოდა, მისი გულისცემა მხოლოდ ერთ კითხვას დასტრიალებდა: რატომ?

უკვირდა და კრთებოდა, ასე გამეტებით რატომ სცემდა გადალიანებულ მოზარდ გოგონას პირველი სართულის კარმორღვე-

ულ შუშაბანდში მამა – ცხოვრებისგან განანამები და შრომაში გატეხილი.

მის მოფრთხილვე გულს ვერ გაეგო, რატომ იწვა ყავისფრად გაპრიალებულ გრძელ ყუთში თვალდახუჭული ლამაზი ქალი და გულზე თეთრ ნაჭერში გახვეული მტევანი ესვენა. რატომ უფენდა ფეხთან იების თაიგულს დედა და სხვებთან ერთად ტიროდა? ვერ გაეგო მოთქმაც, იცოდი და რატომ გაიმეტე შენი სიცოცხლე გულის მანკიანმა, თვრამეტი წლისამ და ახალშობილთან ერთად მიატოვე წუთისოფელიო.

იქ, კუთხეში ბელურასავით მობუზულმა ციცქნა-გოგომ გრძნობით შეიმეცნა ყოფნისა და არყოფნის უხილავი ზღვარი. თითქოს ამ ზღვარზე მყოფი მისი არსება პირთამდე აღივსო იმ იდუმალი სიკეთით, რასაც თანაზიარობა ჰქვია, მთელ ცხოვრებას რომ ბედისეულად და ცრემლით დაჰყვება.

შეფიცრულ კედელს მიყრდნობილი ვინრო ხის აივნიდან, როგორც ბუდიდან მერცხალი, გადმოსცქეროდა ეზოს, რომელიც მისთვის ყოვლისდამტევი სამყარო იყო. თითქოს იცოდა, რომ აქ უნდა აედგა ფეხი ცხოვრების ვინროეთში გასასვლელად, და მეტიც, გულგატეხილობის შესამეცნებლად. თავისიანი ეზოც ეხმარებოდა ფეხის ადგმაში, ეხიდებოდა.

მაგრამ ნაბიჯს უფრთხობდა და უბორკავდა ცუდად დაყუდებული გრძელი კიბე, მთელ გაყოლებაზე მოძაგძაგე მოაჯირით. ზეგარდმო ხმით ესმოდა თითქოს ჩუმი სიბრაზის სისინი – ეს მე ვარ, ცხოვრების კიბე და უნდა მიფრთხილდეო. ნურც ჩემს საფეხურს და ნურც მოაჯირს ნუ მიენდობი, ორივე გიმტყუნებსო, აუცილებლად. თუ არა დედასთან ან სხვა ვინმესთან ხელჩაკიდებული, ისე გაკარებას ვერ ბედავდა.

ხისაივნიანი პატარა სახლი მხოლოდ ომის წინა წლებში გაჩნდა ძველ ეზოში. თავად ეზოს გრძელ მართხკუთხა მოხაზულობას კრავდა მკვიდრად ნაშენი ოთხსართულიანი გვერდიგვერდ მიჯრით მიმჯდარი ევროპული არქიტექტურული ნაგებობები. ეს არ იყო შემდგომში მცდარად შერქმეული „იტალიური ეზო“. ასეთი არც არსად იყო ვერაზე.

გარე, ქუჩის მხრიდან ნეოკლასიციზმის სახეობის დახვეწილი სისადავის, ერთგვარად მშვიდი ფასადი სადარბაზოების მხატვრულად გამოყვანილ მძიმე ხის კარს აღებდა და მოპირკეთებული კიბის ფართო საფეხურით სართულებს მიუყვებოდა.

ეს იყო იქ მცხოვრებთა დარბაზული მხარე. შესასვლელის მოპირდაპირე ბოლოში პატარა კარი კი სულ სხვა – შიდა ცხოვრების ეზოში გადიოდა. ეს სხვა სამყარო თითქოსდა ადამიანთა ერთობის აუცილებლობის თუ ბედის საერთოობის წარმომდგენი იყო. იქ ფეხქვეშ საერთო მინა ადგენდა თანაცხოვრების დაუნერგელ ზნეობრივ წესს. საერთო ცა კი კარნახობდა მოზომილ ქმედებას.

გარეთ დარჩენილი გულგრილი დარბაზულობა ვერაფერს გეუბნებოდა, შიდა კი სრულად გიჩვენებდა იქ მყოფთა, ანუ ეზოს ვინაობას.

ამ არქიტექტურულმა ფილოსოფიამ ალბათ ისე ვერსად მოიკიდა ფეხი, როგორც თბილისში მეოცე საუკუნის დამდეგიდანვე ან უფრო ადრეც. ევროპას ჰქონდა ამის თავისებური მცდელობა, რაც პარიზული ნიშნით მოჩანდა უფრო წინმსწრებ დროში. მაგრამ ქართულ ნიადაგს იგი სხვაგვარად დაებჯინა, ისე, რომ შეეცადა კიდევ წაეშალა უძველესი შეგონება – კაცი კაცისა მგელია, *Homō hominī lupus est*.

ეზოს საკუთარი, მხოლოდ მისი, სართულიდან სართულზე ასასვლელ-ჩამოსასვლელი ჰქონდა, რაც თბილისს იმ ფილოსოფიის სიმბოლოდ და სიამაყედ მომავლისთვის შერჩა. ეს იყო მეოთხე სართულამდე აზიდული რკინის სქელი ღერძის გარშემო ზამბარასავით შემოხვეული რკინისავე ვიწროსაფეხურიანი კიბე. ზემოდან ისე ვერავინ დაეშვებოდა, ნელი ვალსი რომ არ ეცეკვა. ქვემოდან ასულს კი უნდა ეკითხა, ჩემო ეზოვ, შენგან დასამალი რა მაქვსო.

ხელის განვდენა არავის სჭირდებოდა. მაინც მიუხვდებოდნენ ხოლმე შეჭირვებას და ბოლო ლუკმას გაუყოფდნენ. საგანგებო სუფრიდან ნარჩენებს თავისთვის დაიტოვებდნენ და უკე-

თესს მეზობელს შეუგზავნიდნენ. ქირში მხარში დგომას შეხსენება რად უნდოდა.

ასეთი იყო, ახლა უკვე წარსულს შერჩენილი, ძველი ეზოს ნესი და ვინაობა.

მრავალი წლის მერე, როცა დიდი სამშობლო ისტორიაში გადაბარგდა, თავისუფლების რომანტიზმს მინდობილმა პატარა ქვეყანამ ერთხანს გაიხარა. მალე კი, ერთბაშად ჩაბნელებულში რომ გაიღვიძა, უმწეოდ დაიბნა.

სანამ ფიქრობდა და გონებას იკრებდა, ამასობაში ნადავლს მიშვებულმა სულგაყიდულებმა ქვეყნის დაქცევის კალო დაატრიალეს, უკანმოუხედავად.

დამაქცევართა მთავარმა მდაბიოს სიხარბით რომ ხელი სტაცა და მობლუჯა ყოველივე მოსაბლუჯი, ქვეყანა ერთიანად დაამშია, გაყინა და ჩააბნელა. ნადავლს მიშვებულებს, სანამ ლაგამს ამოსდებდა, აცალა ნგრევა-აკლების ჩასამთავრებლად. მერე მოზრდილი ლუკმები ჩამოურიგა და სამუდამოდ ხელგასვრილები ხელზე დაიყენა. ვითომ ძე შეცთომილებს კი მხარზე მოუთათუნა, ქათმის საკენკი დაუყარა და გაცუცურაკებულები ყრუ ღრენით ააღრინა.

ამ უკუნეთში შინაგანმა ძახილმა შეაჯანჯლარა და მოყვასის სიყვარულის ნაპერწკალს გაჰკრა. ძლივს შენთებულ ცეცხლზე გადარჩენის ქვაბი შეიდგა. უშნოდ აყუდებული უსახური სახლების სართულების ბაქანზე რიგრიგობით საიდანდაც მოტანილ ძველ სამფეხას ქვევიდან ფიჩხს შეუკეთებდნენ და ზედ წამოხარშულ ცხელ შეჭამანდს მეზობლებში დაატარებდნენ. უყველაფროდან ისეთს ნამცხვარსა თუ ხაჭაპურს მოიგონებდნენ, მტერს შეშურდებოდა. ასე მოიკიდა ფეხი გერმანულმა ანდაზამ თბილისში: „შიმშილია ოსტატ მზარეულის შემქმნელი“ (Hungrig macht den meister Koch).

ძველი ეზოს ზნეობის წესმა კვლავ იფეთქა, როცა გაჭირვებამ ერთიანად დაისადგურა. ამ წესმა ვინძლო ცოტათი მაინც დაამუხრუჭა მაშინ, ქვეყნის ძირიანად ამოგდების ქვეშ-ქვეშ

მცოცავი ზრახვები. რამდენ ხანს გაჰყვებოდა ეს ძალა კიდევ, ხვალინდელმა დღემ ველარ აჩვენა.

ეზოში ღერძის გარშემო შემოხვეული რკინის კიბე ყოველ სართულზე პატარა ბაქანს აკეთებდა და კარით შუშაბანდს უერთდებოდა. ბოლომდე შემინულ ნათელ შუშაბანდს ახლდა ეზოსკენ მიტრიალებული დიდი სამზარეულო და ახლოსვე შენეულში მიფარებული ფეხისადგილი. შუშაბანდი კი შეუძლოდა ფართოდ გაშლილ ოთახებს ფერებით მოჭიქული კედლის ღუმელით. მაღალი ჭერი ოსტატურად დაგვირისტებული ქობით კედლებს უერთდებოდა და მთელი ბინა ცხოვრების სიმყარის შეგრძნებას ამკვიდრებდა.

აშენებიდან მალევე აქ ბინებს იკავებდნენ ექიმები, ადვოკატები, მასწავლებლები თუ ხელოვნების მსახურები. მოკლედ, თბილისის ინტელიგენცია. მერე უკვე, საყოველთაო თანასწორობის კვალად, დაყოფილ-დანაწევრებულმა ბინამ უწინდელი დანიშნულება დაკარგა და წარსულისგან გაუცხოვდა.

ცოტათი შემალლებული ზედა ეზო რამდენიმე ქვის საფეხურით ქვედას უერთდებოდა. იქვე, ბებერი და შემოძარცვული ჭადრის ქვეშ იდგა სახურავიანი ფიცრის დიდი კიდობანი ნაგვის ჩასაყრელად, კატებისა და სარდაფებში შემალული ვირთხების გასახარად მალე რომ ივსებოდა.

იმ ზედა ეზოში საიდანაო და პატარა ორსართულიანი აგურის სახლი ჩაიდგა, შეფიცრული ვიწრო აივნით. უფრო კი ჩაეკვება. სიგანეში რომ ვერანაირად შეძლო, სიმაღლეში აწონიალდა და უადგილო ადგილას თითქოსდა შეეზარდა. ზურგით ყრუ კედელს მიბჯენილი, სახით ეზოსკენ მოექცა და საძაგელ ბატის ჭუკს დაემგვანა. მერე სართულზე ასასვლელად სხვა გზა არ იყო და მოაჯირიანი მაღალი ხის კიბე ვიწრო ხის აივანს ააყუდეს. ეზომაც უშნოდ აყუდებული შეარქვა.

საიდან სად გაჩენილ პატარა სახლს ჯერ, როგორც უწესო მაცხოვრებელს, ამრეხით უყურებდნენ, მერე კი, როცა იქ ციცქნა-გოგო გამოჩნდა და ხის პატარა აივანი ქანდარასავით დაიკა-

ვა, ანაზღად გულში ჩაიკრეს. იმიერიდან საძაგელი ბატის ჭუკი-სახლი, როგორც ზღაპარში იყო, თეთრ გედად გადაიქცა.

ზაფხულის ნაშუადღევი იდგა. ბოლომდე გამოღებული შუშაბანდის ფანჯრები სიცხეს ვერ შველოდა და უფრო ოთახებს აფარებდნენ თავს. ეზოს ხმაც დადუმებულიყო. ჩანს, სალამოს სიგრილეს ზანტად ელოდა.

ხის აივანიც მარტოობით მონყენილობდა. ციცქნა-გოგო ოთახში სურათებიან წიგნს ათვალეერებდა, იქვე პურზე გასული დედის მოლოდინში. დროდადრო კალთაში ჩასმულ თოჯინას ნანწავს უსწორებდა.

ეზოს სიჩუმიდან კნუტის საწყალობელმა კნავილმა ოთახში შემოაღწია. უმალ აივანზე გაჩნდა და შეშინებულმა ეზოს ჩახედა. იქ ბნელი და ნესტისსუნიანი სარდაფის ქვის კიბეზე ძლივს ამოცოცებული წითურა კნუტი მოკანკალე თათებზე იდგა და თითქოს შველას ითხოვდა. მოპირდაპირედ, შორიხლოს შავი გასუსული ვირთხა კნუტის გასაგლეჯად ემზადებოდა. უღვაშიან ნაგრძელეზულ უსაძაგლეს ცხვირს აცმაცუნებდა, თითქოს უკვე მოშობილ მსხვერპლს ყნოსავდა. ბოლოში ჩანვრილებული სქელი, ტიტველი კუდით ნახტომს ზომავდა.

ვინრო აივანი სწრაფად გაირბინა. ჭიშკრისნაირ დაბალ პატარა კარს ხელი ჰკრა და კიბის თავთან წამით შეკრთა. ძირს ჩაიხედა. წითურა კნუტი საწყალობლად კნაოდა ისევ.

მოდგდაგე მოაჯირს პატარა ხელით ჩააფრინდა და თავგამეტებით დაეშვა. თითქოს ამის მომლოდინე ჩასაფრებულმა მოაჯირმა ყრუდ დაიღრჭიალა, შექანდა და გვერდზე გადაწვა.

პატარა ხელით მოაჯირს ჩაფრენილი, ფრთაგაშლილი ჩიტის ვით ჰაერში მოფარფატე სხეული ეზოს გადაეველო...

კვილმა დასერა იქაურობა. ოთხ სართულზე აზიდულ, ღერძის გარშემო ზამბარასავით შემოხვეულ ვინრო რკინის კიბეზე თავდაკარგულები ჩამორბოდნენ.

ქალ-კაცინანად ვერავინ შეძლო უსულო უმწეობასთან მიახლოება. თავზარდაცემული ქვითინი და ძრწოლა ალბათ იქვე პურზე გასული დედის დაბრუნებას ელოდა.

უცებ ქვითინის შუქჩამქრალი სიმფონია შეწყდა. სიჩუმის დამბლა დაეცა ეზოს.

მესამე სართულიდან როიალის კლავიშებს მოსწყვეტოდა გერმანელი გენიოსის უპასუხო კითხვა – Warum? რატომ?

ცხოვრების ვითომმომრევი ფორტისიმო უკვალოდ გამქრალიყო.

ကတိန် နှစ်

ცოტანი ცხოვრობენ, უმეტესობა კი არსებობს.

ოსკარ უაილდი

უკვე აღარავის ახსოვდა, საიდან და როდის აღმოჩნდა დარია-დაშა ერთ თბილისურ ოჯახში. რუსი ქალების შინამოსამსახურეებად ყოლა ლამის ტრადიციად ქცეულიყო ქალაქში მაშინ და მერეც.

სწორედ რუსი ქალებისა. ქართველი აქა-იქ, კანტიკუნტად თუ გაკრთებოდა. შინამოსამსახურეებად კი იწოდებოდნენ, მარა ისე შეეზრდებოდნენ ხოლმე იქაურობას, ოჯახის წევრობაც შეეძლოთ დაეჩემებინათ.

დასაკვეხნადაც ჰქონდათ საქმე. ცხოვრების სრული წესით იქვე ცხოვრობდნენ. ცალკე პატარა ოთახი თუ არ იყო, მისაღებში გამომგონებლურად მოფარდულ კუთხეს მოუწყობდნენ. მარტო ყოველდღიურს კი არა, სადღესასწაულო სუფრასაც მიუსხდებოდნენ ოჯახთან ერთად, იღხენდნენ.

ათწლეულები გადიოდა და წამოზრდილ ახალ თაობასთან ჩაბერებულებს არც სითბო აკლდათ მათი გულითადი და არც მოვლა-პატრონობა.

თითქოს წესისამებრ, მარტოხელებსა და მიუსაფრებს, არავინ ჰყავდათ – არც ახლობელი, არც ნათესავი; არც ბინა ჰქონდათ და არც საცხოვრებელი. როგორ და საიდან ევლინებოდნენ ისინი ქალაქს, არავინ იცოდა და, რაოდენ გასაკვირია, არც არავინ

ჩასდევდა ამ კითხვას. მეგობრებსა თუ ნათესავებს ან თუნდაც ნაცნობებს – კარგი ქალიაო მარფუშა, ეთქვათ და ერჩიათ, უკვე საკმარისი იყო.

უფრო ხშირად ამართლებდნენ ეს მარფუშა-ლუდმილები კეთილ დახასიათებას და ოჯახს მიკედლებულები, იქვე ჩაბერდებოდნენ ხოლმე. ზოგჯერ ქალაქშივე ან სოფლად თხოვდებოდნენ, თუ გაუმართლებდათ. მარფუშას მდომ ქართველ კაცს რა გამოლევდა ხშირად სოფელშიც კი. უმეტესი მოტყუებული რჩებოდა და ოჯახს შეკედლებული იქვე ემშვიდობებოდა ნუთისოფელს.

ასე გადმოეცა მემკვიდრეობით ელენეს დარია-დაშაც, უკვე შუახნის რუსი ქალი. ელენეს ბებიას, თამარს ჰქონდა ადრე მონათხრობი ამბავი ოჯახში იმის უცნაურ გამოჩენაზე.

როცა ბოლშევიკები შემოვიდნენ, – დროის ისტორიული ათვლა ასე იწყებოდა თამარ ბებიასთან (როგორც მისი თაობის ყველა წარმომადგენელთან), – ფეხშიშველა ჩამოძენდილ-დამშეული სალდათებით, იმათ ვილაც უპატრონო რუსი გოგო მოსდევდათო. გზაში სალდათებს სხვა რა გაახარებდათ და ის უბედური მუცელგამობერილი გოგო ბოლოს ქართული სოფლის ვილაცის ბოსელში შელოღებულა.

ტირილზე იქ შესულ დედაკაცებს მშობიარე სახლში გაუყვანიათ, ბებიაქალიც მიუშველებიათ და ქვეყანას კიდევ ერთი ღობისძირის გოგო მიმატებია.

იმ სოფელში წამოზრდილა დაშა. ცოტა ქართულიც უსწავლია შტერსა და დონდლო გონებისას. მერე იქ აღარ დარჩენილა – ქალაქში მინდა, ცირკი ვნახოო და ვინ გადაათქმევინებდა – თბილისში ჩამოტანტალეებულა.

ბედის განგებამ თამარ ბებიას ოჯახში მიუყვანა თხუთმეტი წლისა. ოჯახი დიდი იყო, ბავშვებით მდიდარი. საქმეს რა გამოლევდა და ჩართეს დაშა ქართული ცხოვრების ფერხულში. იქ დარია ამჯობინეს სახელად და ასე შერჩა დარია-დაშას ორმაგი ნოდება.

შინამოსამსახურის ანუ „დომრაბოტნიცას“ ტრადიციას ქვით-კირივით ამაგრებდა ის, რომ რუსი ქალები, ჯერ ერთი, კარგა ჯანიანები იყვნენ და დაუზარელნი – ხეხვა-რეცხვასა თუ ღვე-ზელების დახვავებაში პირველობას არავის დაუთმობდნენ; მეორეც ისა, რომ ოჯახს ერთგულობდნენ. შინა ამბებს გარეთ არ დაათრევდნენ და საჭორაოდ არ გასდებდნენ. იქნებ პირიქითაც – მუშტით დაიცავდნენ და ხელსაც არასოდეს გაიმრუდებდნენ.

როგორ არ ცდილობდა თამარ ბებია დარია-დამას ამ გზაზე დაყენებას – არაფერი გამოსდიოდა. რეცხვა-სისუფთავეს ვილა ჩიოდა, ხელ-პირის დაბანაც სადავიდარობო გამხდარიყო. სამზარეულოში რა ესაქმება ამ მართლა „ლამაზისეულს“, ნეტავ, საკუთარი კაბა-თეთრეული თვითონ გარეცხოსო.

ასე რომ, ტრადიციამ აქ ჩაიმუხლა და შინამოსამსახურედ კი არა, შინატვირთად დაანვა ოჯახს დარია-დამა. ყველას უკვირდა – რატომ არ გაუშვებენ ამ ყოვლად უფარგისსო, მაგრამ ამაზე სიტყვას ვინ დაძრავდა დიდ, კეთილშობილურ ქართულ ოჯახში.

წლები გადიოდა. დაქალებულ დარია-დამას კი ჭკუა ისევ მოკლე შერჩა. სიმღერა უყვარდა და გამოსდიოდა კიდეც. რადიოში მოსმენილ კაზაკურს ისე დასძახებდა ხოლმე დაბალი და ძლიერი ხმით, იფიქრებდი, ის ჩამოძონძილ-დამშეული „ატრიადები“ ნაღდად კაზაკებისა იყო.

რა გვეშველება, ეს რომ ახლა აცუნდრუკდება, თავს მოგვჭრის და თავად შარაზე გავაო, ნუხდა თამარ ბებია. მაგრამ ცდებოდა სიკეთით სავსე ადამიანი – დარია-დამას სიყვარული სულ სხვაგან ეძახდა. ცირკისკენ. მისი გულის ძგერა მხოლოდ ცირკი იყო.

თბილისის ცირკის შენობაში, როგორც ზღაპრის ჯადოსნურ სასახლეში, ისე შედიოდა. გუმბათის ქვეშ მძიმე ილეთვის ოსტატებს გაშეშებული შესცქეროდა, ცხოველების მომთვინიერებლებს კრძალვით ტაშს უკრავდა, ხოლო ჯამბაზების ყირამალებზე გადაბჟირებულს, თავი მთლად ავიწყდებოდა.

როცა თამარ ბებია გარდაიცვალა და ოჯახის ახალი თაობა თავ-თავის გზაზე გავიდა, დარია-დაშასთვის რა უნდა ექნათ და – ელენეს ოჯახს მემკვიდრეობით გადასცეს.

ვერ იყო კარგ დღეში ელენე. მისი პატარა გოგონა ისე შეიყვარა დარია-დაშამ, ხელიდან ვერ გააგდებინებდი. თამაშ-სიმღერით დასდევდა ოთახებში მოუღლელად. კოცნას რომ დაუწყებდა, ელენეს ლამის კრუნჩხვა ემართებოდა. ხვეწნას რომ დაუწყებდა – სასეირნოდ წავიყვანო, ვერაფერს აწყობდა და გაატანდა ხოლმე გულის კანკალით ახლო, კიროვის ბაღში ვერაზე.

მაგრამ ელენემ დიდი სიმტკიცე გამოიჩინა და აკრძალა გასეირნება, როცა ერთხელ სახლში დაბრუნებულმა გოგონამ დედას ჰკითხა: დარია-დაშამ ბაღში მინაზე დაგდებული წითელი სანუნნი კანფეტი აიღო, ფანტანში გაავლო და მომცა. ეს არ შეიძლება, ხომ?

სახლში მოსულ სტუმრებთან მუსაიფი უყვარდა დარია-დაშას. სიტყვას არავის ჩაადგმევინებდა, თავის „აზრებს“ უთავბოლოდ გამოთქვამდა და დააყოლებდა, „ჩემი მწენიები“ ასეთიაო. მას მერე ოჯახში „დაშას მწენიები“ მეტაფორად იქცა.

გავიდა დრო. დარია-დაშამ სიბერეში შედგა ფეხი და ერთ მზიან დღეს ელენეს მოახსენა: ჩემი ძვირფასები ხართ, მარა ცირკში უნდა წავიდე, „დრესიროვშიცას“ ძაღლების მომვლელი სჭირდება. ოთახსაც მომცემენ და ხელფასსაცო. მართლაც ასე მოხდა.

ალბათ ლამაზი ჯიშის არტისტ-ძაღლებს უვლის კარგად, თორემ გასტროლებზე თან რატომ დაჰყავთო, ამბობდა ელენე,

როცა თბილისში ჩამოდიოდა, ელენესთან მორბოდა სიხარულით – თქვენ, ჩემო საყვარლებოო. ისიც ფულს ჩაუკუჭავდა და მოეფერებოდა.

ბოლო ჩამოსვლაზე დარია-დაშა ძალზე შეცვლილიყო. მძიმედ სუნთქავდა, გულზე ხელს მიიჭერდა, ხმაჩახლეჩილი მაღიმალ სტვენით ახველებდა.

– მალე მოვკვდები, – სევდიანი თვალები მიაპყრო ელენეს. მისი წასვლის შემდეგ ამან გულით იტირა.

მას მერე დარია-დაშა აღარც გამოჩენილა. სად მიაბარა სული უფალს, ვინ იცის.

– შეუცნობელია გზები ჩვენი ცხოვრებისა, – იტყოდა ხოლმე ელენე და ჩანს, ვერ ივინყებდა საიდანღაც მოსულ და სადღაც-ვე გაუჩინარებულ მიუსაფარი ქალის ბედ-იღბალს. დარია-დაშას მერე ელენეს ფიქრშიც არ დაუშვია შინამოსამსახურის ყოლა, ცხოვრებიდან თითქოს მოსროლილის ოჯახში შემოკედლება.

ცხოვრება კი თავისი წეს-კალაპოტით მიედინებოდა. ელენეს წლები ემატებოდა და ოჯახის საქმის თავმობმაში ისედაც საშუალოსანი, წიგნის სიყვარულში კი დიდად მარჯვე, აბეზარ ყოველდღიურობას მტრულად გახედავდა და მონოლილ იმის ვალდებულებაზე მთლად აიღერებოდა ხოლმე. გაუქმებულ საქმეზე თითქოს ჯავრს იყრიდა და ჯიბრზე სქელტანიან წიგნს ხელში დაიჭერდა – ესეც თქვენო...

იატაკების გაპრიალებაზე გადაგებულ ქალებს ირონიით უყურებდა. გულწრფელად უკვირდა: არ უჯობთ, გონება-ტვინის გაპრიალებაზე ხარჯონ ერთი სიცოცხლისთვის გაღებული ძვირფასი დროო.

ოჯახსაც ამ მსოფლხედვით უდგებოდა. ეს კი არა და, წესად ჰქონდა ქმარ-შვილის წრეში დროდადრო და საკმაოდ ხშირად ხმამალა კითხვის საღამოების მოწყობა თავისი კითხვა-პასუხით. მედიცინასაც გადასწვდებოდა ხოლმე სამედიცინო-პოპულარული გამოცემების მოყვარული.

იმ თემებს ირჩევდა, რომლებიც შესატყვისად მიაჩნდა: სკოლის მოსწავლე შვილმა „კოზეტა“ და „გავროში“ წაიკითხა, ესე იგი, საფრანგეთის დიდ რევოლუციაზე ჰიუგოს „ოთხმოცდაცამეტი წელი“ უნდა გაჟღერებულიყო. შეგონებას რომ შეაგებებდა შვილს „სწავლის ძირი მწარე არის, კენწეროში გატკბილებდისო“, მაშასადამე, დავით გურამიშვილისთვის უნდა მიეგდოთ ყური.

ელენეს ქმარი თბილი ღიმილით დაჰყვებოდა ხოლმე ცოლის ახირებას, თუმცა პატივს სცემდა და აფასებდა მის სულიერ ღირსებებს.

მაგრამ ცხოვრების ყოველდღიურობასთან „ბუნტი“ რომელ ქალს გასვლია, ელენეს რომ გასვლოდა? დაულაგებელ ოთახებს, დახვავებულ სარეცხს, აჩიქნილ უჯრებსა და საეჭვოდ ჩამუქებულ ქვაბებს ახლა ჯიბრში ველარ ჩაუდგებოდა და ვერც წიგნს მოუღერებდა ნკეპლის ნაცვლად. ახლა ქმარმაც ხომ ფრთხილად და ტაქტიანად შეახსენა ეს დაუნერელი კანონი ოჯახისა.

საგონებელში ჩავარდა. მიხვდა, შინამოსამსახურე ერთადერთი გამოსავალი იქნებოდა წიგნის გადასარჩენად.

საათობით ყურმილი ეჭირა, ნაცნობ-მეგობრების იმედს ჩამოეკიდა. ორი დღეც არ გასულა და დაქალმა შეატყობინა:

– გიშოვე კარგი ქალი. უბრალო მარფუშა კი არაა, კულტურული რუსის ქალია. მაგრამ იცი, კუზიანი ყოფილა საწყალი.

– საიდან არის, ვისთან უმუშავია და საერთოდ, რა იციან მის შესახებ? – დაიძაბა ელენე.

– ვერაფერს გეტყვი. პირადად არაფერი ვიცი ამ ქალზე. ნატა მიქელაძემ, შეგიძლიათ აიყვანოთო. სხვა არაფერი.

ელენე კარგად იცნობდა ნატა მიქელაძეს, დარბაისელ და დახვეწილ მანდილოსანს, საუკეთესო სახელი რომ ჰქონდა საზოგადოებაში. გული დაიმშვიდა. მისგან დასახელებულს წყალი არ გაუვა, ვენდობი და გამომიგზავნეო, უთხრა დაქალს.

– საუკეთესო ქალი ვიშოვე, – საღამოს ქმარს ახარა.

– რა იცი, ძვირფასო, რომ საუკეთესოა? ოჯახში შემოგყავს, მაინც წვრილად გამოიკითხე, ბავშვი გვყავს და ხომ უნდა ვენდოთ.

– ყველაფერი კარგად იქნება, არა ღირს გაზვიადება.

სულ მალე „კარგი, მაგრამ ფიზიკურად ნაკლიანი“ ქალი გამოცხადდა ელენეს ოჯახში. ადამიანზე პირველ შთაბეჭდილებას დიდი მნიშვნელობა აქვსო, ამბობენ. ვერა პეტროვნამ ვა-ბანკი წარმატებით (თუ ზუსტად) ითამაშა ინტელიგენტის მეტყველებით, ეგრეთ წოდებული, კარგი მანერებით.

მოკლედ, იმდენად ღირსეული სახით წარდგა, რომ ზურგზე პირამიდისმაგვარი ბორცვი შეუმჩნევლად გაუფერულდა. ამ

სიკეთეს ისიც ემატებოდა, რომ თავისი ბინა ჰქონდა და ოჯახში არ იცხოვრებდა – მხოლოდ დილის ცხრა საათიდან საღამოს ექვსამდე.

ბოლოს და ბოლოს, ამოისუნთქა ელენეს ოჯახმა შვებით.

ზუსტად დილის ცხრა საათზე მეორე დღესვე გამოცხადდა. ელენემ სიზუსტე შეუქო, რაზეც პასუხად ეთქვა, გერმანული პუნქტუალობა ჩემი ცხოვრების წესიაო. საგულდაგულოდ გამოიკვალა ტანსაცმელი, თეთრი წინსაფარი შეიკრა და საქმეს შეუდგა.

იატაკებით დაიწყო. ოთახები მოანესრიგა. ელენეს მომზადებული სადილი მიირთვა და გავაბოლებო, – აივანზე გავიდა. საღამოს, წასვლის წინ წინასწარ ერთი თვის „ჰონორარი“ თავაზიანად სთხოვა და დაემშვიდობა – სამზარეულოს ხვალ დავაყენებ ფეხზეო.

კარის მეზობლებმა, ცხადია, ყურები ცქვიტეს – თურმე, ინტელიგენტი მოსამსახურე მოუყვანია ელენესო. მიზეზს რა გამოლევდა და მასთან რიგრიგობით შესულებმა ვითომ სასხვათაშორისოდ თვალი გააყოლეს „ნამუშევარს“ და თავად მის შემსრულებელსაც. ცოტა ნირი წაუხდათ, როცა დაბალი ტანის, მეტიწმეტად შეუხედავი, თავზე ნახევრადთმაგაცვენილი და, ვაი, უბედურებავ, ზურგბორცვიანი შუახნის ქალი დაინახეს.

იმანაც, თითქოს ყნოსვით, კარგად შეაფასა ცნობისმოყვარეები და უფრო დახვეწა სტილი: ნება მიბოძეთ, უნდა შეგანუხოთ, თუ გადმობრძანებას ისურვებთ, – ტრიალებდა გათვლილი მოძრაობით.

მაგრამ მეზობლებზე განსაკუთრებული ეფექტი მაინც რეზინის ხელთათმანებმა და მაქმანიანმა ქათქათა წინსაფარმა მოახდინა. მოკლედ, დღის ეს მთავარი ინფორმაცია სართულიდან სართულზე გადავიდა:

– უყურეთ, ელენეს ბედნიერებას აწი ძალღი არ დაყეფს, – ცოტა ირონიულად, ცოტა ქირქილით, ცოტა, ცხადია, შურიტაც ჩაულაპარაკებდნენ ერთმანეთს, – ახლა მთლად წიგნებში ჩაეფლობა.

ასე რომ, ელენემ გაიმარჯვა, გაამართლა მისმა გადანყვეტილებამ. ბინა გაკოხტავდა, ქვაბები ალაპლაპდა, იატაკებიც აპირილდა და, რაც მთავარია, ოჯახს „კარგი ტონი“ ოდნავაც არ მოჰკლებია.

საინტერესო ნიშანი ამ მშვიდ მდინარეებში ის იყო, რომ სადილს მხოლოდ ელენე ამზადებდა. დილის მონაკვეთი ვერა პეტროვნას ებარა – ცხელ-ცხელი „ოლადიკებითა“ და „ბლინჩიკებით“, არომატულითა და უგემრიელესით. ქმარი სამსახურშიც კი იგვიანებდა, ეს სიამოვნება რომ არ გამორჩენოდა.

მაგრამ ყველაფრის გვირგვინი ელენესთვის მაინც ის იყო, რომ მის გოგონაზე ვერა პეტროვნას საუკეთესო გავლენა ჰქონდა.

– აბა, ჩემო მშვენიერო პრინცესა, დამისახელე, პუშკინის ლექსებიდან უფრო მეტად რომელი მოგწონს, – ჩაეკითხებოდა რუსულად. გოგონაც რუსულადვე ჩაარაკრაკებდა – მორკალურ ზღვასთან დიდ მუხას გარს რომ უვლიდა ჭკვიანი კატა. ქებას იმსახურებდა და სხვაც ასე ამგვარად გრძელდებოდა.

ორი კვირა გაასრულა ამ სიკეთემ თუ სიკარგემ. მესამე კვირის თავზე წასვლის წინ ვერა პეტროვნამ უკვე მომდევნო თვის „ჰონორარი“ დიდი მონივნებით სთხოვა – მრცხვენია, ჯერ კიდევ ამ თვის დარჩენილი ორი კვირა არ ჩამთავრებულა და მე კი წინასწარ უკვე შემდეგისას ვითხოვ, მაგრამ „ექსტრემალური სიტუაცია“ შემექმნაო.

უარს ვინ ეტყოდა ასე ნდობამოპოვებულ ადამიანს და რადგან ელენესთვის ქმარს ფული ჯერ არ დაეტოვებინა, სასწრაფოდ მეზობელს ესესხა.

– უდიდეს პატივისცემას იმსახურებთ, ელენა ვასილიევნა თქვენ და მთელი ოჯახი მაღალი ღირსებისათვის, – თავი ჩაღუნა და დაემშვიდობა, ხვალამდეო.

მაგრამ ხვალაც გავიდა, ზეგაც, კვირებიც... გაქრა საწყალი, ბუნებისგან თუ ღვთისგან დაჩაგრული ქალი.

როდის ყოფილა კარგი რამ დიდხანს გაგრძელებულა, ავიტვალი არ სცემოდა, სანანებელი არ გამხდარა? ამ ფილოსოფი-

ით ასეთ სამნუხარო ამბავსაც შეეგუა ელენეს ოჯახი და მიჰყვა ცხოვრების კუთვნილ დინებას...

– ნეტავ, დღეს რას გვიმზადებს დედიკო, – თვალი ჩაუკრა გოგონას მამამ.

– არ ვიცი, მამი, მალე გავიგებთ, ხომ?

– აბა, მოვემზადოთ და თავი არ შევირცხვინოთ, მამიკოს გვერდში დაუდექი, არ მილალატო, ჩემო ჭკვიანო გოგონავ.

ამჯერად ელენემ სამზარეულოში მოაწყო სალამო. როცა მაგიდას შემოუსხდნენ, შთაგონებით გამოაცხადა:

– დღეს ჩვენ წავიკითხავთ ანდაზებს, – და ქართული ანდაზების კრებული გადაშალა.

ხმამალა კითხულობდა ჟამთა სვლაში ნაჭედ ხალხურ სიბრძნეს, მის სიღრმეებში ჩაფენილ საუკუნოვან გამოცდილებას, სხარტად და მოსწრაფებულად ჩამონაკეთულ სიტყვა-გამოთქმებს, მდიდარ მეტაფორულ ხედვას.

სალამო, მართლაც, დიდებული აღმოჩნდა, ელენეს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. ჩამთავრებული არ იყო, როცა კარზე ზარმა დაინკარუნა.

– ვინ მანყვეტინებს, ნეტავ, – უკმაყოფილოდ ჩაილაპარაკა და დერეფანში გავიდა. კარი უკითხავად გააღო. ზღურბლს იქიდან ფორმიანი მილიციელი თავაზიანად უღიმოდა...

– ბოდიშს გიხდით, ქალბატონო, შენუხებისთვის. ცოტა უხერხულ საკითხზე მოგაკითხეთ, და თუ შეიძლება?

– მობრძანდით, რა არის თქვენი ვიზიტის მიზეზი? – სურდა აღელვება დაეფარა. – დაბრძანდით, გისმენთ, – მისაღებში შეუძღვა.

ამ დროს ქმარიც შემოვიდა და მილიციელს მიესალმა.

– ჰმ, უხერხულად ვარ, მაგრამ უნდა გითხრათ, რადგან ეს ჩემი მოვალეობაა.

ცოლ-ქმარი უხმოდ მისჩერებოდა.

– ჩვენთან აღრიცხვაზე არიან საშიში დაავადების გადამტანი პირები, რომლებსაც გარკვეული გრაფიკით ევალებათ დისპან-

სერში გამოცხადება. ჰმ, დიახ, ვენერიულ დისპანსერში. ამჯერად გვინტერესებს და ვეძებთ ქალს, რომელიც ოჯახებში დადის დასალაგებლად ან, სულაც, შინამოსამსახურეობას სთავაზობს. ვერა პეტროვნად აცნობს თავს და მის გარეგნობაში მთავარი ნიშანია კუზი.

– მერედა, ამ სანყალ, ბუნებისგან დაჩაგრულ ქალს რა კავშირი აქვს ამ საქმესთან! – აღშფოთებით ხმას აუნია ზრდილმა ელენემ.

– ის, რომ სწორედ ამ ბუნებისგან დაჩაგრული ქალის, როგორც თქვენ ამბობთ, სამედიცინო ანკეტაში წერია... ჰმ, დიახ ასე: „ვასერმანის ოთხი ჯვარი, გუმოზური ფორმა“. კახანია გვემალება და მის კვალს მივყვებით. დღეს ამ კვალმა თქვენთან მოგვიყვანა. ჰმ, დიახ, თქვენი ოჯახიც და ყველა სხვა, სადაც ის ყოფილა, სამედიცინო გამოკვლევას ექვემდებარება...

ელენე სკამზე კი არ დაეშვა, დაენარცხა.

– ჩვენი ბუნება-ხასიათი ჩვენივე ბედისწერაა და ის... ის, „რაც მოგივაო“ სიბრძნეა უტყუარი, – თავდაკარგული მოთქმით ქვითინებდა.

ბედის სწიკები

ჩვენ ყველანი ვტოვებთ
სამყაროს ისეთსავე სულელურს,
როგორიც დაგვხვდა.
ვოლტერი

როცა სამუშაო დღე მთავრდებოდა და შენობა იკეტებოდა, მაშინლა აიკრიფებოდა ხოლმე შინ წასასვლელად შურა. ალექსანდრა ერქვა, მარა ყველა შურას ეძახდა. სახლში არავინ ელოდება და რა ერქარებაო, ამბობდნენ თანამშრომლები, თანაც ფრიად დაბეჯითებით. თუმცა, არაფერი იცოდნენ, მართლა ელოდა ვინმე, სად ცხოვრობდა, რა უყვარდა და რა სძულდა. პირწმინდად არაფერი.

განა არ აინტერესებდათ, ცხვირი ჩაეყოთ მისი ცხოვრების ამბებში, ძალიანაც, მაგრამ მისადგომი პლატფორმა ვერა და ვერ გამოუნახეს. გულჩაკეტილი თუ მიუკარებელი როდი იყო შურა. პირიქით, ხმამალლა ქოთქოთიც შეეძლო ყოველდღიურობაზე, სასადილოში ულუფებს ორმაგად დაილაგებდა და გემრიელადაც შეექცეოდა. კულინარიაში კაიხელა ცოდნას ამჟღავნებდა და დესერტ-ნამცხვრების რეცეპტებსაც გულუხვად ჩამოარიგებდა.

მაგრამ მისი პერსონის შესახებ ოსტატურად შეცურებულ შეკითხვებს კი, ნურას უკაცრავად, წინწკლებიანი კალმახივით მაშინვე ხელიდან ისე დაუსხლტებოდა, ამბებზე მონადირეს მადას მთლად წაუხდენდა.

ამ უმაღლეს სასწავლებელში ყველგან შურა იყო – შურა იქ, შურა აქ, ფიგაროსავით. კალიგრაფიით წერა შეეძლო ქართულადაც, რუსულადაც და რექტორატში გადასაწერ-გადმოსაწერზე, არიქა, შურაო. სასწავლო ნაწილში არეული ცხრილების დალაგებაზე – შურა იზამსო, უცხოელი სტუმარ-კოლეგები ჩამოვიდნენ – ალაფურშეტის განყოფილებაში, შურას ვინ შეეცილებათ. და დაქროდა სართულებზე მუდამ დაუზარელი და ენერგიით სავსე ქალი.

დაბალწონიანი როდი იყო, პირიქით, კაბაში გამოჭედილი დიდი ბიუსტით და ჩამრგვალებული თეძოებით ცოცხლად იკითხებოდა, მარა ისე მსუბუქად მორონინე, ვითომც გრამიც არ აეკიდებინოს ზედმეტი. ახალგაზრდობაც ჩავლილი ჰქონდა და ტაატით ორმოცდაათისკენ მიიწევდა.

დიდისა თუ პატარის, ყველასთვის შურა იყო, წოდებით ბრუნვაში ქალბატონოს გარეშე. თავადაც ასე მოსწონდა თუ აწყობდა, ვერ გაიგებდი.

ისე კი, თავისი ლეგენდა რომ ჰქონდა, კარგად ჩანდა. მაგალითად, მოხუცი და ავადმყოფი დედა მისი ერთადერთი ქონება იყო. არავინ და არაფერი უნდოდა იმ ყოვლადმემკული დედის გარდა, მასზე ზრუნვა ცხოვრების მიზნად დაესახა. საგანგებოდ ჩაეკითხებოდნენ ხოლმე, დედა როგორ არისო. პასუხს არ დააყოვნებდა – იმას ენაცვალოს ჩემი თავიო.

პირსახით ქართველს არ ჩამოჰგავდა, მაგრამ გვარი ქართული ჰქონდა. რუსულენოვანმა ქართული მშვენივრად იცოდა, მარა ჩარუსულება მისი წესი იყო. დედა რუსი მყავსო, იტყოდა.

საცხოვრებლის მისამართი და ბინის ტელეფონი ვის უნდოდა, როცა იქ გაჩნდებოდა, სადაც დასჭირდებოდათ. ან პატარა ოთახ-კაბინეტში თეთრი საქალაღდეებით გაჭედილი სამაგალითოდ განწყობილი კარადა თუ თარო მუდამ მზადყოფნაში იყო, მოთხოვნისთანავე ინფორმაცია წარედგინა ხელმძღვანელობისთვის.

ლეგენდის მეორე ფურცელიც არსებობდა – ცხოვრებაში მხოლოდ ერთი მამაკაცის სიყვარულის ისტორია. მისთვის ყვე-

ლაფერი ვიყავი, მაგრამ ოჯახს ვერ მიატოვებდა და მეც ამაზე არ წავიდოდიო, კომენტარივით ჩაილაპარაკებდა ხოლმე.

ასე დაატარებდა კდემამოსილის ტვირთს და, აბა, რომელი კაცი აკადრებდა ავხორც ზრახვას იმ უმაღლეს სასწავლებელში? სერიოზული შემოთავაზება რამდენჯერმე ჰქონდა, მაგრამ შურა რისი შურა იქნებოდა, სიბერეში ფეხშედგმულ შინაბერა კაცების მიზანს ვერ ჩამხვდარიყო – ენერგიული და ერთგული მეურვის ანუ მომვლელის მიზანს. უარზე ამრეზილი ეს კაცები დერეფანში ჩავლილ შურას ხახამშრალეები თვალს აყოლებდნენ – ასეთი სექსუალური მაინც არ იყოს ეს ოხერიო.

ლეგენდა ლეგენდად, მარა ერთი უტყუარი ამბავი მაინც არსებობდა შურაზე – მისი ხელმოკლეობა, ან სულაც გაჭირვებული ყოფა იმ მცირე ხელფასით, მის საბანს რომ უნდა გასწვდომოდა. ქალებს უკვირდათ, ასე როგორ უვლის ტანისამოსს, წლობით როგორ დაატარებსო. სათვალავი არეოდათ, პალტო როდინდელი ეცვა, ან კაბა, თანაც მუდამ სუფთად შენახული. ფეხსაცმელიც რომ არ ეცვითებოდა წლობით... გაკვირვებას ვერ მალავდნენ, კუთხე-კუთხე მოჭორავეები. მისი უძველესი ტყავის ჩანთა ხომ საარაკოდ ქცეულიყო.

– ასე იქნები, თუ პატიოსნად ცხოვრება გინდა, – ამბობდნენ მაშინ, სამოცდაათიანების ხანაში, როცა ხელის გაუმრუდებლად არსებობა ძლივს გამოდიოდა. დახლისქვეშეთისა და დეფიციტის ქვეყანაში სხვანაირებს დინოზავრეთიდან გადმოსულებით უცქეროდნენ.

შურაც ამ სხვანაირებში გადიოდა. ამიტომაც სტუდენტობა გახვეულ-შეხვეულებს რომ დაარბენინებდა დეკანატსა თუ სასწავლო ნაწილის ოთახებში, შურასთან ყვავილებით თუ შევიდოდა საჭირო საბუთისთვის.

წლები გადიოდა და იქაური ქალების არმიიდან ვერავინ შეძლო შურას ბინაში შეღწევა.

– ბოლოს და ბოლოს, რა გახდა ამისთანა, – ერთმანეთს აქეზებდნენ და ცნობისწადილი ზღვარს გადასდიოდათ. ხრიკებიც

არ შველოდა საქმეს. ერთხელ, როცა ნამცხვრით მიადგნენ შურას ოთახს საღამო ხანს, წაგვიყვანე, დედა გაგვაცანიო, – ნინ-ნკლებიანმა კალმახმა ისევ აიცდინა და ხელიდან გასხლტა.

კადრების განყოფილების ინსპექტორ-ქალს პირხმელსა და უჟმურს, ვინაც ვის რა ფერის ქვედა საცვალი ეცვა, ისიც იცოდა, ვერაფერი დააცდენინეს შურას ანკეტიდან.

– ემანდ ჭკუით იყავით, თავს რამე არ აუტეხოთ, – გაყინული მზერით გააფრთხილა. გაიტრუნენ. ეს ავის მომასწავებელი მზერა რომ ყველას და ყოველივეს ინიშნავდა, კარგად იცოდნენ და მორჩილად გაიკრიფნენ ოთახიდან. ბოლოს, როგორც იქნა, მოჰბეზრდათ და ქექვა-ჩხრეკის ქადილიც გაუნელდათ.

სასწავლო წელი დასასრულისკენ მიდიოდა და მისაღები გამოცდების რიავ-რიავი მალე დაიწყებოდა. ქალაქ-ცნობების გადამუშავების მძიმე ინდუსტრიას გაჩვეულად უნდა ემუშავა, ათიათასობით სწავლაზე გულანთებული აბიტურიენტისთვის განათლების გზის გასახსნელად.

ეს გზა კი თავის მიხვეულ-მოხვეულებით მოყავისფრო თუ მონაცრისფრო დერმატინისყდიანი ნიგნაკ-დიპლომით უთუოდ დასრულდებოდა და განათლებასაც ეგრევე ხელს ჩაავლებდნენ.

ნიგნაკ-დიპლომი გასავლისა და შემოსავლის დიდ ბორბალს ატრიალებდა პატარა ქვეყანაში – უდიპლომო არც სასიძო, არც სასძლო და საერთოდ არაფერი იარსებებდა. ჰოდა, მსხვილდებოდა რეპეტიტორ-მომმზადებლების კორპორაციები, მისაღებ კომისიებში ჩართულების ფარული ორდენები, პირდაპირ თუ ირიბ მამვალთა რაზმები, წვრილ-წვრილი ხელის გამკრავები და ასე უსაშველოდ.

პროტექციონიზმი კაიხნის ყავლგასული რამ შეიქნა, ახლა დღის წესრიგს მხოლოდ „ქეში“ ამოძრავებდა. თვალს ლიბრი გადაჰკვროდა თითქოს ერსა და ბერს, თეთრი და შავი ერთიანად აბურდულიყო, კალაპოტი მოშლილიყო და ზნეობა მიწყვიტადა ოდა საზღვრებიდან.

დაზვინულ სუფრაზე რიხით ისმებოდა სამშობლოს სადღეგრძელო, გუშინ „მატრიკულში“ ჩადებული წითელი ასიგნაციებით

ჩათვლა-გამოცდის კონვეიერის მომწყობებისგან და მისაღებზე „ტაქსას“ რომ ადგენდნენ, იმათგან.

ამ დაძაბუნებულ ცნობიერებას ციციერონის „ვაჰ, დრონი, ვაჰ, ჩვეულებანი“ „O tempora, o mores“ გამაყრუებელი შეძახილიც ვერ მისწვდებოდა სრული დაცემის უსიერ ტყეში ჩაკარგულებს.

უმაღლესი სასწავლებელი ელიტარულ და პლებეურ ფენად იყოფოდა და მაზანდაც ამის მიხედვით ლაგდებოდა. იმათში მაღალ სატელეფონო ხაზთან მიერთებული და დევებთან გარიგებული ერთი ინსტიტუტი მაინც გამორჩეულად ყოვლისშემძლეობდა და ლამის იმპერატორობდა კიდეც ქვეყანაში, საცა ექიმობა დიდად ეპრესტიჟებოდათ.

დაბლებში ფულის ნიშანი ბევრად იკლებდა, მაგრამ მთავარი ხომ დიპლომი იყო, მევენახეობისა თუ მეცხოველეობისა, ამას რა მნიშვნელობა ჰქონდა. ცუდი ამბები ჟონავდა, ვაი, უბედურებავ, დედა-უნჩვერსიტეტიდანაც, თავის მოსაკლავი.

მერე მამულიშვილმა, „წითელი ინტელიგენცია“ ვნებს ქვეყანასო, როცა ხმამაღლა სთქვა, რაოო – ყალყზე შედგა ის, ეგეც შენაო და დასცხო, მოგუდა ერისკაცების ხმა. ეს კი არა და, „უქარქაშო ხმლებმაც“ – დროის საყვირმა, ბოლმის ნამწვი იმანაც შეისუნთქა და ისიც დაეძგერა...

მისაღებ გამოცდებს წინ უძღოდა სხვადასხვა წესით პროცესების დალაგება – შენობა ისე იკეტებოდა, როგორც ციტადელი შემოსევებისგან და ადრევე შერჩეულ თანამშრომელთა მხოლოდ მცირე ჯგუფს შეეძლო იქ შესვლა-გამოსვლა. შიგნით კი დულდა საქმე – კომისიის წევრების პერსონალური დაწყობა ანონიმურად, თუმცა გარე სამყაროში იმათი გვარ-სახელი უკვე გაჟონილიყო და გაცხოველებული სირბილი გარეთ უფრო იყო, ვიდრე იმ დაგმანულ ციტადელში.

ასეთი სურათი ეფინებოდა ყველა სასწავლებელს და შურას-თანაც სხვაგვარ რატომ იქნებოდა? თვითონ შურა, როგორც წესი, შენობაში მოტრიალევებს ეკუთვნოდა და ამნაირი უპირატესობა არც არასდროს ჩამორთმევია – უკეთეს მომწესრიგებელს სად იპოვიდნენ, ენერგიულს, პატიოსანსა და სანდოს.

სასწავლო წელი ბოლო დღეებს ითვლიდა და ვნებათაღელვის მაღალძაბვიანი ხაზი ეს-ესაა უნდა გაჭიმულიყო. ადმინისტრაციული სართულის დაელექტრობულ დერეფნებში ერთბაშად ხმა გავარდა მეხვიით: შურას განცხადება დაუწერია სამსახურიდან წასვლაზეო. ვინ დაიჯერებდა? ოთახებში მირობოდ-მორობოდნენ ჭორ-მართლის დასადგენად.

ყოვლისმცოდნე ბულალტერიაში ჩურჩულებდნენ, „იქაური“ კურატორი და უყმური კადრებში შეკეტილან და დიდხანს არ გამოსულანო. ისიც დაუნახავთ, როგორ გამოლასლასებულა პრორექტორის კაბინეტიდან აღმოკიდებული სახით შურა და უჩუმრად გამქრალა შენობიდან.

ამაზე მეტი მასალა აღარ მოიპოვებოდა მომხდარის სრული დასურათებისთვის და, მიუხედავად ძალისხმევისა, ასე ბუნდოვნად მინავლდა მართლაცდა საარაკო ამბავი.

მისაღებმა გამოცდებმაც ჩაიარა, ახალმა სასწავლო წელმა სადარბაზოს კარიც გახსნა, მაგრამ შურას ფეხისკვალიც წაშლილიყო და იმისი სახსენებელიც. ოთახში ახლა ვიღაც ყმანვილკაცი აწესრიგებდა თეთრ საქალღდეებს, ახალი გზნებითა და ამალღებული მისწრაფებებით.

მაღე დერეფნებში ჰაერი ვადაგასული რძესავით აიჭრა – თუ გაიგეთ, პრორექტორს განცხადება დაუწერია წასვლაზეო. იმასაც.

კადრების უყმურს ტორტი მოუტანია ბულალტერიაში ახალმიღებული ოროთახიანის აღსანიშნავადო. ცოტა ითმინა განაქართლიდან ჩამოსულმა ჯერ ნაქირავებ, მერე ერთოთახიანში ძლივს დატეულმა და, როგორც იქნა, წელში გაიმართა ეს მუხლჩაუხრელი მშრომელი...

ერთ წყნარ ქუჩაზე სამსადარბაზოიან კორპუსში მეზობლური მისვლა-მოსვლით დიდად ვერ დაიკვეხნიდნენ. თავ-თავიანთ ცხოვრებაში შეკეტილებს არც ამის დრო ჰქონდათ და არც სურვილი. საგანგებო რამ თუ მოხდებოდა, კარს მაშინ მიუკაკუნებდნენ ერთმანეთს და ზოგ-ზოგჯერ სადარბაზოს ბაქანზე პირის-

პირ შეხვედრისას ზერელედ მოიკითხავდნენ. მცხოვრებლებს შორის ერთი ქალი გამოირჩეოდა ჩარაზულ-ჩაკეტილობით. წლობით არავინ შესულა მასთან და თავადაც არავის შეხმანებია.

მარტოხელაა, არავინ ჰყავს, ჩანს, მთელი დღე სამუშაოზეაო, უთქვამთ ბაქანზე კარის მეზობლებს და იმის ვინაობას არც ჩასციებია. შურას კარი, მართლაცაა, არასოდეს გაღებულა არავისთვის – ნათესავი არ ჰყავდა, არც მეგობარი და მეზობლებს ზღურბლიც არ გადმოუბიჯებიათ მისი. შენიშნული კი ჰქონდათ ხელმოკლე ქალის ღარიბული ჩაცმულობა, წლობით ნაცვეთი ტანისამოსი. მეტი არაფერი.

კაიხნის გაუხსნელ კარს არც ამჯერად მიაქცევდნენ ყურადღებას, ახალი დამლაგებლის ფული რომ არ ჰქონოდათ შესაგროვებელი. ზედიზედ ორჯერ მოსული გოგო დიდხანს აჭერდა თითს ზარს, მარა ამაოდ. მერე მეზობელს შესჩივლა, ორი დღეა კარს არ მიღებსო. ის მეზობელი ჩაფიქრდა, რაღაც სჭირს ალბათ, ბოლო ხანს სახლიდან არ გამოსულა, ჩანს, სამუშაოზეც აღარ დადიოდაო.

როცა ქმარი მიუშვა კარის გასახსნელად და ბევრი კირკიტით იმანაც რაღაც ხელსაწყოთი შეაღო, დამლაგებელსა და შუახნის მეზობელ ქალს მესამეც შეუერთდა, უფრო ახალგაზრდა და აქტიური.

ღარიბი, მაგრამ გაკრიალებული დერეფანი გამრჯე დიასახლისზე მეტყველებდა. ქალებმა ოთახს მიაშურეს, კარი შეაღეს და გაშეშდნენ – მდიდრულად მორთულ-განწყობილი დიდი ოთახი, მუზეუმს რომ ჰგავდა, ანტიკვარიატის პროფესიული უბადლო ცოდნით ინონებდა თავს.

ჩიპინდეილის შავი ხის ინგლისურ სერვანდს სევრის მოოქრული ფაიფური აკიაფებდა, კომპოზიციით შემკული ვენეციური საათები, შპიატრის შავი მეტალის კენტავრებზე შედგმული ლამპები, ამპირის სტილის მაღალფეხიანი ბრინჯაოს შანდლები წარსულის მაღალ ესთეტიკას გიზიარებდა.

კედლებს ამშვენებდა ვეჯვუდის ცისფერ-თეთრბარელიეფიანი თეფშებისა და მედალიონების მთელი წყება, ბაროკოს კედლის მძიმე თაროზე ზღაპრის წიაღს მიაგავდა ფაბერჟეს ვერცხლის არშიებში ჩასმული ფაიფურის კვერცხების ექსპოზიცია. ჭერიდან ჩამოშვებული ვენეციური ფერადი მინის ფანტაზია-ჭალი ოთახს ერთ ჯადოსნურ სივრცედ ჰკრავდა.

კუთხეში მიდგმულ ბლიუტნერის როიალს გამოეფინა როკოკოს სტილის დიდი და პატარა ლარნაკები, ფაიფურის ფიგურები.

ჯერ კიდევ გონსვერმოსულებმა მხოლოდ ახლა დაინახეს ქალი, იატაკზე რომ ეგდო. მძიმედ სუნთქავდა და ღია თვალებში ჩამდგარი უილაჯო გამოხედვით, თითქოს რალაცის თქმა უნდოდა.

ასე ეგდო დამბლადაცემული შურა და საკუთარ ეშაფოტს შავნალვლიანად შეჰყურებდა. იქ სამი ქალი-ჯალათი ტრიალებდა. აგერ, სანამებელ ფიცარნაგზე წითელი ქსოვილი გადაეფარებინათ, ზედ თვითონ შეეგდოთ და ოთხად დანანვერებას უპირებდნენ, შუა საუკუნეების მოედნებზე რომ ხდებოდა, ისე. განძრევა არ შეეძლო, არც დაყვირება. მზერა შერჩენოდა მხოლოდ იმისთვის, რომ ეშაფოტის ჯოჯოხეთი საკუთარი თვალით დაენახა.

ჯერ ერთი მხარე დაუნანვერეს, მერე მეორე, მესამე და, როცა ჭალი-ფანტაზია ჩამოიხსნა, მეოთხეთი დაასრულეს.

მაინც ცოცხალი იყო.

ყურს ესმოდა, როგორ ემუქრებოდნენ ერთმანეთს ის სამნი, კბილებით იცავდნენ საზღაპროდ ნაშოვნ თავ-თავის წილს, ის სამნი ჭკუააშლილები.

თავის ქალას შემონახულ კუნჭულებში ნაცრისფერი ნივთიერება დაცინვითა და ზიზლით ზემოდან ეთამაშებოდა გახვევებულ კუნძაღქცულ სხეულს – ორმაგად ცხოვრობდი, თვალთმაქცობდი, ცრუობდი, ჯამბაზობდი – ზემოდან ეჩურჩულებოდა შურას.

მხოლოდ დილის სისხამზე გამოძახებულმა სასწრაფომ, გადაყვანა არ შეიძლებაო და იქვე სანოლში გაამნესა. უკვე მკვდარი, მაგრამ ცოცხალი შურა.

– ეშველება რამე, თუ მალე სულს დალევს? – იკითხა სამიდან ერთმა.

– ვინ იცის, ასეთ ყოფაში შეიძლება წლობით გააგრძელოს. ახლობელი თუ ჰყავს ვინმე?

– არავინ. არც არავინ ჰყოლია. აქ სრულიად მარტო ცხოვრობდა.

– მაშინ მომვლელი უნდა აიყვანოთ, – უპასუხეს და წავიდნენ.

როცა გატანილ-გაფცქვნილ ბინაში სამიდან იმ აქტიურმა ერთმა ფეხი აითრია და დარჩა, ჯერ შურას, მკვდარს, მაგრამ ცოცხალს, გესლიანი ღიმილით დახედა, მერე ჩაკეტილი გარდერობის კარი დანით მშვიდად გამოაღო და ჩაათვალიერა: კობტად ამოკერილი მიტკლის სარჩულებიდან ძვირფასი ქურქები მოჩანდა – შავი და ვერცხლისფერი კრავეულის, ნუტრიისა თუ წავის...

ცხოვრება ფეხდაფეხ გეშით მისდევს სურვილების კუზიან დროს არარას სიცარიელისკენ.

P.S. „თქვენ, აქ მოსულნო, იმედები დატოვეთ ყველა“.
დანტე, „ღვთაებრივი კომედია“

გადასასკლავზე

აშმორდა გუბე, მაგრამ მძაფრი საათი რეკავს.

გალაკტიონი

რატომ ჩადგეს სკოლის ეს შენობა ქუჩისკენ ზურგშექცეულად, გაუგებარი დარჩა მაშინ, როცა ქალაქში დანარჩენი ყველა ფასადითა და მთავარი შესასვლელით ქუჩისპირს იყო და წინ სავალი ტროტუარით მოძრავ ალაგას გამოსაჩენად იდგა.

ის უცნაურად ზურგშექცეული კი დაუგეგმავი დაფეხვილი საცხოვრებელი პატარა სახლებით შემორკალული, ქალაქის ცენტრში, მაგრამ მისგან თითქოს მოწყვეტილი, ასრულებდა თავის დანიშნულებას. ჯერ ამ კერძო სახლებთან მოზიარე ეზოში უნდა შესულიყავი, მთავარი შესასვლელისკენ წრიულად უნდა მოგველო და მერე შიგნით აღმოჩნდებოდი. ისე კი, შენობა მაშინდელი სტანდარტით ოთხსართულიანი, ვესტიბიულიანი და ფართოკიბიანი იყო.

იმ დილით მშობელი-დედების პატარა ჯგუფმა ეზოდან წრიულად შემოუარა და სკოლის დირექტორის კაბინეტისკენ გაემუხრა. დირექტორი ღირსდირექტორი იყო რუსული სახელით სვეტლანა და მეგრული გვარით. ხმის აწევით მოლაპარაკე ის არავის უნახავს – ორი სიტყვა და საქმე მზად იყო. მასწავლებელთა კოლექტივი ისეთივე შიშნარევი რიდით უყურებდა, როგორითაც უფროსკლასელები.

ახლა სწორედ დირექტორ სვეტლანასთან შესახვედრად კარგად მომზადებული მშობლები კაბინეტის კართან შეყვინდნენ. მერე ამათგან უფრო თამამმა კარზე დააკაკუნა. შემოსვლაზე შიგნიდან ხმამ ნება დართო და შელაგდნენ. დასხდნენ. მაგრამ შეთანხმებით პირველს დაწყება რომ გაუჭირდა, მეორემ, იმ თამამმა, იდო თავს.

– პატივცემულო სვეტლანა, ჩვენი მოსვლის მიზეზი ისაა, რომ სკოლის ეზოში ვიღაც ანანისტი აშინებს ბავშვებს, ჩვენს გოგონებს.

– ექსიბიციონისტი, – მკაცრად შეუსწორა საკითხის მცოდნე სხვა დედამ.

– დიახ, იცით, ის შუახნის კაცია. ეზოს კუნჭულებიდან მოულოდნელად გოგონებს წინ აეტუზება და ვისაც თვალს დაადგამს, გამომყევი, რალაც უნდა გაჩვენო. უმცროსკლასელებმა უფროსკლასელებს უამბეს და როცა „ის ძალიან საშიში კაციაო“, იმათ უპასუხეს, მერე დედებთან მოიტანეს ამბავი. გვეშინია და ახლა მარტოს ვერ ვუშვებთ სახლიდან, ორ ნაბიჯზეც კი. ქალთა სხვა სკოლებშიც, თურმე, ასეთები დაიძურნებიან.

დირექტორმა სვეტლანამ ისმინა, კოპები შეკრა, ისედაც სულ კოპებშეკრულმა და... მივხედავთო ამას, მოკლედ მოჭრა. მერე ფეხზე წამოდგა – აუდიენცია დამთავრებულიყო.

მას შემდეგ სკოლაში სილამაზით გამორჩეულ თეკლას მართო დედიკო კი არა, ბებიაც თან დაჰყვებოდა – მოიყვანდნენ და მერე მოაკითხავდნენ ხოლმე წასაყვანად. თეკლას კი ეზოში გასვლა აუკრძალეს.

სულ მალე კარგად შესამალ ეზოს მოხვეულებში იმ „საშიშმა კაცმა“, ჩანს, გულმოდგინედ დამთვალაიერებელი ფორმიანი მილიციელი დროზე შენიშნა და იქიდან ფეხი ამოიკვეთა, გაქრა ეგზომ მიმზიდველი ასპარეზიდან.

იმ წლებში თბილისში, ეგრეთ წოდებულ, „ქალთა სკოლებსა“ და „ვაჟთა სკოლებს“ ჯერ კიდევ ცალ-ცალკე ამთავრებდნენ და მხოლოდ უმაღლესებში ერთიანდებოდნენ. შემდგომ-

ში დაშორიშორებული „ქალთა“ და „ვაჟთა“ შეაერთეს ბუნების კანონისამებრ და ამათი „პოლარიზაცია“ სრული „ალიანსით“ დასრულდა. დღეს, როგორც იტყოდნენ, ეს იყო გენდერული სიბეცე და მეტიც, დისკრიმინაცია, რაც, ცხადია, სავსებით ლოგიკურად უნდა გამოსწორებულიყო.

თეკლას კლასი ჯერ კიდევ „ქალთას“ ეკუთვნოდა და, ბუნებრივია, იქიდან გოგონების ყურის ნამდები ჟრიამული ისმოდა მაღალ და წვრილ ხმაზე. თუმცა, ყველა როდი ჟრიამულობდა, ცრემლიანი სლუკუნიც ხშირი იყო და ბრაზიანი შეძახილებიც. თეკლა არც ერთს ეკუთვნოდა და არც მეორეს, მუდამ მშვიდი და კეთილად მომზირალი.

მაშინაც კი, როცა დღენიადაგ დაღვრემილი მარგო და მისი ხელის გოგო ანჩხლი ნათელა თეკლას სიმშვიდის დარღვევას ცდილობდნენ ასატირებლად, მიზანს ვერ აღწევდნენ. არადა, რას არ მოიფიქრებდნენ ამისთვის. მიზეზიც ხომ ბევრი ჰქონდათ – თეკლას თვალმშვენიერება, ნიჭიერება და აღზრდილობა, გამაღიზიანებელი წიგნიერება და წვდომის უნარი.

სამუალო ტანის გამხდარ შავგვრემან მარგოს სულს უმწარებდა პირველობის წადილი, სხვებზე მაღლა დგომის ჭია შესჩენოდა, შიგნიდან ხრავდა თითქოს. ღიმილი ნაშლოდა სახეზე ამ პატარა გოგოს, პირქუში გადაჰკვროდა. თითქოს ყნოსვით ეძებდა სუსტს, რალაციით დაჩაგრულს და პოულობდა კიდევ. ბავშვებში ხომ სუსტნი საკმაოდ იყვნენ, აგერ მენალის გოგო ცისანა, გულკეთილი და შემკრთალი, მისი პირველი ნადავლი გამხდარიყო. გაკვეთილზე თუ დასვენებაზე გესლიანი დაცინვით ტანჯავდა – შე, ჩერჩეტო ოროსანო, მამაშენმა ამ კვირაში რამდენი ტუფლი დააპაჩინკაო და გამოქანებულ ხელს თავში ჩაჰკრავდა.

იგემა მარგომ მოძალადის პირველი კმაყოფილება და რალა შეაჩერებდა. დამცირების ძალას ჩაუხვდა, ბასრად რომ სჭრიდა და აბეჩავებდა ატირებულ მსხვერპლს. ამას უკვე ხელის მოქნევაც დაამატა. როცა ჩაგვრის სხვა ხრიკიც მოიპოვა, მოქმედება ისე გაშალა, რომ გაჯგიმული მრისხანედ დაიარებოდა კლასში. მძიმე ნაბიჯიც სხვანაირი ჰქონდა, ბავშვისას არ ჰგავდა.

თავად უნიჭო როდი იყო. დაფასთან გამოძახებული არითმეტიკულ ამოცანებს თავდაჯერებით ამოხსნიდა და ქებასაც იმსახურებდა. მაგრამ ეს ცოტა იყო თითქოს ნადავლზე დაგეპილი გოგოსთვის. ახლა უკვე სუსტები კი არა, გამორჩეულები ამოიღო მიზანში, საკუთარი ნებისძალის გამოსაცდელად და აშლილი სურვილის დასაცხრომად.

დღის ბოლო ზარი არ უყვარდა, სახლში უნდა წასულიყო და ამიტომ. აქ, კლასში ფეხმოკიდებული, შინ თავს დაკარგულად გრძნობდა. საკმაო იყო პატარა ეზოში შესულიყო და გასაღებით კარი გაეღო, მაშინვე იქაურობის სიძულვილი იპყრობდა.

ო, როგორ არ უნდოდა მიწისპირა ქოხმახი სახლის გაჭვარტლულ შუშაბანდში შესვლა და უფანჯრო ბნელ ოთახში ქერზე ჩამოშვებულ გაფშეკილ მავთულზე შიშველი ნათურის ანთება. კედელთან რკინის საწოლების და შუაში დურგლის ნაჩორკნ ოთხკუთხა მაგიდასთან მიწყობილი ოთხი სკამის დანახვა, სიღრმეში კი ტანსაცმლის კარადის გამალაშინებულ კარებს ვერ იტანდა.

შუშაბანდი უარესი იყო. ტუმბაზე დადგმული „კერასინკა“ შავად აბოლდებოდა ხოლმე და ახრჩოლებდა იქაურობას. როგორ სძულდა შუშაბანდის ერთი სარკმლის თუნუქის ამონაჭერში გაყოფილი თუნუქისვე „ფეჩის“ მილი, გარეთ რომ გაჰქონდა დამწვარი შეშის გამონაბოლი.

ეზოს შუაგულში აგურით ამოყვანილ, მუდამ გალიპულ ონკანს სარეცხს რომ შეუდგამდნენ მეზობლის ქალები, ოთახში ჩაიკეტებოდა. ასეთივე საცხოვრებლით მორკალურ ეზოს ერთი საერთო საპირფარეშო „თურქული“ ჩასაცუცქით სიცოცხლეს უწამლავდა გოგოს და მზად იყო გადაეწვა ყველა და ყველაფერი.

მისი სული შიგნიდან თავად ცხოვრების წინააღმდეგ ამხედრებდა და შურისგებისკენ უხმობდა. ნება კერკეტი ჰქონდა, მაგრამ საით უნდა გაენია, რა გზით ევლო, როგორ უნდა სცოდნოდა ჯერ კიდევ ბავშვს, ან კი ვის უნდა ესწავლებინა. მარტოობისა და გარიყულობის მთელი სისასტიკე ადრევე აირეკლა მისი ბუნების სარკეში, ადრევე იგრძნო მისი დაუნდობელი სახრე.

ახლაც, სახლში მოსულმა, კედელს მიმაგრებული შავი თეფშისმაგვარი რადიომაუნყებელი ჩართო და დროის გასაგებად მი-აყურადა. დროს რადიო ჰკარნახობდა. დედა, სალამოს ბრუნდებოდა, სართავი ფაბრიკის მუშა-ქალი, ჯერ კიდევ ახალგაზრდა ადრე დაბერებულს რომ ჰგავდა. ნელში გამწყვეტმა შრომამ სვე-განბილებულის სახე გაუხარელ ცხოვრებაზე გადაშლილ წიგნს დაუმგვანა.

რადიოდან მგზნებარე მუსიკამ მარგო გააღიზიანა.

– მე რატომ არავინ მაკითხავს სკოლაში, ყველას პატრონი ჰყავს და მე კი არავინ. იმ უვარგის გოგოებს მშობლები დასდევენ. აგერ თეკლას დედაც და ბებიაც ორივე თან ჰყვება, მე კი... ჩემზე უკეთესი რითაა, მე რატომ ასე, რატომ? – გულის სიღრმემდე ჩასულმა წყენამ მანინც ვერ აატირა. ამ პატარა გოგოს სულში, სადღაც შიგნით კოცონის ნაპერწკალმა გაჰკრა და ფარულმა ქადილმა თითქოს უფრო გააკაჟა: მაგათ ვუჩვენებ ყველას.

ნაშუადღევი კარგა გადასულიყო და დილიდან არაფერი ეჭამა. წინა სალამოს გამზადებულ სადილს დედა ქვაბით მაგიდაზე უტოვებდა გასაცხელებლად. შვილს გაუთოებული ფორმის კაბისა და განამებული თეთრი საყელოს გარეშე არ გაუშვებდა, დაკემსილსაც დამალავდა და გაცვეთილ ფეხსაცმელსაც გაუპრიალებდა.

ახლა ქვაბი ცარიელი დახვდა. ასე ხდებოდა ყოველთვის, როცა დედას სარეცხი და დაგროვებული საქმე ჰქონდა და ვეღარ ასწრებდა. პურიტა და ყველით მოიკლა შიმშილი, არადა, კატლეთი და სოსისი როგორ ენატრებოდა! გამოსავალზე ჩაფიქრებულმა მარგომ რაღაც დაგეგმა, – სწორედ ასე მოვაგვარებო. დაგეგმილს კი უპირობოდ შეისრულებდა.

იმ დღეს საკონტროლო წერა იყო კლასში და გოგონები ფაციფუცობდნენ. დასვენებაზე ლოყებლაჟღაჟა გულიყო მარგომ დერეფნის კუთხეში გაიყვანა და მისი ჩანთიდან ოსტატურად ამოცლილი „შპარგალკა“ ცხვირწინ დაუტრიალა.

– აგერ, ხედავ, ვერ გადაწერ და ვერც დედაშენისგან დაბმული მასწავლებელი გიშველის.

ლოქო გულიკოს ლოყები აუცანცალდა.

– დღეიდან ყოველდღე ბუფეტიდან კატლეტსა და სოსისს გამოიტან და თუ სიტყვა დაგცდა, დირექტორს ეცოდინება თქვენი „ლამაზი“ ამბები.

იმ დღიდან კატლეტი და სოსისი მარგოს არ მონატრებია და შინ დაბრუნებულს ცარიელ ქვაბზე გული არ დასწყვეტია.

მარგოს უცნაური ნაბიჯები დღითიდღე მძიმდებოდა. უკვე დედის კოჟრიანმა ხელებმაც მიახვედრა, რომ გადათხრილ გზაზე გადასვლას კოჟრიანი ხელი სულაც არ დასჭირდებოდა, თუკი პირდაპირს აირიდებდა და შემოვლითს იპოვიდა. გონება-გამჭრიახი ახლა დაოსტატებასა და ნების ვარჯიშში უნდა განაფულიყო.

გუმანით იგრძნო და მის დაკვირვებულ თვალსაც არ გამორჩენია მონდომებული ფუსფუსი იქ, საიდანაც შემოვლითით მოსწორებული უკოჟრო სავალი იწყებოდა.

პიონერთა ოთახს მიადგა, მგზნებარე აქტივისტებს გადააბიჯა და სკოლის პიონერხელმძღვანელის, სსრკ-ის ისტორიის მასწავლებლის ერთგულმა ხელის გოგომ სულ მალე ფორმის კაბის სახელოზე, ესე წოდებული, რაზმის მეთაურის წითელი სამკლავური მიიკერა. აწი შეეძლო მთელი კლასის პიონერია მწკრივზე გაეწყო – „სწორდი“ და მოესმინა პატაკი „მზად ვართ“.

მან შეძლო, სრულიად მარტომ, უკანიდან წინა რიგში გაჟრა – მე ყველაფერი შემიძლია, რაც მომესურვება, – ეს გულის ზეიმიც იგემა იშტაზე მოსულმა გოგომ.

მაგრამ მწკრივში თეკლა არ იყო. ის პირველ მერხზე იჯდა. ვესტიბიულში გამოფენილ „ფრიადოსანთა დაფის“ შუაგულში მისი ფოტო კიაფობდა. მოსული სტუმრებისთვის საჩვენებელ გაკვეთილებზე ის ვარსკვლავობდა: ისტორიისაზე საქართველოს წარსულის ქორონიკონს აშუქებდა, რუსულისაზე პუშკინის ლექსებს ზეპირად კითხულობდა, ფრანგულისაზე ჰიუგოს ლექ-

სი „განთიადი“ – „vuasi loror, la niui, san fiui“ რომ სუფთა ფრანგულით ააფლერა, სტუმრებმა აღტაცებული ტაში შემოჰკრეს.

ამ პატარა გოგოს მასწავლებლები, თუ არა მეტაფორით, სხვაგვარ როდი მიმართავდნენ – наш бриллиант, მა შერ, მად-მუაზელ თეკლა, ჩვენო ბულბულად მოქართულიეო.

დაღვრემილი მარგო ამას ვერ იტანდა, გული ჩაუმუქდებოდა ხოლმე, ჩაუშვადებოდა, გაურკვეველი უძღურება მოეკიდებოდა გამოსავლის ძებნაში. რაღაც უთუოდ უნდა მოეფიქრებინა, რაღაც გაეწყო მონოლილის გასაქარვებლად. საგონებელმა ერთიანად დაიპყრო და დაგესლა. გეგმის შედგენას შეუდგა...

ხუთშაბათი დღე იყო. ცქრიალა ცირამ თანაკლასელებს აუწყა, კვირას თეკლა მუსიკალური სკოლის ღია კონცერტზე უკრავს კონსერვატორიის დარბაზში და მეც უნდა დავესწროო.

მეორე დილას კლასში შემოცვენილმა გოგონებმა ხმაურით ჩანთები შავად შეღებილ პრიალა მერხების ღია უჯრებში ნაჩქარევად შეაგდეს და პირველი გაკვეთილის დაწყებამდე დარჩენილი წუთები გუშინდელი ამბებით გააყრუეს.

უცებ ჩუმმა შეკვივლებამ შეაჩერა კაკანი. თავის მერხთან დაბნეული თეკლა იდგა და დიდი თითის გადახსნილი ბალიშიდან სისხლი სდიოდა, იქიდან კი შუშის წვეტიანი ნამსხვრევის ბოლო მოუჩანდა.

გოგონებმა პირველ სართულზე ექიმის ოთახში გააქანეს. ექთანმა, ფარფაშა დეიდა თამარმა, ნამსხვრევის ამოღება ვერ გაბედა და თეკლა ამბულატორიაში წაიყვანეს. გულის ხეთქვით იქ მისულ დედას თეკლამ:

– ზეგ კონცერტზე ველარ დავუკრავ, – მხოლოდ ეს შესჩვილა და მერხის უჯრაში მიმაგრებულ შუშის ნატეხზე ჩაფიქრდა.

რატომღაც გაახსენდა, ცოტა ხნით ადრე, გარშემორტყმულ კლასელებს როგორ უამბობდა გენიალობისთვის დასჯილ ნიკოლო პაგანინის ამბავს, როცა მას სცენაზე გასვლის წინ ფეხსაცმელში ჩაყრილი შუშის ნამსხვრევეებზე ტანჯვამ ხელი ვერ შეუშალა ჯადოსნურ ვიოლინოზე კონცერტის ბრწყინვალედ დასრულებაში.

ცრემლმორეულმა თეკლამ, მე ამას ხომ ვერ შევძლებო და თავის მოცარტის სონატას თითქოს გული თან გააყოლა.

რამდენიმე დღეში თეკლას დედა სასწავლო ნაწილის გამგემ დაიბარა. გაკვირვებულს მორიდებით მიმართა – თქვენი გოგონა ეზოში პიონერთა მწყობრზე არ ცხადდება და წითელ ყელსახვევსაც არ იკეთებს. არადა, „ფრიადოსნის დაფაზე“ სხვაგვარად ვერ დარჩებაო.

შინ დაბრუნებულმა, შვილი დაარიგა:

– შეეცადე, დედა გენაცვალოს, საქმე მოაგვარო, სირთულე ხომ ამაში არაფერია.

– არა, დედა, ჩემთვის რთულია. ის პიონერული ორგანიზაციის აქტივი სწავლაში ხელმოცარულებისა და შურიანი ენატანების თავმოყრის ადგილია. ერთმანეთსაც აბეზღებენ და სხვებსაც, უღირსები. მათთან არაფერი მაკავშირებს. არც ხაზზე დავდგები და ყელსახვევსაც არ გავიკეთებ.

როცა ეს საკითხი დირექტორს სკოლის პიონერხელმძღვანელმა მოახსენა, სსრკ-ის ისტორიის მასწავლებელმა და „ფრიადოსანთა დაფის“ საკითხიც ზედ დაამატა, ღირსდირექტორმა მკაცრად მოუჭრა – მეორეჯერ აღარ გავიგონო საამაყო მოსწავლეზე ამგვარი ლაპარაკიო.

მარგოს ჩახლართულმა ხელწერამ ამჯერად ვერ ივარგა. სამაგიეროდ, უკვე მოგვიანებით, როცა კომკავშირში დამტკიცების კომისიამ სიები განიხილა, იმ სიებში თეკლას გვარი „გამორჩენილიყო“. ასე რომ, ბოროტი კეთილზე მოექცა და „მანდატ-სამკერდე ნიშანს“ სამუდამოდ ასე გადაურჩა, მისდა გასახარად, თეკლა.

დღე დღეს მისდევდა, წელიწადი წელიწადს. კლასის ბავშვები მოზარდებად იქცნენ, „ვაჟთა“ „ქალთას“ შემოუერთდა და ასე შეიკრა მომავლის თაობა. რას შესძლებდნენ ხვალინდელისთვის ისინი, ათეული წლები გამოაჩენდა მხოლოდ.

ახლა კი, გოგონებს თმის ვარცხნილობა აღარდებდათ და საძულველი ფორმა-კაბის მოშორება. ბიჭები თავ-თავისთვის ინიშნავდნენ იმას, ვინც სხვა სკოლის „მომხვედურისგან“ უნდა დაეც-

ვით. მოკლედ, გოგონები ქალიშვილობდნენ, ბიჭები ვაჟკაცობდნენ. სხვანაირად არ შეიძლებოდა და ვაჟკაცებს გამძლოლი, ანუ პირველი უნდა გასჩენოდა კლასში, ის კოტე იყო. ტანადი, სახენათელი და ნება უტეხი. იმასაც თავისი უნდა მოენიშნა და თუ არა თეკლა, სხვა ვინ იქნებოდა?

მარგო ამ ვითარებაში განზე დარჩა. ბიჭები თვალს არიდებდნენ ყინულჩამდგარ გამოხედვას და უცნაურ ნაბიჯებს, რისთვისაც „მარშის მარგო“, მას რომ არ გაეგო, ფარულად შეარქვეს. ადრე ზრდადასრულებულ გოგოს, ჩანს, უფროთხოდნენ კიდევ.

სიმაღლეში წამოზრდილი და სახეჩაქუფრული მარგოც ზემოდან უყურებდა მისთვის უცხო არსებებს, სასაცილო კაცუნებად მიაჩნდა. ახლა მას ცხოვრების სათამაშო მაგიდაზე მსხვილი ფსონების დრო უახლოვდებოდა. უკან მოტოვებულ პატარა სურვილების ხანა არარად ეჩვენებოდა.

მართალია, ჰუმანიტარული საგნები არ უყვარდა, მაგრამ ბიბლიოთეკიდან ხშირად გამოჰქონდა ლექსიკონი მისთვის აუცილებელი უცხო სიტყვების – „ინტრიგა“, „შანტაჟი“, „კოალიცია“, „კომპრომისი“ და სხვათა შესამეცნებლად. ჭადრაკის დაფამაც მიიზიდა – სვლების გათვლაში აოსტატებსო. „ცხოვრების აკადემია რომ გაიარო, მზად უნდა იყო“, – ვილაცისგან გაგონილი მოენონა და გონებაში ჩაინერა.

სკოლის კომკავშირის პირველი აქტივისტი რაიონულ ორგანიზაციაში თავისიანებს მიუჯდა და უფროსობასთან ახლო მიროჩდა.

მაგრამ შინ დაბრუნებულს თავდაჯერება თითქოს ფეხქვეშ ეცლებოდა, მთლად იკარგებოდა.

ახლაც შუშაბანდში იდგა და საძულველ ეზოს გასცქეროდა ჩაფიქრებული, გალიპულ ონკანს და „თურქულის“ გაზეთილ კარებს. დედა ბოლო ხანს გატყდა და დაბერდა. ხველა ღამითაც არ ასვენებდა. ფაბრიკის ქალებმა ძალისძალით ექიმთან მიიყვანეს, რენტგენიც გადააღებინეს და „ემფიზემააო“, დაუდგინეს. ეს გა-

უგებარი სიტყვა ხშირად იხმარებოდა იქაურ ქალებში და აღარ გაჰკვირვებიათ.

მარგოს ახლა ის ანუხებდა, რომ დედა ველარ შეძლებდა უნინ-დებურად ზამთრისთვის შეშაზე ზრუნვას და ნაწილ-ნაწილ მოტანილის შუშაბანდის კუთხეში ჭერამდე დანყობას. ნლობით ნვალობდა, სულ საკუჭნაოს ნატრობდა, მეზობლებს რომ ჰქონდათ მიჯრით მიწყობილ „სარაიებში“. ზამთარი ახლოვდებოდა და მარგო გამოსავალს ეძებდა. ახლა დედის მაგიერ უნდა ეზრუნა ბევრ რამეზე, ვინაც უყვარდა თუ ეცოდებოდა, ვერ გარკვეულიყო. მამა არ ახსოვდა და არც დედისგან გაუგონია იმაზე რაიმე.

ეზოს ერთ მხარეს იმნაირივე შუშაბანდიან უფანჯრო ოთახში უშვილო ცოლ-ქმარი ცხოვრობდა. ორმოცს მიტანებული ქალი დროდადრო შეიკეტებოდა ხოლმე და კარს ფრთხილად უღებდა მოსულს. მარგოს დედა მუდამ თავს არიდებდა მოჭარტალე დედაკაცებს და არ უსმენდა „ფრთხილად კარის გამოღების“ გაფერადებულ ამბავს. მაგრამ მარგოს თვალს არაფერი გამოჰპარვია. მოთვალთვალე-მიყურადებულმა კარგად იცოდა იმ მოსულისა და ქმრის ნასვლის დროც.

მოხდა ისე, რომ ცოლ-ქმარს თავის დროზე „სარაიაში“ ორი საკუჭნაო გამოუყვეს, შეშასაც იქ აწყობდნენ და საოჯახო ხრონგიც ბლომად შეენახათ.

დილაადრიან ეზოს ონკანთან ის ქალი ტრიალებდა, როცა ხალათის ჯიბეში მარგომ წერილი ჩაუდო და გაყინული მზერით – შედი, წაიკითხეო.

მეორე დღეს „სარაიას“ მოღებულ კარებში აქეთ-იქით მორბენალმა ქალმა საღამოსთვის საკუჭნაო დაცლილი დაახვედრა მარგოს, ვისაც არც ბავშვობაში, არც მოზარდობისას ხუმრობა არ უყვარდა და ეს მთელმა ეზომ კარგად იცოდა...

დამთავრებამდე ბევრი რამ შეიცვალა სკოლაში. ღირსდირექტორის, სვეტლანას მაგივრად ახალი დირექტორი კაცი დანიშნეს. სკოლის გარშემო დაფხვილი საცხოვრებლები აიღეს. სივ-

რცე კი გაიშალა, მაგრამ ის შენობა კვლავინდებურად ქუჩისკენ ზურგშექცეული დარჩა. საპირფარეშო მხოლოდ პირველ სართულზე რომ იყო და მუდამ ქლორით გადათეთრებული თურქული ფეხის ადგილი თვალებიდან ცრემლს ადენდა, ბოლო სართულზეც მოენყო და ქლორის ნაცვლად ახლა უკვე თეთრ „უნიტაზებს“ სხვა უცრემლო ხსნარით წმენდდნენ.

თეკლას ოჯახმა ბინა შეიცვალა. ის სხვა სკოლას ამთავრებდა, მაღალი მიზნის გზაზე გასასვლელად ემზადებოდა. მარგოს დედა გარდაცვლოდა. მარტოდ დარჩენილს საძულველ ეზოში, სახელის გამოცვლა დაეგეგმა პასპორტის აღებისთანავე. მარგოს მაგივრად მედეა უნდა გამხდარიყო იმ კოხტად ჩაცმულ, მაღალქუსლებზე შემდგარ ლამაზი ქალივით, გვერდით ძველებური სახლის მაღალ სართულზე რომ ცხოვრობდა პარკეტთან, ტელეფონიან და აბაზანიან თბილ დიდ ბინაში...

* * *

ვილაცამ ითავა და ოჯახებში ტელეფონი ანკრიალდა – კლასელების შეხვედრა ეწყობაო სამი ათეული წლის აღსანიშნავად.

საქმის გამძღოლის ახალაშენებულ დიდი სახლის დარბაზულ ოთახში გრძელმა სუფრამ შუახანსმიტანებული სახეების მთელი გალერეა გამოაფინა. ჯერ შეძახილები აგორდა

- ბიჭო, ილო, შენ ხარ?
- ცისანა, გოგო, გიცანი, შენც გულიკო.
- ნაზიკო, საუკუნე გავიდა, ხომ?
- ლალი, ღმერთო, მგონი დავბერდით.
- ვახ, შეხედე, კოტე ისევ ისეთია... და...

ერთხანს ჭრიალებდა ოთახში ჯერ კიდევ ხელუხლებელი სუფრა.

ჯიბესთან ერთად სანოვავის შოვნის დიდი გასაჭირი იდგა ქალაქში. მაგრამ ამადლებული სულისკვეთება რას არ იზამდა – ფულის ნიშანსაც დააბულალტრებდა ოცდაათ კაცზე, დეფიცი-

ტის კალთისქვეშეთიდანაც რალაც-რალაცებს ამოაცოცებდა და გრძელი სუფრაც ისე გაიწყობოდა, უცხო ვინმე ჩასულს ათქმევინებდა: აკი, „გარდამავალში“ არიან ესენი, ანუ ასეთ „ეტაპზე“, ამათ კი რა ეტყობათ ამისიო.

საიდან და რატომ უნდა სცოდნოდა იმ ვილაცას, რომ ოცდაათწლიანი „გარდამავლობაც“ და მეტიც შეეძლო ამ უცნაურ ხალხს. სუფრაზე ულუფების (ანუ პორციების) ჩამოტარების გონივრულ-ცივილურ წესს არად დაგიდევდა და ორსართულიან თეფშ-კულინარიით სწორედ რომ თვალს დაუვსებდა ავისმთქმელს.

მანამდეც ავისმთქმელს რა გამოლევდა, ნაირ-ნაირებით ჩაზნექილ სუფრასთან კარგად გაფეშქვილებს, მერე თავის ქვეყნის პრესაში გამომცხადებლებს – ქართველებს „ტოტალურად“ არასრულფასოვნების კომპლექსი სჭირთ და იქიდან ვერც ვერასოდეს გამოვლენო...

მინელებული შეძახილები სიტყვის აწონ-დანონვამ და თვალით აზომ-დაზომვამ შეცვალა. ბოლოს მაინც თეფშმა გაიტანა თავისი და პირველი სვლა ხაჭაპურს ერგო. თვალად ხაჭაპურს, მარა შინაარსით სადღაც გაპარულს. მერე სხვა რალაცით ნიგოზშეცვლილ ფხალეულსაც და ყველაფერს დანარჩენს ასე ამგვარი დაემართა.

დრო იყო ასეთი, სახე და შინაარსდაკარგული, არსობის პურის მძებნელი, მოშიებულ-ჩაბნელებული, ოთხმოცდაათიანი, შოვნაზე მოთარეშე.

ეს დრო სუფრას სახეზე ეხატა გამომხატველად.

აგერ ლოყებლაჟდაჟა გულიკო, მერხზე რომ იჯდა ხოლმე გაფხორილ-დაჯერებული, საუკეთესო შალის ნაჭრიდან შეკერილ ფორმა-კაბაში, წითელი ყელსახვევით და, რატომღაც დაფასთან ერთხელაც არგამოძახებული. მაგიერ მაღაზიის გამგე დედასთან ერთად კლასის დამრიგებელთან დროდადრო მოჭუკჭუკე. ის ახლა უფრო გაფხორილიყო ხორციით და უგემურ კულინარიას გულგრილად გასცქეროდა, ათივე თითზე წამოცმული კარატებით.

გვერდით ნატო ეჯდა, ის ცუნცრუკა ნატო, სკოლის ყველა მოჩრდილულ კუთხეში ბიჭებს რომ ეკოცნავებოდა. გახუნებულ-ჩაჩუტული და ცხოვრებაზე გულაცრუებული ახლა უმეტყველო სახით გაყურსულიყო. გულუბრყვილო ცისანა, მენადის გოგო, სულ რომ ტუქსავდნენ მასწავლებლები ყეყერი პასუხებისთვის, გაკვირვებული და ნაოჭებში ჩაბერებული თვალებით, ხმას არ იღებდა.

მარცხნივ, მაგიდას იდაყვიამოდებული ცირა, ყველაზე ტანდაბალი, მოცუცქნული, მაგრამ ყველაზე ცქვიტი, ქერათმიანი და მარჯვე, სხაპასხუპით ლექსების მოყვარული, არტისტული და დაუზარელი, თითქოს ასეთივე დარჩენილიყო. დაძაბული და კრიტიკულად მომზირალი ათვალეიერებდა ოდესღაც კარგად შესწავლილ სახეებს და დროდადრო კოპებს შეკრავდა ხოლმე, თითქოს რაღაც მნიშვნელოვანის თქმა უნდოდა და თავს იკავებდა.

მოპირდაპირედ თეკლა იჯდა ჩაფიქრებული. ადრინდელივით ნატიფი და მშვენიერი იყო. ასაკი მას ემორჩილებოდა, სიტყვითა და რწმენით მუდამ მგზნებარეს. ოღონდ სევდანარევი გამოხედვა ბეჭდად დასმოდა. ბავშვობისდროინდელი სახეების მთელი გალერეა ღრმა ფიქრებში დაატარებდა – რა სჭირთ, რა სიცარიელეა მათ თვალებში, რა უმეტყველოა მათი სახეები, რა ანუხებთ ან თუ ანუხებთ რაიმე, ნეტავ, ასე როგორ დაიცალნენ გრძნობებისგან. ესენი შეძლებენ განა ანმყოზე ფიქრს, ან მომავლის განსჯას?

ბიჭებიც რას დამსგავსებიან – ჩაკურატებულები, უაზრო სახეებით. სადაა მათი მაშინდელი ყმანვილური წადილი ვაჟკაცობაზე, სამშობლოზე, წინაპრებით თავმოწონებაზე, ქალის იდეალსა და სიყვარულზე. ნაკვალევიც გამქრალა ამისი მათ ინერთულ, არაფრის მთქმელ ფიზიონომიაში, პრიმიტიულ ლაყბობაში, არარეალიზებულ პიროვნებაში – გული დაუმძიმდა თეკლას.

ამ ფიქრებში ვერც კი შეამჩნია, რა დაჟინებით აყოლებდა თვალს მაგიდის ბოლოში ქალი, ვისი წარბშეკრული მზერაც

თითქოს სწვდებოდა მის საფიქრალს და წუხილს. ეს წონით დამძიმებული, მსხვილმკლავებიანი შავგვრემანი ქალი, არავის რომ არ გამოლაპარაკებია აქამდე, მარგო იყო, „მარშის მარგოს“ რომ ეძახდნენ ბიჭები, გოროზსა და პირქუშს.

თამადად დამჯდარ კოტეს მცდელობას, რამენაირად გაეცოცხლებინა უსახური თავშეყრა, მომავალი არ ენერა. არა შეჯდა მწყერი ხესაო, – გულში ბრაზობდა და ორივე მხრივ ჩამომსხდარ ადრე კლასელებს და ახლა მის ხელის ბიჭებს, იდაყვს გაჰკრავდა – გაინძერიო.

ახოვანი და სახენათელი კოტე კლასსა და პარალელურებშიც პირველ ბიჭად ითვლებოდა, დახვეწილი ქცევითა და წიგნიერებით გამორჩეული, ფიზიკურად ნაწრთობი და უტეხი ნებისა. სწავლაზე დროს დიდად არ კარგავდა და გაკვირდებოდი, ყველა საგანში თავის სათქმელს როგორ ჩამოსხებდა ხოლმე. მისი სიტყვა კანონის პარაგრაფით ჭრიდა და ირიბ გამოხედვას არავის აპატიებდა.

გოგოებისთვის მიუწვდომელი, მხოლოდ ერთს ხედავდა სამყაროში, თავის პირველ სიყვარულს – თეკლას. ყველგან და ყოველთვის გამარჯვებული თეკლასთან მარცხდებოდა. გოგონასთვის გაზაფხულის კვირტი ჯერ არ აფეთქებულიყო და თანაკლასელ ბიჭებს ამხანაგ-მეგობრებად მიიჩნევდა მხოლოდ. არ მოსწონდა და ვერ იღებდა კოტეს ქცევას – აღტაცებულ ცქერას და სულ კუდში დევნას. არც მის პირველობას და ამით თავმოწონებას იზიარებდა. კოტე თეკლასთვის კარგი ბიჭი იყო და სხვა არაფერი. საერთოდაც, თანაკლასელების „შეყვარებულობანას“ უზნეობად აფასებდა. ახლა ამ უღიმღამო გრძელ სუფრაზე მხოლოდ თეკლას შუქი ციმციმებდა. როდინდელი გულის ფეთქვა იგრძნო და გაკვირდა – პირველი სიყვარული დაუვიწყარიო, – მართალი უთქვამთ.

დიდ არეულობაში გონებადაბნეულ, ნებანართმეულ და ცოლების მოიმედედ დარჩენილ მოკუნტულ კაცებს კოტე ვერ დაემგვანებოდა. ჭინჭრიანში შიშველი უკანალით ჩახოხება საჩემო

არააო – დროს მოერგო, საქმის კაცებში ჩადგა, თავისი სიტყვის პარაგრაფი აქაც მოიპოვა და მხრებგაშლილი ახოვანიც დარჩა.

კოტე წამოდგა, წამიერი დუმილით თვალი მოავლო სუფრას, თავჩაქინდრული კაცების რიგს მოწყალედ გადახედა და:

– თეკლას ვთხოვთ, გვითხრას რამე, მის მოღვაწეობაზე ხომ არაერთხელ გვსმენია.

იატაკზე დავარდნილი ჩანგლის ასაღებად სკამიდან გადახრილ მარგოს გარდა, ყველა თეკლას მიაჩერდა. ის წამოდგა, მშვიდად და მოკლედ:

– „რა გითხრათ, რით გაგახაროთ“ – ერის მამის ამ წუხილს მისივე სიტყვებით უნდა ვუპასუხოთ დღეს, სწორედ დღეს: „ჩვენმა საკუთარმა თაოსნობამ თითქმის პირველი ფეხი აიდგა, როცა ჩვენმა ქართველობამ პირველ ხმამალლა სთქვა: კმარა, დროა ჩემს თავს მევე მოვუაროო“.

ესლა უნდოდაო და სკამიდან წამოფრინდა ქერათმიანი ცირა. სუფრის თავზე ჩამონოლილ-ჩამოხუთული ჰაერი ახალგაზრდა კრიალა ხმამ გააპო:

„ერი გულადი, პურადი...“

გზნებით მოედინებოდა ორბელიანისეული...

...სხვა საქართველო სად არის“...

ტკაცანით რალაც გატყდა თითქოს და მკვდრეთით აღმდგარი ტაში აგრიალდა. მაგრამ არ დასცალდა, ქალების რიგიდან წამოვარდნილმა გაგულისებულმა ნათელამ სუფრას ხმამალლა მიახალა:

– გვეყო ამდენი პატრიოტიზმები, ყელში ამოვიდა. რა უბედურებაა ეს ქება-დიდება წარსულის. მე, როგორც ისტორიკოსი, გეუბნებით: ის ერთი თამარის ეპოქა იყო და მორჩა, მეტი არაფერი. ის თამარიც ვენერიული დაავადებით მომკვდარა.

თეკლას ისე დაბოლმილად გახედა ისტორიკოსმა, ვერ გაარკვევდი, მეფე თამარზე გაილაშქრა თუ თეკლაზე.

– უიმე, კახბა ყოფილა? – როყო ყეყეჩური წამოსცდა იქამდე ხმაგაკმენდილ უბირ ცისანას.

კოტეს და თეკლას მზერა გადაიკვეთა.

კოტეს ჩაქნეული ხელის მოძრაობამ – ვაი, თქვე წყალწალღებულეზო, გამოსატა და...

დასრულდა ესე ამბავი.

მაგრამ მთავარი ხომ შეხვედრა იყო სკოლის სამი ათეული წლის შემდეგ, ღირებულ წარსულზე ხომ უნდა ეთქვათ რაიმე, ერთმანეთისთვის გასახსენებლად. ან უკვე არსებულის საფიქრალ-სადარდებელზე, ანმყო-მომავალზე, საერთო ჭირსა და ბედ-იღბალზე.

მაგრამ ვერა... ვერ აანწყვეს მთავარი ხმა-სათქმელი ერთ სიმზე, ერთმანეთი ვერ იპოვეს ამ ხმის მოსასმენად. დაცლილ-გამოლეულებს თავმოწონების ნირიც წასვლოდათ, ჩვეული თავგამოჩენაც გამქრალიყო.

შეხვედრა მთლად გამძალებული შეიქნა აზრით, გრძნობითა და გონებით. დრო იყო ასეთი, გასრულება რომ არ ეწერა...

და ეს მობეზრებულ-ნაძალადევი შეხვედრაც ზოზინით დაიშალა. უსახურმა სუფრამ დაასრულა თავისი საქმე და საბოლოოდ დააშორა იქ თავშეყრილები. ოთახს ტოვებდნენ ზღაზვნა-მთქნარებით, ცალ-ცალკე ეცლებოდნენ იქაურობას.

თეკლას ცირა მიუახლოვდა და გაგუდული ხმით უთხრა:

– იცი, მარგო აქამდე რაიკომის ინსტრუქტორი ყოფილა, ცენტრში დიდი ბინა დაუთრევია, ფულიც უშოვია. ქმარი ადრევე გაშორებია და ერთადერთ ქალიშვილთან ცხოვრობს. სახელიც გადაურქმევია თავისთვის, მედეა გამხდარა.

– ???

– თუ იცი, მის ქალიშვილს რა ჰქვია?

– ???

– ჰო, თეკლა...

ყველანი ბავშვობიდან მოვდივართ თანგამოყოლილი სანუხარით და რაც უფრო გრძელია გზა, გადასასვლელიც მატულობს. შუქნიშნიანი.

სავალი მოსწორებული მხოლოდ ალაგ-ალაგასაა, დანარჩენი ოღროჩოღროებითაა დასერილი.

იქ ფეხიც ჩაგივარდება, დაშავდები კიდევ. კისერსაც მოიტეხ. ამიტომ გინევს ხტუნვა ხან ერთ ფეხზე, ხანაც ორივეზე. იმ თანგამოყოლილი გამოცდილებით, რასაც ბავშვობაში კლასობანას თამაშისას, მოპოვების წადილი გიკარნახებდა, გიბიძგებდა და გაოსტატებდა გზაზე გასასვლელად.

ყველანი ბავშვობიდან მოვდივართ და სავალი გზის გადასასვლელზე

ვილაც მწვანეზე გადადის

ვილაც წითელზე გადაირბენს და

ვილაც ყვითელზე შეყოვნდება.

შუქნიშანს ვერ ასცდება გადასასვლელზე.

ბუძონისკა

წარმატების სანინდარი ტალანტი კი არა, მისი არქონაა.

ედმუნდ ბერკი

ზოგჯერ მხატვრულად ისეთი სრულყოფილი ამბავი-ეპიზოდი ჩაიხატება ცხოვრებაში, ვერ მიხვდები საიდან და როგორ. იმის არც სცენარისტი გეცოდინება და არც რეჟისორი. არადა, როგორ მიჰყავს ორივეს მოქმედების გამართული დრამატურგიული ხაზი, თვალნათლივ დაინახავ.

ერთმა ამგვარმა ეპიზოდმა დამარწმუნა, რომ თავად ცხოვრებაა საუკეთესო სცენარისტიც და გამოცდილი რეჟისორიც, მოქმედი პირების შემქმნელიც და გამთამაშებელი. იმის სცენას თუ მიზანსცენას სულაც არ სჭირდება ხელოვნური დინამიკურობა, ის თავად ცინცხალი ენერჯიაა, სიცოცხლის ბუნებრივი ფეთქვა.

ასე შემოვლით ვინცებ ამბავს.

საბჭოეთში შემოქმედებით ინტელიგენციას კარგად აწყობილი ცხოვრება ჰქონდა. სახელმწიფო არაფერს იშურებდა, რომ მათ ორგანიზაციებს ანუ შემოქმედებით კავშირებს – მწერლებისას, კომპოზიტორებისას, მხატვრებისას, კინემატოგრაფისტებისას ერთიანი მისწრაფებები არ დაშრეტოდათ ერთიან იდეოლოგიურ სივრცეში.

ეს „კავშირები“, ჯერ რესპუბლიკას რომ ეკუთვნოდა, მერე კი საკავშიროს, ან იქნებ პირიქით, არც მეტი, არც ნაკლები, ახდენი-

ლი სალხინებელ-სამოთხე იყო იქ განწევრიანებულებისთვის. შენ ოღონდ შექმნა-წერა შეგძლებოდა ღვთისგან მოცემული და ფინანდაზებს დაგიფენდნენ.

ჯერ იყო და, პრესტიჟულ უბნებში პრესტიჟულ სახლებს უშენებდნენ არატიპური პროექტით, ცხადია, უფასოდ გასაცემად. ქალაქში პატივით რომ ახსენებდნენ „მწერლების სახლი“, „კომპოზიტორების სახლიო“, არაერთი იყო. ყველაფერ დეფიცირებზე, პირად-კერძო მანქანების ჩათვლით, საქმე არ შეეყოვნებოდა – ისიც ჩამორიგდებოდა ხოლმე წესისამებრ.

ზამთარ-ზაფხულს დასასვენებელი „შემოქმედებითი სახლები“ ზღვისპირეთისა თუ მთიანეთის გამორჩეულ ადგილებში „პოდმოსკოვიდან“ მოყოლებული სომხეთის დილიჯანის, ჩვენი სინოპისა თუ ბორჯომის დიდებული პანორამების საუფლოში, კეთილდღეობის ნამდვილი მწვერვალი იყო წევრების ოჯახებისთვისაც.

არც საზღვარგარეთული ვოიაჟები ჭირდა. სხვები თუ ლამის თავს იკლავდნენ დემოკრატიულ პოლონეთ-უნგრეთ-ჩეხოსლოვაკიაში მოსახვედრად და ადგილკომ, პარტკომ და კიდევ ვიღაცის სანქციებისთვის საბუთების გროვას წინ და უკან დაარბენინებდნენ, „კავშირის“ წევრები მშვიდად იკავებდნენ ადგილებს ინგლის-საფრანგეთ-გერმ-ს მერიდიანებზე გასასვლელად.

ამას ყველაფერს პრივილეგიები ერქვა სახელად და სინამდვილეში ასეც იყო. მართალია, პარტიულ იერარქიაში მსგავსი სიკეთეები უფრო ჭარბად ხვავდებოდა, სამაგიეროდ შემოქმედებითი პერსონებისადმი პატივისცემას, იმათ მაღალ „იმიჯს“ პარტმუშაკების საეჭვო ავტორიტეტი ვერასოდეს შესწვდებოდა.

შემოქმედებითი კავშირების დედა-მისამართი მოსკოვი იყო. როცა მიღწევები რესპუბლიკურ ყრილობებზე შეჯამდებოდა, იქიდან მოსკოვის საკავშირო ფორუმს მიემართებოდა. ეს სახელმწიფო-პოლიტიკური აქტი კრემლის უმაღლეს სარიტუალო ადგილას გამართული, გეორგიევსკის დიდებული დარბაზიდან მსოფლიოს აუწყებდა საბჭოთა კულტურის, როგორც მაშინ იწერებოდა, მძლავრ მაჯისცემას.

სამოცდაათიანიებიდან მოყოლებული, მანამდელი იდეოლოგიური არტახები ძალუმად მოშვებულიყო – მანდელშტამის, მიხეილ ჯავახიშვილისა თუ პასტერნაკის ან „ფორმალისტობისთვის“ კარგა განკეპლილი, მერე კი თანამედროვეობის კლასიკოს-კომპოზიტორებად აღიარებულების ჩამონათვალში სამსხვერპლო ქვაზე ახალი სახელები აღარ ამოტვიფრულა.

უკვე არც იმპრესიონიზმისა თუ ექსპრესიონიზმის სურნელი ჰაერს აღარ ნამლავდა და არც ავანგარდიზმის თავანყვეტილობა ილანძლებოდა – შემოქმედება შეკვეცილ ფრთებს შლიდა. ჩვენი, ქართული ამ დროს წინა რიგს იკავებდა – მუსიკას, სიტყვიერებას, ეკრანს მანამდე არნახული ასპარეზი მისცემოდა, დიდი ტაშით შეგებებული.

მაგრამ ამ სალხინებელში, ემანდ სიფხიზლეს თავი არ სტკივავო, საზრუნავში დიდად არაფერი შეცვლილიყო. ქვეყნის სადარაჯოზე დღენიდაგ მორუდუნე მეთვალყურეს, ხელფასიანსა თუ უხელფასოს, რა გამოლევდა. ჰოდა, უცხოეთში გასულებს, მეტადრე კაპიტალისტურში, ის მუშაკები წამითაც არ მიატოვებდნენ. ისეთი პროფესიონალები იყვნენ საქმისა, გაკვირდებოდი.

ერთი მაღალკადემიურად შესრულებული ამბავი არ მავინყდება. მოსკოვის სადელეგაციო ჯგუფში საქართველოდან სამინი ვიყავით, ჩვენი კომპოზიტორთა კავშირიდან წარგზავნილები. დიდ დედაქალაქში წესისამებრ ინსტრუქტაჟი ჩავგიტარეს, ლპობის გზაზე დამდგარ კაპიტალიზმს ჩვენთვის ზიანი რომ არ მიეყენებინა, პროვოკაციაში არ გავხლართულიყავით და ასე ამგვარად.

მერედა რა, რომ ცენტებში გამოთვლილი ინგლისური ფუნტი გვექონდა ჩამორიგებული ხიდისთავის გლახასავით, ლონდონში ჩავფრინდით და ეს იყო საგანგებო მოვლენა ჩვენთვის – ფორსაიტების უბანში ვისეირნებდით, ბავშვობიდან ნანატრ შერლოკ ჰოლმსის ბეიკერ-სტრიტზე, ტაუერი და ვესტმინსტერი ხომ დიდ ისტორიაში ჩავგვირავდა.

ისე აუშენდათ იმათ ცხოვრება, როგორც ამ იმედებს ახდენა არ ენერა. ჩვენ სამნი, ქართველები სასტუმროდან გარეთ რომ

გამოვიდოდით, იქვე საძაგელი ღიმილით ჯგუფის რომელიმე წევრი დაგვეღრიჯებოდა – მეც წამიყვანეთო, მარტო ხომ ვერ ვივლიო. პირველ დღეს მართლა ასე გვეგონა, მერე ნაბიჯს რომ ვეღარ ვდგამდით ამ „მეც წამოვალოს“ გარეშე, გავბრაზდით.

იქვე, ჰოლში მოვითათბირეთ, ცხადია, ქართულად – მიხვეულ-მოხვეულებში ჩავიკარგეთ და მერე ჰაიდ-პარკს მივადგეთო. თან ჩუმად ვიციინოდით, გვდიეთ ახლა კუდში, რამდენიც გინდათო. ბევრი ვიჭრიალეთ ქუჩების გასასვლელელებში, ალბათ საათზე მეტი, ფეხზე ძლივს ვიდექით და როცა გვეგონა „მუშაკს“ გზა-კვალი აერიასო, ჰაიდ-პარკის ერთ-ერთ შესასვლელს მივადექით თავისუფლებით ბედნიერები.

თითქოს მიწიდან ამოძვრაო, ცხვირწინ ატუზულ ჯგუფის წევრ ქალს კინალამ შუბლით შევასკდით. გაოგნებულებმა ახლალა გავიაზრეთ, მუდამ შორიახლოს რატომ გვედგა ხოლმე ეს მოსკოველი არარუსი ქალი, წამყვანი ინსტიტუტის წამყვანი მეცნიერმუშაკი – მას ქართული სცოდნია, წინაპრებით სოლოლაკელ თბილისელს, ჩვენზე მომაგრებულ ამ გაიძვერა პროფესიონალ-მოკაკუნე მეცნიერს.

მაინც რამდენი ყოფილან იმ ერთ ჯგუფში – ჩაშხამებულებს აღარც ლონდონი გვინდოდა და არც ეს ვოიაჟი – ფასი დაჰკარგვოდა ყველაფერს, შექსპირის სტრატეგორდსაც და მთელ ბრიტანულ სიძველეებსაც. მაგრამ მთავარი და სამწუხარო ის იყო, რომ უნდობლობით განვიმსჭვალე ყველასადმი, იმ გამოჩენილი საბჭოთა შექსპიროლოგისადმიც, დიდად რომ დამიმეგობრდა და მერე იქ გადაღებული ფოტოები თბილისში გამომიგზავნა გულითადი წარწერით. სამადლობელი პასუხიც არ მიმიწერია გულალრძნილს, ჩემდა სამარცხვინოდ.

ასე ხდებოდა ყველგან და ყოველთვის. მეხსიერებაში ჩამრჩა, განსაკუთრებით დასავლეთ გერმანიაში, ნიურნბერგში სული როგორ მოგვინამლეს. ჩავედით თუ არა, მაშინვე „დაგვარიგეს“, სალამოს გარეთ ფეხი არ გაადგათ, ქალაქში სოდომ-გომორა იმართებო, სსრკ-ელი ადამიანის გატაცებაც მოსალოდნელია, გადასაბირებლად.

ჰოდა, სასტუმროს ღია ფანჯარასთან ჩამომჯდარი, შევეყურებდი ისტორიულ პატარა მოედანზე შექუჩებული ახალგაზრდების გვიანობამდე მუსიკით ჟრიამულს, ჩვენთვის უცხო სოციალურ ყოფას, პანკების გაუგებარ ფილოსოფიას და წითლად შეფერადებული მამლის თავის მსგავს ვარცხნილობას, აგრესიის ნატამალიც რომ არ ჰქონდათ თურმე, თავისუფლების აგრე გამომხატველებს.

ისე კი, ჯგუფის ხელმძღვანელებს, უფრო ხშირად ცნობილ პიროვნებებს ხელი ყველაფერზე მიუწვდებოდათ – ვალუტა არ აკლდათ, დილამდე თავის ნებაზე გადაიკარგებოდნენ კიდეც და შეეძლოთ ლიმიტირებული საყიდლებით ჩემოდანი დაეძეძათ.

ახლა ვინ დაიჯერებს და არგაგონილი კომიკური ასეთი შეზღუდვაც მთელი ძალით მუშაობდა საბჭოთა „ტამოჟნიზზე“ – ქალის ყვავილებიან ლამაზ ტრუსს ანუ ნიფხავს, მაშინ ჩვენში ასე სანატრელს, ხუთზე მეტს თუ „აღმოუჩინდნენ“, ჩამოართმევდნენ და პასუხსაც მოსთხოვდნენ. უფრო ამაზრზენი კი იმ ნიფხვების ჩემოდნიდან ამოფრიალება იყო ყველას თვალწინ და გადათვლა.

შავი დღე დაადგებოდათ კაცებს, ვისაც ხელი წაუცდებოდა პორნოჟურნალებზე. კარგად გადამალულს ამოუთრევდნენ და „პირად საქმეში“ დავიდარაბას ვერ ასცდებოდნენ, იმ „დეფიციტურ“ ცნობისმოყვარეობას თავსაც გადააყოლებდნენ. სანდო მუშაკების ბარგი არ მონმდებოდა, იმათ შრომას ხომ გასამრჯელო ამშვენებდა.

ვერ ვიტყვი, რომ გარეგნულად ფრიად წარმომადგენლობით ჯგუფში ღირსეული პიროვნება არ მოიძებნებოდა. ამ მხრივ უფრო მეტად ბალტიისპირელები გამოირჩეოდნენ დამოუკიდებელი ქცევითა და ისეთი თავდაჭერით, იოლად რომ ვერაფერს შეჰბედავდნენ მეურვეები. მეხსიერებაში სამუდამოდ ჩამრჩა ლონდონში ერთ საღამოს ჰოლში შეკრებილებს, რა გაკვეთილი ჩაუტარეს.

როცა მოსკოველებმა საქართველოს ისტორიაზე რალაც რეგენული ჩააბოდიალეს, სიტყვის თქმა დამჭირდა.

ქართველი ხალხი-მეთქი, დავინყე და უცებ ლიტველმა ცნობილმა კომპოზიტორმა სიტყვა გამანყვეტინა:

– რატომ ქართველი ხალხი, ასე არაა.

არ ველოდი ამ კადნიერებას.

მოკლე პაუზის შემდეგ გასუსულ თუ კმაყოფილ მოსკოველებს იმან მკაცრად გახედა და საზგასმული გამოთქმით განაცხადა:

– ქართველი ხალხი კი არა, ქართული რასა.

კრინტი არავის დაუძრავს. მართლა, რა დიადი ყოფილა ეროვნული ღირსების გრძნობა, მისით აღმაფრენა.

მოგვიანებით გავაცნობიერე, ერთი შეხედვით ანტინომიური კითხვა – რა პრივილეგია უნდა ყოფილიყო ეს საზღვარგარეთული გასვლები – შეურაცხმყოფელი სამოქალაქო უნდობლობა შენივე სახელმწიფოსგან, თუ დამამცირებელი კაპიკები, პატივყარილ მდგომარეობაში რომ გამყოფებდა იქაურ გარემოში, ან იქნებ სამარცხვინო თავისტეხა პატარა საჩუქრებზე ოჯახისა და მეგობრებისთვის. ეროვნულ თავმოყვარეობაზე შემოტევა, უსახურობის იძულება ხომ სულიერი დაძაბუნებისკენ გიბიძგებდა, ღირსებას გართმევდა და დაუსაზღვრელი პროტესტის შეგრძნებას გიღვივებდა.

მაშინლა ჩავწვდი ერთი მეგობარი, პროტესტანტული სულისკვეთების კომპოზიტორის ნათქვამს – არასოდეს ვყოფილვარ და არც ვიქნები საზღვარგარეთული ვოიაჟების „პატივში“.

პრივილეგია იყო განა ყოფითს სიკეთეებზე დაკიდება შემოქმედი ადამიანისთვის, ვისაც ჭეშმარიტების ძირისძირში უნდა ჩაეხედა და იქ დანახულით გატანჯულს ის ეშვა, რასაც მაღალი შემოქმედება ჰქვია. მდაბალ კეთილდღეობაზე მილურსმულს ხომ სულის ბორგვა ეკარგება, მთვლემარე სული კი რისი შემქმნელია.

უფრო მეტიც. დრო რომ დადგა დიდი არჩევანის, ისტორიაში ყოფნა-არყოფნის, ზნეობის დვრიტა იმ პრივილეგიამ მთლად ჩა-

ნიხლა, გასრისა და ამით ვნებულებმა მაშინ მწვირიან სულსა და მსახვრალ ხელს გუნდრუკი უკმიეს უკანმოუხედავად, ზურგშექცეულები მტარვალს მიეახლნენ ლიცლიცით, ხელის გოგო-ბიჭებად დაუდგნენ ისევე პრივილეგიებისთვის.

ათასწლიანებმა იცოდნენ კარგად, რომ ზნეობა ადამიანის დემონია (ჰერაკლიტი).

მაშინ რესპუბლიკებში შემოქმედებითი თავყრილობების სტუმრობა სულ სხვა იყო. იქ ფართოდ გაღებულ კარში გეპატიყებოდნენ საკუთარი იერსახის საჩვენებლად თუ გამოსაჩენად. კონცერტებს, სპექტაკლებს, გამოფენებს, ეკრანს, ფოლკლორულ ტრადიციებს ხელისგულზე გამოჰქონდა მიღწევები, რაც განუზომელ ძალას ჰმატებდა იმათ ეროვნულ ენერგიას, ეროვნულ თვითშემეცნებას.

ასეთ თავყრილობაზე მიგვიწვია უკრაინის კომპოზიტორთა კავშირმა კიევში. ჩვენსავით კეთილი დახვედრა არც იმათ აკლდათ, მაგრამ ქართველებისადმი გამორჩეული გულითადობა პირთამდე ივსებოდა.

ჯერ იყო და, მაშინვე მაღალი კლასის სასტუმროში დაგვაბინავეს. მერე მთელ დღეზე განერილ სამუშაოს შუალედებში პატარა დარბაზში უკრაინული კულინარიით გვანებივრებდნენ – თიხის ქოთნებში გამოყვანილი განთქმული ვარენიკებითა და ბლინებით. საქვეყნოდ ცნობილ ბეზეს ტორტს „კიევურს“ კი ისე დავეძგერებოდით, როგორც კომიკურ ფილმებშია ხოლმე. ჩვენი მასპინძლები დეფიციტსაც გმირულად სძლევენ და ხიზილალსაც გვთავაზობდნენ.

შემოქმედი უკრაინელების პროფესიონალიზმი და ნიჭიერება ისე მახარებდა, როგორც საკუთარი გაგახარებს ხოლმე. ეს გრძნობა მთელი სინრფელით გავუზიარე მეგობარ ხალხს ცენტრალურ რადიოში გამოსვლით და ჩვენს საერთო მისწრაფებებზეც ვთქვი.

სისავსის გრძნობით დამუხტულები ვბრუნდებოდით სასტუმროში და დაღლილობას არად ვაგდებდით. ერთხელაც, საღამო

ხანს მისულებმა მდიდრულად განწყობილი ჰოლის სავარძლებში მოვიკალათეთ და იქაურობას თვალი გადავაველეთ.

ჩვენებისგან ცოტა მოშორებით აღმოვჩნდი, განმარტოებულად. შემოდგომის საღამო ოქროსფრით ეფინებოდა აზიდულ ვიტრაჟებს. ლაბადა გავიძვრე და საგარეოდ გამონწყობილმა, ფეხი ფეხზე შემოვდე.

სულ მალე მოპირდაპირე სავარძლიდან მამაკაცი წამოდგა და ჩემკენ გამოემართა. მიძინეონიანმა ახოვანმა თითქმის შუახანს მიტანებულმა თავი დამიკრა და შინაურულად მომმართა:

– ძვირფასო, დაღლილი ჩანხართ, მაგრამ მშვენიერი...

ვიფიქრე, ვილაც სხვა ქალში შევეშალე-მეთქი, მაინც უხერხულობამ მძლია და დავიბენი. დაბნეულობას იმ უცხო მამაკაცის ხმამალალი ლაპარაკი მიძლიერებდა.

– რატომ მიცქერით ისე, თითქოს არ მიცნობდეთ, ძვირფასო?

– უკაცრავად, ვილაცაში შეგეშალეთ, – მივაგებე გაბრაზებულმა.

– სულაც არა. არ მეშლებით. თქვენ კი რატომ უარყოფთ ჩემს პიროვნებას ისე, თითქოს არ მიცნობდეთ.

ეს უკვე მეტისმეტი იყო.

– უმჯობესი იქნება თავაზიანობას მოუხმოთ და თქვენს სავარძელს დაუბრუნდეთ.

– ასე რატომ, თქვენ ხომ გიყვარვართ და უკვე კაიხანია, რაც შემეყვარეთ, – ხმას აუნია. თუ ასე მომეჩვენა შეურაცხყოფისგან გაოგნებულს, არ ვიცი.

იქ მყოფების დაძაბული სახეები დავინახე, ზოგირთი კი, მგონი, მხიარულობდა კიდევ ამ ჩვენი „დიאלოგით“ და რაღაც იდუმალი სახით იღიმებოდა.

წამოვდექი, ერთი სული მქონდა, გავქცეულიყავი.

– ნუ გამირბიხართ, მშვენიერო ქალო, მაინც დამიბრუნდებით, სხვა გზა არა გაქვთ.

თავზარდაცემული ადგილზე გავშემდი. ამაზე მეტი სირცხვილი და თავის მოჭრა ასე საჯაროდ სხვის ქვეყანაში რომელ ქართველ ქალს რგებია დღეს, მზად ვიყავი ავტირებულიყავი.

ის კი აგრძელებდა:

– თქვენ კი არა, თქვენს შვილებსაც ვუყვარვარ და თანაც ძალიან, რატომ გიკვირთ, ეს ხომ ფაქტია.

მთელი დარბაზი მე მიყურებდა, იცინოდნენ და აქა-იქ ხარხარებდნენ კიდევ. თვალწინ ყველაფერი დამიტრიალდა, ფეხქვეშ მინა მეცლებოდა, როცა ჩვენები მომვარდნენ და შემანჯღრიეს:

– რა გჭირს, ვერ იცანი ის განთქმული კომიკოსი ვიცინის, ნიკულინისა და მორგუნოვის სამეულიდან? ის ხომ მორგუნოვია, ვერ ხედავ?

როგორ არა, ახლაც ვხედავ კადრს საბურავივით დაწნეხილ გავაში ჩარჭობილი უზარმაზარი შპრიცი აქეთ-იქით როგორ ქანაობდა და პირქვე დაწოლილი ვეება კაცი ამას აინუნშიც არ აგდებდა. ახლაც მესმის კინოდარბაზის თავანყვეტილი ხარხარი.

სავარძელში ჩავეშვი ძალაგამოცლილი. ჩემი სიცილი შემშლის სიცილს ჰგავდა იმ წუთებში.

ის კი იდგა შემცბარი და ბლუყუნებდა:

– მეგონა, მიცნობდით, ოცი კილო კი დავიკელი, მაგრამ ასე შევიცვალე განა? – ხელებს შლიდა დამნაშავესავით. – მაპატიეთ, მაპატიეთ, ეს როგორ მომივიდა როლში ბრიყვულად შესულს...

მეორე დილას წასასვლელად რომ მოვემზადე, კარზე ფრთხილი კაკუნი შემომესმა. ჩვენები იქნებიან-მეთქი და გავალე.

ზღურბლზე პოპულარული კომიკოსი იდგა ვარდების თაიგულით, ჯენტლმენურად თავდახრილი.

– კიდევ ერთხელ მაპატიეთ, ქართველო ქალბატონო.

დარბაზში გათამაშებული სცენის ავტორი, ნეტავ, ვინ უნდა ყოფილიყო ან რეჟისორი?

ცხოვრება – ყველაზე დიდი შემოქმედი და გამთამაშებელი...

ცხოვრება – იუმორესკა.

ყაყახოსა სიწითლითა...

კარგია ზღვა, თუ შიგ არ ჩაიხჩობიო.

– ამაზე მაღლა რაღას ავალწევდი, – თავისთვის დუდუნებდა და მძიმედ, სვენებ-სვენებით მიუყვებოდა ხის ფართო კიბეს შუახნის ქალი. ბოლომდე ჩამოშვებული ცალი ხელით მიჰქონდა სატომრე ჯვალო ტილოს ორმაგად ნაკერი ჩანთა, ორმნკრივად რომ ჩაეწყო შიგ მანვნის შუშის ქილები და რაჟამიდან შემორჩენილი წვრილყელიანი, რძით სავსე წაგრძელებული მწვანე ლიტრიანი ბოთლები.

სვენებ-სვენებაში გახედავდა ხოლმე გაყურულ ეზოს. აპრილი ის-ის იყო დამდგარიყო, მაგრამ ჩამოქუფრული, უფმური ცა თითქოს ეზოში გამოსვლის გემოს უკარგავდა იქაურებს, იმ ეზოში, საცა თანაცხოვრების ხალისის ჰაერს წამალივით ისუნთქავდა და ჭირ-ვარამსაც იქ იქარვებდა.

წყნეთელმა შუშანამ, ვინ იცის, როდინდელი შეღებილი, ახლა კი კანაქერცლილი ხის ფართო კარი შეეალო და დიდი შუშაბანდის იატაკზე მძიმე ჩანთა ფრთხილად დადგა. იქვე ჯირკოზე ჩამოჯდომა ვერ მოასწრო, რომ ოთახიდან კეთილად შემოგებებულმა ახალგაზრდა ქალმა დაუყვავა:

– დაისვენე, შუშან, რა გზა შენ გამოიარე, მუხლჩაუხრელო ქალო, ღმერთმა ჯანი მოგცეს და გამძლეობა.

– ეჰ, ჩემო თალიკო, როდემდის შეეძლებ კიდეც ამ ცხოვრების გზის ტკეპნას, ვიცი რო განა.

არადა, მთლად ხანსმიტანებული როდი იყო წყნეთელი მერძევე, შუახნისაც ვერ იქნებოდა შრომით ზურგდამძიმებული ქალი, კვირაში ორჯერ მაინც რომ მიაკითხავდა ძველ ეზოს ვერაზე. იმის იქით ნასვლა არ სჭირდებოდა. გულდაგულ შედედებულ, შუშის ქილას თავსმომდგარ ცხიმის სქელსაფენიან და საამო სიმჟავიან მანონს მთელი ეზო ისე ედებოდა, ბუნდლა აღარ რჩებოდა ტილოს ჩანთაში. შუშანას რძიანი მწვანე ბოთლის გარეშე ფაფა არ იხარშებოდა, ფრიალო თეფშით ბავშვებზე მისართმევად.

სანამ თალიკოსთვის გადადებულ რძე-მანონს ფანჯრის რაფაზე შემოდგამდა, ოთახიდან გამოფრენილი პატარა ელისო ისე ჩაეხუტა მერძევე ქალს, იმან ცრემლი ვერ დამალა.

– შენ კი გენაცვალოს შუშანა ძალუა, ჩემო ანგელოზო. რა მზიანი სახე მოგცა უფალმა. გულიც ეგრეთი გაქვს.

მერე რალაცით სევდამორეულმა, ახალგაზრდა დედას ჩასჩურჩულა:

– ეს გოგო ღვთითმოვლენილია, განა. ჰოდა, ფხიზლად იყავ, უწმინდური არ დაადევნოს ავ-ბოროტმა თვალმა. ამნაირებზე ნადირობენ ეგენი, მაშა, – მერე სამჯერ პირჯვარი გადასწერა გოგონასა და შემკრთალ დედას. იმის სახეს რომ გახედა, ნეტავ რატომ ეს ენა არ გამიხმა, ფერი დაკარგა გოგომაო.

ბუნებითა და ზნით მოკრძალებულ თალიკოს გაჩენიდან ჩიტის გული დაჰყვა და ცხოვრებამაც თითქოს ამით ისარგებლა. ადრე დაქვრივებული მისი ახალგაზრდა დედა უმწეობამ ხნით უფროსსა და ორშვილიან კაცს გააყოლა, დედით დაობლებული შვილებიც გულით მიენდვნენ კეთილშობილ ქალს, ვინც სითბოს არ აკლებდა უბედობით შექმნილ ოჯახს.

სევდიანი პატარა თალიკო მოზარდობაშიც არ შეცვლილა, ახლაც ნიადაგ ჩაფიქრებულს ბედის რისხვამ ღრუბელივით გადაუარა. დედამ მცირეხანს იავადმყოფა და მალე მიეზარა მინას,

ჯერ კიდევ ახალგაზრდა ლამაზი ქალი. ოჯახის მამა სიტყვა-დაკარგული დაიარებოდა თითქოს დაცარიელებულ სახლში და ვერც კი გაიაზრა, როგორ ჩაეჭიდა თალიკოს ხელს, სიბერემდე მასზე მზრუნველი და ქომაგი.

თალიკოს არსებამ ამითვე უპასუხა და „მამა, რას ინებებო“, სულით ბოლომდე უერთგულა. მერე, როცა თალიკომ საკუთარი ოჯახი შექმნა, უსაყვარლეს ბაბუას ჩახუტებული ელისო ეტყოდა ხოლმე:

– ბაბუ, როცა თქვენ ისადილებთ, ტახტს გაგიმზადებენ, მე დაგელოდებით. ოღონდ მერე ხომ მიამბობთ თეთრ რაშ ჯეირანზე?

ტახტზე წამოწოლილ ბაბუას ჩუმად იქვე ჯირკოზე დაუსკუბდებოდა და მოთმინებით ელოდა იმის გამოღვიძებას. შაბათ-კვირა თალიკოს ოჯახში ბაბუს სადღესასწაულო დღეები იდგა, რა დროსაც უბედნიერეს ბაბუასგან ელისოს საგანგებოდ შერჩეული ხილი და საუკეთესო ნუგბარი მიერთმეოდა. სიძისგანაც რიდი და პატივისცემა არ მოჰკლებია ამ დარბაისელ, ძველი კულტურის კაცს.

მანამდე კი, ვიდრე ოჯახს მოეკიდებოდა, დაქალიშვილებულ თალიკოს ცხოვრებამ კვლავ თავი ავად შეახსენა, ახალი დარტყმა მოუმზადა. თვრამეტი წლისამ ოჯახი დასტოვა და დეიდას შეეხიზნა. კაიხანს არავინ იცოდა ამის მიზეზი. საიდუმლოს ოჯახში კლიტედადებულად ინახავდნენ, მაგრამ დაფარული ადრე თუ გვიან გამჟღავნდებოდა.

თურმე, დაძმად შეზრდილებში გერმა ძმამ სიყვარული აუხსნა – მიყვარხარ და, აბა, რა ვქნა, უნდა გამოგიტყდეო. თავზარდაცემულ გოგოს ისლა დარჩენოდა, გაქცეულიყო. მაგრამ გაქცევას მის სულში ჭრილობა არ შეუხორცებია.

– ყვაილების მინა, ყვაილებისა, – გაისმა ეზოში.

– ვაი, შენს პატრონს, შაქრო, შე ოჯახქორო, შენა ხარ განა? – წამოხტა შუშანა ჯირკოდან და გამოღებულ ფანჯრიდან ეზოს ჩაჰხედა.

– ეს შარდგამშრალი აქაც მოდის, ხედავ. რომ იცოდე, წყნეთი-დან ქალაქში ფეხით მოჩანჩალებს და უკანაც ეგრე ადის. დახეთ, რა გალეულია ეს ოხერმუდრეგი, თურმე მთელი დღე ერთხელაც არ მოშარდავს, ისე დაათრევს ზურგით შავი მიწის მეშოკს. არცა სჭამსო, ამბობენ სოფელში მალაზიასთან მობირჟავებში. იმათ ხო ყველაფერი იციან, ჯერამაც არ დაბერებულა და ცოლი არ მოჰყავს.

კაცები იცინიან, რისი ცოლი, რა ცოლიო, ადრე ერთი ვირი ჰყოლია, წასულა და გადაკარგულა. სთქვეს კიდეც, მოჰპარესო. ისე უდარდია ემანდ ღვთისპირიდან გადავარდნილსა, ჩამომხმარ-დაპატარავებულა. მერე ყვაილების მიწას თავად დაათრევს, ავტობუსშიც არ ჩაჯდება და თუ ვინმემ მაშინა გაუჩერა, არც იმასა.

ერთი ოთახი უდგას ალიზით ამოშენებული და იქ რომ მივიდეს, მალაზიას უნდა ჩაუაროს. ისე დაიყრუებს თავსა, ვითომცა კაცების დაცინვისა არ ესმის. ისინი კი ქიშქიშით გასძახებენ იქიდანა:

– შაქრო, კაცი ხო გქვია. ჰოდა, რომ მოგაკუებენ, შენც უნდა მიაკუო, თორემა უტრაკო ეგონებით.

– ვაი, მაგის ყოფას, დაწრეტილს. ეჰა, ამასაც ცხოვრება ჰქვია, განა, – მუხლის თავებს ხელი დაჰკრა მერძევემ, წამოდგა, ხვნეშით ასწია ტილოს მძიმე ჩანთა და ნისიად ვისაც დაუტოვა წინა ჯერზე, იმათკენ გასწია.

იმ ძველ ეზოში მარტო ბაბუშკა ანიუტა არ ართმევდა რძე-მანონს შუშანას. თალიკოს გვერდით გრძელი შუშაბანდის ბოლოს შეყუყულ კუთხეში საუკუნისგან ჩაჟამებულ ვინრო კარს უკან როგორ ცხოვრობდა დროისგან დაჩამიჩებული ბებერი, არავინ იცოდა. ერთი იყო, კარს თუ ოდნავ გამოაღებდა, შარდით აქოთებული ჰაერი შემოქანდებოდა ხოლმე შუშაბანდში.

ფეხისადგილი იმ სადგომში სად ექნებოდა, ჩანაფსამ ადამისჟამინდელ ქოთანს იქვე ალაგ-ალაგ ამოტეხილ, ჩაშავებული ემალის ხელსაბანში ჩაცლიდა ხოლმე, უფრო დიდ მოსასტუმრე-

ბელს სად და როგორ ისტუმრებდა, ეს მხოლოდ მისმა ღმერთმა იცოდა.

ბევრი ეცადა თალიკო, დავებმარები და დავალაგებინებოთახსო, არაფერი გამოუვიდა. ბებერი კარს მაინც არ გაუღებდა. ეზომ არც ის იცოდა, საიდან და როდის ჩამოეხეტა ეს რუსი ქალი, რატომ იჯდა გლახის დანიშნულებით რუსული ეკლესიის შესასვლელთან, ქართული „ლურჯი მონასტრის“ გვერდით რომ იდგა ვერაზე, და ლიტურგიაც იქიდან რუსულად მოისმოდა.

დილიდან გვიან საღამომდე კართან ატუზული, ან იქვე ახლო ჩაცუცქული „да поможет вам Господь“, მეასედ იმეორებდა თავჩაკიდული და იქვე გულმოდგინებით აწყობდა ნაწყალობევი ჩასაცმელს, საჭმელს. ხურდა ფულსაც გადათვლიდა ჯიბეში.

არაფერი გამორჩებოდა აქეთ-იქით მაცქერალს, მრევლსაც კარგად იმახსოვრებდა და ეკლესიის მსახურებსაც თავმოკატუნებით ელაქუცებოდა ხოლმე კუდმოქიცინე ქუჩის ძაღლივით.

საღამოს დაბრუნებული შუშაბანდში ბაკუნით შემოაბიჯებდა, იცოდა, ამ ბაკუნზე თალიკო გამოვიდოდა და იქვე ცხელ კერძს ან ხილს მიუკითხავდა. ქედმობრით მადლობას კი ეტყოდა, მაგრამ მაინც შეამჩნევდი დაღარულ, რახნის დაუბანელ პირსახეზე ავად გაკვესილ მოჭუტულ თვალებს, თითქოს დამცინავს, თითქოს დაუნდობელს.

ასეთ წუთებში იმ სახეს ხანი არ ეწერა, როგორც თავად ბოროტებას, უხანოს. ერთი სჭირდა: სადაც მოეხელთებოდა, შხამით დაგესლავდა და სადღაც ჩამალულ სულს აზვიემებდა.

ერთხელ პატარა ელისოს წითელა-ბატონები დაუმძიმდა, მაღალმა სიცხემ წითლად გადაუბუგა სხეული. გამწარებული თალიკო თვალებით ევედრებოდა ექიმს, მიშველეთო. როცა ჩაძინებული შვილის მშვიდმა სუნთქვამ გონს მოაგო, წუთით შუშაბანდში გავიდა.

ბებერს რა გამოეპარებოდა და იქვე წაუჩიფჩიფა:

— რა თავს იკლავ, ქალო, მაინც არ გადაგირჩება, მოგიკვდება. აგერ, ხუთი შვილი მყავდა, პატარობაშივე დაიხოცნენ, ერთიც

არ გადარჩენილა. ჰოდა, ასეა: ღმერთი გაძლევს და როცა უნდა, გართმევს. Бог дан, Бог взял, იტყვიან რუსები.

გულშენუხებულმა თალიკომ ოთახს მიაშურა. კიდევ კარგი, რომ იქ დეიდა ჟენია პატარას სანოლთან ეჯდა. იმან წვეთებით მოაბრუნა, დაამშვიდა. ნუ უსმენ მაგ ბებერ შეჩვენებულს, განგებამ თავისი მიუზლოო.

დეიდა ჟენიას, ანუ როგორც მთელი ეზო ეძახდა ТЕТЯ ЖЕНЯ-ს, წარმოშობით ლატვიელ და ჯერ კიდევ რევოლუციამდე საქართველოში ჩამოსახლებული აფთიაქარი ბაბუის შთამომავალს, სიკეთის თესვა ცხოვრების მიზნად მიაჩნდა. ძლიერი სულის ქალი უსამართლობას ვერ იტანდა, სუსტების ქომაგი, ქმარი პატივით ექცეოდა უშვილო ცოლს და თვალს ხუჭავდა იმის უზომო ხელგაშლილობაზე.

თალიკო გამორჩეულად უყვარდა და პატარა ელისოზე ამაგს არ იშურებდა. თუ რამ ნუგბარი ეგულებოდა, გადაუნახავდა, ავად შეიქნებოდა, სანოლთან ეჯდა. ყველაფერზე შემკრთალ თალიკოს როცა შიში შეიპყრობდა, საშველად დეიდა ჟენიასთან ჩარბოდა პირველ სართულზე.

ასე რომ, ეზოს გადაშლილი წიგნივით ედო ორის ნიმუში – თეთრისა და შავის. არჩევანი კი მის ნებას დაეკიდა.

– დეპეშაა შენთვის, – გასძახა მეზობელმა თალიკოს. კოტესი იქნებაო, სიხარულით შეეგება ფოსტალიონს.

ქმარს ხშირად უწევდა მივლინებით გასვლა სხვა მხარეში, სხვა რესპუბლიკაშიც. სამხედრო დანიშნულების ნაგებობათა ინჟინერს საყვარელ ცოლ-შვილთან ყოფნა დღედაღამ ეოცნებებოდა. ახლაც ატყობინებდა, ჩამოვდივარო.

ოჯახი იყო მისი შინაგანი ცხოვრების საზრისი და საყოველთაო ღირებულება. მისი სულის არემარე სწორედ ოჯახის სიყვარულში გარინდულიყო.

შავნადვლიანობას როგორ გაიკარებდა მტკიცე ხასიათისა, მაგრამ ბედისწერის დაუნდობლობისა რომ იცოდა, ეს თავზარს

სცემდა. მოზარდობაშივე გაითავისა: კაცი თუ ხარ, გულადი, უშიშარი, უნდა შეგეძლოს სუსტის დაცვა და მოძალადეზე ლაგამის ამოდება.

ქალთან მოკრძალებულს, ბილწსიტყვაობა ეზიზღებოდა და ამის უფლებასაც არავის მისცემდა. მისთვის სიტყვა ღირსებას უდრიდა და ვერ იტანდა ფუყედ მოლაყბეს.

– მამიკო ჩამოვიდა, – დიდხანს კისერზე იყო ჩამოკიდებული ოთხი წლის ელისო, – კუკა ჩამომიტანე? – ჩაცვებით ეკითხებოდა.

თალიკო სუფრას შლიდა დაბნეულ-გახარებულს. ნესად ჰქონდათ, ყოველ ჩამოსვლაზე დათიკო იქვე გაჩნდებოდა, ბავშვობიდან კოტეს ცხოვრების ერთგული მეგობარი. მეგობრობა კოტესთვის ის ოქროს ზოდი იყო, რაც არაფერში გაიცვლებოდა და იტევდა ღრმა გაგებას: „ძმა ძმისთვის, შავი დღისთვის“.

– ბიჭო, კოტე, ერთი მითხარი, როდემდის უნდა იყო გადავარდნილი იმ შენს ობიექტზე. ოჯახი მაინც შეიბრაღე. თალიკო ამდენს გულის ფართხალს ვეღარ გაუძლებს, სულ ბავშვზე მოკანკალეს.

– აბა, რა გითხრა, დათიკო, სადაც ვჭირდები ქვეყანას, იქ უნდა ვიყო. კომუნისტობა სიტყვით კი არა, საქმით უნდა დაამტკიცო. რაც საბჭოეთმა გადაიტანა სამოქალაქო ომიდან მოყოლებული, სამამულო ომით დამთავრებული, ტყუილად ხომ არ გადაიტანა, უკეთესი მომავალი ხომ უნდა დაუდგეს, ბოლოს და ბოლოს.

– რა მომავალზე ლაპარაკობ. აგერ, სამოციანი წლების დასასრულია, უკეთესობას კი არაფერი უჩანს, ღირსეულ ცხოვრებაზე ხომ ზედმეტია ფიქრი. როგორ დიდ საქმეს აკეთებ გამორჩეული სპეციალისტი და თვიდან თვემდე თავი ძლივს გაგაქვთ, მეც ხომ ასე ვარ, საუკეთესო კონსტრუქტორად აღიარებული. მერედა რა? დივანი და სავარძელი რომ შეიძინო, ან „ცეკაში“ უნდა იყო შემძვრალი, ან მოსკოვში უნდა ირბინო და სადგურში საბარგო კონტინერებს სდიო. თუ ამას შეძლებ, გამარჯვებული კაცი ხარ ამ „დეფიციტის სახელმწიფოში“.

ახლა ვერ ხედავ, საჭმელ-სასმელი რომ ისევ გაჭირდა? დიდმა პარტიამ, ნუ გეშინიათო, აგერ ვართო და პურის ტალონები ჩამოარიგა ცარიელ მაღაზიებში რიგებისთვის. თავად პარტიული იერარქიის ეშელონები ლამის დასკდნენ ხიზილალით, ცოლების ბრილიანტებით, მუქთა, გაზულუქებული ცხოვრებით, ბინა-აგარაკებითა და საზღვარგარეთ სეირნობით. სინდისს იქვე ჰყიდინ, სადაც დასჭირდებათ. ნახავ, სულ მალე ლპობადი სისტემა, როგორ დაასრულებს თავის თავს.

– სამწუხაროდ, ასეა, მაგრამ სტალინი რომ ყოფილიყო, სხვანაირად იქნებოდა. აღმავლობის გზაზე იდგებოდა ქვეყანა.

– კი, მაგრამ რის ხარჯზე? სადამსჯელო რეჟიმისა და შიშით დაბანგული ხალხის ხარჯზე. როცა გაფლანგვა დახვრეტით მთავრდებოდა საყოველთაო სიღარიბის პირობებში, მილიონების რეპრესიების უბედურება, ხომ არ დაგვიწყებია?

– არც ისაა დასავიწყებელი, რომ საბჭოეთი ერთადერთი სახელმწიფოა, სადაც განათლება და ჯანმრთელობის დაცვა უფასოა, რომ ჩვენნაირი წიგნიერი და განათლებული ხალხი არსადაა.

– კი, ასეა, მაგრამ ისიც იცი, რომ მასწავლებელსა და ექიმს დღემდე ლამის მათხოვრის ხელფასი ეძლევა. მოკლედ, ამ სახელმწიფო სისტემას ვერანაირი არგუმენტით ვერ გაამართლებ. ვერც „ნაომარი“ პერიოდით და ვერც მანამდელი „ბატალური სცენებით“. აბსოლუტური ძალაუფლებისთვის „ტროცკიზმთან“ ბრძოლას, როცა მილიონობით ადამიანი შესწირეს, ვიგინდარა იაგოდა-ეჟოვზე ხელის შეხოცვით, დანაშაულის გამართლებას ანდაზა მიუყენეს: „Пес рубят, щепки летят“.

„მიზეზი“ ბრონშტეინ-ტროცკი იყო, შემოგდებული კაცი, ვისაც „წითელი არმია“ შეაქმნევინეს, „წითელი ტერორი“ დააფუძნებინეს და რუსეთი ხორცსაკეპში გაატარებინეს. კიდევ უფრო მანამდელის – ოციანების ბოლშევიკური „Великий голодомор“ ისე მიმალეს, უდიდეს შიმშილში ისე აჭმევინეს დედას პატარა შვილის ხორცი, ვითომც არაფერი მომხდარიყოს.

სისხლის ტბაში თეთრ გედებს ვერ აცურავენ! სტალინი? იგი, მართლაც, გრანდიოზული ფიგურაა აბსოლუტიზმის მსოფლიო ისტორიაში, გაიუს იულიუს კეისარივით შარავანდედით მოსილი და მისნაირი დასასრულით დასრულებული.

ადამიანთა ერთ თარგზე გამოჭრის კომუნისტური იდეა, სულელურია ისევე, როგორც საკუთრების ამოშლა რეალობიდან. ეს ადამიანზე დაუსრულებელ ძალადობას მოითხოვს, რაც შეუძლებელია მუდმივად გაგრძელდეს და მარცხისთვისაა განწირული.

კოტე ხმას არ იღებდა. უნდოდა მეგობრის სიტყვებზე პასუხის გაცემა, მაგრამ რატომღაც აღარ გამოსდიოდა.

– ასე რომ, ჩემო კოტე, იმ იდეებში ხარ კიდეც ჩარჩენილი, რამაც ისტორიულად ვერ გაამართლა. ის მე არასოდეს გამიზიარებია და პრინციპულად არც პარტიაში შევსულვარ. ჩვენ, სპეციალისტებს პარტიულობა რაში გვჭირდება, უპროფესიო და უსაქმურები ხომ არ ვართ იქ მოკალათებულების მსგავსად. ჩვენი საქმე გვიყვარს და ვემსახურებით კიდეც.

შეშინებული თალიკო კარს ეცა, შუშაბანდში გაიხადა და მერე კარი უფრო ჩარაზა. კა-გე-ბე-ს შიში სულაც არ განელებულიყო, არც მიყურადება და არც თვალთვალი. ეზოში ამ საქმეს მარტო ბაბუშკა ანიუტაც ეყოფოდა, ვისაც ქართული ესმოდა და მალავდა.

მეორე დღეს ჩაფიქრებულმა ქმარმა თალიკოს აუწყა, ერთ თვეში აზერბაიჯანში ვარ წასასვლელიო და მის სახეს მწუხარება რომ დაეტყო, დაამშვიდა, ორივეს თან წაგიყვანთო.

– წინასწარ მოემზადე, გულდაგულ შეარჩიე წასაღები, თორემ ისეთ ყრუეთში ვიქნებით, ხელთ ყველაფერი უნდა გვექონდეს.

ასეც მოხდა. გრძელი გზა იყო გასასვლელი გამოყოფილი სატვირთო მანქანით. თალიკოს იმდენი ბოხჩა დაეგროვებინა, მარტო სატვირთოში თუ ჩალაგდებოდა. კაბინაში დედა-შვილი მძღოლის გვერდით დასხდნენ, კოტე ძარაზე მოთავსდა.

გზა ბედნიერი ელისოს ჭიკჭიკში ილეოდა. აქ თითქოს თავს იყრიდა სიცოცხლის მთავარი ნიშანი – პატარა სიხარულები და მძიმედ საზიდი ყოფა. ამ სიმძიმის გამწვანებელი ადამიანური მოთხოვნილება – ხვალინდელის იმედი.

მაგრამ შუაგულში მაინც მთავარი იდგა – ყოველწუთიერი შიში არსებობის ბურუსის წინაშე. ამ შუაგულში დედის შიშიანობა მძლავრობდა, ვის გაშლილ ფრთებქვეშ შვილია. ამ ფრთებქვეშ იყო გადარჩენის დედური დიადი ინსტინქტი.

თითქოს დრომაც მიატოვაო ცისკიდესთან მიგდებული ეს პატარა სოფელი. უსასრულოდ გაშლილ ველზე, ხის ფესვსაც ვერ მოეკიდებინა იმ მიწაში, აქა-იქ ძალისძალით ამოსულ ბუჩქსაც – აქ რამ მომიყვანაო, უკვირდა. მაგიერ მსუყე ბალახი ყელყელაობდა მუქ მწვანეში, ათასნაირი სახელიანი თუ უსახელო ყვავილი გაბნეულიყო მის სიხშირეში.

მინური სახლები გვერდს აკრული ცხვრის თუ ძროხის სადგომით, მიანიშნებდა იქ სოფელს და კიდევ ხმელი ნაკელის სუნით გაბოლილი მინურის თავზე ნაცრისფრად შესქელებული ჰაერი.

შორით მოჩანდა მორკალული ნათალი ქვებით მიმობნეული კაიხელა ნაკვეთი, შემოურაგავი და კარის არმქონე. ძნელი მისახვედრი არ იყო – სასაფლაო იყო იქ.

საუკუნეთა სიღრმეში ხალხის გონება კარგად ჩამხვდარა არსებობის წესს: ყოფნა და არყოფნა ერთადაა, იმათ ვერც ღობე დააშორებს და შესასვლელ-გასასვლელიც ერთი აქვს.

არსებობის სიბრძნით ნაკარნახევი გამოცდილება რომ არა, ვინღა ასწავლიდა გადარჩენის გზებს, ცასა და მიწას შორის შეუნელებელი შეტაკებისას თავის დაცვას, შიმშილის მორევას და გამრავლებასაც კი. იმ გაშლილ ველზე ადამიანი და ბუნება თითქოსდა საუკუნოვანი ზავით უნდა შეკრულიყო და ეცადა, ის უხილავი შეთანხმება არ დაერღვია.

ასეთ გარემოში თუ სამყაროში მოხვდა თალიკოს პატარა ოჯახი. ჩანს, აქ უნდა ზიარებოდა არსებობის საზრისს, შეუმეცნებელი შეემეცნებინა, ამოეკითხა ცხოვრების ჯერაც დაუწერელი ფურცელი.

ახლა მთავარი დაბინავება იყო. ისე მოხდა, რომ სოფელში ერთადერთი ქვით ნაშენი სახლი უნდა დაეკავებინათ. სახლი ერქვა ერთ ოთახს წინ ღია აივნით. ადრე იქ მალაზია-კოოპერატივი ყოფილა, მერე გაუქმებულა, რადგან საკმაოდ მოშორებით დაბა-სოფელში სასურსათო გაუხსნიათ.

თალიკომ ჩვეული გულმოდგინებით სუფთად მოაწყო ოთახი და დაკრეფილი მიწდვრის ყვავილების დიდი თაიგულითაც მორთო. კოტე ყოველ დილას ცისმარეზე მანქანით სამუშაო ობიექტზე გადიოდა და სალამოს ბრუნდებოდა. მოშიებულს ცხელი სადილით განწყობილი სუფრა ელოდებოდა, მოსიყვარულე ცოლშვილის სხივიანი სახეებით შეგებებულნი.

დღე დღეს მიჰყვებოდა, ცით ნაბოძებ სიმშვიდეს, თითქოს არაფერი არღვევდა. მაისი ილეოდა და უნდოდა თავისი სასწაული ეჩვენებინა სამყაროსთვის, თვალის გასახარი. ამისთვის გაშლილი ველი წითლად ააბრიალა ყაყაჩოების შემოტევით – სიცოცხლის ფასი იცოდეთ და გიხაროდეთო, მოუნოდებდა.

პატარა ელისო ისე შეიჭრებოდა ხოლმე ყაყაჩოს ზღვაში, თითქოს იქაურობა უნდა გადაეცურა, წითელყვავილებიანი კაბით იქ ჩაკარგული მთელი არსებით ბუნებისა და სიცოცხლის სადიდებელს უგალობდა – ყაყაჩოსა სინითლითა... სიცოცხლე კი ხარობდა და ზეიმობდა თავის არსს.

მარტო თალიკოს არ შორდებოდა მოსალოდნელის ქვეშეცნეული შინაგანი ნუხილი, წითლად ატეხილი ცხოვრების ჟრამულს უნდოდ შეჰყურებდა. ბედისწერის უძლეველობის შეგნებას დაეპყრო იგი, მიუწვდომელ, ერთბაშად მოვლენილ ძალას. მას ხომ თავად ცხოვრებამ ჩაუნერგა ბედის წინაშე ძრწოლა.

– სიცოცხლის ნება მტანჯველ ხვედრად ერგო ადამიანს, – იტყოდა ხოლმე, – ადამიანი წუთისოფელშია გაჩხერილი, არადა, ჰგონია იქ კარგად დავნავარდობო. დაუცხრომელ ბორგვაში ტრიალებს და ხილულ სამყაროში სიკვდილოვანი საწყისი ვერ შეუმჩნევია. ასე სჯეროდა. ბოლოს ამ ბორგვას მსწრაფლი დრო რომ გადაუვლის და ყოველივე სადღაც ჩაიყლაპება, მაშინ და-

იმშვიდებს თავს პოეტის ნათქვამით: „ღმერთმა გიშველოს სიკვდილო, სიცოცხლე მშვენობს შენითა“, აბა, სხვა გზა სად ექნება!

ამ ფიქრებით შეპყრობილი ქალი გაჰყურებდა წითლად გაბრიალებულ ზეობას, არ სჯეროდა მისი თვალსასეირო სიკეთის, მიმალულ-გაყურსული ბედისწერის ყოველნუთიერ გამოკრთომის მოლოდინში სული ეძაბებოდა.

გული არ უშვებდა იმ სინთლეში ელისოს ნავარდს, უნდოდა ხელი ეტაცა და იქაურობიდან გამოეყვანა. მაგრამ გალაღებული შვილი ეცოდებოდა და იქ მიშვებულს თვალს მაინც არ აშორებდა.

მინური სახლების მცხოვრებლებს ერიდებოდა თალიკო. ისინიც შორიდან ადევნებდნენ თვალს, თუმცა პირბადიანი ქალების ცნობისმოყვარეობა თავისას შვრებოდა. კრინტი სიტყვისა არაფერი ესმოდათ თურქულის გარდა, მაგრამ მაინც ახერხებდნენ საყიდლად შეეთავაზებინათ კვერცხი, ქათამი, ერბო-ყველი. ლავაში-პური კი თავისთვისაც გამოზომილი ჰქონდათ. ამიტომ თალიკო წამოღებულ მჭადის ფქვილს პურისას უნაცვლებდა, ისიც მალე გამოეღეოდა. იმათი ბავშვებიც შორიდან უცქერდნენ ხოლმე ბაფთებიან ელისოს და ზოგჯერ გასძახებდნენ: „გიზ კიციკ, გიზ“, – პატარა გოგო.

თავიანთ საცხოვრებელში შეკეტილებს და ერთმანეთთან კაიხელა მანძილით დაშორებულებს, რა ახარებდათ და ანუხებდათ, ვინ გაიგებდა. ალბათ, საკუთარი დღესასწაულებიც ექნებოდათ, სატირალსაც რას გამოუღევდა სვედავსილი ცხოვრება, მაგრამ გარინდულ სივრცეში როგორ მიელალებოდა მათი არსებობის ქარავანი, ვერავინ დაინახავდა.

შინ შეპატიჟებაც წესად არ ჰქონდათ და საყიდელს თალიკოს სახლთან შორიახლოს მოუტანდნენ ხოლმე. ისე კი ეტყობოდა, ბინა სუფთად უნდა ჰქონოდათ მოვლილი. შორიდან მოჩანდა, ბანზე როგორ ანიავებდნენ ხელით ნაქსოვ ნოხებს და ჭრელ-ჭრელი ჩითის ნაფლეთებიდან შეკერილ საბნებს. წყალს ხომ შეუსვენებლივ ეზიდებოდნენ პაპისპაპის დროინდელი თუნუქებით.

ერთ დილას გაღვიძებულზე ელისო აიმრიზა, ხაჭაპური მინდა, მჭადი არ მიყვარსო. თალიკო ანრიალდა, პურის ფქვილი საშოვნელი იყო. დედის გულს მეტი რა უნდოდა და გამოსავალზე იწყო ფიქრი.

გაგონილი ჰქონდა, ერთი მწყემსი კაცი დროდადრო ფქვილს ყიდისო პატარა ტოპრაკებით, მაგრამ სად და ვინ იყო ის, საიდან ეცოდინებოდა.

მაინც გადანყვიტა, სოფლის ბოლოს გზას დავადგები და იქნებ ვიპოვოო. მხოლოდ ელისოს მარტოდ დატოვების ეშინოდა, თუმცა, ეიმედებოდა მისი გონიერებისა და დამჯერობის.

– დედი, არ ვიცი, რა დრო დამჭირდება და ამიტომ სახლში დარჩები. კარს შიგნიდან ჩაკეტავ, არავის გაუღებ. ჩემო ქკვიანი გოგო, შეცდომას არ დაუშვებ და დამელოდები. მაგიერ ცხელ ხაჭაპურებს შენთვის და მამიკოსთვის დღესვე მოგიმზადებთ.

ასე შეთანხმდნენ.

დილა იყო, მაგრამ კაიხნის ამონვერილი მზე იქაურობას ისე აცხუნებდა, შარავზას მიყოლილ თალიკოს სიარული უჭირდა. უკაცრიელი არემარე კი თრგუნავდა იმის ისედაც შემკრთალ ბუნებას. მაინც შეუპოვრად მიაბიჯებდა და ცდილობდა შესამჩნევი არაფერი გამოჰპარვოდა.

ამასობაში მოწყენილი ელისო ხან რით ირთობდა თავს, ხანაც რით. ბოლოს მაინც კარს მიაპყრო მზერა. ყაყაჩოებს შევხედავო, გადანყვიტა და ჩარაზული გამოალო.

წითელი ფერი ჯადოსნური ბროლის ჯოხით უხმობდა – აქეთ, ჩემკენო.

აღტაცებულმა გოგონამ თავი მისცა ამ ძახილს, შეიჭრა ცხოვრების ლაჟღაჟა ყანაში და თავდაკარგულს აწი ვერაფერი შეაჩერებდა.

უცნაურად აჭრელებულმა პეპლებმაც ისარგებლეს, თითქოსდა შესატყუებლად და იმათ ადევნებული ჩაიკარგა გაშლილ სივრცეში.

შუადღისას დაბრუნებულმა თალიკომ გაიკვირვა, კარი ერთი შეხებით რომ გაიღო. ქანცგამოლეულმა ტოპრაკი იქვე ჩამოსდო.

– დედი, კუკუდამალობანას ვერ გეთამაშები, ძლივსღა ვდგავარ ფეხზე, სად ჩაიმაღე?

ჩამირუმი არ ისმოდა. სანოლქვეშ შეიხედა, სუფრაჩამოშვებული მაგიდის ქვეშაც. შვილი არსად იყო. რაღაც ცხოველურმა შიშმა აიტანა. სახლს გარს შემოურბინა. წითელ ველზე გაიჭრა.

– ელისოო, ელისოო, – გამწარებით უხმობდა.

წითელი ველი თითქოს გატრუნვით პასუხობდა, არსაიდან ხმა, არსით ძახილიო.

მირბოდა და შეშლილივით იმეორებდა:

– ეს რა ჩავიდინე, ეს რა ჩავიდინე, უფალო, მიშველე, – მუხლებზე დაეცა და ზეცას ვედრება აღუვლინა: – მიშველე, შენ ხომ ყოვლისშემძლე ხარ!

მირბოდა და არ იცოდა, რომ იმის საპირისპიროდ ეჭირა გეზი, საითაც პეპლებმა გაიტაცეს ელისო.

ყოველი მოსახლის კარს მიმდგარი, მოკანკალე ხელით ბაბთებზე მიანიშნებდა – გიზ, გიზ, კიციკ გიზ – პატარა გოგოო, პირაკრული დედაკაცები მდუმარედ თავს აქნევდნენ – არაო.

ზეშეგრძნებებით გახელებული მოჩვენებათა გაუვალ ქსელში გაეხვია თითქოს.

ერთ მიწურ სახლს ჩაუსაფრდა, დაინახა, იქ ვიღაც კაცის ლანდი როგორ აეკრა საძროხეს, იმალებოდა.

მაშინ, უფრო ადრე, ამ მხარეში ახალმოსულმა ვერ გაიაზრა, რატომ ჩაეკითხა გადაცემული მილიციონერი, რაიმე საეჭვო მოძრაობა ხომ არ შეგინიშნავთო. გაიხსენა, როგორ გაიკვირვა იმ ყრუეთში მილიციელის გამოჩენა.

მერე, ვახშობობისას, ქმარმა როგორ უამბო სასხვათაშორისოდ თუ არა, ერთგვარი იუმორით:

– წარმოგიდგენია, მთიან აულებში, თურმე, უშვილო ოჯახები ბავშვებს ყიდულობენ და საკუთარივით სიყვარულით ზრდიან. ახლაც ყოფილან, ხედავ, ნაიბები და ჩვენი „იავნანამ რა ჰქმნა?!“ ამ მხარეშიც იწერება.

– ბავშვებს სადღა შოულობენ?

– მოტაცებულებს ყიდიან ამ საქმეში დაოსტატებულები და კაიხელა ფულსაც აკეთებენო.

იმნამიერ, ახლა, განწირულობის აზრმა გაუქვავა გონება, ბედისწერის გარდუვალობის დემონმა აუბურდა ყველაფერი.

აღარ დარბოდა, მთვარეულივით დალასლასებდა, ჩერდებოდა და უაზრო სახით, ბაფთიანი გოგონა ყაყაჩოს კაბაში ხომ არ დაგინახავთო, ეკითხებოდა.

პირაკრული შავკაბიანი დედაკაცები, სანყალი შეშლილიაო, იცოდებდნენ.

რა გზა გადაიარა, მხოლოდ სოფლის ბოლოს მიყუჩულ ბანიან მიწურს შეეძლო გადათვლა.

იმასაც მიადგა. კარს ხელი ჰკრა, არც უკითხავს, ისე...

მინის იატაკზე აკოჩებულ ტახტზე ბაფთიანი გოგონა იჯდა ხელში ერბონასმული ლავაშით და იქვე მყოფ მომღიმარ ქალს გაუგებარ ენაზე ყაყაჩოს სინითლეზე უამბობდა ჭიკჭიკით.

– ელისო, – აღმოხდა და ჩაიკეცა.

ყაყაჩოსა სინითლითა ცხოვრების ყანა დამშვენდება, განა? ნუთისოფლის სისხლისფერი სინითლითა?!

თაღნი ბეზანგი

ნაწარმოებს ქმნის არა იმდენად მისი დამწერი,
რამდენადაც მკითხველი.

როლან ბარტი

„ავტორის სიკვდილი“

სიბერის სიდიადეზე, მგონი, არავის უთქვამს ისე, როგორც ჰერმან ჰესესს. ეს ყოფნის ის დროა, როცა მთელი სიმაღლით წამოიშრება სიცოცხლიდან გასვლის აუცილებლობა. როცა ეს გასვლა ჰეროიზმის ტოლფასია და ღირსეულია არყოფნასთან შეხვედრაში, არსებობის წინაშე პასუხისმგებლობითა და ანგარიშგებით ძლიერი. სიბერეს ქედს უნდა უხრიდეს ახალგაზრდობის ჟამი, უპასუხისმგებლო და ანგარიშმიუგებელი, როცა თავდაჯერებულობა გზას უბნევს სინამდვილის წვდომას. ამითაა ახალგაზრდობის დრო სუსტი სიბერის წინაშე. ასე ფიქრობს ჰერმან ჰესესე. ფიქრობს და სწამს.

გერმანული სული როგორღაც სხვანაირად იმეცნებს სიბერეს. შოპენჰაუერიც ხომ მაღალი აზრით ეგებება ხანდაზმულობას. კმაყოფილია იმით, რომ თავი დააღწია ახალგაზრდობის ტყვეობას, მის მოუთოკავ ვნებებს, როცა ფუჭი სურვილი გიმორჩილებს და სინამდვილესთან მონყვეტილ სწრაფვას ემონები.

ასეთი შესავალი იმისთვის დამჭირდა, რომ ვთქვა: ეს მართლაც ასეა და ახალგაზრდობის უგნურობით და სიბეცით თუ არა, ან უფრო მეტით – თავხედობით და უტიფარი უპასუხისმგებლობით, სხვათი ვერ აიხსნება ის, რაც თავს გადაგვხდა.

გრძელი ამბავი სამზარეულოში იშვა.

სალამოს მაგიდას ვუსხედით და ყოველდღიურზე ვლაპარაკობდით. პატარებს უკვე ეძინათ. უცებ ჩემმა მეორე ნახევარმა ანუ ძვირფასმა მეუღლემ ჯიბიდან ქალაღდის რაღაც პატარა ოთხკუთხა ამოიღო და მამაჩემს გაუნოდა:

– აგერ ლატარიის მხოლოდ ერთი ბილეთი მაქვს აზარტისთვის და იქნება თქვენმა მადლიანმა ხელმა შეამოწმოს, – გამზადებული გაზეთიც მაგიდაზე დადო გათამაშების ცხრილით.

მე სიცილი ამივარდა. დედაჩემმა ირონიულად გაიღიმა – *ჰუ, ძა*. მამის ცნობილმა კეთილშობილებამ კი თავისი ქნა, ღინჯად გაზეთი გაშალა და ციფრებს ჩამოუყვავა. აზარტის დაბვამ მართლაცდა ჩაგვარჩუნა. მამაჩემი წამით შეჩერდა, ბილეთის ციფრებს თითი მესამეჯერ გააყოლა, სკამიდან ოდნავ გაიწია და გაკვირვება უკვე ველარ დამალა:

– ამ ბილეთმა „მოსკვირი“ მოიგო, – თქვა და წამოდგა.

საერთოდ, მოგებისადმი დიდმა სკეპტიკოსმა, რაღაც ასე არ უნდა იყოსო, გავიფიქრე, მაგრამ ხმა არ გამიღია. დედაჩემს ირონიული ღიმილი სახეზე შერჩა და აღარც მოშორებია. ქმარმა ვაჟკაცურად დაამხო ალტაცება და თითქოს აქ არაფერიო, სადაც იდგა, იქიდან ფეხი არ მოუცვლია.

მოგებული „მოსკვირის“ ამბავი სადარბაზოდან არემარეს სწრაფად მოედო. მგონი, გახარებულებიც ვიყავით. მაგრამ ბედნიანმა უკვე ორი შვილის მამამ საჭესთან ჯდომა რომ არ იცოდა – დედაჩემმა გადაგვასხა ამის ცივი წყალი. ვაჟკაცია-მეთქი, ტყუილად არ მითქვამს, ზუსტად ოთხ დღეში ეს მან კიდევ ერთხელ დაგვიდასტურა.

ჯერ კიდევ ბარნოვის ქუჩას (შემდგომში აბაშიძისას) მეორე სართულის ფანჯრიდან გადავეყუდეთ მე და დედაჩემი. მოუთმენლად ველოდით. სულ მალე ტროტუართან ზედ ფანჯრის ქვეშ მოყვითალო მანქანამ ელევანტურად დაამუხრუჭა. მძღოლის გვერდითი კარიდან ორმეტრიანი ძლივს გადმოვიდა. ქმრის სკოლის მეგობარი დავინახე. მერე მძღოლის კარი გაიღო და... ფანჯარაში გადაყუდებულებს მეტყველი ჩაცინებით ამოგვხედა.

ეს მძლოლი ჩემი ქმარი იყო.

დედაჩემმა მანქანას რომ ჩახედა, ჩვეული რუსულით წამოი-
დახა:

– Это что за рыжая штыка!

იმ წამიდან ჩვენს დიდ ოჯახს ახალი წევრი შემოემატა, სახე-
ლად რიჟიკა. მას მერე, წლების განმავლობაში რამდენი მანქა-
ნაც გამოვიცვალეთ, შინდისფერი, ლურჯი თუ თეთრი, ყველას
რიჟიკა ერქვა, დინასტიის შემქმნელი პირველის პატივსაცემად.
მერე, მოგვიანებით ჩვენი რიჟიკა საქვეყნოდ ისეთი ცნობილი
შეიქნა, ლამის გაგარინის კოსმოსხომალდიც კი დაჩრდილა. გან-
თქმული ჩვენი ოდისეაც მისი რიჟა სხივით გაბრწყინდა და სამუ-
დამოდ შერჩა სახსენებელს.

ოდისეა ცოტა მოკრძალებულად დაინყო – სულ რაღაც ქერ-
ჩის სრუტით ყირიმისკენ სრბოლით. აბა, რა მომასვენებდა, ბახ-
ჩისარაის – გირეის რომანტიკული ამბის ადგილი რომ არ მენახა,
ბავშვობიდან ისე ჩამეჭედა ულამაზესი ბაღეტი „ბახჩისარაის
შადრევანი“ ჩვენი ოპერის სცენაზე.

მანამდე ჯერ შორი იყო. ლესელიძიდან სოჭამდე დახვეული
გზისა და ზღვის აკორდით შეკრული ჰარმონია ერთ სიცოცხ-
ლედ ღირდა. თუმცა, სულს ბრაზი წამლავდა – იმ ვიგინდარამ,
იმერული სოფლის შემარცხვენელმა ქართული გვარ-სახელით
სამშობლოს მიწას რომ მოაჭრა და მოძალადეს საჩუქრად მიარ-
თვა, ამაზე ისტორიამ ხმა რატომ ჩაიწყვიტა? მაშინ ისტორიოგ-
რაფიის კეთილსინდისიერებაში არასოდეს დავეჭვებულვარ, ახ-
ლანდელისგან სრული განსხვავებით.

შავი ზღვის დასავლეთი უკან რომ მოვიტოვეთ, აღმოსავ-
ლეთისკენ, კასპიისკენ ვიბრუნეთ პირი დერბენდისკენ. აბა, არ
უნდა მივდგომოდი ოდესღაც დიდი საქართველოს – ნიკოფსი-
იდან დარუბანდამდე სიამაყეს, ბავშვობიდან რომ მიტრიალებ-
და გულში ჩემი მშობლების გასახარად და ღრმად გატოტვილი
ფესვით სამუდამოდ მიმამაგრა პატარა სამშობლოს სიყვარულს.

იქიდან წრეზე შემოვიარეთ დალესტინის მთიანეთის ცისპირს
შეყუყუული აულ-სოფლები კოკისპირულ თავსხმაში თუ ქარიან

ავდარში დანგრეული გზებით. მაინტერესებდა, საიდან მოცოცავდა მუხთალი ლეკიანობა ხმალჩაუგებელ კახეთში და ბრძოლის ველზე კი არა, ზურგიდან ღამეული ჩუმი მიპარვით აპარტახებდა ყიზილბაშობისგან ისედაც განანამებ, მაგრამ გაუტყებელ გულს საქართველოსი.

ვნახე და გავიკვირვე, როგორ შეძლო პატარა კახმა სისხლისმწოველა უჩინარი კოლოს გუნდების ერთიანად ისე გასრესვა, რომ მათი წივილი სამუდამოდ დადუმდა.

დრომ საოცარი კვანტი იცის და პარადოქსულიც.

მაშინ, როცა გამირმა შამილმა იმიერკავკასია შეაზანზარა რუსული ჩექმის ამოსაგდებად, ამ ჩექმამ ვერარა გაანყო დალესტნის ნებასთან. მაშინ, თბილისის არისტოკრატიულ რაუტებზე ოქროსბუზმენტიან იმპერიის თვალტანად ქართველ თავად-ოფიცრობას დეკოლტიანი ლამაზმანები ეკეკლუცებოდნენ – რა გახდა ეს შამილიო.

დაბოლოს, ისევ ქართველმა შეძლო იმ ზანზარის დადუმება. ისევ ქართველმა ორბელიანმა შეუძლებელი ჰქმნა და დატყვევებული შამილი იმპერიის ტახტს მიჰგვარა. ასე აღსრულდა დროის პარადოქსი.

მაგრამ დრომ ისევ წაითამაშა უწინდელი კვანტი და ისევ პარადოქსულად. თითქოს აინტერესებდა, ახლა რას იზამენო. ახლა კი, უკვე ამიერის და იმიერის ერთობას კავკასიისას იდეალიზმის შამილებით, „ჰკა მაგასო“ ყიჟინა დასცა ისევ ქართულად და დაუშინა უკვე არაგვაროვანმა, არაბუზმენტიანმა.

მაშინ, პირველად, არისტოკრატი ორბელიანი დიდებული პოეტიც იყო. ახლა წიგნის უმეცარმა უბირმა მარტო შამილების კი არა, ქვეყნის სახსენებელიც ლამის ამოაგდო.

რემინისცენციებს ვერ ავცდი და არც შემეძლო. ამიტომ მოკლედ ვიტყვი: დალესტნიდან კახეთისკენ დავეშვით და შევჩერდით იქ, საიდანაც „ყვარლის მთების“ ოდა მოისმოდა. ახლა ამ ოდამ შემაყოვნა რალაცის სათქმელად, მაგრამ...

– კაროჩე, ტოო, რა გააჩმახე. კანჩაი ბაზარ, პარიჟში წადი, იქ ნალდი შამპანსკი დალიე ყლუპ ყლუპ, მილანში დოლჩე-გაბანა-

ში გაიზმანე, ბოლობოლო სტამბოლში კაიბიჭი ბეზპონტა ააგდე, ზნაჩიტ ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლივით ბოდიასს მორჩი, ა ტო სამ ტამ ბუდეშ, – სქესის გრამატიკა აერია საიდანღაც მოკარნახეს. ჰო, იქიდან, უმისამართო სამწერლეთიდან.

– ვუოთ? შურ, ოფ კორს, ოლ რაიტ, ბაი, ბაი, – ვანყნარებ მოკარნახეს სამწერლეთიდან.

ჩვენც უნდა დავწყნარდეთ. რა დროის ვარდბუღბულიანია, ტანოტატანოს ფერება. ლექსებს რა დანნავს. გართიმვა სჯობს თავის დედიანად... პროზა კი, კოკა-კოლის ბოთლში რომ ჩამძვრალა, ჯინი ხომ არ არის, ერთ მშვენიერ დღეს ამოხტეს და დააგრილოს.

ლირიკს რას ვერჩით (ესე იგი, პოეტს), როცა ჯერ კიდევ როდის, დიდმა პლატონმა თავისი იმპერატივებით დაძძკილ „სახელმწიფოში“ იქიდან კინნისკვრით გამოაძევა, ფუჭად ფუსფუსისთვის. მერე, კაიხნით გვიან, კანტმა, დიდმა კენიგსბერგელმა ემანუელმა, სულ ტრანსცენდენტულს და „საგანს თავის თავში“ რომ ეძებდა, ამრეზით გადმოჰხედა ლირიკას, ფუჭიყო – იმანაც. პროზა კიდევ ჰოო, ხალხთა და ერთა ცხოვრებას, ბრძოლა-მისწრაფებას მაინც გვაძლევს დასანახად და კაცთა მოდგმის საისტორიოდ კარგად ღირებულაო.

Belle lettre-მა (ესე იგი, ლიტერატურამ) თითქოს მოჭამა დრო, დიდი მეცხრამეტე საუკუნე მორჩა, – თქვა მეოცემ და განახლების არეულობამ იწყო განვე-გამონევა – დეკადანსი გადაარჩენს სიტყვას კაზმულსო. ამ საქმეში აზრის არსმა ნაჯექ-უკუჯექი კი ჰქნა, მაგრამ სიტყვამ მაინც დაიმშენა. სიმბოლიზმიო, ბოდლერიო, ცისფერყანელი კოლაუ და ტიცციანიო, კონსტანტინე და გოგლაო – დაინა ლექსი ულამაზესად.

მერე პროზამაც ჰაიდეგერი აჩიემა იქით დასავლეთში. მაჯის სიმსხოდან თითისტარამდე დაიკლო და ჩაშავდა ეგზისტენციალიზმით სასონარკვეთილად მომზირალი. მერე ეპოქის დიდი ექსპერიმენტი ღირსეულად გავიდა ასპარეზის ვინრო კარიდან. Belle lettre-მა კი ღირსეულად შეუნდო ყველას. სარტრმა და

კამიუმ გადატრიალებაზე უარი თქვეს, კაცობრიობას ეგზისტენციის (ესე იგი, არსებობის) საზრისს მთლად ნულა წავართმევთო.

ისევ მამაპაპურისკენ მიეპყრო მზერა. მხარდამხარ ჩვენც დავუბრუნდით სქელტანიან ფურცლებს მარჯვენის დიდოსტატი-სას, ვარამს გმირთა, ხიზნებს ჯაყოსი, ვაებას თავსაფრიანი დედაკაცისას და კიდევ მრავალს. ყველაფერი მიდიოდა რიგიანად.

მაგრამ ოცდამეერთეში კვალიდან მთლად ამოვარდნილის რისი მშველელი იყო სექსუს, პლექსუს, ნექსუსის მიღერი – საკუთარი თავი გასჭირვებოდა. ახლა კი მთლად ამოგდებას უპირებენო შიზო მიშელ უელბეკები მიზანთროპიით და პორნოჭურვებით.

ასე რომ, ამჯერად Belle lettre-მა, ესე იგი ლიტერატურამ, მგონი, მართლაც მოჭამა დრო. ყველა წიგნი დაინერა, ყველა მუსიკა, ყველა მეტაფორა ამოილია...

ჩვენი სიტყვაკაზმული ქართული, ბროლის წყაროსთავიდან როდის წამოსული „ქარნი ხორშაკნი და წყალნი მავნებელნი“ დროის ფარლალალაში გაიჭყდა. აქა-იქ გამონათება რას გაანყობდა და... ქირქილილა შერჩა პირს თუ კალამს, ყოფნა-არყოფნის საფიქრალიდან ძირს გადმომხტარს დღეს.

ქირქილი კი ხელმოცარულობის ბლაგვი ხანჯალია. მას უნდა თავი იუმორში გაისაღოს ჯერომ ჯერომის გულგასახეთქად. სატირას ბილნი ნატურალიზმი ვერ უშველის, დახვეწილი გემოვნება სჭირდება. იქნებ ირონია უნდა დაიბრალოს, სოკრატული, ან იქნებ იქით დარჩენილი ბოსხის დაუნდობელი სარკაზმი, თუ საღვადორ დალის ჰომეროსული ხარხარი.

არც ერთი, არც მეორე – არც არაფერი.

აი, მაშინ ბლაგვი შემოგიტევს: ნეოავანგარდიზმი, ნეოსიურ-რეალიზმი, ნეოდეკადენტიზმი, სულაც მეტერლინკის ნეორეაქციონიზმიო ეს. ნეოები რაღაა, მარა საამისო კბილიც რომ არ არის. მაშ, მწერალ-სახელიანობა მონდომებია, თურმე იმას, პრემიადადებული, უძალღეთში კატა რომ კნავის იქ. თანაც მაგრა სარფიანი თუ მიდგებ-მოდგება და არ დაიზარებს. სურინამი-

კატმანდუც არ მოაკლდება მუქთად. აბა, კანტი ხომ არაა, ემანუელი, ცხოვრებაში თავის ქალაქიდან ფეხგაუდგმელმა „წმინდა გონების კრიტიკა“ წეროს. შთაგონება სჭირდება შემოქმედს და ის, შინ კი არა, იქ რა ყრია ჯიბოსნებთან ვახტანგურის გარდა. გარეთ უნდა ეძებოს.

ვაგლახ, ამაოდ.

ჩვენი თავგადასავლის ამბავს მეც კარგა მაგრა გადავუხვიე. მარცვლებად გაბნეული დრო ახლავე უნდა ავკრიფო.

როგორც ვნახეთ, ჩვენი ოდისეის იდეის მიმწოდებელი თავდაპირველად მე ვიყავი, უპასუხისმგებლო და გაუაზრებელ სურვილებს აყოლილი. მერე ყველაფერი შებრუნდა და ჩემეული თავგადება რწყილივით გამოჩნდა იმასთან, რაც ჩემმა ქმარმა დაატრიალა.

მაისის ერთ მშვენიერ დღეს, ვითომ სასხვათაშორისოდ, მითხრა:

– რა საინტერესოა – ზღვის სუნი ვიცით როგორია, ტყისა ხომ ვიცით და ვიცით, მთისა და ალპიურის სურნელს რა შეედრება. ნეტავ, უდაბნოს, ოღონდ ნამდვილს, საჰარის მსგავსს, როგორი სუნი უნდა ჰქონდეს, ან აქვს ასეთი რამ, გიფიქრია? – არა-მეთქი, გულგრილად ვუპასუხე და ჩემს საქმეს გავყევი.

თურმე, მერე როგორც აღმოჩნდა, ეს დრამატურგიის მხოლოდ შესავალი იყო. მომდევნო ექსპოზიციას მთავარი თემა უნდა გაეშალა და ასეც მოხდა.

– სამარყანდ-ბუხარასა და იმათ მეჩეთ-მედრესეებს ხშირად რომ ახსენებ, ესენი ხომ უზბეკეთშია. მერედა, უზბეკეთი რა ისე შორსაა, რომ კაცმა ვერ ნახოს. თუ თურქმენეთიდან გადაჭრი გზას ყარაყუმის გავლით, პირდაპირ იქ ამოყოფ თავს, – თქვა და ცხვირწინ „Автомобильные дороги СССР“ დამიდო. ამ სქელი წიგნ-ალბომის ძებნაზე დროს რატომ დაკარგავდა, როცა სულ ილიაში ჰქონდა ამოდებული.

შევხტი თუ წამოვხტი, აღარ მახსოვს, მაგრამ ყურში ყარაყუმის გავლითო, გამეყინა.

ყარაყუმი, შავი ყუმი – შუააზიური მრისხანება ბარხანებად ნოდებული ქვიშის დიდი მოძრავი მთებით უსასრულოდ გადაჭიმული უდაბნო, სადაც არც ოაზისებია საჭარის მსგავსად და არც არაფერი ჭაჭანებს ყოვლისმშთანთქავი ქვიშის გრიგალების გარდა. საქარავნო გზაც კი არ ყოფილა იქ არასოდეს. ასე მახსოვს ნიგნებიდან.

ამან კი გავვლითო. სიგიჟის თუ სრული თავანყვეტილობის ნიშანია – ვიფიქრე და შევვინდი კიდეც ოდისეას საფრთხეების წინაშე ასეთი მედგარი.

ცნობისმოყვარეობის ჭია ხრავს ჩვენს ცხოვრებას. შეუმჩნევლად. რამდენ სისულელეს ჩაგადენინებს ხოლმე მაცდურად შემომძვრალი ტვინში.

მხოლოდ დონდლოს ვერ ერევა ის, დანარჩენს ყველას. მაგრამ იქნებ სულაც არ არის ის ჭია და უფრო კი საზრისია სანუთროს ამოუვსებლის ამოსავსებად. თუნდაც ტანჯვით. ძველებმა ხომ თქვეს – რაც მეტია ტანჯვა, მით მეტია ცხოვრებაო.

ჰოდა, ეს ჭია შემომიციცდა და ჩამძახა, რას შევინდი, დონდლო ხომ არ ხარ, შენ, საზრისის მოუსვენარო მჩხრეკელოო. თავისუფლად ამოვისუნთქე:

– მის მრისხანებას, ყარაყუმს უნდა გავეცნო პირადად, – ვუთხარი ქმარს და საკუთარ თავზე გამარჯვებულმა АВТОМОБИЛЬНЫЕ ДОРОГИ СССР მოვიმარჯვე.

რაც მთავარია, კინალამ დამავინყდა. ოთხათასიანი კილომეტრის უგნურობას ერთი მძიმეწონიანი არგუმენტი შიგ სახეში ვესროლეთ – შვიდკაპიკიანი ბენზინი. დღეს ამას ვინ დაიჯერებს, მაგრამ ასე იყო. ჩვენს დიად ქვეყანაში, უკაცრავად ვარ და ქალის ჰიგიენის საჭიროს რომ ვერ იშოვიდი, ბენზინი – ეს ენერგობარონი შვიდ კაპიკად იყიდებოდა. ჰო, და კიდეც ... პური.

პური ჩვენი არსობისა, რუსების ენით – Хлеб всему голова, ისე პატივაცარილი იყო მუქთა ფასისა გამო, რომ ტომრებით მიჰქონდათ სოფლად საქონლის და ღორის საკვებად. მოგვიტევოს უფალმა და რამდენჯერ გვინახავს ქუჩაში ნაგვის ჩასაყრელში

მთელ-მთელი გაუჭრელი ეს ძარღვი არსებობისა. მსუქან დასავლეთს ეს ახლა მაინც რომ სცოდნოდა, პირდაღებული სხვა ჭკუაზე დადგებოდა, იქნებ უკეთესისაზე.

მოკლედ, ორი თვის ხელფასით, შენახული რომ გვექონდა ალბათ საამისოდ, გულდაჯერებულებმა გულა-ნაბადი ავიკრიფეთ: ერთი პლედი, ერთი ყურთბალიში, ერთი ჩანთა (პროვიზიონკა ერქვა) რამდენიმე ბოთლი ბორჯომით, მოხარშული კვერცხით, ყველით და პურით. ჰო, კიდევ ვაშლებით, ასე რომ მიყვარს. მერე ვნახე, ჩემს ქმარს შებოლილი ძეხვი ანუ კაპჩონი კალბასი ჩუმად შეენახა – შხამია ორგანიზმისთვის, შხამია – ჩემი ზუზუნის ასარიდებლად. ჰმ, მაშინ რომ მცოდნოდა, რა ტურტლიან „ბუდკაში“ მომიხდებოდა სურსათის მსგავსი რალაცის ძებნა იმ დასაკარგავ თურქმენულ სოფელში... კარგია, რომ არ ვიცოდი.

– აბა, რიჟიკ, არ გვიმტყუნო, შენებურად დასცხე, – სიყვარულით ხელი მოუთათუნა უკვე კარგად დაბანილ ჩვენს ბედაურს ქმარმა და... გაძვერით. ასე ვამბობდით ხოლმე, როცა ხელში შევატოვებდით ჩვენს ორ პატარას ბებიებს. უპასუხისმგებლოდ და უსირცხვილოდ. ბებიებს თუ არა, აბა, ვის? თანაც ვიცრუებდით – ორ, სამ დღეში აქა ვართო.

შუა მაისს გადაცილებული იყო და წვიმების მაგიერ თბილი, მზიანი დღეები იდგა. ყვაოდა ყველაფერი.

ბაქოს გზას დაადგა რიჟიკა. მაშინ სამანქანო გზებზე, დავარქვათ, ტრასებზე ოთხმოციანი სიჩქარე, მეტადრე ასიანი, საამაყო გამირობა იყო. შეუსვენებლივ მთელი დღე და გადაბმულად ღამეც კი, ამ სიჩქარეს არ დააგდებდა ჩემი თავზეხელაღებული ქმარი. მერე გვიან, უკვე ასაკში მეტი ფასი დავადე მის კაცურ უტეხობასა და გამძლეობას. მანამდე კი – ასეც უნდა იყოსო, მიმანჩნდა. თუმცა, ადრეც ვიცოდი, რომ სხვა გაგებისა იყო კაცობაზე. ძველი ქალაქური კოდექსის. დროებას რომ ალღოს ვერ უღებდა ვერასოდეს ამ დავინწყებული კოდექსისა გამო.

სულ უბრალო პატარა ამბავი მახსენდება. ნაშუადღევს აფორიაქებულმა ერთმა ჩვენმა ახლობელმა სამსახურში დაურეკა.

არიქა, შენი ცოლი სამშობიაროში მიგვყავს, პირველია და გვე-
შინიაო. ვახ, რა ვქნა ახლავ, – სახენაშლილმა იქვე მანქანიანს
სთხოვა, – წამიყვანე, ბიჭო, შორია და უნდა მივუსწროო. იმას
ზღაზვნით ხელი გაუშლია, დაღლილი ვარო. მაშინ მანქანა ერთ-
ორს თუ ჰყავდა. ამ პასუხზე მეხდაცემულს დამგვანებია. ეს
მერე მიაშობო იქ მომსწრე ერთმა მეგობარმა და თან დააყოლა:
თვითონ რომ ცეცხლიდან ზურგზე აკიდებულს გამოიყვანდა,
ამიტომაც ვერ გაიგო და მეხი დაეცაო.

ვინმე რომ ამოიცნო, მასთან იმგზავრეო, რაღაც ამგვარი უთ-
ქვამთ. მე კი ვინმე კი არა, საკუთარი ქმარი თითქოს იმ გზებზე
აღმოვაჩინე – უშიშარი და შეუპოვარი. ალბათ, იმანაც მე. მე-
რე გვიან მითხრა – ქალები რომ გვჯობნით ბიოლოგიური სირ-
თულით, კი ვიცით, მაგრამ ნებელობით რა ყოფილხართ, მგონი
აქაც გვჯობნითო.

ბიოლოგიურად რომ ვუპირატესობთ, ეს სულ მალე ბაქოსკენ
მიმავალ უღელტეხილის დახვეულ (სერპანტინი რომ ჰქვია) და-
უსრულებელ-დაყირავებულ დაღმართზე დავამტკიცე.

ხუმრობა გვერდზე იყოს და, სიკვდილს გადავურჩით.

საჭეს მიდუღებული ჩემი ქმარი რიჟიკას რადიოს ახრიალებ-
და და სახიფათო გზით თავმოებზრებულს, ჭამაც არ ახსოვდა.
უცებ მანქანის დამწვარი ზეთის სუნი მეცა, არ ვიცი, სალონი-
დან თუ გარედან შემოღწეული. დავიძაბე. გულმა რეჩხი მიყო.
რაღაც ცუდი შევიგრძენი.

– გააჩერე, რაღაც ხდება, რაღაც ინვის, – ჯიუტმა მაშინვე გა-
აჩერა ყირა დაღმართზე რაღაც ხრიკებით. ჩემს ყნოსვას გავყე-
ვით და ხელი დავადე ადგილს, საიდანაც მიწაზე წინწკლავდა და
იფრქვეოდა. ბედად, მალე ჩამთავრდა რეტიანი დაღმართი და
რა გავიხარეთ, როცა გზისპირზე პატარა შენობას ზედ კედელ-
ზე მითხაპნილი „პაკრიშკი“ ეწერა. მივადექით. შიგნით შუახნის
კარგად ჩასუქებული კაცი რაღაცას აჩხაკუნებდა.

– Здравствуй, брат, поможешь? – უთხრა ქმარმა კეთილი
ღმილით.

– Канечна. аткуда ви, а?

– Из Грузии, из Тбилиси.

– Ай салам, дарагой. Грузини наш брат, – თქვა და ჩაკურატებულმა მანქანის ქვეშ შეყვინთა.

– Ай, алах спасат, а то какой авариа, умирать точно, – შენუხდა ძალიან და სასწრაფოდ ჯიბეს იკრა ხელი. ეს რას უნდა ნიშნავდეს, დავიბენით. წამი და ჯიბიდან ხუთკაპიკიანი ამოიღო, საბჭოთა სპილენძის კაიხელა ხუთკაპიკიანი.

– Вот, брат, эта точно паможет, Алах, – რიუიკას მუცელს ამოედო, რაღაც მიზომ-მოზომა. პალუჩიცაო – წამომდგარმა გაგვიღიმა.

როგორც გავარკვეით, ზეთის რკინის „ბაჩოკს“ ნასვრეტი გასჩენოდა და იქიდან ზეთი იღვრებოდა. ცოტაც და გამოილეოდა.

მაშინ მანქანის აგებულებაში დიდად ვერ ვერკვეოდით, ჩვენ ორივენი, ვერ ვაცნობიერებდით, რა გველოდა: – ზეთი დაიცლებოდა, სიჩქარეზე მდგარ, დაკლაკნილ დაღმართზე უმუხრუჭოდ დარჩენილებს... აი, რატომ თქვა, ალაჰმა გადაგარჩინათო.

ხუთკაპიკიანით დაუცვა თავი ნახვრეტს, მაგრამ როგორ, არ ვიცი. ის კი ვიცი, დანამდვილებით, რა სასწაულს მოახდენდა, მაგალითად, გერმანიაში ამგვარი გროსმაისტერობა (ანუ დიდოსტატობა). მაშინ, საბჭოეთში ასეთები მრავლად იყვნენ ბევრ სხვა საქმეშიც. გაჭირვება მიჩვენე და...

ჩვენმა აზერბაიჯანელმა ძმამ ეს არ იკმარა და ზეთიც პირამდე შეავსო.

– ხომ გელდინიზ, – ხელი ჩამოართვა ქმარს ისე, რომ ჩემკენ არ გამოწეულა. ქალთან წესი არ იყო ამისი, ამიტომ არ მაკადრა. ქმარმა უკვე მომზადებული ფული რომ გაუწოდა, იწყინა –

– Ти, дарагой, грузин, значит наш брат, – так нелзиа. მთელი სინრფელით გვითხრა, ერთხელ კიდევ ხელი ჩამოართვა და ხომ გელდინიზ – გაგვიმეორა.

ასეთი იყო პირველი ნიშანი ზევიდან – თავს ნუ იგდებთ, გაფრთხილდით, მაგრამ უტიფრებს რას შეასმენდა.

გზა გავაგრძელებ. ერთხანს ხმა არ გაგვიღია. ფიქრმა წაგვიღო.

მერე ქმარმა ყრუდ თქვა:

– რა ჰქენი, ბავშვები ობლობას რომ გადაარჩინე, არც კი იცი. რა ყოფილხართ ქალები, რა ზეგრძნობები გკარნახობენ?

ჯერ კიდევ სად იყო ამის დასტური, ყველაფერი აწი იყო, თუ იყო...

წინ ბარაქიანი მინა იშლებოდა. სოფლის გზებზე ღობეებთან ჩამწკრივებული ბრონეულის ხეები მენამურს ჰიმნს უმღეროდნენ. ბალებში ნუშის ყვავილები სიფრიფანა მაქმანებივით კოხნიანობდნენ და იქ ჩადგმულ სახლებს ტილოზე გადასატანად ამზადებდნენ. ამ სიცოცხლის ამოფრქვევაზე წუთიერი სიღინჯე ნაგვევარა და სრბოლის ჟინი გაგვიათკეცა.

ბაქოს სალამოს მივაღექით. იქ ახალი და ძველი უხილავი ძაფით შეკრულიყო. ორივე შემკული და ღირსებით მომზირალი, თავაზიანად პირისპირ მდგომი და ურთიერთისადმი კრძალვით დამშვენებული. ამან გამაოცა და კეთილი შურიც ჩამიღვარა. ნეტავ, ჩვენთანაც.

უკვე ღამისკენ რიჟიკას გემ-ბორანის დიდ მუცელში ჩვენიანად შეგორება არ გაგვეჭირვებია. წესისამებრ ბილეთები გავაფორმეთ ნავსადგურში, წესისამებრ მოგვემსახურნენ და ერთ პატარა კაიუტაში გავვამწესეს.

აეროფობიაც მჭირს და ვატერფობიაც. ცურვაზე ვინ ლაპარაკობს. მაინც კმაყოფილმა შევხედე კმაყოფილსავე ქმარს: ღამეს კასპიას გადავცურავთ. დილით თურქმენეთის კრასნოვოდსკში ისევ მინას დავებჯინებით და გავრეკავთ წინ ჩვენებურად. წინ, სულ წინ, მაგრამ საით და როგორ – ვიცოდით? მერედა რა, რომ არა. მაინც წინ.

არც ის ვიცოდით, რა იყო კასპიის ზღვა, წაგრძელებული, ხმელეთში ჩაჭედილი. მარილწყლიანი რომ არ ყოფილიყო, ტბა დაერქმეოდა. ზღვები ოკეანეებთან თანაცხოვრობენ, თუ ოკეანეში. ის კი არა, ზღვა ზღვაშიც მოკალათდება ხოლმე. აიღეთ,

საკაცობრიო ცივილიზაციის უზარმაზარი აუზი მედიტერანიისა – ხმელთაშუა ზღვა. მის შიგნით ეგეოსის თუ იონიის ზღვები რომ არ ყოფილიყო, არც ტროა, არც ლესბოს-სამოსი და საერთოდ ეგეიდის კულტურა არ იარსებებდა. კრეტა-მიკენის იმ ნინაბერძნული კულტურის გარეშე, იქ ქართველურის ძირები რომ ჰქონდა, ანტიკურობას რალა ფასი ექნებოდა.

ახლა უფრო მარცხნივ – ლიგურიის, ადრიატიკის ზღვები რომ არა, რომელ რომსა და ვენეციაზე ვიოცნებებდით. ამ ჩვენი შავი ზღვის, ასეთი მშვენიერი ლურჯის, თავის ნიაღში რომ ასაზრდოებს იმ ორ პატარას – აზოვსა და მარმარილოსას, უმისოდ არგონავტიკას ვინ ახსენებდა.

ასე რომ, კასპიას მსგავსი არაფერი გააჩნდა. ჰოდა, ტბაა ამიტომ. აბა, ბაიკალს ლამაზსა და ამხელას, გაუგონარ სუფთა ნყალმტკნარით, ტბა უნდა ერქვას უმარილობისთვის?

მოკლედ, კაიუტის ვინრობაში მომლოდინეებს ცუდი დღე დაგვადგა. ეს მოქუფრული და უჟმური ტბა-ზღვა იოლი გადასაცური როდი ყოფილა. მეტიც – ლელვა-შტორმებით განთქმულს, მის თავზე გადაფრენილ თვითმფრინავს შავ დღეს აყრის ყანყალ-ტურბულენციით, ვიდრე თავიდან მოიშორებს.

ეს მერე მეც ვინვნიე, როცა ტაშკენტში მივფრინავდი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციაზე. ან იმ პირუტყვულ შიშს, ან იმ ჩაშხამებულ კონფერენციას, სადაც კარგა დიდი ტაშით შემომეგებნენ ერეტიკული აზრებისა გამო, რა დამავინყებს. ბაქოც, კასპიის ბატონ-პატრონი ქარების ქალაქად ამ უჟმურის გამო მოინათლა.

თვალად შეუხედავი და ბოლმიანი მთელი ღამე იღრინებოდა და იქაჩებოდა. ძილს ვინ დაგაცლიდა. ჩემი ქმარი, როგორც ყოველთვის, წარბს არ იხრიდა და მეხუმრებოდა კიდეც – ამ ზღვას მუცელი იმდენი ნავთობით აქვს გამოყეყილი, რა გიკვირს, ჩვენზე რომ ჯავრი იყაროსო. მოკლედ, გავათენეთ.

დილით, როგორც იქნა, ჩვენმა რიჟიკამ ფეხქვეშ მინა იგრძნო, ჩაბერა – ჩაიხვიხვინა ბედაურივით და ალიურს რომ უწოდებენ, ისე გასწია.

მართლაც, რა ყოფილა ფეხქვეშ მინა, ნიადაგი. ის, ვისაც ეს არ შეუგრძნია, ვერასოდეს ჩასწვდება სიტყვას „უნიადაგოს“ – ტრაგიკულის ტოლფასის შინაარსისას.

კრასნოვოდსკი. ყაზანჯიკ, ყიზილ-არვატ, ბაირამ-ალი – თურქმენული ტოპონიმიკის გენეალოგიურ წმინდა აზაური აკაციის ხეს ის პელმენის კუნწულასავით როგორ ჩამოეკიდა, სიმართლე გითხრათ არ ვიცი და არც მაშინ მცოდნია. ეგაა, მერე მოგვიანებით „Белое солнце пустыни“ – უდავოდ დიდი რუსული ეკრანის ამ პატარა შედეგრმა, იმნამიერ რატომღაც კრასნოვოდსკი თვალწინ დამიყენა. გეოგრაფიულად არა – სლავურ (?) – შუა-აზიური საოცარი შეუღლების განზოგადებულმა მხატვრულმა წარმოდგენამ.

კრასნოვოდსკი კარგად იყოს. კეთილი საქმე გვიყო და იქ რაღა გაგვაჩერებდა. წინ ნეპიტ-დალის ზეგანი გველოდა და აქედანვე იწყებოდა, ეგრეთ წოდებული, ტრანსკასპიის ათასებზე გამავალი ხაზი. უფრო ფართოდ კი ცენტრალური აზია.

მე ჩემი ანგარიში მქონდა მასთან, კულტურული შეჯახების ანგარიში. სამუელ ჰანტინგტონის გლობალური „ცივილიზაცი-ათა შეჯახება“ არ გეგონოთ – ჩემს ქართულ-აზიურ ლოკალურ შეჯახებაზე ვამბობ. ამაზე მერე უფრო კარგად.

– ნეპიტ-დალის ზეგანი ბოლომდე უნდა გადავიაროთ, არა, – ვკითხე ქმარს, – მერე, როგორ გაუძლებთ თქვენ ორივენი, შენ და რიჟიკა, წარმოგიდგენია?

– რადგან წინ და მხოლოდ წინ მივინევთ, ზეგანი რა ისეთი ბარიერია, – მიპასუხა.

ზეგანი. ბავშვობიდან გეოგრაფიით გატაცებულს, ეს სიტყვა რაღაც შავი ქირის წარმოდგენას მიქმნიდა.

გობის ზეგანი არ იყო, იქიდან ამოვარდნილმა მონღოლურმა ქარბორბალამ რომ გადაუარა ოქროს ხანას ჩვენსას და წარგვტაცა ყარაყორუმს. ამ ზეგანმა არ შობა განა მონგოლოიდი, ლამის ნახევარი სლავებისა და კინალამ ვენეციას მიღწეულმა. კინალამ რომანულ-გერმანიკული მონგოლოიდი დააჰიბრიდა...

თურმე, ზეგანი ასეთი აღმოსავლური დიდი საფეთელა სულაც არ ყოფილა. უბრალოდ, ამომშრალი, გაბერნებული ტრამალი ყოველივე მწვანისას აშინებდა, რათა სიმშრალეთიდან თავი არ ამოეყო და ეს გეოგრაფიული გაგება არ წაერყვნა.

არ ვიცი, რამ გაგვაძლებინა. თითქმის შეუსვენებლად მივარღვევდით უკაცრიელ ჩაჟამებულ მოყავისფრო არემარეს და ცაც ამ სიყავისფრეს ირეკლავდა თითქოს. ტრასა ისეთი გულისწამლებად სწორხაზოვანი იყო, რომ ვგრძნობდი, თვალის გუგა როგორ გვიშეშებოდა. გზის საფარი მოხრეშილისა და ასფალტის გაურკვეველი ნაზავი იყო, მაგრამ რალაცნაირად მიწას დადუღებული. ალბათ, სამხედრო დანიშნულებისა.

ისე მოვწყდი, თითქოს ფეხით მერბინოს. ქმარს შევხედე და მივხვდი, ზღვარს იყო მიღწეული. ნახევარ საათს წავთვლემო, მითხრა, ჩემდა გასაკვირად. გზისპირზე გავჩერდით. მანქანების გრიალის ხმა მოგვენატრა. ტრასაზე მხოლოდ ერთმა ჩაგვიარა. ცა ჩამოიქუფა, ალბათ უნდა ეწვიმა, მაგრამ უკაცრავადო – ასე ჩამოქუფული დარჩა. ერთი საათი გვეძინა. ამასობაში ჩამობნელდა და ჩაშავდა უკაცრიელში. ახლაც მიკვირს, რატომ არ შევშინდი და სულაც პირიქით, რომანტიკულით გაგულადებულმა, აბა, დავიდრათ-მეთქი. კიდევ კარგი, ჩვენს რიჟიკას „ფარები“ მაგრა უნათებდნენ.

რისი დასახლება – ჭაჭანებაც არ იყო.

შუალამე გახდა, როცა მივადექით პირველ დასახლებულ ადგილს და რალაც მტკაველა მოედანზე ერთბაშად დავამუხრუჭეთ. აქედან მოჩანდა ერთსართულიანი მართკუთხა თეთრად შეფეთილი შენობები, ზუსტად „კიბიტკების“ მაგვარი. ზედ იმ ვითომ მოედანზე სამი საფეხურით შემალღებული შესახედად სახლი, სასტუმრო გვეგონა.

მტერსა და ავს, რისი სასტუმრო. კარის ორივე ფრთა მთლად მოთხლეშილი იყო და... ძგიდესთან ავტომატმომარჯვებული მილიციელები იდგნენ. ოთხი თუ ხუთი, შეიძლება მეტიც.

ვახ, ეს სად მოვხვდითო – წამოსცდა ქმარს და მანქანიდან გადმოსვლა ძლივსლა მოასწრო, თავს ისე დაადგნენ. რუსები

იყვნენ, მეც გადმოვედი და გვერდით დავუდექი. უსიტყვოდ ჩავათვალიერეს. შეტევაზე პირველი მე გადავედი. ქალი ვარ და ამიტომ. აკადემიური რუსულით მოვახსენე, რატომ და რისთვის აღმოვჩნდი იქ. გაკვირვებით კი შემოგვხედეს, მაგრამ მათი ეჭვები უკვე გაფანტულიყო. ავტომატებმაც ჩაქინდრეს თავები.

ადამიანურად გამოცოცხლდნენ. იცინოდნენ – იცით, სად მოხვდით, კაზანდჟიკშიო და მრავალმნიშვნელოვნად გადმოგვხედეს.

– რუკაზე ყაზანჯიყია აღნიშნული. ალბათ, ეს დაბაა, – უთხრა ქმარმა. ახლა კი მთლად გადაბჭირდნენ, – როგორ არა, ოღონდ სროკმობდილების ქალაქია პრეკრასნეიშიო.

გასაგები იყო. სასჯელმობდილ განსაკუთრებით საშიშ დამნაშავეებს (ანუ რეციდივისტებს) უფლება არ ჰქონდათ თავისუფლად გადაადგილების და ერთ ალაგას უყრიდნენ თავს საცხოვრებლად. ამისთვის ყაზანჯიყი აერჩიათ – ქვემოთ ნეპიტ-დალი, ზევით – ყარაყუმი.

ჩვენი რუსულით მოხიბლულებმა და უკვე თითქმის დამეგობრებულებმა დაბეჯითებით მოგვთხოვეს: მანქანა რაც შეიძლება კიბესთან მოაყენეთ, შიგ ჩასხედით და აქედან ძვრა არ ქნათო. თან საათს დახედეს. ღამის პირველი იყო. ახლა იწყებენ გარეთ გამოსვლას საგულაოდ და არც დაგესიზმრებათ, ეს რა არის, გვითხრეს. ქმარს გავხედე ფერდაკარგულს. აფორიაქდა და ამას ველარ მალავდა. მერე, როცა სამშვიდობოს გავედით, ვკითხე: ბიჭო, ვერ გიცანი, რა დაგემართა-მეთქი. შენი ბრალია, რაც დამემართა. ახალგაზრდა, ღამაზი ცოლი თან რომ არ მყოლოდა, იმათ დედას ვუტირებდიო. რალაცის რომ ეიმედებოდა, ეს გვიან გავიგე.

პირველი, რაც სასწრაფოდ გავაკეთე, ეს მანქანის ფანჯრების შიგნიდან ჩაბნელება იყო. პლედით, ტანსაცმლით და რალაცით.

– აბა, ჭკვიანად იჯექი, ღმერთი არ გაგინყრეს და თავი არ გამოყო, – ჩაფიქრებულმა მითხრა.

– შენ რა, გარეთ დარჩები, მაშინ მეც... – გავჯორდი. იძულებული შეიქნა დავემაგრებინე უკანა სავარძელზე და თვითონ წინ

დაჯდა საჭის მარჯვნივ. ფანჯრებჩაბნელებულში ძილმა როგორ წამილო, არ მახსოვს. არც რა დრო იყო გასული, ან როგორ მეძინა, როცა გარეთ რაღაცა მძიმე რამ ტრიალებდა. გონს მოვეგე და წინა სავარძელს ვეცი. ქმარი იქ აღარ იყო. პლედის კუთხე ოდნავ გავწიე და გავიხედე.

ახლაც თვალწინ მაქვს ის სურათი. მილიციის შენობიდან პროჟექტორი იქაურობას ანათებდა, აი, ზუსტად ისე, კინოში რომ გვინახავს – ციხის შიდა და გარე სივრცეში სინათლის ძლიერი ჭავლის ბრუნვა. ჩვენი მილიციელები ავტომატებით მირობოდ-მობობდნენ. ხელით ერთმანეთს რაღაცას ანიშნებდნენ. წამს არ ჰკარგავდნენ. მართლაც, შავი დღე ადგათ. ჩემი ქმარი გარეთ ზედ მანქანას მიბჯენილი იდგა და თვალთ ინიშნავდა ყველაფერს, რაც მოძრაობდა. ადგილიდან ფეხს არ იცვლიდა და მოდარაჯე კავკასიური ნაგაზივით, თითქოს მზად იყო მომხვედური დაეგლიჯა. კარგია, რომ განათებული გარემო ხელისგულივით მოჩანდა. გასროლის ხმებიც მესმოდა. სულაც არ შემშინებია. ალბათ თავგადასავლით გატაცების უგნურობისა გამო.

მთელი ღამე ასე იყო. მალე მზეც ამოიწვერა, სულ სხვანაირი, ადრიანი, მაშინვე მოკამკამე. იქაურობაც თითქოს ჩაჩუმდა.

ჩვენი არაქათგამოლეული მილიციელებისადმი (ახალგაზრდები მეტნი იყვნენ) რაღაცით გამორჩეული პატივისცემა და, რაც მთავარია, ნდობა ვიგრძენი მოვალეობის მათი შეგნების შემხედვარემ. მერეც ბევრჯერ მიფიქრია, ნუთუ კიდევ შერჩენილიყო ღირსების გაგება მაშინ, როცა სამოცდაათიანებში (ახლა უკვე წინა საუკუნეში, მეოცეში), საბჭოეთის თევზის თავს აყროლებდა დაეწყო და ჰა-ჰა, მთელ სხეულს მოედებოდა. ასეც ხომ მოხდა.

მაგრამ ზნეობრივის (თუ გინდ მორალის) ერთბაში დარტყმით განადგურება შეუძლებელი ყოფილა. ძირის გამოთხრასა და ჩაშლას კაიხნის გზა სჭირდებოდა თურმე. ეს თეორიული დასკვნა გამინამდვილდა ჩემს ენაზე ჩემივე ცისქვეშ, მაგრამ გვიან, ძალიან გვიან... ახლა კი აზრი ამ მილიციელმა ბიჭებმა გამინათეს

– იმ დასაკარგავში არაადამიანურ პირობებში გროში ხელფასით სიცოცხლის რისკით რომ ცხოვრობდნენ.

გამოთხოვების დროც დადგა. მთელი სითბოთი გადაეხვია ჩემი ქმარი, მაგრები ხართო – ხელი ჩამოართვა სათითაოდ. ერთი ბოთლი ქართული ღვინო (ისიც დაუმალია) მიანწოდა რალაცით შემცბარებს და როცა ჩემებური ვუთხარი, მთლად დაიმორცხვეს. მანქანით გაგვაცილეს კაიხელა მანძილზე.

ესეც, შენ, ჩემო რომანტიკოსო, მითხრა გაღიმებულმა და დავგაზეთ. რიჟიკაც ისე მიაჭენებდა, თითქოს იქ ყველაფერი ნახა და გაიგო. ჩვენმა ერთგულმა რიჟიკამ. ცნობისმოყვარეობის ჭია იყო ეს თუ საზრისი არსებობისა – ეგზისტენციალისტებისთვის მინდოდა მეკითხა.

გეზი აშხაბადზე დავიჭირეთ. მისი ვინაობა უფრო იმიტომ გვინტერესებდა, რომ ცხელი წყლით დავიბანდით, საწოლზე მუხლებმოკეცილი კი არა, როგორც რიჟიკას უკანა სავარძელზე, გაჭიმული დავიძინებდით, ცხელ სადილს გეახლებოდით და ცოტათი თავს მოვინესრიგებდით. ეს იყო და ეს.

მანამდე ჯერ კიდევ შორი იყო. ყაზანჯიყის გამოცდილებით პირთამდე აღვსილებს სამი დასახლებული წერტილი უნდა გადაგველახა – ყიზილ-არვატი, ბაჰარდენი, გეოგ-ტაპე. სხვა ჭაჭანი არ არსებობდა ქვეყნის დედაქალაქამდე. წერტილი-მეთქი. ქალაქის ადმინისტრაციული გაგება ტვინიდან ძირიანად ამომიგდო სროკმობდილთა „ქალაქმა“ და თურმე სწორიც ყოფილა.

მთავარი იყო რუკაზე მონიშნული გზა არ აგვბნეოდა და სადღაც კისერი არ მოგვეტეხა. ამ ბრძნულ ჭკუაზე კი მოვდექით, მაგრამ... ამ სხვა ამბავსაც ცალკე გიამბობთ.

მაშინ ვის დაესიზმრებოდა დღევანდელი ელექტრონული პატრონი ანუ მანქანის სანავიგაციო ხელსაწყო, მამასახლისივით თავს რომ გადგას და მილიმეტრის სიზუსტით დაგატარებს. გრაფიკულად ხომ დაგიხატავს საით, რისკენ, ვისკენ უნდა გადაუხვიო, სად შეგხვდება საცობი და დახარჯულ თუ დასახარჯ დროსაც მისხალ-მისხალ დაგიწერს. ახლა სიტყვიერსაც მიაშვე-

ლებს კაი ხმამაღლა. ისე ჩაგდახებს და ჩაგიქაქანებს, მარტო ყური უნდა გაშალო, თვალი დაჭყიტო, ტვინი კი დაასვენო.

რამდენჯერ მიფიქრია – ეს ელექტრონული ყველაფრის გამკითხავი პატრონი – დრო ღვთისგან ფიქრისთვის ნაბოძებ ტვინს ასე მონდომებით რატომ თიშავს, რატომ არ აწუხებს და მზამზარეულს აძლევს თავის „პროდუქტს“ კაცობრიობას. ეს „პროდუქტი“ არაა, წიგნი ხელიდან რომ გამოსტაცა და შორს მიუსვლელში გადაისროლა. ამდენი თუ შეუძლია, რატომ არ ზრუნავს სულ უბრალოზე, მაგალითად... სურდოზე. არადა, ეს მზაკვარი რამდენს აწვალავს სანამ თავის ოთხდღიან რიტუალს – ცხიკინს, გაგუდვას, კურცხლებს, ღვარღვარის შესქელებას არ ჩაამთავრებს, არ მოეშვება კაცს. ანკი რაში სჭირდება თავისმტვრევა ბიოლოგიური შედეგის კლონი-ადამიანის ძალით შეკონინებაზე, უდედმამოზე. რა, ეცოტავება შვიდმილიარდიანი დედმამიანი? ალბათ, სხვანაირი უნდა, იოლად სათვალავი და დამჯერე. ანდა კიბოს – სიკვდილის განაჩენს რით ვერ დააყენა საშველი, დროდადრო იმედის საკენკს რომ აბნევს – აი, მივაგენით წამალსაც და ბოლოსაც მოვუღებთ იმ გენიალური ნანოტექნოლოგიითო. რა ქნას დედამიწაზე ასე გამრავლებულთა დარდით შეწუხებულმა, ჰა?

ხრიოკ ტრამალს ბოლო არ უჩანდა. ნამცეცებილა დაგვრჩა საკენკად. ჩვენმა „ბორჯომმაც“ მოგჭამა ქირი. ჰარიჰარად დაბანილი ცხვირპირით ლამის უსახლკაროებს დავემგვანეთ. საპონიც გამოგველია, და ვაი, ჩვენს სანიტარიას. ხელის დაბანაზე როგორ ვთქვა, მარა იმერული ესთეტიკით ამას „ხელის დამშვენება“ ჰქვია. იმერეთში მოშორებულ სოფელში ჯერ კიდევ ნახავდი, როგორ მიართმევდნენ სუფრის წინ სტუმარს ქათქათა პირსახოცს – ხელი დაიმშვენეთ, ბატონოო. დაიბანეთო, როგორ აკადრებდა დახვეწილი იმერი და, საერთოდ, ჭუჭყიანი, როგორც ესთეტიკური კატეგორია, ხომ მოდგმით არ არსებობდა მის ცნობიერებაში.

ვეროპის საუკუნოვანი კამათი კი, მიელოთ თუ არა ესთეტიკურ კატეგორიად ის, რაც მშვენიერების ცნებას არ შეესაბამე-

ბოდა, საბოლოოდ დასრულდებოდა იმერეთში. მაგრამ ბაუმ-გარტენმა, ცოდნის ამ დარგის დამფუძნებელმა, ეს არ იცოდა. რომ სცოდნოდა, მეთვრამეტე საუკუნეშივე ყველაფერი თავის ალაგას დალაგდებოდა, და დღემდე შემორჩენილი კამათიც შეწყდებოდა.

ასეთ გაჭირვებაში მივადექით ყიზილ-არვატის დაბის მთლად შუაში ჩადგმულ „უნივერმაგად“ წოდებულ მაღაზიას. უნივერმა-ღად ალბათ იმიტომ, რომ ყველაფერი ერთიანად დაეხრონგათ – სურსათიც და ეგრეთწოდებული სამრეწველო საქონელიც. გარეთ ოცდაათგრადუსიანი შიგნით თავისას ატრიალებდა ბუზებთან ერთად, პირღია ყუთებში ჩაყრილ „პეჩენიებში“ და განეპილ კანფეტებში გემოზე რომ გრიალებდა. თევზის, ნავთის, წამხდარი ხორცის და კაცმა არ იცის რისი სურნელი, ანტისანიტარიის აკადემიურ შინაარსს გვიხსნიდა.

რა უნდა მელონა ამ შინაარსის კარგ მცოდნეს. უკან დასახევი გზა მოჭრილი იყო. კრიმინალისტის თვალით ვზომავდი მოქმედებას: მთავარი პურია. გაქონილ, ჩაშავებულ დახლზე დახორავებულს გამოვშიგნავდი, გულს გამოვუღებდი. ხუთი „ბუხანკიდან“ ორი მაინც ხომ დაგვრჩებოდა. ხახვსაც ასევე. ყველის ნასვრეტებში ვინძლო მწერებმა ვეგეტაცია გამართეს, ამიტომ უარვყავი. შუშის სამლიტრიან მოხუფულ ქილაში ქლიავის კომპოტი დასაშვებია. საეჭვოს ამობურცული ხუფი ექნებოდა. ქმარმა სანყალობლად გახედა კონსერვის ქილებს და მრისხანე მზერა რომ შევაგებე, ყურები ჩამოყარა. ამით მოგვარდა საქმე, მაგრამ როცა გაკვირვებულ გამყიდველს ხელის საპონი ვთხოვე, აქოთებული სარეცხისა მომანოდა, სხვა არა გვაქვსო. ცხადია, დავინუნე. ისე კი, მერე საპნის მოტივმა როგორ დაამღერა, გიამბობთ.

არ გინდოდა ცხელი ღომიო – უწმანური ანეკდოტისა დამემართა იქ. ბარნოვის ქუჩაზე, ზედ ჩვენი სახლის პირდაპირ, ვაკეში პოპულარული მაღაზია იყო რძის ნანარმის. დილაობით

რომ დავინახავდი, როგორ გადმოჰქონდათ ღია „გრუზავიკიდან“ ტიტლიკანა ყველის დიდი თეთრი თავები, ახლა რომ ქარხნულს უწოდებენ, პროტესტით შეპყრობილს მინდოდა ბარნოვზე მიტინგი მომენყო იქაურების გამოსაფხიზლებლად. კარგად გათხუპნილ შუშის გრძელ ქილებზე, უფრო კი ბოთლებზე, მანვნისა და რძის მწარმოებელს წარბშეუხრელად სასჯელის უმაღლეს ფორმას გამოვუტანდი. ჰო, კიდევ, მოჭყლეტილ და მუდამ ჩასველებულ მოვერცხლილ ქალაქში დაფასოებულ ხაჭოს დანახვაზე მამაძაღლ მპარავ გამყიდველ ასიას ვირზე უკუღმა შევსვამდი და მთელ ვაკეს მოვატარებდი.

როგორი რელატიურია (ფარდობითია) ყოველივე ჩვენს არსებობაში. რა ძვირფასი ყოფილა თურმე ჩვენი მალაზია ვაკეში და ჩვენი ასია.

როგორც იქნა, ყიზილ-არვატი თავიდან მოვიშორეთ და ბაჰარდენისკენ გავწიეთ. იქ ჯერ კიდევ არმისულმა, ავიტეხე – თუ საპონი არ მექნება, ძვრას არ ვიზამ-მეთქი. არადა, ბაჰარდენამდე ცოტა იყო დარჩენილი. ჩემდა გასახარად, ტრასიდან ჰორიზონტზე შენობები დავინახე.

– გადაუხვიე, რალაც რიგიანი მოჩანს, საპონს მაინც ვიყიდით, – ისეთი ხმით შევძახე, უარი უაზრო იქნებოდა.

უკვე ვუახლოვდებოდით, როცა წინ ფორმიან-ავტომატებიანები გადაგვიდგნენ. რუსები იყვნენ. ქმარს გადმოსვლა უბრძანეს, მე ჩამათვალეირეს. ერთ-ერთი რიჟიკას საჭეს მიუჯდა, გვერდზე ჩემი ქმარი მოისვა. უკან კი ორი აქეთ-იქით მომიჯდა ისე, ავტომატები არ დაუშვიათ. ახლა ქმარმა ჰკითხა, რას ნიშნავს ესო. ერთმა, როგორც ჩანს უფროსმა, გაყინული მზერით ТАМ ПАЗНЕРЁМСЯ-ო, – უპასუხა. ასეთი „კანვოით“ მივადექით დიდ ორსართულიან სახლს. ეზოში უკვე გველოდნენ. აი, თავგადასავალი, ისეთ გუნებაზე დავდექი, ცეკვა მინდოდა.

– რა გეცეკვებოდა, ქალო, ბენვის ხიდზე მოფარფატეს, – ისევ ზევიდან მოისმა. მანქანიდან გადმოგვიყვანეს. მე იქვე დამტოვეს, ქმარი კი წაიყვანეს.

ჩემთან შუახნის სიმპათიური რუსი ოფიცერი დარჩა (მერე გავიგე, კა-გე-ბეს პოდპოლკოვნიკი ყოფილა). ეს დაკითხვა იყო. ცალკე ჩემი და ცალკე ქმრისა.

– თქვენ საზღვარი დაარღვიეთ (ანუ სადემარკაციო ხაზი), რატომ? – შეკითხვასთან ერთად ხელი გაიშვირა. – იქით რომ ირანის სახელმწიფოა, იცოდით? – მკითხა თავაზიანად.

ნაღდი გაცემა ამოიკითხა ჩემს სახეზე გამოცდილმა პროფესიონალმა და პასპორტი მომთხოვა. ყველაფერი წვრილად ვუამბე. მოგზაურობის მიზანი ჩემი, როგორც უმაღლესი სასწავლებლის ესთეტიკის ლექტორის, საქმიანობით ავხსენი. ქმრის ექიმის პროფესიაზეც საგანგებოდ მივუთითე. ვინაობის წარდგენა მთავარი იყო. მერე კი გამონვლილვით აღწერე ყველა მოვლენა კრასნოვოდსკიდან მოყოლებული აქამდე. ბოლოს იქით შევედავე – ტრასიდან რომ გადმოვუხვიეთ, აკრძალვის მაჩვენებელი რატომ არ იყო-მეთქი. საპნის არგუმენტი ისე მივანოდე, რომ მთლად გაგულადებულმა დავაყოლე – ჩვენს ადგილას თქვენც ხომ ასე მოიქცეოდით. ისევ თავაზიანად გამიღიმა, – მჯერა თქვენით.

ეს ჩემი გამარჯვება იყო. დიახ, რუსულმა მჭევრმეტყველებამ და, წარმოიდგინეთ, სიმართლემ თავისი ქნა. ნეტავ, ჩინურიც მცოდნოდა. ხომ ნათქვამია – რამდენი ენაც იცი, იმდენი კაცი ხარო. უმაღლესი ჭეშმარიტებაა ეს.

ამასობაში კაიხანი გავიდა და მხოლოდ ახლა ვიგრძენი მუხლებში სისუსტე – ნეტავ, რა სჭირს, საფრთხეშია, ვაითუ. ეზოში დაკითხულს შენობაში ვინ შემიშვებდა. სიმპათიური ოფიცერიც ხომ არ მტოვებდა. გულისგამანვრილებელი მოლოდინი თითქოს საუკუნეზე გაიჭიმა.

უცებ შენობის კარი გაიღო და ქმარი დავინახე თანმხლებთან ერთად. მოგვიახლოვდნენ. სახეზე, მის სახეზე უნდა ამომეკითხა ბედის განაჩენი. მშვიდმა და დაჯერებულმა გამოხედვამ, როგორც ფილმში, ბედნიერი დასასრული მამცნო.

რიჟიკა ეზოს მიფარებულში გადაეყენებინათ. ოფიცერმა და უცნობმა თანმხლებმა იქ მიგვიყვანეს. ყურადღებით იყავით და ფრთხილად, დაგვარიგეს.

– ამხანაგო ოფიცერო, თქვენი აზრი მაინტერესებს, – მივმართე სიმპათიურს, – შპიონები აქ როგორ მოვიდოდნენ დღისით, მზისით, თანაც მოკიაფე რიჟა მანქანით? რომელი ჭკუათმყოფი ჩაიდენდა ამ სისულელეს?

– სწორედ ყველაზე ჭკვიანი, – მიპასუხა ღიმილით. სწორედ მოკიაფე რიჟა მანქანის გამოჩენაა უკვე თავად ინფორმაცია, შორიდან თვალით დანახული ჩაშიფრული ტექსტი, – მოკლედ მოსხიპა პასუხი.

რა დიდებული რამაა კომპეტენცია, ვერაფერთან კონვენტირებული პროფესიონალიზმი, – გავიფიქრე და მანქანის სახელურს ხელი ჩავავლე.

– ჰო, ახლა საით გავიწევიათ, ხომ არ გადაიფიქრებთ მარშრუტს? – ისე, სასხვათაშორისოდ გვკითხა.

– რა თქმა უნდა, არა. აშხაბადისკენ გავაგრძელებთ გზას, – ვუპასუხეთ.

იმ ორი პროფესიონალის შეუმჩნეველი შემხვედრი მზერა დავიჭირე რაღაც მეექვსე გრძნობით, მაგრამ მალევე განელებული იქაურობის დატოვების მოუთმენლობით.

იმ ადგილს გავეცალეთ. საჭესთან მოღუშული ხმას არ იღებდა. მეც ენა ვერ დავძარი. უშნო ახირებით დამნაშავე ვერ ვეკითხებოდი, რა ხდებოდა მის თავს იქ. დაძაბული სიჩუმე მან დაარღვია, მიუხვდა ჩემს განცდას:

– სახალისოსი რა გითხრა, მაგრამ ეს უჩვეულო თავგადასავალი ფილმისთვის ზედგამოჭრილი იქნებოდა. ვიცოდი, იყოჩაღებდი და სიმართლეს დაუმტკიცებდი იმათ, ვისთანაც სიმართლე არ ჭრის. მაგრამ ჩათვალე, რომ სასწაულმა გამოგვიყვანა იმ გამოუსვლელიდან.

მერე მიამბო, როგორ შეიყვანეს ოთახში და იატაკს დაჭედებულ სკამზე დასვეს. ყველა მონაცემი ჩაინერეს, პასპორტი

სადღაც გაიტანეს და მხოლოდ გამოსვლისას დაუბრუნეს. ერთ შეკითხვას მრავალჯერ ატრიალებდნენ და უკვე გაცემულ წინა პასუხს, როგორც ჩანს, უდარებდნენ. ასე წრიულად მბრუნავი შეკითხვა ტრასიდან გადახვევის მიზანზე შეჩერდა. ისეთი ასლი იყო მისეული პასუხები ჩემის, გავვოცდი, ისეთივე წვრილად გადმოცემული. მიზნის ეპიცენტრად კი – საპონი – უსახო წვრილმანი დასახელდა.

ყოველივე გაიცხრილებოდა როგორც ჯერ არს და სადაც. პროფესიონალისთვის იქ საჭოჭმანო აღარაფერი უნდა ყოფილიყო. ნეტარ არს – იტყოდნენ ჩემზე სკეპტიკოსები და მართალნიც იქნებოდნენ.

აბა, სასწაულიო, რატომღა? აი, აქ იყო ჩამარხული ძაღლის თავი, ღვთიური ინსპირაციით უპოვნელი... მას წელს ქვემოთ ჩამალული და დამაგრებული რევილვერი ჰქონდა. ამის ეიმედებოდა თურმე, გადასაკარგავში „ლამაზ ცოლთან ერთადო“, ყაზანჯიყში რომ თქვა.

Sapienti sat (ანუ „გონიერისთვის საკმარისია“), – იტყოდნენ ლათინები. ახლა დავიჯერე მისტიკური ნისლის თეოლოგიური გაგება. ამ ნისლმა შებურა დამკითხავთა აზრი-გონება. არც კი გაუჩხრეკიათ. ორჯერ არ კვდებიან, ერთხელ უკვე მოვკვდიო, – ასე დაასრულა მონოლოგი ჩემმა თავზეხელაღებულმა მეორე ნახევარმა.

სხვა დრო იდგა, თორემ ადრე...

და მაინც, ეს უპატიებელი ამსუბუქება იყო. ცხოვრების ფილოსოფია კი ამას არასოდეს გაპატიებს. მუდამ წინ დაგახვედრებს ადრე თუ გვიან. ამსუბუქება იყო იმ კეთილი დასასრულის (როგორც ჰეპი-ენდი კინოში) დაჯერება სიმართლით და კაიკაცობით რომ ავხსენი და რთულ გარემოებას ტოლფარდი მნიშვნელობა არ მივანიჭე. ვერ გავაცნობიერე ის, რომ ამ ძალზე სერიოზულ ინციდენტს შეეძლო ძირეულად შეეცვალა ცხოვრების ჩვენეული წესი თუ მრწამსი და მარადმყოფი სისტემის ნების ჭანჭიკად ვქცეულიყავით.

წლები დასჭირდა იმის შემეცნებას, რომ არსებობაში უაზრო არაფერია და არც წვრილმანი, ისეთი, როგორც ამ ჩემი საპნის ირონია...

გზა მაცდურად იკეცებოდა უსასრულოდ, გეგონებოდა, სადღაც გაურკვეველში ჩვენს შეტყუებას ლამობსო. გამაბრუებლად მოტრიალე ერთფეროვნების თავისებური ტრანსი იყო გეზის დაკარგვისა და გზის არევის მიზეზი, თუ რაღაც სხვა რამ, არ ვიცი. მაგრამ ასე მოხდა. დაბნეულები გავჩერდით და უმწეოდ მოვეშვით. ბნელდებოდა კიდეც.

– კართაგენი ჯერ არ დაცემულა, – რიხის მაგივრად კნავილი გამომივიდა. მხოლოდ ახლა ჩავხვდი, რომ იმ ამბავმა გამოგვწოვა მთელი ძალა და სულიერად დაგვასუსტა. ზოოლოგიური და ანთროპოზოული (ანუ ადამიანური) მუდამ ერთი ღერძის გარშემო ბრუნავს – თვითგადარჩენის ინსტინქტის. იმას შინაგანი უჩინარი ძალების ამოქაჩვის დიდი უნარი შესწევს. ამის იმედმა გული გამიკეთა, თუმცა ვხედავდი, როგორ ელოდა ჩაბნელება თავის ბოლო ბგერას.

ქმარი სიგარეტს მიეძალა, გამოსავალს ეძებდა. ის კი თავისით გამოგვეცხადა, ერთბაშად, თითქოს მიწიდან ამოვიდაო – მოტოციკლს მომჯდარი ახალგაზრდა კაცი იქაური პირსახით. მოგვიახლოვდა და მობრეცილი რუსულით, – რა გაგჭირვებიათო, გვკითხა. საიდან გაჩნდა ეს დალოცვილი ამ ჩაბნელებულ უკაცრიელში, მართლაც სასწაული იყო, კარგა დამაფიქრებელი.

– უკან გამომყევით, არ ჩამომრჩეთ და ტრასაზე გაგიყვანთ, – დაგვაიმედა. არჩევანი სად იყო და გავყევით. რატომღაც ღამის შეუფერებელი სისწრაფით მიქროდა და ჩვენც მივდევდით წითლად მოციმციმე წერთილს გაუაზრებლად. ამ ციმციმის ბენვს დაეკიდა ბედ-ილბალი.

უცებ წერთილი ჩაქრა და ჩაიკარგა. ქმარმა იმწამიერ მანქანა ადგილზე გააშეშა, ძვრა არ ქნა. ეს ქმედება ზევიდან იყო ნაკარნახევი, გადამრჩენელი. კარი გააღო და გადავიდა უკუნეთში, მეც მივყევი. მანქანის ნათება იქვე, ღრმად ჩაქცეული მიწის

მხოლოდ კიდეს სწვდებოდა. იმის იქით ყოფნა შეწყვეტდა ფეთქვას...

რა იყო ეს – მისტიფიკაცია, საზღვრის ამბის გაგრძელება თუ ჩვეულებრივი კრიმინალი? ასეთ დღეში რა გვეპასუხებოდა, თუმცა სულ მალე ამ თავსატეხს კიდევ ერთი დაემატა. განთიადს დაველოდეთ. როცა მზე აზიურად ერთბაშად ამოიწვერა სისხამზე, მწყობრში ჩავდექით თითქოს. ექსტრემალურში უჩინარი ძალა ისე ამოიქაჩა, რომ დაღლაც არ გვიგრძნია მთელი ღამის უძინარებს. ალღოს მივყავდით მარჯვნივ აღებული გეზით და გაგვიმართლა. ის ჩვენი ხრემ-ასფალტით მიწას დადულაბებული დაძმაცაცებული ტრასა თვალწინ გამოგვეჭიმა.

კილომეტრიც არ გაგვევლო, წინ უჩვეულო სანახაობა გადაგვეშალა: გზისპირს, სადაც მანქანის ჩაგრილება სანატრელი გამხდარიყო, „ვილისის“ მაგვარი იდგა. მძღოლის ადგილს კაცი ეჯდა ღია კარში გადმოყოფილი ფეხებით და... გაზეთს კითხულობდა. ეს იგივე იყო, ჩვენს მღვდელს საჰარის უდაბნოში რომ ჩაეკუნცხა და ყურანი ეკითხა სტრიქონის მარჯვნიდან მარცხნივ. სანამ გავუსწორდებოდით, ქმარმა ისე შეანელა, რომ კითხვას დანაფებულს თვალი თვალში გაუყარეთ და წამსვე რუხი დრამიდან ცისფერ კომედიაში ვისკუპეთ.

საოცარია ადამიანის ფსიქიკის უნარი მყისიერი ცვალებადობისა. შავიდან თეთრში ისე შეუძლია მოდულაცია, როგორც მუსიკაში სევდიან მინორს ნათელ მაჟორში...

აშხაბადისკენ ისე ვიარეთ, თითქოს კოპაკაბანას პლაჟზე სომნამბულურად საამოდ მოთენთილებს გამოცოცხლება გვჭირდებოდა. ჩავედით და ჩვენდა გასაკვირად საკმაოდ სუფთა, კომფორტული ნომერი ავიღეთ.

აი, ბაირამობა აზიის შიგ შუაგულში მაშინ უნდა გეკითხათ ჩვენთვის.

ეს ჩვენი „ბაირამობა“ ბაირამ-ალისკენ გაგვიძღვა, ყარაყუმის უდაბნოს ჭიშკრისკენ. ამ სოფლისა და ქალაქის ნაზავმა თვალწინ დამიყენა ქალაქის აზიური გაგება, რაც ასე განსხვავდება

დასავლურისგან. ევროპაში ქალაქი აღმოცენებიდანვე ადამიანთა თანაცხოვრების ის სივრცე იყო, სადაც კანონი აწესრიგებდა სოციალურ და პოლიტიკურ შიდა ცხოვრებას. მოქალაქის უფლებებსა და მოვალეობას აწონასწორებდა „მე“ და „ჩვენ“-ის შეგნება თავად თანაცხოვრების აუცილებლობით განსაზღვრული. შეძლებულ და ხელმოკლე ფენებს საკუთარ ადგილს მიუჩენდა და უნარჩუნებდა შემაკავშირებელი უზენაესი სიტყვა – მოქალაქე. ეს კავშირი იცავდა ქალაქის თავისუფლებას და, მაშასადამე, თითოეულისას. სწორედ აქ ღვივდებოდა კონსტიტუციური მისწრაფებები. შუა საუკუნეებშივე ქალაქი ფეოდალური ყოფის სრული ანტიპოდი გახდა.

მოქალაქე-ბიურგერისა თუ მოქალაქე-სიტუაინის ნება ამ გზით ჭედდა სამოქალაქო საზოგადოებას და მისგან განუყოფელ საზოგადოებრივ აზრს. ადამიანთა კომუნიკაციის ეს ფორმა წმინდა დასავლური რაციონალიზმის მოვლენაა, რაც საბოლოოდ დემოკრატიით დაგვირგვინდა კიდევ. გრძელი გზა კი საუკუნეებს მოითვლიდა.

ხშირად მიფიქრია, რომ სამოქალაქო საზოგადოების მაღალი ცნობიერება და შეგნება ქალაქის ისტორიული მონაპოვარია. ამის მთქმელია, მაგალითად, გერმანიაში შუა საუკუნეებში ათასამდე ქალაქის არსებობა. სწორედ სამოქალაქო შეგნებამ შეინახა და დღემდე მოიტანა უძველესი ქალაქები ევროპაში, ეროვნულ სიამაყედ მიჩნეულები.

მაგრამ მთავარი და საკვირველი ისაა, რომ ისტორიულ ქალაქებში დღესაც გრძელდება ცხოვრება საუკუნეების წინათ რომ იყო იმ სახლებსა და იმ სივრცეში. ეროვნულ-საზოგადოებრივმა ცნობიერებამ ხუთსაუკუნოვან შენობებს ახალი სიცოცხლე მისცა იმგვარად, რომ სულ მცირედიც მისი სახისა არ შეუცვლია. ამ ძვირფას დანატოვარს დღევანდლობაც სულს უბერავს და ხელისგულზე ატარებს.

სწორედ ქალაქი განასახიერებდა, მაგალითად, გერმანული „მე“ და „ჩვენ“-ის ერთობის იდეას. იქ ყოველს შენობას პატრონის

მიერ მოკაზმული ფასადი ჰქონდა და ასე მიჯრით მიწყობილებს საერთო ქუჩა უკარნახებდა ესთეტიკურად მოწესრიგებულ ყოფას. ცნება „კომუნალურიც“ ხომ აქედან წამოვიდა – საერთო წყალგაყვანილობა, ჩამწრეტი მიწისქვეშა გვირაბი, ღამის გამნათებელი ჩირალდნები და სხვა ბევრი რამ. „ჩემი“ და „კომუნალური“ ერთიანი გაგება იყო, თავად ცხოვრებით ახსნილი. ყველა ქალაქს რომ თავისი საკუთარი იერსახე ჰქონდა, ის მაინც უნდა დამორჩილებოდა ურღვევ წესს – ქუჩა თუ შესახვევი ერთ მთვარ მოედანს ჩაედინებოდა. იგი იყო თანაცხოვრების გულისგული და ერთიანი ნების სიმბოლო.

სამოქალაქო საზოგადოება და მისი ცნობიერება რომ ქალაქის ისტორიული მონაპოვარია, ამის თაობაზე ეს ჩემი მოსაზრება უფრო გამიღრმავდა, როცა აზიურს ჩავწვდი. ადამიანთა თანაცხოვრების დასავლური წესი აქ (აზიურში) ისევეა გამორიცხული, როგორც „მე“ და „ჩვენ“ ერთიანობის იდეა. აქ „ჩემი“ სახლი ყრუ კედლით არის შემოვლებული, დახშული ვინრო კარით და მოწყვეტილია საერთო გარემოს. ვინრო ქუჩაბანდი თუ გასასვლელი მხოლოდ ამ კართან მისვლისთვისაა საჭირო და ქუჩის კომუნიკაციური შინაარსი მას არ გააჩნია. ყრუ კედელი ქალაქის ფასადს ვერ ქმნის ისევე, როგორც არქიტექტურის ნიშნებს. ქუჩაბანდი კი კომუნალურ გარემოს. „მე“-ს ჩაკეტილი ყოფის წესი დიდი მანძილით შორდება კომუნიკაციურ აუცილებლობას და, ბუნებრივია, მოქალაქე.

– ამ აუცილებლობის მოქმედი პირიც გამქრალია, მასთან ერთად კი ქალაქის ცნებაც. მსოფლმხედველობის საზომით უფრო ფართოდ თუ გავხედავთ, დავინახავთ, რომ საერთოდ აღმოსავლური აზროვნების ირაციონალიზმმა ქალაქის ვერშექმნამიც იჩინა თავი. ამისავე შედეგი უნდა იყოს ისტორიული ქალაქების არარსებობაც. ისტორიული ძეგლები, რაც დღემდე აცვიფრებს კაცს არქიტექტურითა და ნატიფი შემკულობით, ეს მხოლოდ საკულტო-რელიგიური დანიშნულებისაა საცხოვრებლებიდან განწყენებული. მედრესეების რელიგიურ-სასწავლო არქიტექტურული ანსამბლიც მოწყვეტილია ამ სივრცეს.

სამოქალაქო საზოგადოება და საზოგადოებრივი აზრი, როგორც სოციალური და პოლიტიკური კატეგორია, აზიურ სივრცეში ისტორიულად ვერ განვითარდა და ასე შერჩა დროთა სვლას.

ბაირამ-ალიში ერთხანს მოგვინია გაჩერება და ამან მიკარნახა, ის რისი თქმაც ახლა დამჭირდა. საერთოდ კი, შუა აზიაში ყოფნის მთელ დროს დასავლურ-აღმოსავლური – ამ ორი ცივილიზაციის შედარება ისე საინტერესო და მნიშვნელოვანი შეიქნა ჩემთვის, რომ შემდგომში მონოგრაფიაც დამანერინა სათაურით „ქართული კულტურა – დასავლეთი“, და არამარტო ეს.

ბაირამ-ალი უდაბნოს ჭიშკარია-მეთქი. იმის იქით სხვა სამყარო იწყებოდა, იდუმალი, დროსა და სივრცეში ჩაკარგული. ამ ჭიშკართან უნდა დასრულებულიყო თითქოს კაცთა მოდგმის ფუსფუსი, რათა იქით, აბსოლუტურ სიჩუმეში მეტაფიზიკურ შემეცნებას დაედო ბინა და თავისუფლად გაეშალა ფრთები.

მართლაც, ამ ქალაქისმაგვარში მომეტებული მოძრაობა მოხვედებოდა თვალს, ხალხმრავლობა. ყველა რაღაცას აგვარებდა და მიიჩქაროდა. ჩვენც შევავსეთ ისედაც გაუბრალოებული აუცილებლობა საკვებითა და წყლით. ბენზინი პირველ ნომრად მივიჩნიეთ და რიჟიკაც მოვანესრიგეთ. ყარაყუმი, შავი ყუმი მდუმარედ გვიხმობდა.

გაურკვეველობა ისე შეგიტყუებს, ვერც მიხვდები. ჩვენც გავყევით უხილავ ხელს ქვიშის თხელი საფრით მოსწორებულ ჰორიზონტისკენ. გარემო უფერული და უსახო იყო. მრისხანებისა არაფერი სჭირს აქაურობას, – ვთქვი სასწაულის მაძიებელმა და უხასიათოდ ჰორიზონტს გავხედე. სულ მალე მანქანის ძრავის ხმა შემოგვესმა. უკნიდან ნაცრისფერი „ვოლგა“ გვეწეოდა და ღია ფანჯრიდან ხელს გვიქნევდნენ. ქმარი შეყოვნდა, ვერ გადაენწყვიტა გაჩერება, მაგრამ რიჟიკას „ვოლგამ“ აჯობა და როცა გაგვისწორდნენ, ქართულად გამოგვძახეს – დაგვიცადეთო.

შევჩერდით. მზე გიგანტური ჩირალდნით ზემოდან აჩახჩახებდა დილას და ანკარა ჰაერი ასუნთქებდა არემარეს. ამ

დასალიერში ისევ მზემ შეახვედრა ქართველები და ისე გაახარა, თითქოსდა იქ, თავიანთში ყოფის მუჯღლუგუნებს არ აკლებდნენ ერთმანეთს ამ ყოფის შემოლობილში ვერდატეულები. მაინც რა უცნაურები არიან და უკულმართები. შინ, თავის ცისქვემ ისე დასცხებენ და გაიმეტებენ თავისიანს „მე“ „ჩემი“-ს ძახილში, მტრისას. და ამ ძახილში სადღაც მიგდებულ-მიჩურთულ „ჩვენს“ არად დაგიდევენ. სხვასთან კი, სხვის ცისქვემ მოხვედრილები, ობლად რჩებიან თითქოს და „ჩვენი“ გამხნეებულები „ჩვენსას“ ეხუტებიან. გრიგოლ იტყოდა, რობაქიძე – ქართველი ვერ იცოცხლებს „მენის“ „შენში“ გაბრწყინების გარეშე. ქართველები სხვაგან ბალახით გახმებიანო. სხვისი კულტურის კლასიკოსად მართლაც გაბრწყინებული და მაინც ობოლი, ახლა, დღეს, გაიკვირვებდა – ვაგლახ, შინ და გარეთ ერთიანად კარგა მაგრა ერჩიანო თურმე ერთმანეთს, – გამწარდებოდა და მითოსის ქურუმს რწმენის ცა თავს ჩამოექცეოდა.

„ვოლგაში“ სამნი იყვნენ. ახალგაზრდა კაცები იმერულის გამოთქმით. ადრევე შეუნიშნავთ რიჟიკა და ისე მოხდა, რომ დავემგზავრნენ კიდეც. იმ სამიდან ერთის სიღინჯემ და ხაზგასმულმა თავაზიანობამ მიიქცია ჩვენი ყურადღება, სხვა ორსაც არ აკლდა თავდაჭერილობა, მაგრამ ჩანდა, პირველი წინამძღოლობდა და საქმესაც ის განაგებდა. თედოდ გაგვაცნო თავი. სამივენი ხმელ-ხმელი აღნაგობისანი იყვნენ. უბრალოდ და სუფთად ჩაცმულები. ენაძუნებს ბევრი სიტყვა არ დაუხარჯავთ შეხვედრისას, არც ის უკითხავთ – საით გაგინევიათო. ამან ჩააფიქრა ქმარი და, როგორც მერე მითხრა, დაეჭვებული სიფხიზლე ბოლომდე გაჰყოლია.

ისევ ჩვენ გავხსენით „ფრჩხილები“ და ვუამბეთ, რამ მოგვიყვანა აქ, საით ვაპირებდით წასვლას. ჩუმად გვისმენდნენ და ბოლოს გაიკვირვეს, – რა გულადები ყოფილხართ და რისკიანებით, თან მორიდებით დააყოლეს: ისეთი რა იყო სანახავი, ამ ხიფათიან გზად რომ ღირდაო. ჩვენდამი ნდობა და რიდი ვიგრძენი ამ გაკვირვებაში და მგონი, არც შევცდი. თავის თავზე მხოლოდ ისა

თქვეს, რომ უზბეკეთში მიდიან და უდაბნოზე მოკლე გზით გასვლას ამჯობინებენ. აქედან მოყოლებული კითხვის ნიშანი ხმარებიდან ამოიშალა, ტვინში კი დარჩა, ჩვენსაში.

– ჩვენ წინ წავალთ და გამოგვეყვით, – შესთავაზა ქმარმა. ის მაშინდელი ლამე მწარედ ახსოვდა. შევთანხმდით და ადგილს მოვწყდით. ასე ვიარეთ კახიანს, საიდან სად მოსულმა მოძმეებმა. ჩვენი თავქარიანობისა კი ვიცოდი, მაგრამ ამათ რა ძალა ადგათ, ჩინური რებუსივით ვატრიალებდი ფიქრებში.

– ვიცი, რაზეც ფიქრობ, – მითხრა ქმარმა, – დიდად თავსატეხი გამოცანა არ უნდა იყოს. უზბეკეთში მაგრა ფასობს „ვოლგა“ და შორიდან გადაჰყავთ ხოლმე გასაყიდად. შესაძლოა ესენიც ამ საქმეს მისდევენ ან უარესს. უარესია, თუ მანქანა ამათი ნაქურდალია და ამ სამყაროდან არიან. მაშინ, გარემოების კარნახით, ყველაფერზე წავლენ, არ დაგინდობენ.

– იქნება ცდები, მაინც ჩვენიანები არიან და არ მინდა ასე ვიფიქრო, – ვუპასუხე გულდანწყვეტით, – ღირსეულად უჭირავთ თავი, მოკრძალებულად.

– ჰოდა, სწორედ ეგ მაფიქრებს, ამათი პროფესიული მულამი ვიცი თავის დაჭერის და რბილად დაფენის. ურთიერთობის გამოცდილება ხომ მაქვს ციხის საავადმყოფოდან. გახსოვს, ქსნის კოლონიაში მაგათ ბოსს მწვავე აპენდიქსზე ოპერაცია რომ გავუკეთე და ბენჯზე გადარჩა, რა სუფრა გამიშალეს, რა ძმობას მეფიცებოდნენ. პატიმრებთან კი არა, თავი რესტორან „არაგ-ვში“ მეგონა. მაინც შორს დაიჭირე თავი, არ ვენდობი. რას იზამ, მეც მინდა ვცდებოდე, მაგრამ არა მგონია.

– იქნებ შორს, სხვის მიწაზე შენიანისადმი სიყვარულმა მეტამორფოზა ამოხეთქოს, – მოვიმარჯვე იდეალიზმი და იმედიანად გავხედე გზას.

ქვიშის საფრით მოსწორებული გზა კი აღარ იყო. წინ ბარხანების ქვიშის მთიანეთი ერთბაშად წამოდგა ალაღინის ლამპრის გოლიათივით. ამის დანახვამ ყველაფერი დამავინწყა – ეჭვებიც, საფრთხეც, გონიერებაც... უდაბნოში ვიყავი, ნამდვილში,

მრისხანეში. ვინც უდაბნოში არ ყოფილა... ამას კიდეც ბევრჯერ გავიმეორებ ცხოვრების გზაზე.

ახლა ქვიშის გორებზე ვალსი რიჟიკას და მძლოლის მოქნილ ილეთებს დაეკიდა. ამას ისიც ემატებოდა, რომ ასი თვალი უნდა გჭეროდა გეზისთვის. გეზი კარგა შორს ჰორიზონტზე ალაგ-ალაგ ჩამნკრივებული რკინიგზის ბოძებს მიჰყვებოდა. ეს იყო ტრანსკასპიური გზა კრასნოვოდსკიდან შუა აზიაზე გაჭრილი. სწორედ ეს ბოძები გახდა ჩვენი ერთადერთი მეგზური იქ. ის რომ არა, ფიქრშიც შეუძლებელი შეიქნებოდა უკიდევანო ქვიშის ტალღოვან ზღვაში ბორიალი.

ისე კი, კაცი იკითხავდა, უგზობობას რატომ დავადექით და თავად რკინიგზას არ გავყევით. იოლი სათქმელია, რუკაზე რკინიგზის გასწვრივ სამანქანო გზა არ მიეთითებოდა და ლიანდაგებზე ხომ არ შევდგებოდით. თითქოს თადარიგიც დავიჭირეთ დასაზუსტებლად ბაირამ-ალიში, მაგრამ კითხვა-კითხვით სირბილში ვერაფერი გავარკვიეთ. თანაც პასუხს ვინლა ენდობოდა მწარე გამოცდილების მქონეთ.

ამ სირბილში ერთი პატარა ეპიზოდი ჩაიხატა. პატარა-მეთქი – ენამ წაიბორძიკა. აკი პატარა და უმნიშვნელო ცხოვრებაში რომ არაფერია, იმ ჩვენმა საპნის „წვრილმანმა“ ხომ კარგა მაგრა ჩაგვცხო კინკრიხოში. ერთი უსახური სახლის წინ ჩამომჯდარ შუახნის კაცს გამოველაპარაკეთ გზის თაობაზე. რუსულს, როგორც ყველა, ისიც ამტვრევდა. საქართველოდანო, რომ გაიგო, რალაცნაირად გამოცოცხლდა. მერე ჩაფიქრდა და პასუხი დააყოვნა. ჩანწრილებული თვალეზი უფრო მოჭუტა და ბოლოს ამოლერდა – რკინიგზას არანაირი გზა არ გასდევსო. სტუმარი იყავით და ღამე ჩვენთან გაათენეთ. ვილაცას გასძახა. სახლიდან ახალგაზრდა ქალი გამოვიდა და თავაზიანად მოგვესალმა. ჩემი ცოლიც გეპატიჟებათ, დარჩითო. გულითადი მადლობა ვუთხარით, ვჩქარობდით. ქალი სახლში შეტრიალდა და მალევე დაბრუნებულმა აზიური მოხატული ფიალით, კეთილად გაგვიღიმა – ეს მცირედი მაინც ინებეთ, თან ქალაღდში შეხვეული რამდენიმე

ქორფა კიტრი მოგვართვა. მართლა გული ამიჩუყდა, გადავეხვიე და ვაკოცე. კაცმაც – ქართველები განთქმული ხალხი ხართ და თქვენი სამოთხე ქვეყნის ნახვა ერთ რამედ ღირსო. მეტი რა მინდოდა და გულიდან ამოვისროლე, – თუ ჩვენთან მოხვდებით, ახლა ტელეფონს დაგიტოვებთ და გიმასპინძლებთ-მეთქი. გულზე ხელი დაიდო და მდაბლად თავი დაგვიკრა.

გზას დავადექით. სიკეთით აღელვებულს არც გამხსენებია პატარა და წვრილმანი რომ არაფერია ცხოვრებაში, მაგრამ ამ სიბრძნემ მოგვიანებით თავი თვითონ შეგვახსენა „პატარა ეპიზოდით“.

დღე იწურებოდა, რიჟიკას გაკვალულ გზას უკან „ვოლგა“ ფეხდაფეხ მოჰყვებოდა. დრო კი გაიშალა, მაგრამ გზა ვერ გასწვდა დროს, ქვიშა მანძილს ჰპარავდა თითქოს. დილის აისი აზიაში ისეთივე უეცარია, როგორც სალამოს დაისი. მწუხრი ნელი-ნელ არ იღვენთება ღამეში, როგორც დასავლეთსა და სამხრეთშია. სალამო თითქმის ღამეა ერთბაშად მოსული. უდაბნოში ასეა. *Ex oriente lux* ანუ მზე აღმოსავლეთიდან ამოდისო, – სწორად სთქვა დასავლეთმა პირდაპირი და მეტაფორული აზრით და ევროპასაც მოსწრებულად შეერქვა მზის ჩასვლის ანუ სალამოს მხარე, ამით რომ დაასათაურა კიდევ შპენგლერმა წინასწარმეტყველური თავისი წიგნი: „*Der Untergang des Abendlandes*“ – „სალამოს ქვეყნის ჩასვენება“ (ანდა დაისი), „თუმცა თარგმანმა „ევროპის მზის ჩასვენება“ – გააუფერულა ფერადოვანი მეტაფორა.

ვიდრე დაბნელდებოდა, გავჩერდით. ჩვენი თანამგზავრებიც იქვე, გვერდით დადგნენ. გადმოვედით და მძიმე ქვიშაზე ახალფეხადგმულები შევეგებეთ უდაბნოს ბინდს. დღის ცხელი ჰაერი ჩაიკარგა ნათელთან ერთად და სიცივე სიბნელის გვერდს აეკრა. ამ მოულოდნელმა ცვალეობამ დაგვაბნია ჯერაც ალლოვერადებული დაქანცულები.

ქვიშის შემალღებულ გორაკზე ვიდექი და გავყურებდი უცნაურად ჩამუქებულ სივრცეს, რაღაც არარეალურს, სიზმრისეულს. სიჩუმის საბურველი სმენას ახშობდა და სულს აბრუებდა.

რახანს ვიდექი ასე, არ ვიცი. უეცარმა შეძახილმა გამომარკვია. ზურგით შებრუნებული მოვტრიალდი და ელდა მეცა – იქვე ჩემ ახლოს თედო იდგა, ცალი ხელით გველის თავს უჭერდა, მეორით კი შემზარავ კლაკენას აკავებდა. გონს მაშინ მოვეგე, როცა ქმარი დავინახე ხელში პატარა ცულით, როგორ მიეჭრა თედოს და გველის თავ-კისერს დაჰკრა. თედოს ბიჭებიც, ვის რა მოხვდა ხელში, მორბოდნენ.

თითქოს წამით დატრიალდა მინაც და ცაც. გონება ვერ აჰყვა ამ ტრიალს, მხოლოდ გადარჩენის ინსტინქტმა იძალა. გველის თავი იქვე ეგდო, ტანი კიდევ ირხეოდა. წუთით ასე მივჩერებოდი და ამბის დალაგებას ვცდილობდით. ამბავი კი მოსაყოლად მოკლე აღმოჩნდა: ქმარი მანქანის საბარგულს აწესრიგებდა, თედო და ბიჭები „ვოლგას“ უჩხიკინებდნენ, მე კი ზურგშექცევით შორიახლოს ვფანტაზიორობდი. საბურავთან დახრილმა თედომ თვალი მოჰკრა ნელი სრიალით ჩემკენ წამოსულ ქვენარმავალს. ერთი ნახტომით და მოზომილი სწრაფი მოძრაობით გველს თავში სწვდა, განძრევის ძალა წაართვა. მაშინ შესძახა, მომეხმარეთო. პატარა ცულმა, ქმარი საბარგულში რომ ინახავდა მუდამ, საქმე წარმატებით დაასრულა.

რა სახეობისა იყო ეს მოწითალო გრძელი რეპტილია, ვერ ამოვიცანით, მაგრამ მომაკვდინებელი შხამი რომ ედგა კბილებში, ეჭვი არავის შეჰპარვია. სახელიც რა ერქვა, რაში სჭირდებოდა ჩვენი ქართული ესთეტიკური სახელდებით ამ „უსახელოს“ და „უსხენებელს“. როგორ შეძლო თედომ ჩემი გადარჩენა, უბრალოდ ითქვა: ადრეულ სიყმანვილეში თვალიც და ხელიც გაუნაფია შიშველი ხელით ამ მცოცავების ჭერაში თავისთან ძირულაში და იქაურებს ყველაზე გამორჩეული მარჯვე ბიჭის სახელიც მიუნიჭებიათ. ყარაყუმი ძირულა როდი იყო, მაგრამ ყმანვილობის სიმარჯვე არსად გამქრალა. ქმარმა და იმერელმა ახალგაზრდებმა მამაკაცურად მოკლედ მოჭრეს და უსიტყვო ხელისჩამორთმევით დაასრულეს სათქმელი.

ლამე კარგად ჩაკეტილ მანქანაში უნდა გაგვეთენებინა. რაც რამ გაგვანჩნდა ჩასაცემელ-მოსახური, იმით სიცივეს ვიგერიებ-

დით. არც ის ვიცოდით, უდაბნოს უკუნეთი რას გვიმზადებდა. ძილი გაგვიკრთა. მხოლოდ ახლა აგვეხილა თვალი ჩვენს სავალალო ხელმოცარულობაზე, როცა უდაბნოსთან „შენობით“ ლაპარაკი მოვინდომეთ. ყურს იქით დავტოვეთ მეზღვაურთა შეგონება – ზღვას თქვენობით მიმართავენო. ქვიშის ზღვასაც ხომ ეგვევე ეკუთვნოდა, შესაძლოა მეტიც. იმ გორაკზე მოკლე ქვედატანითა და ქუსლამოღებული „ბასანოშკით“ რომ შევდექი და ნირვანა მოვინდომე, უნდა დავსჯილიყავი კიდევ კარგად, მაგრამ განგებამ ამჯერადაც მომიტევა, თითქოს აღასრულა მაღალი სიტყვა – „ასპიტსა და ვასილისკოსსა ზედა ხვიდოდე და დასთრგუნო შენ ლომი და ვეშაპი“.

ყარა-ყუმმაც გვაპატია უბინო, კაცთაგან ჯერაც შეურყენელი ქვიშის მანდილის გადაჯეგვა ამა ცხოვრების მანქანის ბორბლებით, გაუტკეპნელის ზნეუკმარი მიწიერებით გატკეპნა. ესეც უხილავი ძალის ინიციაცია იყო, მხოლოდ ახლა რომ შევისმინეთ და ახლა მივუგდეთ ყური მდუმარების საყვირთა საყვირს.

ყარა-ყუმის მეორე განთიადს უძინარები შეეხვდით. ბიჭები უკვე გამოსულიყვნენ და უჩუმრად მანქანას უტრიალებდნენ, ჩვენს შენუხებას ერიდებოდნენ. თედომ ბენზინის დიდი კანისტრა საბარგულიდან ამოსწია, თავსახური ხრახნილიდან ამოიღო და ის იყო, უნდა გადაეტანა, ერთბაშად მოწყდა. ბენზინმა იჩქეფა და წელზემთ გადაეველო. ქმარმა ერთი კი თქვა – ეჭვი მქონდა და ასეც მოხდა, სტენოკარდიის სურათიან და წამში მათთან გაჩნდა. დაბნეული და შეშინებული ბიჭები უმწეოდ იდგნენ და ვერც კი მოეფიქრებინათ ბენზინით განუწყვეტილი პერანგის მოშორება. ქმრის მითითებით დასაფენი გამოიტანეს და ფრთხილად დაანვინეს.

თედო მძიმედ სუნთქავდა და მარცხენა ბეჭქვეშ ტკივილს უჩიოდა. საგულდაგულო გასინჯვით ქმარი დარწმუნდა თავის წინასწარ დიაგნოზში, როცა ჯერ კიდევ ჩვენი შეხვედრის დღეს შეამჩნია, როგორ ისრესდა ხშირ-ხშირად მარცხენა მკლავს შენუხებული. პროფესიული ჩვევა აიძულებდა, პატარა აფთიაქი

მუდამ თან ჰქონოდა მანქანაში და სხვა სამედიცინო პირველი დახმარების საგნებიც. ამან უშველა საქმეს და დროებით მაინც, შეაჩერა თედოს გულის კრიზისი. თუმცა, დაბეჯითებით აეკრძალა საჭესთან ჯდომა და მანქანის უკანა სავარძელზე დროდადრო წოლა დაევალა.

ბენზინით დასველებული და ქვიშაში ამოგანგლული თედოს პერანგი გადასაგდები შეიქნა. როცა ვურჩიე, დრო არ დაეკარგათ, წყალი გადაევლოთ და პირსახოცით შეემშრალეებინათ უკვე მოკეთებული თედო, ბიჭები უხერხულად აინურენ და ხმაგაკმენდილი მომაჩერდნენ. ქმარი მიუხვდა გასაჭირს და მხიარულად გამომძახა:

– აბა, ის ჩემი თალხი პერანგი ჩანთაში რომაა და ზომაში არ მერგება, სწორედ თედოს მოადგება და გამოიტანე.

ნათქვამს მივუხვდი და ჩანთას მივაკითხე. ეს ის პერანგი იყო, რომელსაც ჩემმა მხატვარმა მულმა მკერდის ჯიბეს ინიციალები ამოუქარგა და ჯერაც არ ჩაეცვა პატრონს. ბიჭებმა დარიგება პირნათლად შეასრულეს და თედო თალხი პერანგით შემოსეს.

პერანგი-მეთქი, ასე ვწერ, თორემ „საროჩკა“ რომ კიღია ენისწვერს, რა დიდი გამოსაცნობია. ამას რა ამოაგდებს, ძვალსა და რბილშია გამაჯდარი.

„საროჩკა“ რა არის, უკეთესებსაც ნახავდით: „ოთახში ორი კრაოტი იდგა გაკრასკულ პოლზე. მეტი არაფერი. არც შკაფი იყო და არც სტოლი“, – ამბავს ჰყვებოდა მასწავლებელი თბილისის სკოლაში. აბა, ოზურგეთიდან რომ მოდიოდნენ კაზმული ქართულით ყმანვილები, მერე კორნელი კეკელიძის მემკვიდრე საამაყო ქართველოლოგები, იქაური სკოლისანი იყვნენ სწორედ. ანდა ფილოსოფოსი და პოეტი სამეგრელოდან გერმანელ მოაზროვნეებს და რუსულ პროზასაც ასე რომ გააქართულებს თარგმანით ზურაბ ხასაია, ისიც ხომ იმ პატარა სოფლის სკოლისა იყო.

სადღა არიან ცოდნის სიღიადეს რომ შთაგვაგონებდნენ, ისინი. პიროვნებად ყოფნის არსს რომ გვიხსნიდნენ, ღირსებისას,

მაღალი აზრისა და მისწრაფების ფასს, „ჩვენის“ გაგებას. ასეთებს ცა ნიშნავდა (ილიასეულად) და ჩვენ გვზრდიდა. ასეთებს, როგორც სკოლის ჩემი მასწავლებელი სოლომონ ცინცაძე იყო, დიდი ქართველობის მოდგმისა. წესად ჰქონდა: საგნის (მათემატიკის) გაკვეთილს მოამთავრებდა და საგანგებოდ დროს მოიტოვებდა ენციკლოპედიური შეკითხვებისთვის. რა დამავინწყებს ჩემს პირველ შეკითხვას ნიჰილიზმზე და იმ ცასატყორცნილ მისეულ განმარტებას. ან კიდევ ცივილიზაციაზე, ჩვენს ქართულ უძველეს ცივილიზაციის მაგალითს რომ დაამყარა ახსნა.

მათი შთაგონების გზით შევდიოდით შემეცნების დიად სამყაროში. მათ მიქციეს ეს სამყარო ჩემეულად.

რა ელის მასწავლებლის დაცარიელებულ ამბიონს დღეს – ვინ უნდა უპასუხოს? ყველამ, უკლებლივ. ქვეგამხედურების შურს და ნაზუქს რომ გადააჰყვა საკუთარი საუკუნეებით დღემდე მოღწეული, ახლა თავზე ცა რომ ემხოზა, ვის მოეკითხება? ყველას, უკლებლივ. იმათაც, უშვერ ლაზღანდარობაში მოგულავე „თანამედროვე ქართველ მწერლებს“, ესე იგი, „მე ცა მნიშნავს და ერი მზრდის“ ამ რელიგიის უსირცხვილოდ მაჩემებლებს, მსუყე ასპარეზს ორივ ხელით ჩაჭიდებულ „ცნობად სახეებს“, მწერლობას რომ ხელს გამოჰკრავენ სექსის დაძინილ „პრობლემებით“, ძველ ბიჭბუჭობაზე გულზე მჯილის ცემით, თუ „სვეტსკობის“ კუდს ადევნებული ლიცლიცით. მოეკითხება ყველას, უკლებლივ.

რადგან „სამშობლო“ მეტაფორა კი არა, ძალზე რეალისტური ცნებაა. სამშობლო ისაა, სადაც შენ გეცხოვრება და სხვაგან – არა. სადაც საარსებო „ვაი, დედა“ და „დედა გენაცვალოს“ ენით შენით მხოლოდ შენ გესმის და სხვას – არა. და თუ ეს მიწამ ჩაიტანა, შენც იმას გაჰყვები მოდგმიანად. ასე მოგეკითხება.

თალხმა პერანგისამ ამ ფიქრებთან მიმამწყვდია დღეს. მაშინ კი, რომ არ ჩამქრალიყო, ჯერაც სულს უბერავდნენ იმედს სულით რჩეულები, მერმისს ელოლიავებოდნენ სინდისით მალელები და სანამ ასე იყო, იმედიც ღვივოდა, ოცნებაც, საამისო

საქმეც ხელს ემარჯვებოდა მოუღლეღად. ასეთები საკმაოდ იყვნენ ჩრედო – მწამს დამლიანები. რწმენით, რომ ათასწლოვანს ნანრთობს ვერარა მოერეოდა, ვერარა დასცემდა. მაგრამ... როგორც სჩვევია, იმუხთლა დრომ და სადღაც „იქ“ გაყურსულ სინდისით კოჭლებს სულის მუნი დაერია, მიეძალა ათასწლოვანის საკუთარ ცისქვეშეთს ჩირქ-მუნუკიანი კაც-ქალი, ვინაც ჩრედო – მწამს ფეხქვეშ გაიდო და ზედ ბუქნა ქნა. ეს ცოტა იყო და ხორუმი შეკრა, ცოდვით გადაეჭდო. ერთ წრეს მეორე გემით ზემოდან დაედგა, იმას მესამე და შმაგ ტრიალში მინის ბღღვირმა ერთიანად დაბინდა თვალსანიერი – არა აწმყო, არა მერმისი, არა მიზანი, არა გზა. გონების გასასვლელი ჩაიხერგა და ჩაბნელდა თითქოს.

უდაბნოს შეუძლია შენიანი გახდეს და იმედის ხელი გამოგინოდოს, მისეულ გამოცდას თუ გაივლი. ეს გავლა კი იეროგლიფებში გზის გაკვლევაა. უდაბნო ხომ დიადი ეტრატია ცისმარით ხელუხლებელი ქათქათა.

იქ უნდა ამოიკითხო ის, რაზეც გალაკტიონი იტყოდა – სინამდვილეზე მეტი სინამდვილე, შინაარსი სულიერ ძვრათა, უხილავი საზრისი არსებობისა. ამოიკითხო ის, რაც სიტყვიერი სათქმელის მიუღწევლობას გაგრძნობინებს, მარადშეუცნობლობას და ვერთქმას დაგანახვებს.

იქ, დროისა და სივრცის ღრუბელში მარტოობას რომ გიბრძანებს და სიჩუმის აბსოლუტურ განზომილებაში საკუთარ თავთან განყენებულ დროში გამყოფებს.

ამ აუცილებლობის თუ გარდაუვალობის პირისპირ დავდექით უეცრივ, როცა გიგანტური ბარხანის წინ ორ ნაბიჯზე ერთბაშად აღმოვჩნდით. წინ კი არა – მისი მრისხანების ქვეშ. თავი აღმოსავლურ ზღაპარში გვეგონებოდა, შიშს რომ არ გავექვავებინეთ. ორივე მანქანამ ეს თითქოს იგრძნო და გაშეშდა. დამბლისებურმა უმოძრაობამ სძლია ნებას და გონებას. რა ხანს – არ ვიცი.

– სიცოცხლე მეტი არაფერია, თუ არა ქვა ოკეანეში გადასროლილი, – ხმამაღლა ისე წამსკდა თავიდან მოულოდნელად

ამოვარდნილი ეგზისტენციალისტის პოეტური გამონათქვამი, თავისთვის ანგარიში არც მიმიცია.

საყვირივით გამომივიდა, თურმე გამოსაფხიზლებელი საყვირივით. თითქოს დაძახებაზეო, ყველა ერთად გადმოვედით „მზით დამწვარ ცხელ უდაბნოში“. ნება და გონება ჩვენს სახეებს უკვე ეწერა.

ნებამ და გონებამ კი რეალურ სინამდვილეში მოქმედება გვიკარნახა. რეალობა კი ასეთი იყო: გადასალახი ბარხანების სივრცის ჰორიზონტი გადაულახავმა, მიწყევ ამოზიდულმა ქვიშის მალალმა მთებმა ჩახურა. ბუნების ეს გრანდიოზული ქმნილება, მართლაცდა, აპოკალიფსურ შიშს თესავდა ყოველივე სულიერში იქ, მაგრამ ტვინის მალალი ორგანიზაციის არსებას – ადამიანს უნდა შესძლებოდა ქმედება. განა სავითომოდ ითქვა – ადამიანი მოქმედების ჯამიო.

ხუთნი ვიყავით, მაშასადამე, ეს ჯამი ხუთმაგდებოდა. თუმცა ყველაფერი საეგებოდ ეკიდა ცას. გადწყვეტილება „ვოლგის“ ჯგუფის თავკაცმა – თედომ იდო თავს: მას უნდა მოენახა და გაერღვია გასასვლელი, როგორც ფონი მოვარდნილ წყალზე ამ აპოკალიფსურ ჯაჭვში, ჩვენ კი უნდა დავრჩენილიყავით და დავლოდებოდით მაშველთან ერთად მის დაბრუნებას. თედო იმედს ისევ „ვოლგის“ ძრავაზე ამყარებდა, აქამდე რომ ასე უმართლებდა. სხვა გამოსავალი არსად იყო.

არ ვიცი როგორ, მაგრამ ჩვენი თანამგზავრის მანქანა ნელ-ნელ თვალს მიეფარა...

– აბა, ჩემო მაგელანო, ხომ არ შეშინდი, – რიხიანად მკითხა ქმარმა და დააყოლა: – ამაზე დიდებულს განა რას ნახავდი ცხოვრებაში, ხომ ასეა?

– დიახ, ვინც უდაბნოში არ ყოფილა, იმან რა იცის არსებობისა, – მეც მედგრად დავუხხვდი.

თურმე წამოვიყვივლე – სიცოცხლის შემეცნებისთვის იქ, ბარხანებში ჩარჩენილს, უნდა ჩამეხედა ყოფნის დაბინდულ, მრუმიე ნაპრაღში. უნდა გამეგო, რატომ ვამაღლებთ ასე ფარფატა

ყოფნას და რისთვის ვამცრობთ თუ ვამდაბლებთ წარმავლობის პიტალო გარდაუვალობას.

ეს ნუთები ზურგში ნელი მიპარვით მიახლოვდებოდა. ჩვენი მოყვითალო მანქანა კი ამ დროს გოლიათის ფერხთით გართხმულ წინილას რომ მიაგავდა, მხოლოდ სასონარკვეთას უშლიდა ფრთებს და ფეხქვეშ ნიადაგს გაცლიდა.

– თუკი ფონს გავლენ და ამას შეძლებენ, იმედი გაქვს, რომ დაბრუნდებიან ჩვენს საშველად, რეალურია მათი ეს დაპირება? – პირდაპირ დავსვი კითხვა.

– ვერაფერს გეტყვი. ეგებ იმ ნუთში ასე სჯეროდათ, მაგრამ გაღწევის შემთხვევაში, არ გამიკვირდება, გადაიფიქრონ და თავი არ აიტკივონ ჩვენთვის.

ლამე მძიმედ ჩამოწვა. მანქანაში შეკეტილებს ეს ფიქრი ნუილით დაგვტრიალებდა თავს და როდის-როდის ძილში გავეხვიეთ. ხმაურმა წამოგვაგდო. ყველა მხრიდან თითქოს ტყვიებს გვიშენდნენ. დიდრონ-დიდრონი კენჭების სეტყვა დააცხრა მანქანას. მოულოდნელობისგან გაბრუებულებმა ანთებულ შუქზე ძლივს გავარჩიეთ კაკლისხელა შავ-შავი კერკეტი ხოჭოების კანონადა. ციდან კი ცვივოდნენ, მაგრამ როგორ, დღესაც ვერ გავრკვეულვარ.

კაიხანს ასე გაგრძელდა და ბოლოს მიწყნარდა. კარი არ გაგვიღია და არ გაგვიხედია დილამდე. ერთბაშად ამონვერილმა მზემ კი საოცარი სანახაობა გადაგვიშალა: მანქანის მთელი ზედაპირი მზეზე ალაპლაპებულ შავ ხოჭოებს დაეფარათ, გარშემო ქვიშაც ამით მოფენილიყო. დაცვენილი გოლიათი მწერებით დახროვებული გარემო საძაგელი შესახედი იყო.

რატომ დაატყდნენ ჩვენს მანქანას ან რამ დასცა ამხელა გუნდი, ვერ გამოვიცანი. ეს პირველი იეროგლიფი ამოუკითხავი დამრჩა. გამოცანად დარჩა სულ მალე მათი გაქრობაც. ჩანს, არ დახოცილან და მზემ უკან ჩააბრუნა ქვიშაში ღამის მოთარეშე მისი ბინადარი.

დიდი ბარხანის პირველ დღეს მოლოდინის გრძელი თეთრი თავსაბური გადაეფარა. არსაიდან ხმამ, არსით ძახილმა პირ-

თამდე ამოავსო ჩვენი მარტოობა და დღეც ასე მიილია. აუნერლად დაძაბული გონება ღრმა ძილმა გათიშა.

ცისკარზე თითქოს ერთი ხელის დარტყმით გამომელვია. ქმარს ეძინა. კარის გაღება მოვინდომე, მაგრამ არ გაიღო. ვიძალადე და ოდნავ გავენიე... ქვიშამ იხუვლა და სავარძელს მოეფინა.

ამ მოულოდნელობამ მხოლოდ ერთი აზრი დაატრიალა: ნუთუ ქვიშაც ისე ინოვს ყოველივეს, როგორც ჭაობი და მანქანასაც ჩვენიანად ჩაიტანს თავის წიაღში. ხმაარეულ შეძახილზე ქმარი გამოერკვა. კარის გაღების მისმა მცდელობამაც იგივე გვიკარნახა – მანქანის აკლდამად გადაქცევას ხელს ვერაფერი შეუშლიდა.

უდაბნოსეული გამოცდა გრძელდებოდა.

თუკი რამ მოიძებნა სათხრელად გამოსადეგი, ხელი ვტაცეთ და ოდნავ განეულ კარს დიდი მოთმინებით დავუნყეთ ქვიშის მარნუხებისგან გათავისუფლება. უკვე შეიძლებოდა მხარმიქცეულად გარეთ გაძრომა და ქმარმა არ დააყოვნა საბარგულიდან ცულის მომარჯვება საქმის ჩასამთავრებლად. ბედად, კარის ნახევრამდე ჩაფლულიყო ჩვენი რიჟიკა. საბურავები არ ჩანდა, მაგრამ მთავარი მაინც კარი იყო. ისიც ვიცოდით, როგორ დავსხლტომოდით მოახლოებულ დასასრულს.

გადმოვედი და ფეხი შევდგი დიდი ბარხანის საუფლოში. გადაშლილი წიგნივით იკითხებოდა ღამის იდუმალეზა მის გადაჭიმულ ხელშეუხებელ ქვიშის საფარზე. ჩაცუცქული ვკითხულობდი:

აგერ მირბის თავის საშველად წრუნუნა, თავგამეტებით იცავს პატარა სიცოცხლეს მდევერისგან. მდევეარი კი მხატვრული სრულყოფილებით მისრიალებს და არ ჩქარობს, თითქოს თავს ინონებს მოქნილი სიმსუბუქით და ღამაზად ხატავს ქვიშის მოლბერთზე თავის შემძლეობას. აი, ქრება პანანა ნაფეხურები, სრიალი წყდება და მშვიდდება. ნელინელ მინავლდა სიკვდილსიცოცხლის ათასებიდან კიდევ ერთი უხმო მელოდია...

აგერ კიდევ, იქვე შორიახლო, გამქრალი სიცოცხლის ნარჩენი არსებობის წესს კვლავ შეგახსენებს – ვიყავი და აღარ ვარ, იცოდე, ყველა წესი ირღვევა ამის გარდაო – გამხმარ-გაყავისფრებულ ბუჩქის ძირას იმ ჩვენი გოლიათი შავი ხოჭოს ნაწილ-ნაწილ გამოჭმული აყირავებული ფიტულია, პატარა ნაფეხურებით გარემოცული. ეს გამხმარი ბუჩქიც კი მსხვერპლია სიკვდილისა და ისიც მარადიულ წესს ემორჩილება.

მაგრამ დახეთ, მომსპარს მიაგავს, მაგრამ სიცოცხლის დიად სურნელს კი აფრქევს. ეს საქსაულის ბუჩქია სინამდვილეზე მეტი სინამდვილე. მისი ხმელი სხეულიდან ისეთი სიცოცხლის ეთერი სუნთქავს, ვერც ჟივანშისა და ვერც შანელს რომ ვერ შეუქმნიათ სურნელოვან ფანტაზიებში.

სწორედ საქსაულის ამ სასწაულმა ბოლომდე მომასმენინა მარადმეუცხოებლობის მელოდია და განყენებულ დროში ყოფნის ურთულესი იეროგლიფი ამომაკითხვინა. ამომაბეჭდვინა ოქროს ასოებით ის, რომ სიცოცხლე უმაღლესი საზრისია თავად სამყაროსი. ის უნდა დააფასო, დაიცვა და ხელი შეახო მის ყოველ წუთს, რათა ამაღლდე მისკენ სვლით.

საგრძნობიდან სიტყვიერზე გადმოვიტანე რუსეთიდან გაქცეული ერთი ფილოსოფოსის ანტინომია: ემზადე სიკვდილისთვის და ამიტომ იცხოვრე სრულყოფილი სიცოცხლით; ცხოვრება წამია და ამიტომაც იცოცხლე მარადიულობის განწყობით; მზად იყავ, მოკვდე ყოველ წუთს და ამიტომ ჩათვალე, რომ სიცოცხლის არცერთი წუთი არაა ბოლო. თუკი ხედავ, რომ ბრძოლა უაზროა, იბრძოლე ორმაგი ძალისხმევით. წიგნის სათაური-თაც გიხმობს – „ნადი გოლგოთაზე“.

ამ სიტყვიერმა რეალიზმმა ერთიანად გამომარკვია. წამოვდექი, რომ მემოქმედა – უნდა წამომენყო თამაში საკუთარი სიკვდილის წინააღმდეგ. ქმარს გავხედე, თავგამეტებით იცავდა მანქანას ქვიშის შემოტევისგან. ღვარად სდიოდა ოფლი. მეორე დღესაც სანუგეშო არაფერი მოჰქონდა და ასე უნდა ჩაღეულიყო ღამის წყვდიადში. ახლა უკვე პირისპირ დავუდექით შავად

მომზირალ აჩრდილს – არც საკვები გვექონდა და, რაც მთავარია, არც წყალი.

ყარაყუმის მაისის ოცდათორმეტიან სიცხეში უწყლოდ აქლემი თუ წაიზლაზნებოდა თაკარა ქვიშაზე. აბა, სხვა ვინ. ელდა მეცა. მარტო ფილმებში მენახა უდაბნოში უწყლოდ შეშლილი ადამიანები. ითმენ წყურვილს-მეთქი, ვკითხე ქმარს, პასუხი არასოდეს დამავინყდება – ცხენის შარდს დავლევდი, რომ იყოსო.

ბორჯომის ერთი გაუხსნელი ბოთლი მქონდა ცხრაკლიტულად შენახული, მაგრამ ხელს არ ვკიდებდი. გაუსაძლისი ბოლო წუთისთვის ვინახავდი, ჩემთვის არა, მისთვის. თვითშენირვას არ ვაპირებდი, უბრალოდ, წყურვილის გრძნობა მთლად გამქრალიყო ჩემში და შიმშილისაც.

ამგვარი მდგომარეობა ზოგადად სამეცნიერო ინტერესის საგნად უნდა ქცეულიყო ამ ბუნებრივი ექსპერიმენტის პირობებში, მეტადრე ფიზიოლოგები შეისწავლიდნენ სქესთა სხვაობის უკიდურესი განსხვავებულობის ჯერაც დაუდგენელ საკითხებს. ერთი შეხედვითაც გამოჩნდებოდა, რომ ექსტრემალურ ვითარებაში ქალის ფსიქიკური ძალა სძლევდა მამაკაცის ფიზიკურ პირველობას. ფსიქიკური ძალთაკრება სჯაბნიდა მათ უპირატესობას ფიზიკურისას. რა დიდებულ ექსპერიმენტს კარგავდა მეცნიერება, სწორედ რომ დასანანი იყო. ამას მომდევნო დღის უცნაურობაც დაერთვებოდა.

ეს დღეც გამხმარი პურის თითო ნატეხით ისე დასრულდა, იმ ნახევარლიტრიანი ბოთლისთვის ხელი არ შემვივლია. უკვე საბოლოოდ გადაინწურა იმედი დანაპირებ შველაზე. ნეტავ, სად არიან ის ჩვენი „მაგარი ბიჭები“, გავიდნენ სამშვიდობოს და გაგვწირეს ხომ? რა ქართველობაზეა დიდგულა ლაპარაკი, რომელ ჩვენს ეროვნულ ღირსებებზე? ჩემს ბრაზს ბოლო არ უჩანდა. ქმარმა კი შანსი დაუტოვა მაინც – ვინძლო დაილუპუნენო.

თავად ფარხმალდაყრილს ჰგავდა, ხმას არ იღებდა, ჩანდა, დასასრულს უკვე შეჰკუეებოდა.

მე კი არა. პირველ შვილზე მშობიარობა გავიხსენე, ცხრამეტი წლის სიფრიფანა გოგოს ექიმი რომ მთხოვდა – კიდევ ეცადე,

გაიჭირვე, პატარა არ გაიგუდოსო. მაშინ თავს ზევით ძალა ვიხმე გაუგონარი და გონებადაკარგულმა ულამაზესი ბიჭუნა მოვავლინე ქვეყნად.

იმიტომ გავიხსენე, რომ ახლაც თავს ზემოთ ძალა მჭირდებოდა. ყოვლისმომრევი. ასეც იქნება-მეთქი, პირობა დავდე და ღრმა ძილში გავეხვიე.

დიდი ბარხანის სამი დღე-ღამის დილა ისევ ქვიშასთან ჭიდილში გათენდა. გამოვედი და ცას ავხედე. მან თითქოს რალაც მანიშნა. დიდი ბარხანიც გაყურსული თითქოს მიცქეროდა. გახევებული ვიდექი და ჩემს შიგნით გუგუნისმაგვარ ხმას ვუსმენდი. ჰალუცინაციები დამენყო ალბათ. ნუთუ ასე იწყება დასასრული. გაურკვეველი მოძრაობით ნება არნახულად დავძაბე და ახლა უკვე გარედან ჩემკენ ნამოსული გუგუნი ყურს შეეხო.

ყვირილზე ქმარი მომვარდა. გუგუნი-მეთქი, მესმის. მოგეჩვენაო – სახეზე გამწარება ეხატა. მომეხვია, მამშვიდებდა. მე კი ჯიუტად ხელს ვიშვერდი – იქ, ქვემოთ მანქანა გრუხუნებს. რატომ არ გესმის-მეთქი, ვყვიროდი.

დიდ ბარხანს მივანყდი და აცოცება დავიწყე; ფეხქვეშ ჩამოშლილი ქვიშა მებრძოდა, მე ისევ მივცოცავდი. ნეტავ, საიდან ამდენი ძალის მოზღვაება. ის სასონარკვეთილი მომდევდა წვალეებით და ასე ქვიშის მთის წვერამდე... იქიდან ქვემოთ გადაშლილ ჰორიზონტზე ტანკის მაგვარი მანქანა გრუხუნით მიიზლანებოდა...

თავქვე დავეშვით გაუაზრებელი თავგანწირვით. ქვიშა არ გვიშვებდა, კოჭამდე გვაფლობდა და ფეხსაცმელს გვტაცებდა, გველს რომ დავეკბინეთ. არ დაგნებდები, ვყვიროდი და მივარდევდი ამოკითხულ ბოლო იეროგლიფს.

უდაბნო უკვე ჩემიანი გახდა და მშველელის ხელი გამომიწოდა. მისი გამოცდა აკი ბოლომდე გავიარე...

გრუხუნის შეწყდა. მუხლუხებიან მძიმე ტრანსპორტის ზედა მრგვალი მლიობიდან მიყოლებით კაცები ამოძვრნენ, ქვიშაზე ჩამოიქვეითეს და, როგორც უცხოპლანეტელებს, გაშტერებით მოგვაცქერდნენ.

– Из какой жопы-то принесло вас, – შემზარავად ჩამესმა მდაბიო რუსული და დიდთავა, წელს ზემოთ შიშველი, დაკუნთული ტიპი ჩვენკენ წამოვიდა, ასეთივე ორი გამოჰყვა. სჯობდა, იქ მოვმკვდარიყავით ორივენი, მუხლები მეკეცებოდა. ერთბაშად შევძახე:

– Товарищи, вас сам бог послал спасать нас, я корреспондент „Комсомольской Правды“, – და მოკლედ ვუამბე ჩვენს გაჭირვებაზე. ქმარმა მანქანის ამოყვანა სთხოვა, მე კი დავამატე, რომ მათ ღირსეულ საქციელზე პრესაში დავწერდი მთელი საბჭოეთის გასაგონად.

პრიმატის სახეებს კეთილგანწყობის რალაც ნიშანწყალი გადაევლო, მაგრამ ჩაკირულ გონებას უცებ ვერ მოერივნენ. წუთით მათი დუმილი საუკუნედ მომეჩვენა, მუხლები ძლივს მიკავებდა, ქმრის სახეს ბოლო სუნთქვა ეწერა.

– Ну даёте-же вы, гуляки, – პრიმატისავე ღიმილით დაიღმუვლა დიდთავამ და დახმარებაზე დათანხმდა. გრუხუნი ჩაირთო, – ჩვენ კი წინ გავუძეხით და არ ვიცი, რა გრავიტაციულმა ძალამ თუ ალღომ მიგვიყვანა ჩვენს ჩაფლულ მანქანასთან. რიჟიკაზე გამობმული „ტროსი“ საჭირო სიგრძისა არ შეიქნა და წინ ბარხანზე ატოტებული მძიმე ტრანსპორტი თუ უკან დაცურდებოდა, ჩვენ ქვეშ მოყოლილებს, ვერავინ აგკვრეფდა. დიდთავა პირველმა ასეც გვითხრა და თქვენვე გადაწყვიტეთო.

პასუხად ქმარი საჭეს მიუჯდა, ძრავა ჩართო. მე გვერდით დავუჯექი. ის რაც ხდებოდა, ამაზე ფილმის მაყურებლები ან თვალს დახუჭავდნენ, ან სავარძლის სახელურს ჩასჭიდებდნენ. მუხლუხები მძიმედ მიინევდნენ წვერისკენ, მის ქვეშ, სულ ახლოს მანქანის ფრთხილ სვლას საზღაპროდ აწონასწორებდა ქმარი და მის სახეს ვაჟკაცური სიმტკიცე ამშვენებდა...

თავქვე ჩასვლაზეც, ვინ იცის, რა სიცოცხლე დაიხარჯა, მაგრამ სწორედ მან გაიღო ჩვენი მერმისის ძვირი საფასური. დიდი ბარხანის ჯაჭვებდადებული ტუსალები ახლა გაშლილ ჰორიზონტთან ვიდექით და წინ ველარაფერი დაგვიდგებოდა.

გაადამიანურების თუ ჰუმანიზაციის გამოცდაჩაბარებულ ჩვენს პრიმატებს ხელი ჩამოვართვი და გვარ-სახელი ვთხოვე დანაპირების შესასრულებლად.

– Да ну его, на хуй, – ჩაიგინეს და რალაცნაირი თავმოძნონე რიხით გამოგვძახეს:

– Ну, теперь шуруйте прямо в писдец, – და ის „ПИС“ საით უნდა ყოფილიყო, ხელი გაიშვირეს. უსაძაგლესი უნმანურობა დედის ნანასავით ჩამესმა.

ქმარმა რიჟიკის კაპოტს ხელი გადაუსვა, აბა, შენ იციო. მე კი, შამპანურით უნდა აღვნიშნოთ გამარჯვება-მეთქი და რარიტეტული ბორჯომის ბოთლი ზარ-ზეიმით კაპოტზე შევდგი.

უკანასკნელად გავხედე ბარხან-გოლიათებს. სიყვარულით ვემშვიდობებოდი. განა მათ არ გამატარეს ეგ ზისტენციის ლაბირინთში, მათ არ ჩამახედეს სინამდვილეზე მეტ სინამდვილეში? ამომახსნევენეს არსებობის ამოუხსნელი იეროგლიფი და დამარწმუნეს – წამი უსასრულობაა, რომ არსებული ოდენ დღესაა, არა გუშინ და არა ხვალ...

ვინც უდაბნოში არ ყოფილა, რას შეიმეცნებს – მეთათსეჯერ მსურდა გამეორება. კამიუ და სარტრი მონინებით შემომხედავდნენ იმ წუთის ძახილში.

ტალღოვანი ბარხანებიდან ქვიშამ ნელი-ნელ ქვიშაზევე გაივაკა. ფეხქვეშ ბუმბულად გვეჩვენებოდა. ფერიც სხვაგვარი დაჰკრავდა – მკრთალად მოყვითალო.

– მაინც, ვინ იყვნენ ის ანთროპოიდები? თუ კრიმინალები? მაშინ საიდან უნდა ჰქონოდათ სამხედრო „ვეზდებოდი“, ან იმ უკაცრიელში რას აკეთებდნენ, არადა, პირწავარდნილ რუს კატორღელებს კი ჰგავდნენ.

– ჩვენს დასაზვერად თუ საშველად რომ არ მოსულან, ნათელია. სამხედროებიც არ იყვნენ. ვითომ, ბარხანებში გასაიდუმლოებულ ობიექტზე დავალებით გააგზავნეს ასეთი ტიპები? აქ საინტერესო სხვაა: ცხოვრებიდან მოსროლილ ამ არსებებს რა გრძნობამ სძლია, რომ არ გაგვძარცვეს მანქანიანად და ქვიშაში არ ჩავგმარხეს, ან კიდევ მეტი საშინელება. განა, ძნელი იქნებო-

და იქ მათთვის. მაშ, პირდაპირ დასტურდება, რომ ადამიანი გონიერ არსებასთან ერთად, მორალურ არსებად იბადება – homo sapiens, homo moralis.

– გამოდის ისიც, რომ პრიმიტივის შეუძლია არ ჩაიდინოს ის სისაძაგლე, რაც ინტელექტიანს არ გაუჭირდება. სადღაც გადაკარგულში ვილაც გიშველის და იქვე შინაური მწარე ლალატისთვის გაგიმეტებს. ლოგიკის სრული რღვევაა.

ამ ტვინისჭყლეტაში უეცრივ ფეხქვეშ მძიმე სიმყარე ვიგრძენით და ბორბლების თავაშვეებული გრიალიც გაისმა.

– მიწაზე დავდექით, მიწაზე, გესმის, მიწას დავუბრუნდით! – ვზეიმობდი. არადა, ქვიშაზე რომ შევდექით მრისხანე ყარაყუმის კართან, ბაირამ-ალისთან, იქაც დიდი ტაში არ შემოგვკარი! ასეთია ცვალებადობის მარადიული და დიადი კანონი, მისკენ კაცობრიობის ლტოლვა.

რა ვიცოდი, რომ დიდ ბარხანში ჩარჩენილებს სულ რაღაც ორიოდ კილომეტრი გვაშორებდა მიწას. ორი კილომეტრი გვიქოლავდა სიცოცხლის კარს.

ამ კარიდან ახლა გრიალით გამოსულებს წინ სანახაობა დაგვიხვდა, უფრო კი, უდაბნოს სტომაქიდან ამომხტარმა ყვითელმა მანქანამ ჯერაც უნახავი სანახაობა მისცა იქ შეჯგუფებულ ადამიანებს. უხმოდ გვიცქეროდნენ, მერე საფეთქელზე თითით გამომხატველად გვაუნყეს – შეშლილები ყოფილხართო. ეს იყო ჩარჯოუ, სანატრელი ჩარჯოუ. ქალაქადნოდებული ყარაყუმის გადაღმა კარი.

ეს გათიანებული ჩანაგვიანებული საცხოვრისი სახეჩაყამებული ადამიანებისა, ვისაც ქვეყნის დასალიერი ყარაყუმის ბარხანები ეგონა, საზღაპრო მხარე კი ამუდარიის იქით. დიდი, განში ვერჩატეული მდინარე იმ დაგლახავებულ ქალაქს ესაზღვრებოდა და ბუხარა-სამარყანდის ისტორიულ აზიას მიჯნავდა თურქმენული უსახური აზიისგან.

ახლა ჩარჯოუს სასტუმრო-სადგომი ჩვენთვის გრანდ-ოტელი გამხდარიყო. შხაპი რა სახსენებელია, როცა ოდესღაც შინდისფრად შენალები ხის იატაკი რკინის ორი სანოლით, სულის

მოთქმას ჰგავდა. ვის გახსენებია სანიტარია-ჰიგიენა, როცა კაცმა არ იცის, რა ხელით ნათითხნი ხახვის ხინკლების ნეტარებას მივეცი.

კისერზე მარყუჟიანი შავი ნაგაზი სასტუმრო-სადგომის გასწვრივ მთელ სიგრძეზე გაბმულ მავთულს ძუნძულ-ღრენით გასდევდა ციხის მცველივით მოუღლელად. ღამის წკვარამში მბჟუტავ შუქზე ეს სურათი და ძილის ბნელეთი მალევე გამთლიანდა ჩვენთვის...

ისე კი, დიდებული შესახედავი იყო ამუდარია, ჯიქანსავსე მძიმედ მიიზღაზნებოდა ამომშრალ სივრცეში, საცა დედამინა ისეთი ბრტყელი ჩანდა, ძვრაც რომ არასდროს ჰქონია. მიიზღაზნებოდა უდაბნოს ქვიშისფერი, ქვიშით თუ მინით შესქელებული წყლით. რამ დააგროვა და დასძრა აზიური უდაბნოების მარწუხებში წყლის ამხელა დინება ათასკილომეტრიან გზაზე? იმ წუთებში გეოლოგს თუ გეოფიზიკოსს ვინატრებდი ამ საოცრების ამოსახსნელად.

ახლა მის შუაგულში ვიდექით განიერ ბორანზე მანქანიანად. ამ მოცურავე პლატფორმის კარგა განრთვნილ გამძღოლს თვალთ ძლივს დანახული მოპირდაპირე ნაპირისკენ მოვყავდით. ერთმა იქაურმა კაცმა გაგვაკვირვა: თოკიანი „ვედროთი“ ტალახიანი მღვრიე წყალი მდინარიდან ამოქაჩა და მინის დიდ ქილაში ჩაასხა. სულ მალე მცირე ნალექზე ზემოდან დამდგარი ანკარა წყალი ჩამოასხა დასაღევად. ესეც ხომ ბუნების სიკეთის შემოქმედება იყო.

გადაღმა უზბეკეთის მინაზე შევდექით. ბუხარას მივაშურეთ. ისლამის სადიდებელი ძეგლ-ქალაქი მთლად მოღუშულ ნაცრისფერში გახვეულიყო. დინასტიური მავზოლეუმების თუ სამარხებისა და მეჩეთების სიძველეს სიმაღლეზე უფრო განში გაშლილი არქიტექტურა მიანიშნებდა. ჩანდა, იმ წლების საბჭოთა უზბეკეთს ხელი ვერ მიუწვდებოდა ძეგლების რესტავრაცია-შენახვაზე და ეს მიზეზი ტურისტულ სამოძრაო რუკაზე ნათლად ისახებოდა. ნახევარი დღე ჟამთაგან აქერცლილ ბუხარას მოვანდომეთ და სამარყანდისკენ ვქენით პირი.

რაც დიდხანს ჩამრჩა მეხსიერებაში, ეს განუზომელ სივრცეში ბამბის ყანები თუ პლანტაციები იყო. უცნაურად მშვენიერი ბამბის ბუჩქი გაშლილ კოკრებში თეთრი ფუმფულა გულით, გიგანტურ აღმოსავლურ ხალიჩად მოსდებოდა იქაურობას. მონურ შრომაში ნელგანყვეტილთა არმიები ნარმოვიდგინე, ოქროთი რომ ავსებდნენ საბჭოურ ხაზინას მაშინ. ახლაც ასე იქნება უთუოდ, ოღონდ „ხაზინა“ მაგნატებმა თუ ოლიგარქებმა „გადაიბარეს“.

გზები კიდევ ერთით გიზიდავდა – პატარა, ჯუჯა, თეთრად გადაპენტილი ჩოჩრებით. ისინიც თითქოს ბამბის ბუჩქების ნაწილი იყვნენ. რა ჯაფას აკისრებდნენ ამ ფაფუკ არსებებს, ვერ დავინახე. მხიარულად და თავისუფლად მიბაკუნებდნენ მოხრეშულ გზებზე. აბა, ჩვენში ზურგსატატებულ თივის ზვინში ჩაკარგული ვირუკა, მარტო ფეხები რომ უჩანს და გვარიანად დარიკრიკებს, კაცმა ასე რატომ გაიმეტა? ესეც არ ეყო და „შე ვიროო“ თავისნაირის სალანძღავად გამოიყენა.

სამარყანდს დაბნელებულში მივადექით. კარგად მოვლილ, უცხოელებისთვის განკუთვნილ სასტუმროში კაიხელა „ლევიტ“, უფრო ზუსტად ქრთამით დავბინავდით. აქაც, მაშინდელივით თურქმენულ აშხაბადში, დიდებული ბაირამობა მოვიწყვეთ – საჭმელიც ნაირ-ნაირი, შხაპიც და ტელევიზორიანი დიდი ოთახი გარეცხილ-გაუთოებელი თეთრეულით... მაგრამ დაგორგოლავებულმა, ტუალეტის მოვარდისფრო ქალაღდმა, მგონი, მოჭარბებულ სიაგეში ჩაგვავდო.

ჩვენი იარაღფლარუნა დიდი სამშობლო არსაჭიროებაზე ისე დანვრილმანდებოდა, რომ ჩვენის ზურგის ამხანაგის სალოლიავოდ ქალაღდის რბილ გაფერადებულ გორგოლებს დაახვევდა! ნაჩვევ კობტად დაჭრილ გაზეთს, ან მთლად უკეთესი, სასკოლო ცალხაზიანი რვეულის ფურცლებსაც ხომ დაყვავდებოდით. როგორც აქამდე. განა პატიოსანს გენიტალიებს ჩვენსას ამაზე პრეტენზია ოდესმე განუცხადებია, იმათი უნესო-უპატიოსნო ქმედების გარე სასქესო ორგანოებისგან განსხვავებით?!

მოკლედ, ეპიკურეიზმის სრული კურსი პრაქტიკით გავიარეთ იმ ალაჰკურთხეულ სამარყანდულ ოტელში.

გვიანი დილით, კარგად მომაგრებულები ქალაქში გავედით, უფრო კი გავიჭერით. ის არ ჰგავდა ჟამთა სიავით რუხისფრად დაჩაგრულ ბუხარას. აქ უკვე კაცის ხელს ეტრიალა, ფულიც დიდი დახარჯულა გურ-ემირის მავზოლეუმის გუმბათის ცისფრად ბრჭყვიალზე, მეჩეთებისა და მედრესეების დიდოსტატურ მოჭიქულ-მოზაიკურ მორთულობაზე, აღმოსავლურ ჰაეროვან ქვით ნაქარგ სვეტების მწკრივთა სინარნარის სრულყოფილებაზე. ისლამის შუაზიური მარგალიტი – სამარყანდი ქემშარიტად ალაჰის ღირსსადიდებელ ცისქვეშეთს აკიაფებდა.

სამარყანდის „გურ-ემირი“ ტოლს არ უდებდა შორეულ და ასე ახლობელ ისპაჰანს. ისიც ხომ ირან-ისპაჰანელი ხუროთმოძღვრის ქმნილება იყო. ამ ორმა მესამესთან – ჰინდოსტანის თაჯ-მაჰალთან ერთად შეჰკრა ისლამური კულტურის ზენიტური სამკუთხედი.

ცოდნას რომ არ უშლიდა ხელს ისლამის ყოვლადობა, იმიტომაც აიგო ულუგბუეკის უპირველესი ობსერვატორია აზიის შუაგულში, ფრთა გაუშალა უნივერსალურ ავიცენას ანუ იბნ-სინას ფილოსოფიის, მედიცინისა თუ მუსიკის მეცნიერებებში. მას ხელი არ შეუშლია სუფიზმის ანუ აღმოსავლური ნეოპლატონიზმისთვის, რისი კვალიც ღრმად რომ დააჩნდა სააზროვნო ისტორიას.

ეს მაშინ, როცა ქრისტიანიზმი მახვილით უპირისპირდებოდა ყოველივე საერო-სეკულარულს რჯულმდებლური აურაცხელი აკრძალვებით. გამორჩევით კი მაინც ცოდნისთვის ფილოსოფიას ერჩოდა. ასე იყო ბიზანტიურ სამყაროშიც – „ურღვიოთო გარეშე სიბრძნეს“ – საქართველოც მასთან ერთად და დიდხანს არ ჩამქრალა დამსჯელი კოცონის ალი ევროპაშიც ჯორდანო ბრუნოს პირველობით.

მაგრამ პარადოქსი ისაა, რომ კულტურას აბარბაროებს ნგრევის ველური ჟინი და რბევის სისხლიანი ყიჟინა. ხელით ქმნილს მონაპოვარს თავად მიაქანებს ისტორიის ნიაღვარში.

ასე იყო აღმოსავლეთშიც და დასავლეთსაც ეს ჟინი უხერგავდა გონებას. ასე დაანგრია დიდებული სამარყანდი ირანელმა ნადირ-შაჰმა, ასე ინგრეოდა ცასაზიდული გოთური თუ რომანული ქმნილებები ევროპაში მონარქებისა თუ უზურპატორებისგან.

მარბევლის სისხლიანი ყიჟინით ჩაეშვა თემურ-ლენგი „გურემირის“ ანუ „ემირის სამარხში“ მისთვის და მისი მოდგმის თემურიდებისთვის 1404 წელს აგებულ მავზოლეუმში, სისრულეში რომ მოიყვანა ულუგბეკმა – სწორედ მისმა შვილიშვილმა ულუგბეკმა. ჩანვა და ჩაიტანა ცეცხლის რამდენი ვაება და მასთან გოდება აოხრებულ საქართველოსი.

საბჭოურ ხანაში ნეფრიტისგან ნაკვეთი მძიმე, ჰერმეტულად დაგმანული საფლავის ქვა გადასწიეს და არად ჩააგდეს ქვაზე ამოტვიფრული რისხვა: „როცა ავდგები, შეზანზარდება სამყარო“. ეს 1941 წლის 19 ივნისს იყო. 22 ივნისს კი შეზანზარდა მსოფლიო... ქვესკნელიდან იხუვლა სისხლიანმა ყიჟინამ ისევ.

ამ ფიქრებში დავბორიალობდი და მერე ვნახე, რა დრო გასულა. ქუჩაბანდებს გაუყევით, ნაგვიანს, მოუვლელს უხასიათოდ და ახლალა შევამჩნიეთ კუდს აკიდებული თორმეტ-ცამეტი წლის ბიჭები. აბა, რა გინდათ, ყველაფერი გვაქვსო, ვერ გავიგე, რას გვთავაზობდნენ.

– დროზე გავიდეთ აქედან, – ქმარმა ხელი გამიყარა. ნაბიჯს ავუჩქარეთ, აბეზრები კი ვერ მოვიშორეთ.

– იაფად მოგცემთ, იაფად.

ქმარმა მაგრად დაიფრინა უშნოდ ატორღიალებულები. თურმე, ნუ იტყვით, ნარკოტიკს გვთავაზობდნენ ნაირ-ნაირს, თრიაქსა და, ეშმამ დალახვროს, კიდეც რას. და ეს დღისით-მზისით სავალ ქუჩაზე. რისი მილიცია, როცა ეგზომ კარგად ჩანდა, ვინ მფარველობდა ან სულაც აკეთებდა ამ, იმდროისთვის ჯერ კიდევ უხმარ სიტყვას – ბიზნესს. თან ვისი ხელით – პატარა ბიჭების! ჰო, მერე ითქმოდა ხოლმე კრიტიკულ-აკადემიური ფორმულირებით სტაგნაცია-ზასტოის პერიოდი იყოო მაშინ.

სალამოს გასვლის თავი სადღა გვქონდა. რადიო ჩავრთე ახალი ამბებისთვის. უზბეკურზე რა მეთქმის, რუსულს კი ვინ

მოაკლებდა მაუნყებელს. მაგრამ ახლა სპარსული მულამები ჩაირთო, აღმოსავლურ-მაჰმადიანური სამყაროს მჟღერი ესთეტიკა, რასაც საათობით უსმენდნენ სავსე გრძნობით და განცდით. ამ სამყაროში დაფასება-სიყვარული არასოდეს მოჰკლებია მომღერალს და სიმიან საკრავზე დამკვრელს.

ვუსმენდი მონოტონურ, გაბმულ, ორნამენტებით ანუ მელიზმებით დატვირთულ მელოდიას და ვხედავდი, რა შორს იყო ის ჩვენი აღქმისთვის, სრულიად უცხო და გაუგებარი.

სწორედ ამ ფიქრებში იბარტყა იდეამ, რაც ცხოვრების მეთაურ აზრად მექცა და ქართველიც ბევრი დამატება თავს. ვინ და რანი ვართ ჩვენ – აკადემიურად კი, ცივილიზაციაში რა კულტურტიპს წარმოვადგენთ, ამის ძიებაში, თურმე დისიდენტის ურემში ჩავმჯდარვარ იდეოლოგიურად, ანაზდად.

პოლიტიკურ-კულტურულად აზიურ რაობაში და სივრცეში ჩვენს შეყვანა-დამაგრებაზე რუსულმა იმპერიამ იმთავითვე ისე იზრუნა, რომ ევროპულ ცოდნას დღესაც სჯერა, მაგალითად, ქართული მრავალხმიანობის აზიურობა, ან კიდევ ჯვარ-გუმბათოვანი არქიტექტურის „ამიერკავკასიურობა“.

მოკლედ, ერთი აურზაური ატყდა ჩვენს იდეოლოგიურ სამართალში. მე კი არხეინად ვასაბუთებდი ტაშკენტში „ზიზისა და აფრიკის მუსიკალური კულტურების“ სიმპოზიუმზე ერეტიკულ დებულებას, რომ ქართულ მუსიკალურ კულტურას არაფერი ესაქმება აზიურ ცალხმიანობასთან ანუ მონოდიასთან და, რომ ის ნამდვილად ევროპული კულტურტიპია. ესეც არ ვაკმარე და ვესროლე – საერთოდ მთელი ქართული კულტურა როგორც ერთიანი სისტემა, გენეზისით დღემდე წმინდად დასავლური ტიპოლოგიისაა-მეთქი.

იქ, დიდ სავსე დარბაზში მოგრიალე ტაში მეცნიერების წარმატებად მივიჩნიე და ბრიყვულად ვერ მივხვდი, რომ ეს ტაშის გრიალი უფრო მეტად ჩემმა „კონტრრევოლუციურმა“ გმირობამ გამოიწვია, როგორც გამოძახილმა იდეოლოგიური გალიიდან აზრის თავისუფლებისკენ გამოფრენაზე.

მართლაცდა, სათანადოდ ვერ შევაფასე მაშინ ძალზე სერიოზული გარემოება ისევე, როგორც ვერ გავიაზრე უნივერსი-

ტეტის ბალის ბოლოში კონფიდენციალურ შეხვედრაზე დაბარებულს საქვეყნოდ ცნობილმა აკადემიკოსმა რაც მკითხა: საიდან, საიდან ხართ თქვენ, შვილო, საიდან ასეთი. მე ჭკუა არ მეყო – თბილისის ამა და ამ უმაღლესი სასწავლებლის კათედრიდან-მეთქი. ჩემი პრიმიტიული მიუხვედრელობით მისი გულაცრუება ვიგრძენი და საუბარი აღარც გაგრძელებულა. მხოლოდ გვიან, ძალზე გვიან ჩავუხვდი ახალგაზრდა გამბედაობისადმი ესოდენი ყურადღების მიზეზებს.

მაშინ, იმ ხმაურში კი შევნიშნე, როგორ აიმრიზენ სომეხი კოლეგები – ეს რაა, ამიერკავკასიიდან გასვლისა თუ საერთოდ განდგომის ტენდენცია რატომ აქვთ ქართველებსო. ჩანს, ერთხმიანი მუსიკის მქონეთ, ცუდად მოუხვდათ ყურს. არადა, რატომ? მათი მშვენიერი ერთხმიანი საეკლესიო საგალობელი არ ამშვენებს განა ქრისტიანულ კულტურას?

შესვენებაზე შეჯგუფებულებთან ვითომ წავიმასხრე – ამიერკავკასიური მარტო რკინიგზა ვიცი და სხვა არაფერი-მეთქი. ცივად გამშორდნენ. იქ ჩვენებიც იდგნენ გატრუნულ-გასუსულები. გულგრილობის წვიმა ცრიდა თითქოს. რალაც ჩამწყდა. სულხან-საბამ გამომძახა ამ დროს – ნუ დაღონდები, ეგ ხომ „მწუხარებაი სიკეთესა ზედა“ მოყვასისა არისო მხოლოდ. ისევ ის წყეული „მწუხარებაი“, შემჭმელი ჩვენი და დამაქცევარი...

რალა გავაგრძელო და, სახლში დაბრუნება არ მაცალეს. უპირველესად, ცხადია, სამინისტროს კადრების უწყება და მისი უფროსის პატივცემული გვამი „შენუხდებოდა“. კაბინეტში გამოცხადებულისთვის ერთი სული ჰქონდა, დაეღრინა – რას მიჰქარავ, ქალოო, მაგრამ პროფესიული მოკატუნებით დამამუნათა – აბა, რად გინდოდათ ამდენი უსიამოვნება, ხომ გიჯობთ წყნარად იცხოვროთო. აი, ახლა მოსკოვიდან რომ გამოითხოვეს თქვენი „პირადი საქმე“, განა კარგია.

მოკლედ, დღე არ გასულა და რექტორმა დამიძახა. აცხონოს ღმერთმა, ნიჭიერებით გამორჩეული იყო და თანაც ძმაკაცური:

– რა გავგიტრა-ქტორე საქმე, ემანდ დაეტიე შენს ალაგას, სადაც გაფასებენ. მოსკოვიდან დარეკეს – მიხედე შენს კადრს,

განდგომა-გაუცხოების მავნე იდეებს რომ ავრცელებსო. ასე თქვეს, მარა საქმეში ნაციონალისტად, ეროვნული იდეების მქადაგებლად ანუ ანტისაბჭოთა ელემენტად გაგაფორმებდნენ. ეჭვიც არ შეგეპაროს.

ამანაც ვერ გამამდიდრა სიფრთხილის გრძნობით, მგონი, მომწონდა კიდეც ელევანტურად შერქმეული – „სიმშვიდის ამფეთქებელი“. წარმომიდგენია, რას დაანონიალებდნენ ჩემს, ეგრეთ წოდებულ, დოსიეს გამოტენილ-გასქელებულ თეთრზონრიანი საქალაქით, დღესაც იქ რომ ძევს, სადაც ჯერ არს, მავნე იდეებისაგან ქვეყნის დასაცავად.

ჩაგახედებთო, რომ მითხრან, არ მინდა. არ მინდა იმათი ხელმონერების ხილვა, ვისთანაც ცხოვრების გზა ერთად გამივლია...

იქიდან მოყოლებული დიდებული ეს წოდება თან მდევდა. ამიტომაც არც „ზრუნვა“ მომკლებია „იმათი“, არც ყურადღება, არასოდეს. მაშინაც, საბჭოურ სიმშვიდეში და მერეც, დამოუკიდებლობის ქადილიან სამშობლოშიც. ახლა, როცა ოთხმარცვლიანი დასაბამიერი სიტყვა – არსი „ეროვნული“ ნელინელ დაემცრო, ჩაიფერფლა და დანაცრდა დემოკრატიის ნათხზავში, უჩინარი მრავალჯამიერი არეულ ლამის წკვარამში მოუღლეღად დაძრწის მაინც...

დრო აღარ ითმენდა. რის ფასად, მაგრამ უნდა დავბრუნებუღიყავით. იმავე გზას ვინლა ახსენებდა და ახალი მოვიფიქრეთ – სატვირთო მატარებლის ღია პლატფორმაზე მანქანიანად შედგომა. მინდოდა კიდეც ხეტიალი, მაგრამ უკვე მეტისმეტს ვინდომებდი. დილით ადრე უნდა ჩავსულიყავით შუა აზიის მსხვილ სარკინიგზო კვანძის ქალაქ კაგანში. ბუხარიდან არც ისე შორს იყო და სახელდახლოდ მომზადებული სადგურის მთავარ შენობას მივაღექით.

ლიანდაგებით უსაშველოდ დაქსელილ გარემოს კომპის-მაგვარ შენობაში აწესრიგებდნენ. როცა მთავარ დისპეტჩერს, რთული საქმისმცოდნეს ჩვენი თხოვნა მოვახსენეთ, დაკვირვებით ჩაგვათვალაიერა ლამის ნემსიყლაპიებად ქცეულები. ხმელ-ხმელი რუსი კაცის გადაღლილ სახეზე კეთილგანწყობა გაკრთა – მოგეხმარებითო. მერე მივხვდით, რომ ნაადრევად გავიხარეთ.

რომელიღაც ლიანდაგზე სატვირთოს გრძელი შემადგენლობა ჯერ კიდევ ივსებოდა. ჩვენმა გამყოლმა რკინიგზელმა ნავთობის დიდ ცისტერნიან ორ პლატფორმას შორის ბაქანზე მიგვითითა – აქ იქნებით მანქანიანადო.

გასაფორმებლად უკან შევბრუნდით. დოკუმენტი შეგვიდგინეს და... გადასახადი არ მოგვთხოვეს. ხმელ-ხმელმა რუსმა ქმარს მხარზე დაჰკრა:

– Ну, мужик, доброго пути, жену береги.

გაოცებისგან დაბნეულები ვუცქერდით, როგორ ასწიეს და დასვეს ჩვენი რიჟიკა ღია პლატფორმაზე, მსხვილი ჯაჭვებით ორივე მხრიდან დააბეს და აბა, შეხტითო. თან დაგვარიგეს, სვლის დროს მანქანის კარი არ გაგველო, არც ბაქანზე გადმოვსულიყავით და სხვა მისთანანი.

ერთხანს ლოდინის შემდეგ მძიმე შემადგენლობა დაიძრა. დაძვრისთანავე კარგა მაგრა შეგვაქანა გრუხუნით... უკვე ვეთხოვებოდით ბუხარის საამიროს სამარყანდიანად, იმ დიდებულ ძეგლს აზიისას, რომელიც 1868 წელს რუსულმა ჯარმა სამუდამოდ იმპერიის ქვეშევრდომად აქცია.

ორი დღე და ერთი ღამე ჯანჯგალ-ხრიგინით მივარღვევდით ღია პლატფორმაზე მიჯაჭვულები ჯერ ყარაყუმს, მერე ტიალ ტრამალებს. გზა-გზა ვჩერდებოდით გაურკვეველ პუნქტებში და ისიც არ ვიცოდით, რა მოხდებოდა თუ შემთხვევით ჯაჭვი აიშვებდა, ან ორ უზარმაზარ ნავთობიან ცისტერნას შორის მომწყვდეულებს, ძლიერი რყევა-ჯაჯგური რას გვიქადა. რომ არ ვიცოდით, ეს იყო სწორედ ღვთის წყალობა.

მანქანაში გამომწყვდევამ ათასნაირი ფიქრი აშალა. იქ ერთ საოცარ კითხვას მივაგენი: რატომ დავნავარდობდით ხიფათით სავსე გზებზე ასე უდარდელად თუ უზრუნველად? კი, ახალგაზრდული თავქარიანობა თავისას აკეთებდა, მაგრამ ქვეცნობიერში სხვა რამ რატომ იდო – დაჯერება სახელმწიფო სისტემის სიმყარეში, რაც აწესრიგებდა სოციალურ სივრცეს, მართავდა და იცავდა კიდევ. ეს ერთგვარად პარადოქსული აზრი ცარიელ ადგილას ხომ არ აღმოცენებულა – სისტემის ბერკეტების რეა-

ლურობა ცნობიერებას ავსებდა და ხვალინდელის შიშს ნიადაგს აცლიდა. მიზეზებს ჩავეძიე:

დროისთვის ჩამორჩენილ – ხელმოცარულ ყოფასა და წინმსწრებ სულიერებას შორის სრული შეუსაბამობა სუფევდა ამ სახელმწიფო სინამდვილეში. ცოდნა ათი თავით მაღლდებოდა ყოფაზე, ფასეულობასაც ის კარნახობდა და ამიტომ ყოფითს კომფორტს სულიერი სძლევედა უშფოთველად, შეგნებას ამაღლებდა ცოდნის პირველადობაზე, თავდაჯერებას მატებდა და, როგორც გერმანელი იტყოდა, wissen macht stark – ცოდნა ძლიერს ხდისო, ამ სიძლიერით ფასდებოდა კიდევ სახელმწიფო, მისდამი ნდობა მკვიდრდებოდა.

ამ ჩემს იდეალისტურ გაგებაში სიმართლის დიდი წილი იდო, მაგრამ...

ის სულიერება ლაგამამოდებული უნდა ყოფილიყო მაინც, რომ „მეტისმეტს“ ანაზღად „რეტი“ არ მოჰყოლოდა. ამისთვის ზრუნვა ძალუმად იფრქვეოდა, მეტადრე მოუსვენარ რესპუბლიკებში. ესე იგი, ჩვენშიც. ასე, მაგალითად:

მოხდა ისე, რომ „მერანმა“ რუსულად გამოსცა ჩემი წიგნი „На рубеже веков“. იქ გაშლილი იყო საქართველოს რუსეთის ქვეშემრდომად გადაქცევის ასწლიანი გზის პანორამა. XVIII-XIX საუკუნეების ქართველმა თავადობამ იმ ჟამთა აღწერით შექმნა კიდევ ქართული მწერლობის ორიგინალური ჟანრი – დოკუმენტური პროზა.

ჩვენმა რუსულად თარგმნილმა და წიგნად შეკრულმა ამ ძალზე ღირებულმა (მეტადრე, რუსული ისტორიული მეცნიერებისთვის) გამოცემამ კი დღის სინათლე ვერ იხილა. ორ-სამ დღეში დახლზე კი არა, „მერანის“ საწყობში ერთი წიგნიც ვერ მოინახა – იმათ დავთრებში მიეთითებოდა მთელი ტირაჟის (ასეული ეგზემპლიარის) შემსყიდველ რუსულ სამხედრო უწყებაზე.

დასტურ, ემეტისმეტათ ნვრილად გადმოცემული ამბავი და ნვრილადვე დასურათებული ტრაგედია იმპერატორის დაძახებაზე გამოცხადებულ თავჩაქინდრულ მეფისწულებს როგორ ეუნყათ საქართველოს სამეფო დინასტიის სამუდამოდ გაუქმება თუ გაქრობა.

დღეს რომ ვცადო ამ წიგნის ხელახალი დასტამბვა, ერთ მოზრდილ ექსპერიმენტად ელირება...

ახლა ყოველ ნაბიჯს მიჰყავდი შინისკენ, ყოველ ჩაქროლილ ადგილს და სული სულ წინ და წინ გექაჩებოდა. საზღვრებში დაუტეველობასა და გონების ჩარჩოებში მოქცევაზე ჩაგაფიქრებდა, არჩევანს გაიძულებდა – რომელი ჯობსო.

უდაბნოს დიადმა წიგნმა ჭეშმარიტების ის ფურცელი გადაგვიშალა, საცა ეწერა: ზღვაებრ მოვარდნილ სურვილში სიკვდილოვანი სანყისი ბუდობს. დაუდრგომლობას ხამს წინ გონების კედელი დაახვედრო. თუ ასეა, მაშინ ცხოვრებასა და არსებობას შორის აირჩიო უნდა, რა გიჯობს: ცხოვრება ამბოხია, არსებობა სიმშვიდე. ცხოვრება ბადებს, არსებობა ბერწი და უნაყოფოა...

მაგრამ საზღვრებში დაუტეველობა ბოლოსკენ მაინც საყუდეღეს პოულობს და შენც უნდა დაყენდე. ახლა ჩვენი საყუდეელი კრასნოვოდსკი გახდა და იქიდან ამოვარდნილი ქარი მასვე ჩაუბრუნდა, იქავე მინავლდა. ღრჯო-ბოღმა კასპიამ საპირისპირო მხარეს გადაგვისროლა, გაქრა თვალსაწიერიდან. როგორც გააქრო დრომ „კრასნოვოდსკის“ ხანა და „თურქმენბაში“ გახდა, ჩარჯოუ კი „თურქმენბადად“ გადააკეთა. შეიცვალა რამე ამით განა? ალბათ, არაფერი.

ბაქოდან ისე გავიჭერთ, როგორც ჩვენი პატარა შვილების ძახილი გვიხმობდა. წითელხიდგამოღმა „განიპოს კრეტსაბმელი“ შევძახე და ჩემს მინას გეაჯები, ერთადერთო-მეთქი, მივეახლე.

ოჯახი ფეხზე დადგა. პირველი უფროსი ბიჭი გამოექანა, ჩამეხუტა უცნაური დაყვილებით და მხარზე დამარწყია. ყივანახველა დამართნია თურმე. პატარა სხვანაირად შეგვეგება. პირადი მწვანე ქოთანს ქუსქუსით წინ დაგვიდგა, ესე იგი, კუკები ხართო. ასე მაღალმხატვრულად მოინდომა წყენის გამოხატვა.

ბედნიერებამ შეძლო წამის შეჩერება, რადგან ოჯახი უძირო სიხარულია, ვერგაზომილი. ამ შეჩერებულმა წამმა ძველი ბერძნების ფილოსოფიური დილემა გადამინყვიტა: მარტოხელა ადამიანი მეფესავით ცხოვრობს, მაგრამ ძალღივით კვდება.

გამრავლებული ძალღივითაა, მეფესავით კი მიიცვლება. დიღე-
მა აღარ არსებობდა – მეფესავით მინდა მოვკვდე, მისთვის ძალ-
ღური ყოფა ღირს ჭეშმარიტად. მინდა სიკვდილის სასთუმალ-
თან მონაგარი ცრემლ-წუხილით მემშვიდობებოდეს, მე კი ლოც-
ვას ვტოვებდე მათთვის.

იგივე ძველი ბერძენი შეგაგონებს – შვილი ოდენ ყვავილება
შენს საფლავზე, მხოლოდ. დიახ, საფლავი ყვავილმა უნდა შეამ-
კოს, რომ უკუნეთი განათდეს ხსოვნით და ასე უსასრულოდ...

სამსახურს მივაკითხე და დეკანს გაცდენის მიზეზზე ვუამ-
ბე. არაფერი უკითხავს. თითქოს იცოდა რაღაც ჩემზე მეტი. მუ-
დამ ტაქტიანმა ამავე ტონალობაში – ნუ შენუხდები, ყველაფერი
მოგვარდებაო.

ზენა გრძნობამ აზრები ამიფორიაქა, ამომიყირავა განცდი-
ლი სურათები: იქ, უკუნეთ ღამეში დაკარგულებთან საიდანლაც
გამოცხადებული მოტოციკლისტი და ჩაქცეულ გზისპირს დგო-
მა, ტიალ ტრასაზე გაჩერებულ მანქანაში გაზეთგაშლილი კაცი;
საზღვრის დამრღვევებთან თავაზიანად მოლიმარი პოლკოვნი-
კი. ახლა აქ, მამულეთში, გამძლედ ნართავი ძაფით წვრილად
ნაგვირისტევი, ფერებით ერთმანეთში შექსოვილის რბილად და-
ფენა, კარგად შექსოვილის.

ბრაზი მომერია. რას ბოდილობ-მეთქი. რა ეჭვებს აპყოლილ-
ხარ, ამ სიჩუმეში რა გეხმაურება. ვერ ვიტანდი დაეჭვებას, ეჭვის
ნაგავში ქექვას. ნდობის ზნეობისა მჯეროდა და ღირსების საქ-
მედ მიმაჩნდა კიდევ. მიმაჩნდა, სანამ იმედგაცრუების კედელს
მივანყდებოდი ხოლმე. ეს რონდო-წრიული თან დამყვებოდა, არ
მომკლება და მაინც – ადამიანი არ იცვლებაო, ვარაუდობს აზ-
როვნება. მეც ვეთანხმები.

რა იყო საეჭვო, მაგალითად, იმავე დეკანის მეგობრულ გაფ-
რთხილებაში, როცა ერთხელ სასხვათაშორისოდ მითხრა:

– ლექციებზე უფრო მოზომე სათქმელი. უნდა იცოდე, აუდი-
ტორიაში ორი მაინც გიზის, ვინც იმას ჩაიწერს, რაც „ნამკითხ-
ავს“ უნდა გადაეცეს. ნამეტანი გყვარებია ჰეგელის ციტირება
და ლენინს ერთხელაც არ ახსენებ.

– რაო, – წამოვიძახე გაცეცხულმა, ხელი ჩამავლო და შემანჯღრია ძველებრალმა შეგონებამ „ვინც დაიჯერა, იმან წააგო“.

წავაგე კიდეც და თანაც მერამდენედ. სალამო დრო იყო, რაღაც საორგანიზაციო საქმეები მევალებოდა და ქალაქებს შვერჩი ოთახში. ტელეფონმა დარეკა. ინტელიგენტურად მეტყველმა – თქვენი შენობის სახურავზე ფასადის მხრიდან ძველი ქართული დროშა აღმართეს, კაბინეტიდან ვხედავ. ესა და ეს დეკანი სასწრაფოდ მოძებნეთ და გადაეცითო. თავიც დაასახელა. მოშორებით მოპირდაპირე ძველებურ არქიტექტურულ შენობაში კაიხელა პოსტი ეკავა.

დერეფანი გადავჭერი. კაბინეტის კარზე დავაკაკუნე, სახელურიც მოვქაჩე – არავინ. შემობრუნება ვერ მოვასწარი, გრძელი დერეფნის ბოლოდან დეკანი ისე მორბოდა, უკან ორი უცნობი ძლივს ეწეოდა. ასე მალე – საოცარია! კაბინეტში მიმინვიეს. ძალზე თავაზიანად – რაც გაიგონეთ და ვისგანაც, დაგვიწერეთო. დეკანი კუთხის სავარძელში აბსტრაქტული მზერით ხმას არ იღებდა.

მეორე დღეს კუთხე-კუთხე ჩურჩულებდნენ – გუშინ გვიან სალამოს სამი არასრულწლოვანი ბიჭი დაუჭერიათ სახურავზე, პატრიოტულ ლოზუნგებს გაჰყვიროდნენო. აი, ასე იყო.

სულ ვფიქრობ, ნეტავ, ვინც არ დაიჯერა, მართლა არ წააგო?

მაშინ სამაგალითო მაგალითი უნდა გავიხსენო: ჩვენს უმაღლეს სასწავლებელში ერთ ასაკოვან პროფესორს ფრიად აფასებდნენ. მისი შემოქმედებაც ხშირად გაისმოდა, მასზე წერდნენ და პატივს მიაგებდნენ.

იმ დღეს ქალაქი ყალყზე შემდგარიყო, უნივერსიტეტის, ცხადია, ივანე ჯავახიშვილისას (სხვა, მგონი, არც არსებობდა) სტუდენტების დემონსტრაცია წინმავალი ღირსპროფესურით დედანის – ქართული ენის დასაცავად იდეის ტალღებს მიარღვევდა. თითქოს ერთ დაძახებაზე, ყველა სხვა უმაღლესი სკოლა მიჰყვა ფლაგმანს. ვინ ეპუებოდა მათ შენობებთან მილიციის თუ უფორმოთა კორდონებს – ხმა ერთი, ხმა ხალხისა გუგუნებდა.

იმ დღეს ჩემს ობლად რჩენილ სასწავლებელს მივაშურე აღელვებით – საკორდონე იქ არაფერი დამხვდა. სიმშვიდის ვესტიბიულში აქა-იქ დანყვილებულები ჩუმად მუსაიფობდნენ. ჩვენმა სახელიანმა პროფესორმა ჩამოიარა – რა ხდება, რა არეულობაა გარეთ, – გაკვირვებით ხელებს შლიდა. ბატონო-მეთქი, მივმართე, ენის ქართულის გადარჩენისთვის დულს ქვეყანა და თქვენ ეს არ იცით განა? მოკატუნებული გულუბრყვილობით და ხმამაღლა – არაო.

მან არ დაიჯერა და მაინც წააგო. ამქვეყნიდან წასვლის შემდეგ ვილას უხსენებია, კვალიც არ დამჩნევია მისი იქაურობას. დიდ ივანე ჯავახიშვილს ვიგინდარა მედროვეები პატივს რომ ართმევდნენ, სჯეროდა. და გაიტყორცნა სახელი მისი უსასრულობაში...

დღეები ყოფის ფუსფუსში ილეოდა. ყოველდღიურობა იმ ბაქტერიას ჰგავს, სხეულს რომ შეუჩნდება და აუძღურებს, ასე სულსაც. დილას სამსახურში წასასვლელად ერთმანეთს ვასწრებდით. ტელეფონის ზარი ვითომ ვერ გავიგონე. ქმარმა აიღო ყურმილი. ერთხანს ჩუმად უსმენდა. მერე, კარგო, მოკლედ მოუჭრა. შეეხედე. გაქვავებული იდგა.

– რალაც მოხდა?

– მოხდა და ისეთიც, სიზმარში რომ ვერ ნახავ. ბაირამ-ალიში გაცნობილი ცოლ-ქმარი, შენ რომ აღტაცებაში მოხვედი, გახსოვს. ის კაცი ახლა თბილისშია. ტელეფონის ნომერი რომ მიართვი, სწორედ ამ ნომერზე მატყობინებს, „წამალი“ ჩამოვიტანე და აბა, შენ იცი, მომეხმარეო. ხომ მოგნონს „წვრილმანზე“ ფილოსოფიური პასაჟები, ჰოდა, ახლა მთელი მოძღვრება დაუნერე მომავალს.

გახევებულიო, ცოტა იყო ჩემთვის. ცუდი ყოველთვის მოულოდნელია, მაგრამ ეს მეხის დაცემას უტოლდებოდა. აი, თურმე, ქართველების ქებასა და ზღაპრული ქვეყნის ხილვაში, რა თვალთმაქცობის მხრწნელი მატლები ბუდობდა.

დავიჯერე და წავაგე. ასეა?

რამდენიც უნდა წააგო და ფეხი წაიტეხო, მაინც ვერ დასძლეე ძირეულად მოცემულ საკუთარ ბუნებას დაჯერების თუ არდაჯერების, მრწამსის თუ ურწმუნოების სიცარიელის.

„იყავი ის, რაც ხარ“ თუ შენი ცხოვრების წესია, ისიც იცი, რომ ადამიანთა ჯგუფი თუ საზოგადოება ვერ იტანს ინდივიდუალობას, სძულს კიდეც. ამ წესის ჩაქოლვისაგან დაცვა ცხოვრების დედააზრად თუ გექცევა, მაშინ მძიმედ სატარებელი შეგექნება მისი ფორმულა „შენ და სხვანი“.

„შენ“ გიბრძანებს საკუთარი ღირსების ხელშეუხებლობას, სხვათაგან მანძილზე ყოფნას, მძიმე წუთებში დამოუკიდებლობის ურყევობას, ზენწამხდართაგან შორს დგომას.

ეს წესი გკარნახობს „ჩავარდნები“ სხვას კი არა, „შენს“ და აბრალო: მეგობარმა თუ გაგცა და გილაღატა – ზედმეტად ენდე; გულცივი შვილები – ასეთები შენ გაზარდე; ხელისუფლება გჩაგრავს – ამაში შენი ხელიც ურევია.

ამ წესით შენ გამომწვევად არღვევ იმთავითვე აღიარებულ კანონს: ნუ გამოირჩევი, ნუ მიიქცევ გარემოცვის ყურადღებას. ოდენ ფარსმან სპარსის შეგონება რად ღირს – ჯაბანად უნდა მოგქონდეს თავიო – იგავს გვიხსნის კონსტანტინე – ბატონი. სტენდალმა ხომ დაგვსეტყვა „წითელი და შავის“ სწავლებით – დამალე თავი და შენი უპირატესობა არ გამოაჩინო.

იმედს ნუ ჩაიდებ, რომ ადამიანები ობიექტურად შეგაფასებენ. „ობიექტურის“ ასეთი საზომი არ არსებობს. შენს ქცევებსაც მხოლოდ საკუთარი ინტერესებით და მსოფლალქმით შეხედავენ. ამიტომ შენი სიკეთე სხვებისთვის ბოროტებად შეიძლება გამოჩნდეს. სხვებისთვის გაუგებარი ცხოვრობდი და ასეთად მოკვდები. ეს ზოგადი კანონია. „ნადი გოლგოთაზე“ – ფილოსოფოსს ასე სწამს.

რატომდაც კლასიკოსებს არ ვუსმენთ ხოლმე სათანადოდ, ვერ ვუკვირდებით მათი აზრის ძალას. არადა, ნიცშეს პერიფრაზით – რომ გავუძლოთ ჭეშმარიტებას, ამისთვის გვაქვს ლიტერატურა. „სხვებისთვის“ მიუღებელია მაღალი აზრი-იდეა,

შენთვის მრწამსისეულია, კრედოა. ამიტომ შემოგიტევენ, რადგან, როგორც პოლ ვალერი მოსხეპდა – როცა აზრ-იდეას ვერაფერს აკლებენ, ებრძვიან ამის მქონეთ.

თუკი რალაცისთვის ტაში დაგიკრეს, გაგიკვირდეს უნდა. ესე იგი, რალაც გაუგებარი გითქვამს. ჩარლი ჩაპლინის ირონიისა არ იყოს, აინშტაინს ტაშს უკრავდნენ მისი გაუგებრობის გამოო.

და საერთოდ, რაა წარმატება ან მასზე ტაში? წარმატებას რომ სულაც არ სჭირდება ტალანტი, ის უფრო მისი არქონის მონაპოვარია. სწორად უთქვამთ.

ჩვენი ამბავი ერთხანს სჯა-ბაასში ყვავილობდა. ერთნი გულლიად იკვირვებდნენ; მეორენი – რა უჭკუობააო, გვამტყუნებდნენ; მესამემ საინტერესოდ შეაფასა: განთქმული ავტორალი პარიზი-დაკარი თავის საჰარიანად მაგრა ჩამოფასდა, გატრიზავდაო. ჯერაა და, „სიტროენების“, „რენოების“ თუ „პეჟოების“ განყობილ კლასიან ძრავებს ჩვენმა უკლასო გარეუბნელმა „მოსკვიჩმა“ სამი თითის კომბინაცია უჩვენა. მეორეც ისა, რომ, როცა გარეკლამებული რალი გატკეპნილ გზაზე ვიდოდა, აქ პირველად გადაჭრეს ყარაყუმის ბარხანები, თანაც ისე, გლახუჭა „მოსკვიჩს“ ცხვირიც არ დაუცემინებია. ამ ფაქტს ვერავინ გაექცევაო.

მართლაც, პირველობის ფაქტი პიტალო სიმართლეა. მაგრამ... პლაგიატორ-მიმთვისებლის მგზნებარე სურვილს რა დააკებს, რა გამოლევს და რომელ დროში.

როგორც ვერ დაიოკა დოქტორობის გზნება ერთმა ჯიბოსნის ცოლმა და ჩემი წიგნის პირველ სიტყვად აღიარებული მთელი თავი ჩაისკუპა (თუ ეშმამ იცის, ჩაუსკუპეს) ვაგლახად შეკონინებულ დისერთაციაში.

სინდის-სირცხვილი რას მიქვია, როცა ასე დიდია წადილი დოქტორ-დედობამ მამის მიკიტნობა გააზავოს შვილებისთვის. მერე, როცა შენიშნეს – ავტორს რა პასუხს აძლევო მოპარულზე, პინდური კობრასავით წამოიმართა: იმას უნდა უხაროდეს, რომ მისი წიგნი საჭირო ყოფილა. აფსუსს, ვინ დაკარგეს სოფისტებმა. გადააგორა და ხახვივით შერჩა.

ასე რომ, ჩავრჩებით თუ არა პრჟევალსკების და მარკო პოლოების ისტორიაში, დღესაც დიდია ეჭვი. ერთი კია, იმ სჯა-ბასის დღეებში ქვეყნის ცენტრალური გაზეთი „იზვესტია“ მომიტანეს, სადაც წამყვან გვერდზე მსხვილი შრიფტით დაესათაურებინათ: „С ПУСТЫНЕЙ НЕ ШУТЯТ“ – „უდაბნოს არ ეხუმრებიან“.

ამიტომ ნავალ გზაზე სვლა გიჯობს, თუ ის საჟრიამულო სურვილი კი არაა, არამედ, როცა „ერთხელ სულს დააჩნდების“, როცა ამ „ერთხელს“ უსასრულო ლტოლვის ძალა მიეცემა.

ეს ძალა გვიხმობდა ხოლმე შემოდგომისპირს იმერისკენ, საცა „აგია იგი“ და „იქანა-აქანა“ ხმატკბილ ნანინად ჩამესმოდა.

ახლაც რიკოთიდან ხვეულა გზით ჩავუარეთ ილემს, ღორეშას – მარადმეუცნობელ სულიერ ძვრას საუკუნო წესით მოღწეულს, განივთებულს დოქის, კეცის, ქოთნის, ქვევრის მიწათიხის მჟღერ სიმფონიაში.

ამიტომ ამ ნავალ გზაზე სვლა სულიერი უსაზღვროებისკენ სვლაა, შინაგანი ძალის თუ სიმყარის მოპოვების გზა. ის გზა – სავალია, ამერში მზის ჩასვენებისას გრემის ფერხითით რომ მთავრდება ხოლმე.

ზესტაფონამდე გზად ერთი პატარა სასადილო გვეგულებოდა. იმხანად ასე ერქვა, ახლა კი კაფე. გვერდს ვერ ჩაუვლიდი იქაურ ნადულს ცხელი მჭადით თუ პიტნაში გადაზელილ იმერულ ყველს ცხელი ღომით.

ჩვენი წესი არც ახლა დაგვირღვევია. იქვე ვინრო გზისკიდეზე მანქანა შევაჩერეთ და მადლიან ადგილს მივაშურეთ. რამდენიმე მაგიდა იდგა „კლიონკა“ გადაფარებული, ზედ მარილით და დანაყილი ხმელი წითელი წინაკით.

– რას მიირთმევთ? – ზრდილ-იმერულით შუახნის მიმტანმა კაცმა. ყველაფერს-მეთქი, გავუცინე. ახლავეო. მხოლოდ ერთ მაგიდას უსხდნენ სამნი, მოპირდაპირე კუთხეში.

თვალით შემოვიარე ღარიბული, მაგრამ სუფთად შენახული ოთახი. უცებ მზერა შემიჩერდა კუთხის მხარეს მჭადით ხელში მოსადილეზე.

– ღმერთო, დიდებულო, – ქმრის იდაყვს შევეხე ჩურჩულთ, – მეჩვენება, თუ ის ბიჭია თედოს „ვოლგიდან“?

– ნაღდად ეგაა. არ შეიმჩნიო. დაველოდები, სანამ გარეთ გავა. მე ჩემი ანგარიში მაქვს მათთან.

– იმედია, გრძნობებს შეიკავებ.

– ნუ ღელავ, ამას აზრი არა აქვს. სიმართლეს მაინც ვერ შეიტყობთ, გამორიცხულია.

მართლაც, როგორ უნდა შეიტყო იქ, უდაბნოს ბარხანებში იმ სამს რა სურვილი ღრღნიდა? სურვილი თვალთმაქცია და ბოროტ ზრახვას ისე შეფუთავს, სიკეთე გეგონება და მიგაძინებს, უილაჯოს გაგხდის.

ამიტომაცაა, რომ ზნეობა სურვილს ვერ უმკლავდება. რაოდენ თვალადი უნდა იყოს აზრი და ნება, გონჯი სურვილი მაინც დაჯაბნის.

– ნასვლას აპირებს და უნდა გავყვე. შეგვნიშნა. მოგვიანებით გამოდი.

ის კუთხის მაგიდიდან უხმოდ წამოდგა და სასადილოს უკანა კარს მიადგა, ქმარიც გაჰყვა. ოთახის სიჩუმეს არაფერი არღვევდა. ვერ მოვითმინე და იმ კარიდანვე გარეთ გავედი.

– გვიცანი, ხომ?

– დიახ, გიცანით.

– მერედა, არაფერი გაქვს სათქმელი?

– აბა, რა გითხრათ.

– თედო სად არის და როგორ?

– თედო აღარ არის.

– შენი მეორე ამხანაგი?

– არ ვიცი, დაიკარგა.

– მაშ, დაობლებულხარ რაღა და დარჩენილხარ კიდეც „ვოლგასთან“ ერთად.

გამჭოლმა მზერამ ის კუდით ჟანგიან სათაგურში გაბმულ აცმუკებულ ვირთხას დაამგვანა.

შედრწუნებულმა ახლალა დავინახე, რომ მას თალხი პერანგი ეცვა...

ის თალხი პერანგი, რითაც დაუძღურებული თედო შევმოსეთ მისი ერთადერთი გადაგდებული პერანგის ნაცვლად.

თალხი პერანგი მკერდის ჯიბეზე ამოქარგული ჩვენი ინიცი-
ალებით.

არაფერია ახალი ცისქვეშეთში.

დავბადებულვარ, რომ ვიყო მონა
და საქართველოს მედგას უღელი –

ტიციან ტაბიძე

მშობლიური ენა სულის ენაა, სხვა
ენები კი – ოდენ მეხსიერების მონაპოვარი –

იაკობ გოგებაშვილი

Ubi bene ibi patria

– სადაც კარგია, იქ სამშობლოა

– წყევლაა დიდი –

ინგა ბახტაძე

არ მინდა ვიყო homo viator – მომთაბარე ადამიანი, ჩემს მიწა-
ში გატოტვილი ფესვი მსურს ვიყო.

ინგა ბახტაძე

ეპიტაფია ჩემს საფლავზე

წმინდა

ადამიანის გზა საკუთარ თავისკენ მიმავალი გზაა.

ზურაბ ხასაია

სკოლიდან სახლი შორს არ იყო, მაგრამ ვინრო ქუჩებით დახვეულ მთანმინდის ამ აღმართს მუდამ უფრთხოდა. სძულდა კიდეც. აუყვებოდა თუ არა, საიდანაო და ეზოდან უცებ გამოცვენილი გოგო-ბიჭები წინ გადაუდგებოდნენ.

– ზარა-ბარა-ზამბარა, ზარა-ბარა-ზამბარა, – ენას უყოფდნენ და ემანჭებოდნენ. ამას რომ არ აკმარებდნენ, თმაში მწარედ დაქაჩავდნენ, ჭიტლაცსაც ამოჰკრავდნენ დასამცირებლად.

ვერავინ იტყოდა, რატომ. რას უშავებდა ან რით აღიზიანებდა ეს ცხრა წლის გოგო მისნაირებს – მასავით ძველმანებში გაქუცულებს, საერთო ფეხსადგილიან ეზოში მიკუჭული შუშაბანდებიდან გამომტყვრალებს. ალბათ იმიტომ, რომ იოლი დასაჩაგრი გამხდარიყო, დამფრთხალი ქათამივით და გულამოვარდნილი სუნთქვით იმ შეჩვენებულ აღმართს მიმსკდარი.

ვერ გაეგო, რატომ აჩაგვრინებდა თავს. არადა, მედგრად რომ დამდგარიყო, ძალადობის იშტას დააკარგვინებდა კიდეც ბავშვებში მუდამ მთვლემარე დაუნდობლობას და გაუნელებდა პირველყოფილი ინსტინქტების დაუცხრომლობას.

კაიხანი უნდა გასულიყო ასეთ დღეში, ამას რომ ჩამხვდარიყო ზარა.

სახელი ბების დაურქმევია იმხანად განთქმული მომღერალი ქალის სიყვარულით. ახლა კი საპამპულოდ გაეხადათ უბნის ბავშვებს ზარა-ბარა-ზამბარაო. სამასხარაო და სამასხრო ნელინელ შეეზრდება ხოლმე ყოფას, შეეხორცება. ასე შერჩა გოგოს მეტსახელად ზამბარა. ახლა დიდ-პატარამ ზამბარაო – ზამბარას დედაო, ზამბარას ეზოშიო.

იმ დღესაც გამოუხტნენ, მაგრამ უკვე სახლამდე სდიეს გამამაგებულებმა. ძლივს შეასწრო შუშაბანდში, ძალანართმეული დაეშვა დაბალ ხმელ ტახტზე და ატირდა.

– მალე სახლშიც შემომივარდებიან, მხეცები.

– რამ დაგაბეჩავა, გოგო, არ იცი განა, რომ გაქცეულს გამოგეკიდებიან, გამოგდევნენ. თუ ნაიქცევი, ზედაც შეგდგებიან, – ვილაცის ხმამ თითქოს შორიდან გამოსძახა.

ანაზდად ძალა მოეცა. საიდანღაც წამოსულმა სიმშვიდემ ცრემლი შეუშრო, გაქცეულის გულის თრთოლა საგულეს ჩაუდგა და... ხმელი ტახტიდან ახალი ზარა წამოდგა.

მიმოიხედა. სარკეს მიუახლოვდა. ჩაიხედა. იქიდან ავად გაკვესილი თვალები შემოსცქეროდნენ. სუსტი ტანიც ზამბარად გადაქცეოდა თითქოს, მოქნილ-მოუხეღვრებელი, რომ ვერ გატეხ, ისეთი.

– აწი, მიიღებთ ზამბარას, ვიფიცებ, – ცხრა წლის გოგო ერთბაშად ცხრაჯერ ცხრისა შეიქნა, რაღაც ბლანტი სისველე ჩაუდგა სულში, იმით გაიჟღინთა.

ოთახში იწყო ბორიალი. ათვალეიერებდა. თითქოს პირველად იხილა იქაურობა. კედლებზე ჩამუქებული ლაქები შეამჩნია, მანამდე ვერდანახული, ფარდა და გადასაფარებელი კაიხნის გაურეცხავი ყოფილა თურმე. შინდისფრად შეღებილი ფიცრის იატაკი ჩაჟამებუღიყო უსიამოვნოდ.

მამის სახე აეკვიატა რატომღაც, სახლიდან წასულის, სხვა ცოლ-შვილით, ამ წუთებში იმაზე სევდა რომ გაეყინა. დედა, სახლმმართველობაში სამ-სამ მანეთს რომ იღებდა ქალაღ-ცნობებში და ოქროყანელი მერძევესგან კარაქ-მანონს არ აკლებდა

შვილს, სხვაგვარად წარმოუდგა, ღირსეულად. უცებ გამქრალიყო მეზობლების ქირქილი წუნკი და ხელმრუდგაო, ჯერ კიდევ გუშინ აგრე რომ ესირცხვილებოდა გოგოს...

აღმართს ნელი-ნელ აუყვავა, თითქოს წონაში დამძიმდაო. ნაბიჯს ოდნავადაც არ აუჩქარა, წინ როცა გადაუდგნენ. შეჩერდა. შეათვალიერა მომხვედურები და... დაასწრო.

– შე მახინჯო ცხვირ-ხორთუმიანო, ვის დასცინი, საფეთელავ? გინდა დაგიმოკლებ მაგ ხორთუმს და გაგალამაზებ! – ისე ჩაავლო და მოუჭირა, სულ რომ ემანჭებოდა იმ გოგოს, აკვნესებული ძირს დააგდო. გაშტერებულ და დაბნეულ ბიჭებს მიუტრიალდა.

– ახლა კი თქვენი ჯერია, თქვე შარვალჩაჯმულებო, – და ტანით ყველაზე მოსულს ისეთი ალიყური გაანწა, ნაბარბაცებულმა, თავი ძლივს დაიჭირა.

წამხდარი მოძალადეები რეტიანებივით გასცქეროდნენ აღმართზე ზურგმექცეულად მძიმედ მიმავალ გუშინდელ და ახალ ზარა-ზამბარას.

იმ დღიდან შეჩვენებული აღმართი გატკეცილ გზად ექცა. წლები უნდა ევლო ასე, სანამ ცხოვრება ამ გზა-აღმართს ნიაღვრებს მოუვლენდა ჩამოსაქცევად. წალეკავდა ჭკუა-გონებას, ზნეობას და ნათელ ქადილს სურვილების ქვენა გრძნობებით გაუმრუდებდა, გაუმრუდებდა სულსაც და ხელსაც. სიცვივის, სიბნელისა და შიმშილის ჟამიანობა დამდგარიყო, სასონარკვეთის დრო.

ამ ნიაღვრის აღმართში უნდა ევლოთ და აზელილ-არეული დაღმართიდან დაშვებულიყვნენ ზარა და შუშაბანდებში შეყუყული ბავშვები. ახლა ისინი უკვე ბავშვობიდან ამონვერილი ახალგაზრდები იყვნენ, დაბნეულ-დაკარგულები. საით ეცქირათ, ჯაფა რაზე დაეხარჯათ, არ იცოდნენ, ან ვინ ასწავლიდა.

თავის შველის გარდა არაფერი დარჩენოდათ. მონასტერი კი ისე აირია, ძალღი პატრონს ველარ სცნობდა. თავისუფლებაა და თავში ქვა გიხლიათო, კარნახობდნენ დიდ ლუკმას მიმწვდარ-

ჩამორიგებულები. დემოკრატიას, ტვინს ურეცხავდნენ მშივრებს. ისინიც ამ ტვინით იფანტებოდნენ შორეთის გზებზე, იქ ხედავდნენ გადარჩენის გზას.

აგერ, უბანში გამორჩეულმა ცისფერთვალა თეთრ-ფუნთუშა ციალამ ვილაცის შეგონება-შემწეობით თურქეთში ამოჰყო თავი. იქ დაბა-ქალაქის ტრასაზე ზორბა თურქს მალაზია ეჭირა საჭმელ-სასმელით სავსე და ზემოთ ოთახებიც ჰქონდა. ავლილ-ჩავლილი მანქანიანი კაცები იქ შეჩერდებოდნენ, სანოვაგეს შეარჩევდნენ ხოლმე და ვითომ დახლთან მოტრიალე თეთრ-ფუნთუშა ციალასაც ზემო ოთახში ნუგბარად დააყოლებდნენ.

მერე ციალა მთანმინდელ მეზობლის ცხვირა გოგოსაც შეენია, ზარას რომ ჩაგრავდა და იმან ცხვირი რომ ჩაულურჯა, უშუამავლა და თხილის პლანტაციის პატრონს შავ მუშად დაუყენა, მისნაირად ხომ არ ივარგებდა საფეთელას მსგავსი.

ბიჭები კაცურ საქმეში ჩადგნენ და იარაღს სტაცეს ხელი. მარბევალთა რიგებში ჩაირიცხნენ მაგარი ბიჭობისთვის, ზარამ ალიყური რომ სტკიცა, ისიც. იშტისთვის წამალიც გაასინჯეს – მერე თვითონ იშოვეთ და სულის გაძრომამდე იკაიფეთო.

შოვნას მოყვარეზე თარეში სჭირდებოდა, საკუთარის აოხრება და... ინვოდა სამეგრელო, იხოცებოდნენ გასაყოფად ჭიდილში სადღაც ჩამარხულ-ჩაკარგულები, ერი და ქვეყანა რომ უნდა ეშენებინათ, ემრავლათ, სწორედ ისინი. დაღმართსა და წკვარამს კი დასასრული არ უჩანდა.

ჩაფიქრდა ზარა. როდემდის შეძლებდა პურსა და წყალზე ყოფნას, დაბნეულ-დაგლახავებული დედის შემხედვარე. თურქეთის კანდიდატი სულაც არ იყო ევროპისკენ მომზირალი, გერმანიისკენ. ახლა მთავარი ენაა, დაასკვნა, საყველპუროსი მაინცო.

გვერდით ეზოში ამის მცოდნე ლია ეგულებოდა, თითო-ოროლა მოსწავლეს რომ ამეცადინებდა გაყინულ ოთახში. სწავლისას ვერ გადაუხდოდა და თხოვნით ეახლა – სხვებს ჩამოუფ-

დები და მოვუსმენო. ლიაც დასთანხმდა. პალტოსა და ქუდში საათობით უკირკიტებდა ლექსიკა-გრამატიკას ახრჩოლებული ლამპის მბჟუტავ შუქზე. ნავთი თუ შემოეღოდა, გულს არ გაიტეხდა – სანთელს აანთებდა.

რალა უჭირდა, თუ ადამისყამინდელ ჩაშავებულ კერასინკაზე დედა ტყუილ სუბს მოუხარშავდა. ნებამ თავისი ჰქენა და გაზაფხულის ერთ უკერასინკო დღეს ლიასთან გამოცდა ჩააბარა. ლიამ, ყოჩალო და ხუთიანი დაუნერა, საჭირო ნიგნიც აჩუქა.

ახლა გერმანიის საკონსულოს წინ ქარსა და წვიმაში საათობით იდგა გარეთ მისნაირივე გამწარებულების რიგში და მოთმინებით შესცივინებდა კარში შეშვებაზე განმკარგულებელ გაუმართავ გერმანულიან ვინმე ბედნიერ შალვას, კუშტი სახით მიელო შეშვებაზე გადაწყვეტილება თუ მწყალობელით, იმის გუნების მარცხენა ფეხს რომ ეკიდა.

რუდუნებამ და ნებამ თავისი გაიტანა. ზარამ მიიღო უფლება გერმანიაში, ეგრეთ წოდებულ, ოპერმედჰენად ეშუშავა. ჩვენებურად კი იქაური ოჯახის მოსამსახურედ.

საერთო ფეხსადგილიან ეზოში როცა შეიტყვეს, ზარა გერმანიაში მიდისო, ზეცას სასოებით თვალი ააპყრეს – ეს რა ბედნიერება ენვიათ, ცხოვრების გზა გაიკაფესო, შეშურდათ. დედამისს კი ულოცავდნენ, საკუთარი ხელით ნაშენ იმ დიად ქვეყანას თავს რომ შეაფარებდნენ დაქცეული სამშობლოდან, როგორც იქნა, გაქცეულები.

– ახლა რა ვქნათ, გენაცვალოს დედა, არც ფეხზე და არც ტანზე არა გაქვს შესაფერისი. თვითმფრინავის ბილეთიც ძვირი ყოფილა, – ჩიოდა თავდაკარგული დედა.

– ვიპოვი გამოსავალს, მონდომებაა მთავარი, რაც მე არ მაკლია, – იცოდა ზარამ, რასაც ამბობდა და რისიც ეიმედებოდა.

სკოლა კი კარგად დაამთავრა, მაგრამ სწავლას როგორ გააგრძელებდა იმ არეულ დროში, სალამოს გარეთ არ გამოესვლებოდა და ტროლეიბუს-ავტობუსის კარებჩამოდებულ კიბეს ვერ დაეკიდებოდა მთელი დღის მოშეიებული. ან პროფესიით რას გააწყ-

ობდა, როცა ფიზიკოსები ბაზრებში იდგნენ, ხელნაკეთ წყლის გამაცხელებელსა თუ ელექტროპლიტას ყიდდნენ კაპიკებად.

ცხრამეტი წლისა ჩუბინი თვალით ჭვრეტდა ცხოვრების მიხვეუღ-მოხვეუღებში ჩასაფრებულ უცაბედობას და მხოლოდ ნების იმედით იყო. ოღონდ რამენაირად უნდა ჩამოეხსნა სინდის-ზნეობის ჯაჭვი და ამით სვლა შეემსუბუქებინა.

დილას ადრე გადიოდა სახლიდან. ჯიხურში იჯდა მთელი დღე. არც მთანმინდა ჩამორჩენილა იმხანს ვერა-ვაკის, ჩულურეთ-პლენანოვისა თუ ჰავლაბარ-მეიდნის საიდანღაც მოვლენილ ჟანგმოკიდებული თუნუქით აკრულ და გისოსებასხმულ ჯიხურების სადგომებს, სასონარკვეთის დამლასავით რომ ედო მთელ ქალაქს. სადგომ-მწკრივებს ჩამწვარ-ჩონჩხადქცეულიც არ აკლდა იმ მრისხანების შესახსენებლად, რაიც ურჩ მოყვასს ელოდა მოთარეშისგან.

პატრონის ორი ჯიხურიდან ერთს ზარა ემსახურებოდა. ის პატრონი ჩახრონგილ-ჩაბინძურებული ბაზრობიდან დღეგამოშვებით ტომრით ეზიდებოდა შაქარს, ფქვილს, ზეთს, კონსერვებს; ხორაგს სანთელი და ასანთი არ აკლდებოდა, კაცმა რომ არ იცოდა, საიდან შემოტანილს. ზარა სქელ რვეულს ავსებდა „პოსლეზე“ მოსულებისთვის. რუსული „პოსლე“ ანუ „მერეო“ გადამრჩენელი ცნება იყო ნისიაზე გამწესებულისთვის და ის რვეულიც კარგად იტევდა გვარ-სახელ-რიცხვებს.

„ბუდკების“ მწკრივს თავ-თავისი ყორჩი-ბიჭები იცავდნენ მომხვედურებისგან კაიხელა ხარკის ფასად. მაშინ ამას ვერავინ გაექცეოდა. პატრონმა ზარა გააფრთხილა, დღე-დღეზე ჩემთანაც გამოცხადდებიან და ასი თვალი გამოიბიო. იმ დღეს გვიანობამდე შერჩა. შინ დაბნელებულში მოვიდა რაღაც ტვირთით, გადამალეო, შეშინებულ დედას გადასცა.

დილას მისულს გისოსიანი „ბუდკის“ უშველებელი ბოქლომი ჩამოტეხილი დახვდა, თაროები დაცლილი. პატრონთან გაიქცა, არიქა, გატეხეს და გაქურდესო. წინა დღის ნავაჭრის ფული, დილას რომ უნდა გადმომეცა და ღამე იქ შევინახე, ისიც დაიკარ-

გაო. ისეთ დღეში იყო, პატრონმა იქით დაამშვიდა, დავადგენ ჩამდენსო. დაუდგინეს კიდეც ყორ-ბიჭებმა, ჩვენი ხელი არ ურე-
ვია, მოსულებმა მიჰქარესო. დღეიდან კი ნალდად დაგიცავთო.

– ეგა მაგათივე ხრიკია, ეჭვიც არ შეგეპაროს. მახვენიეს კი-
დეც, დამიცავითო, – დაჯერებით გაუმეორა ჩაფიქრებულმა
პატრონმა და, რას ვიზამთ, ხელი ჩაიქნია.

გვიანი ღამით ჩაბნელებულ დაღმართს შუშაბანდების სან-
თელ-ლამპის შუქი რომ ვერ შევლოდა, თავშალშემოხვეული ქა-
ლის ლანდი დაღმართის ბოლოს ნახევრადაყორავებულ, ვირთხე-
ბის საჯირგალო აქოთებულ სანაგვის ყუთს მიადგა, ფრთხილად
ჩაუშვა რკინის მძიმე ორკაპი და ფეხაკრებით შეუყვა უკუნეთს...

ნასვლის დღე საცაა უნდა დამდგარიყო, ბილეთი კი ჯერაც
ვერ ეყიდა. იმედი არავისი ჰქონდა ზარას. შორებელსა თუ ახ-
ლობელს ხელის გამართვა კი არა, ხელი იქით უნდა გაეწვდინათ.
საქმეში გამოქეჩილმა თანაკლასელმა გოგომ ურჩია, იმ „ბუდკა-
ში“ რას ზიხარ, ახალ მდიდრებს გახედე, იმათ ხისთავა ქუბრებს
მომვლელად დაუდექი და მერე თვითონ ივარგეო. რჩევა გამოდ-
გა. „ბუდკას“ თავი დაანება, მოახერხა და ვაკის პარკთან პრეს-
ტიჟული სახლის პენტჰაუზში ზულუქად ჩამჯდარ ოჯახს ორი
შვილის მომვლელად მოეველინა.

თავი ისე დაიჭირა, იქ მომვლელობა ველარ აკადრეს და გუ-
ვერნანტკად დაწინაურებული დილიდან საღამომდე დასდევდა
ზნეაკვიატებულ პატარა მტანჯველებს. კატის თმენით ითმენდა
ზარა, თავგზე ჩასაფრებული კატის თმენით. მიზანი ამართლებს
საშუალებასო, ერთხელ რომ ამოიკითხა, მას მერე ეს შუბლზე
დაინერა.

ეზიზღებოდა სვეცკობაზე გადამკვდარი, ახლა ქალბატონად
ქცეული გუშინდელი უბირი კაროჟნა, მჭადების ტყაპუნი რომ
დავიწყებოდა და ელიტარულ ბიგ-ბენის მზა სადილ-დესერთე-
ბით საქმეშემოცლილს გარე-გარე ტრაშუნზე ეჭირა თვალი. ვერ
იტანდა მუდამ ცხვირში თითშეტიკნილ იმის ბავშვებს, უშნო
ღნავილით რომ იკლებდნენ გადიზაინებულ ათ ოთახს.

მაგიერ თვალის გუგით ყოველ კუნჭულს ფოტოსავით ტვინში იღებდა. დაძეძგილი გარდერობიც და უჯრებიც იქ იყო ჩაჭედილი.

დრო არ ითმენდა. უნდა მოესწრო. უილაჯო აზრებს იქვე მოიგერიებდა ხოლმე კარგად გათვლილით, თითქოს ღამეული მთვარის სხივით გაინათებდა. დინჯად ჩქარობდა.

ზღვა კოვზით დაიღვევო და გონების ხმა კარნახობდა ამ თითო კოვზის შეუმჩნეველობას. დაღევა არ მონდომებია, ყლუბიც იკმარა. არც დაძეძგილმა კარადამ აუჭრელა სურვილები, ლაგამი იმას იოლად ამოსდო.

თხუთმეტი დღის თითო კოვზით მშვიდად მოაგვარა საქმე, ისე მშვიდად, როგორც ერთხელ ნათესავის პანაშვიდზე საძინებელ ოთახში განმარტოებულმა სარკის ტუმბაზე დარჩენილი ოქროს ბეჭედი ჯიბეში ჩაისრიალა.

არავის ენდო და სიფხიზლეზე ძალა არ დაიშუროო, ამ შეგონებას მუდამ თან დაატარებდა ზარა. ისე ჩაჯდა თვითმფრინავის სავარძელში, არავინ იცოდა, არც დედამ – ვინძლო დროზე ადრე წაიტიროსო მეზობლებში. მოკლე ბარათი დაუტოვა – ყოჩაღად დამელოდე, მოვა დრო და ჩამოგიყვან, უზრუნველ ცხოვრებას გპირდებიო.

მატარებლით უნდა გაეგრძელებინა გზა. დიდი ქალაქის სადგურში თავის ძლიერმა ტკივილმა სივრცის აღქმა დაუქვეითა. ნეტავ, რა მემართება, ოფლს მასხამს და ეს გულისრევა საიდანწლო, წუხდა თავისთვის. მაშინ არ იცოდა, რომ გაჩახჩახებულმა და ფერადოვანი რეკლამებით გასხივოსნებულმა გარემომ მძიმე დარტყმა მიაყენა ბნელეთ-უკუნეთს დაჩვეულ მთვლემარე ემოციას. მერე გაიგო, რას ნიშნავდა სიბნელის ფიზიკური ხანგრძლივობის გამო ფსიქიკური სინდრომის აფეთქება, ანუ სიბნელის სინდრომისა, მეტადრე ბავშვებს რომ აავადებდა საქართველოში მაშინ.

ჩემოდნით ხელში ძლივს მიაბიჯებდა. ცოტაც და მიწისქვეშა გადასასვლელში კიბეზე ჩაიკეცებოდა, ახალგაზრდა ქალი

რომ არ ამოსდგომოდა და ხელის ტვირთი არ გამოერთმია. ცოტა დაისვენეთო, კიბეზე ჩამოჯდა კეთილად მოღიმარი და ზარა გვერდით მოისვა. ერთხანს ასე იყვნენ. წამალზე მეტად იმოქმედა უცნობის მზრუნველმა ხელმა, რალაც გაურკვეველი ბინდი მოსცილდა თვალს, შვებით ამოისუნთქა.

ქალმა ხელი გაუყარა, ხელბარგი თავად აიტაცა და ზარა ბაქანზე გაიყვანა.

– თქვენი მატარებელი ორ წუთში იქნება. ჩემი წავიდა, მაგრამ არაფერია, სხვას დაველოდები, – ჩამომდგარ ვაგონში შეაცილა და ბედნიერი მგ ზავრობა უსურვა.

ასეთი მოულოდნელი და უცნაური შეტევა კიდეც ერთხელ გაუმეორდა, როცა მორთულ სავაჭრო ცენტრში პირველად შედგა ფეხი და განცდის ზღვარიდან გავიდა. უბადრუკი „ბუდკიდან“ კეთილდღეობის ხვავბარაქიან სიზმრის შუაგულში მოხვედრილი, თეთრად მოპირკეთებულ მბზინავ იატაკზე ჩასაკეცად გამზადებული, უმწეოდ იდგა. შუშის გუმბათის ქვეშ შადრევნის გარშემო მორკალულ სკამზე დასვეს. იქაც მიხედეს, გაამხნევეს მოღიმარმა ადამიანებმა.

მხოლოდ მოგვიანებით გააცნობიერა სოციუმის არსის ის ცოცხალი გაკვეთილები ნაშრომ-ნაპატრონებ ქვეყანაში გადმოხვენილმა. მერე კი სულის შორ, ბნელ კუნჭულში საგულდაგულოდ ჩაიმარხა.

ორსართულიანი სახლის სხვენში გამოყოფილ ოთახს უნდა შეჩვეოდა ზარა. ოთახიც ისეთივე მოვლილ-გალამაზებული იყო, როგორიც მთელი სახლი. დეკორირებული რკინის თეთრი, ფართო სანოლი ფუმფულა საბან-ქვეშაგებით და ქათქათა თეთრეულით გული იყო ამ მყუდრო სივრცის. ფოჩებიანი ვარდულა ფარდები ყავისფერ მძიმეკოჭებიან დამრეც კედლებში ჩატანებულ პატარა ფანჯრებს კოპნიად რომ დაკიდებოდა, წარსულისკენ უხმობდა, ან სულაც გრიმების ზღაპარში ამყოფებდა იქ შესულს.

ძველებური დიდუჯრებიანი კომოდი ნაქარგი გადასაფარებლით დროში გამქრალ საიდუმლოებას გიზიარებდა. კედლის

მოჩუქურთმებული ხის ფართო თაროზე ჩამოლაგებული მონატული ლუდის მოზრდილი კათხები რელიეფით გამოსახული რკინის თავსახურით, ეროვნული მესხიერებისადმი პატივისცემას კარნახობდა. კრიალა ჟამგამოვლილი ხის იატაკი ზედ დაფენილი ფარდავით კი დროის იმ სურნელს აფრქვევდა, რითაც გერმანული სხვენის მშვიდი რომანტიკა ისტორიულად უღვევი ფანტაზიით აფერადებდა თანამედროვე მოჩქარე ცხოვრებას.

სახლის ყოველი კუნჭული ამ სულისკვეთებით სუნთქავდა. საცხოვრებლის საუკუნეებიდან წამოყოლილი ურღვევი წესის მთავარი წერთილი მაინც სარდაფი იყო. იქ იწერებოდა ჟამთასვლის ამბავი, ურომლისოდაც არსებობას ვერ წარმოიდგენდა ძირმაგარი ეროვნული ხედვა.

შავ-თეთრის გასაყარზე შემდგარი ზარა ერთბაშად დაიბნა. მხარი დასჭირდა საკუთარ ენაზე გულისნადების გამოსათქმელად, მაგრამ არც მხარი ჰქონდა და არც ენა იყო მისი, თურმე ასე ძვირფასი, ერთადერთი მაშველი ცხოვრების მოშიშველებულ-მოსრიალე მოედანზე.

ვაი, დედაო, წამოიკვნესა გულმა ღამით. ჭკუით ჩახვდა შეცდომას, როცა ეგონა, რომ დიდი წადილი ყველაფერს შეაძლებინებდა, გაუკეთებელს გააკეთებინებდა შემართულს. უცხო სამყაროზე იცოდა რამე? თურმე არაფერი. ის ღამაში ცხოვრების ასპარეზად წარმოედგინა, ღამაში ნივთების, უხვი საკვებისა და კმაყოფილი ხალხის სამყოფელად.

იცოდა განა, რომ დილაუთენია უნდა წაეხემსა, შუადღეს ესადილა, საღამოს ევანშმა ზუსტად დადგენილ საათებში და თუ დროს გადააცდენდა, ვერაფერს მიიღებდა მომჭირნედ გამოზომილი ულუფიდან – ვერც სადილს უპუროდ და ვერც ვახშამს კაცზე ერთი ნაჭერი პური. წესრიგზე იდგა ყოველივე. შრომის მაღლით იზომებოდა ცხოვრება, საუკუნეების ეს ფასეულობა ჟღერდა კიდეც ძვალ-რბილში გამჯდარ ჩვევაში.

Viel Schpass bei der Arbeit, – სიამე მუშაობაშიო, ისე უსურვებდნენ ხოლმე ერთმანეთს, როგორც კაი დროსტარებას ჩვენში.

შრომას ქაშნიკს ისე უღებდნენ, როგორც კახელი ათწლიან რქანითელს. აქედან იკვრებოდა ქცევის წესების დიდი კონა, იმის შესრულებას წყალი რომ არ გაუვიდოდა, ისე.

ჩასვლისთანავე ეს კონა მძიმედ დაანვა ზარას ყოფას. გონიერმა კარგად დაინახა ღრმა თხრილი, რომელსაც ზედ უნდა გადავლებოდა მოზომილი ნახტომით, შუბლით მიადგა კედელს, რაზეც უნდა აცოცებულიყო, რომ იქიდან ჩამხტარიყო გამიზნულ ადგილას.

მისეულ ნებას უხმო.

– მე ხომ ზამბარა ვარ, დრეკადი და ვერგასატეხი, – აგონებდა თავს, – თუ ჩავიმუხლებ, ისევ წამოვიჭრები, როგორც ზამბარა ზემოდან დანოლის მერე, – აჯერებდა თავს.

დილაუთენიიდან საქმე თავსაყრელად ჰქონდა სახლსა და ეზოში მოტრიალეს. გარჯის დიდი მაგალითი ხომ მისვლისთანავე თვალწინ გადაეშალა. და იყო შრომაში ხელებდაკაპინებული, დასვენებისთვის კვირადღე ეძლეოდა. ამასაც უქმად არ დაკარგავდა, გადაშლილ წიგნს ეჯდა ენის თავისუფლებისთვის. ერთი რამ აკვირვებდა – შემძლე ოჯახში წიგნი არსად ჩანდა, არც იმის თარო და კარადა. ანაზღად თავისიანებს შეადარა, ოჯახებში წიგნის სიმრავლე, სხვა თუ არაფერი, თავმოწონების საგნად რომ მიიჩნეოდა.

სახლის პატრონებს აკვირდებოდა. წიგნთან თუ მწყრალად იყვნენ, მაგიერ ტურისტულ წასვლა-მოსვლაზე ფხიზლად ეჭირათ თვალი. რეკლამების კითხვაში ანგებოტი იზიდავდა ანუ ფასდაკლებაზე შემოთავაზება. ერთი წლით ადრე გეგმავდნენ და მონდომებით ემზადებოდნენ. განა ვერ შესწვდებოდნენ კომფორტულ სასტუმროს, როცა მოტელ-ოტელს ირჩევდნენ, ეკონომიური ხარჯვა მეტ კმაყოფილებას ჰკვრიდათ.

ზარას აღარ ეუცხოებოდა სტუმრებთანაც ხელმომჭირნეობა, ყოველდღიური სადილის სუფრაზე ულუფებად ჩამორიგება. სმა-ჭამაზე გადაგებულ სუფრებს რომ იხსენებდა იქ თავისიანებში, ბრაზობდა – ამისთვის ვალებში ვარდებიან და თავი

მოსწონთ კიდეცო. ნელინელ გადმოდიოდა ახალი ცხოვრების გზა-კვალზე, ეჩვეოდა, ითავისებდა.

ახლა იმასაც გეტყვოდა, მერედა რა, პატრონის თოთხმეტი წლის გოგო და იმის ბოიფრენდი, მოზვერვივით წამოზრდილი ბიჭი, ღამითაც რომ გოგონას ოთახში გორაობდა მოურიდეებლად. პროგრესიაო. ან კიდევე, შუახნის ცოლ-ქმარი დღისით-მზისით საძინებელში რომ ატეხდა კვნესა-კრუტუნს, კარსაც რომ არ გამოკეტავდა ისე და ზარას იქვე საქმიანობას ძალღად არ აგდებდა. თავისუფლება არ ჯობსო მალვა-მოტყუებას.

თვე თვეს მისდევდა ჩამდინარე წყალივით. ზარა „წამოიჩიტა“, აღარც მხარი სჭირდებოდა, აღარც თავისი ენა. სხვისი ენით იმ წყალს თვეზივით მიჰყვებოდა. კვირა დღეს უკვე ქალაქში ატარებდა. კაფეში უყვარდა საათობით ჯდომა, შემოსულების თვალიერება. შინამოსამსახურე რომ იყო, იქ ავიწყდებოდა. ეს ეტაპი უნდა დავასრულო, მეტი აღარ ღირს, აქედან ძვრას არ ვიზამ. რა მინდა იმ ბნელეთ-დაქცეულ შიმშილეთში. გონებაშტერი უნდა ვიყო, წასვლაზე რო ვიფიქრო. სამშობლოო? სამშობლო იქაა, სადაც კარგად ცხოვრობ, – ფიქრებში იძირებოდა.

ქალს ყოველთვის შეუძლია აინყოს ცხოვრება და სულაც არაა საჭირო ამისთვის მზეთუნახავი იყო. ჩვენებური ხომ გვასწავლის – ხერხი სჯობია ღონესა, თუ კაცი მოიგონებსაო, – უტრიალებდა თავში და იქვე მაგიდას მიმჯდარ ელეგანტურად ჩაცმულ-მოვლილ ქალს და ცხოვრებამორჭმულ მამაკაცს თვალით ზომავდა. ბევრით არაფრით მჯობს ეს ქალი, ამას ბედი სწყალობს, მე კი ზურგს მაქცევს. ჰოდა, ჩემკენ მოვატრიალებ იმას. შემიძლია და მოვატრიალებ, – ღამის მუშტი დასცა პატარა მრგვალ მაგიდას.

– ერთ წელზე ნაკლები დამრჩა უკან წასაჩანჩალებლად. უნდა ვიჩქარო, – რალაც უცნაური შენელებით გაჰხედა გვერდით კედელზე დიდ სარკეს. იქიდან ავად გაკვესილი თვალები შემოსცქეროდნენ...

მეორე დღიდან ჯაფას უკლო. სამზარეულოში ჭურჭელი დილაძე გაურეცხავი დატოვა. მერე შემოსასვლელ კართან გა-

მოწყობილი ფეხსაცმლის წყება ორი დღე ასევე ელაგა. ჭიშკართან ჩამოვლილი მანქანისთვის გორგოლაჭებიანი სანაგვე ქუჩის პირს არ გაიტანა.

ცოლ-ქმარმა ერთმანეთს გადახედეს, ეს გოგო რამ შეშალა, თუ აქამდე საქმეს წესიერად ასრულებდა, ახლა რა ემმაკი შეუჯდაო.

– ხელფასიდან დავუქვითავთ, – სთქვა გაღიზიანებულმა ცოლმა.

– ორასორმოცდაათი ევრო ისედაც ბევრია იმ მესამე ქვეყნიდან შემოკედლებულისთვის, – კვერი დაუკრა ქმარმა.

სად იყო ეს მესამე ქვეყანა და რა რჯულისა, მაინც ვერ გაეგო. ერთმა ნაცნობმა კი უთხრა, გეორგია უძველესი კულტურის ქრისტიანული ქვეყანაა, რუსი კი არა, სულ სხვა ნაცია არისო, მაგრამ ამან ფიქრით თავი არ დაიტვირთა, ერთი მაგათი, რუსებისა არისო.

თვის ბოლოს მართლაც ხელფასის ნახევარი მისცეს და მკაცრადაც გააფრთხილეს, აქედან ნახვალო. აღარც სუპერმარკეტში გაგზავნეს წვრილმან საყიდლებზე. არადა, ამას მოუთმენლად ელოდა. ათასნაირით გადაესებულ დარბაზებში მონუსხულივით დაიარებოდა, ხელით სინჯავდა ყველაფერს, სიზმრისეულად ეჩვენებოდა. დაბრუნებული სალაროს ქვითარს და დარჩენილ ხურდებს ჩაუთვლიდა ხოლმე პატრონს.

ერთხელაც მოულოდნელ ამბავს გადაეყარა. დაბარებულ თევზის კონსერვს არჩევდა, როცა სულ ახლოს ქართულად ხმამალალი ლაპარაკი გაიგონა, უფრო კი გოგოების მოურიდებელი ჭყლოპინი. მიუახლოვდა და გაეცნო აცეტებულებს. სამნი იყვნენ, მისივე ტოლები. პედაგოგიურ სასწავლებელში ჩავირიცხეთ, ბინას ერთად ვქირაობთ და უეჭველად მოდიო. ტელეფონი და მისამართიც მისცეს.

ის ღამე ფიქრში გაატარა. დღისით გაცნობილებს დაურეკა, თუ განყოფილ, მოვალო. შეთანხმდნენ. კვირა დღეს გამოენყო, შოკოლადის კოლოფით მიცემულ მისამართზე მიაკითხა.

ძველებური შენობის მიწის სწორი ბინის ორ ოთახში ცხოვრობდნენ. პირველივე, რაც თვალში მოხვდა ზარას, ეს აწეწილ-დაულაგებელი ბინა იყო.

ამბების მოყოლამ დიდი დრო წაიღო. ბოლოს ზარამ სხვაგან გადაუხვია:

– გოგოებო, როგორ ფიქრობთ, დაბრუნდებით სამშობლოში?

– მე არც ვიფიქრებ, – თქვა თბილისელმა ქეთომ, ქეთად გადაკეთებულმა.

– დედ-მამა და პატარა ძმა იქ რომ არ მყავდეს, ალბათ არც მე, – უპასუხა ჩაფიქრებულმა თიანეთელმა კატომ, ანუ ეკამ.

– ეგეთი სამშობლო ვის უნდა, მე რო მიწოდდეს. თუ იმას არ ვუნდივარ და იქიდან მაგდებს, წაეთრიე, საცა გინდაო. აი, ასეთი სამშობლო კი სანატრელია, ვენაცვალე, ნეტავ ამათ, – გაგულისდა თელაველი ნატო, ახლა კი ნატალი.

– გამოდის, აქაურზე გათხოვდებით და შვილებსაც გაუჩენთ, არა?

– რატომაც არა, თუ კარგა ვიცხოვრებთ, – თითქოს ერთხმაში წამოიძახეს ისევ აცეტებულებმა.

– შენ, შენ რას იზამდი, ზარა, ჰა?

– ალბათ, მაინც დავბრუნდებოდი, როცა იქ საქმე გამოკეთდება.

– ერიჰაა, თუ ყველა გაქუსლავს, ვილა გამოაკეთებს საქმეს, – ჭკუა გამოასხივა თიანეთელმა კატო-ეკამ.

ერთხანს ყურებჩამოყრილი სიჩუმე ჩამოვარდა. ზარა ექსპერიმენტით კმაყოფილი დარჩა.

დრომ თითქოს აჩქარება იწყო. უფრო კი ზარამ ააჩქარა, ისედაც ცუდად დამუხტულს ფიჩხი შეუკეთა ასაალებლად. პატრონმაც, სხვაგან ეძებთ სამუშაო და ერთი კვირა მისცა წასასვლელად.

გოგოებს მოელაპარაკა, მცირე ხნით თქვენთან დავრჩები ჩემი წილი ბინის გადასახადითო. ერთი ოთახი ორს ეჭირა – თბილისელ ქეთო-ქეთას და თიანეთელ კატო-ეკას. მეორეში თელა-

ველი ნატო-ნატალი იდგა, მეტს იხდიდა. პატარა სამზარეულოს და სამხაპე-ტუალეტს ყველა ხმარობდა. ზარა ნატო-ნატალის შეუამხანაგდა ქირაში და მის ოთახში ტახტზე მოეწყო.

უჭირდა და ვერ ეგუებოდა ნესტიან მოუფლელ ბინას, მაგრამ ითმენდა, დღეებს ითვლიდა, ღამეებს ფიქრში ათენებდა. კაპიკ-კაპიკ ნაგროვები ფული როდემდის ეყოფოდა, საქმეს დროზე უნდა სწეოდა. ნამსახურევიდან რაღაც მაინც დედისთვის უნდა გაეგზავნა, მთლად უპატრონოდ დარჩენილისთვის, იქ დამლაგებლობაც რომ ვერ ემოვა.

პირველად ნაცნობს გაატანა, ორას ევროს კაიხანს გამოიზოგავსო, მაგრამ იმან მგზავრობისას საფულე ამომაცალეს და თქვენიც დაიკარგაო. რას დაიჯერებდა უსინდისობას, საფულეში კი არა, სადღაც ტანზე ამოკერილში ექნებოდა უთუოდ, შიშებით კარგად დამუხტულს.

მის მერე მთლად აღარ ენდობოდა თავისიანს. გაგონილიც ჰქონდა, ერთმანეთს ჰპარავენ, საცა მოიხელთებენო. ფულს ოთახში არ ტოვებდა, საგულდაგულოდ მალავდა. ნატო-ნატალიც რა ჩიტი იყო, ზარას ნდობა ჰქონოდა და ასე ათენებდნენ ერთ ჭერქვეშ ერთ ბედქვეშ ჩავარდნილები. პირზე ჰაი-ჰუით, გულში კი ვინ იცის, რით.

ზარას ჭკუისთვალს არ გამოჰპარვია ოთახის მოზიარის საეჭვო წრიალი. ასაკით მეტი გარეგნობისა სწავლით დაკავებული კი არა, საშოვარზე გასული უფრო იყო. არც ის ორნი იკლავდნენ თავს პედაგოგობისთვის. ცოტ-ცოტად წიგნში იქექებოდნენ, რვეულებს ჯღაბნიდნენ, ლექსიკონს ზანტად ფურცლავდნენ. მშობლების გამოგზავნილი რას ეყოფოდათ: კატოსთვის თიანეთური მოსავლით ნაშოვნის, ან ქეთოს მამის ნათალლითევით გამოძყლეტილი, იქ რომ ნაცნობ-მეგობრებში ამაცობდნენ, უცხოეთში ნასწავლი შვილები ჩამოვლენ და ქვეყანას ააყვავებენო.

ამათი წადილი კი კაფეების აბრებს იყო აკრული, სული და გული ტანსაცმელ-ფეხსაცმლის ძვირიანი ბრენდების დამლებს უტრიალებდა. ახლა გვინდა ახალგაზრდობაში, თორემ მერე

ემმაკსაც ნაუღიაო. ამ რწმენით ჩქარობდნენ, აქეთ-იქით აწყდებოდნენ კაი ცხოვრების მოსაპოვებლად. გაგონილი ჰქონდათ, აქაურ შეძლებულ კაცებს უცხოელი ქალები მოსწონთ, ცოლებად გამოსადეგო. შორიდან იცნობდნენ კიდეც დუშეთ-საგარეჯოდან ჩამოსულებს, ინჟინერ-ადვოკატებმა თუ ბიზნესკაცებმა ოჯახში რომ შეიყვანეს და შვილებიც გააჩენინეს. იმათზე ხმა დადიოდა, ხელისგულზე ატარებენ, გამოსაწყობად იტალიაში დაჰყავთ და ხელში ათასევროიანი ჩანთა უჭირავთო.

ჯერჯერობით კი წვრილმან სამუშაოს გამოჰკრავდნენ ხელს. პატრონიანი ძაღლების გასეირნებაზე იღებდნენ გასამრჯელოს, ოღონდ ერთი პირობით: ქუჩაში ძაღლის ნასაქმარი ცელოფანის პარკით უნდა აეხიკათ. საუთოებელზეც დაუძახებდნენ ხოლმე, ზვინად დალაგებულის დილაადრიანად.

ზარას ყოველი საათი ხვალინდელზე ჰქონდა გათვლილი. საყველპურო წვრილმანს არ დაჰყვებოდა. მიზნისკენ მიმართულ ქმედებას წინასწარ გეგმავდა. იცოდა, რომ ინფორმაცია საქმის ნახევარი იყო და ძირისძირში ჩაეძიებოდა ხოლმე. მიყურადებისა და თვალის დევნების ფასიც ადრევე გაეგო. ახლა სწორედ ეს სჭირდებოდა.

გრძნობდა, რალაც მძიმე ჰაერი გუბდებოდა ბინაში. გვერდით ოთახში ორმა გოგომ ჩურჩულს უმატა. მისმა მოზიარემაც გარეთ გასვლას უკლო, ცდილობდა სახლში მეტხანს დარჩენილიყო. ზარა დაიძაბა.

ერთ დილას ნატო-ნატალი ადრევე გავიდა. ოთახში მარტომ ჩურჩული გაიგონა და გაიტრუნა, კარის ნასვრეტს ჭიქა მიადო და მიაყურადა.

– ცუდათაა ნატოს საქმე, ვერ ხედავ, უკვე იმალება კიდეც. ჩანს, საფრთხე იგრძნო. აბა, მა რა, წელიწადია უპასპორტოდაა და არაღეგაღშია ჩავარდნილი. სწავლობსო, ტურისტად ჩამოსულმა ეს ბლეფი როდემდის უნდა სწელოს.

– დახე, რა თქვა. ამ ზარას ნუ ენდობით, მუზმუზელაა და მამაძაღლიო. თავს იკატუნებს, მარა ზოგჯერ ისეთს გამოგხედავს,

გაგაზრიალებსო. მაგის ასავალ-დასავალს ეშმაკიც ვერ გაიგებს, როგორმე აქედან მოვიშოროთ, გვიჯობსო.

– კიდეც კაი, ზარა ამ ამბების აზრზე არაა, თორემ რა შავ დღეს დააყრის.

ზარა ჩაფიქრდა. ბინა აწყობდა. იაფიც იყო და პატრონიც არაფრით აწუხებდა. თელაველო ზონზროხა, ცუდათაა შენი საქმეო, თავიდანვე ათვალწუნებულზე გაიფიქრა.

რამდენიმე დღე გაზეთებში დასაქმების გვერდებს დაუთმო, სურათი კარგად შეისწავლა. დილას უბრალოდ ჩაიცვა და უნარ-შეზღუდული პირების დახმარების სამსახურს მიაკითხა. ბიუროში გულდასმით მოუსმინეს, საბუთები შეუმომნმეს და მიგავლენთ სამუშაოზე, ოღონდ ანაზღაურება მაღალი არ იქნებაო.

ზარამ მიზანში მოარტყა. არ შეცდა. შესწავლილმა სურათმა ხომ უკარნახა, ამ სამუშაოს მსურველი სანთლით საძებარი რომ იქნებოდა. რამდენიმე ვარიანტი შესთავაზეს. ერთი აირჩია – ქრონიკული დაავადებით შეჭირვებული ახალგაზრდა მარტოხელა კაცის ყოველდღიური დახმარება, ანუ მოვლა. ექვს-ექვსი საათი ეჯდა მოსამზადებელ კურსს, იწერდა რჩევა-მითითებებს და ბოლოს გასაუბრებამაც წარმატებით ჩაიარა.

მისვლის დღეც დადგა. თავიდან უნდა შესდგომოდა ახალ გზას, მაგრამ უკვე გაკვალულს და საჭირო ჩვევებით მომზადებულს. ოთხსართულიანი სახლის ბოლო სართულის კარზე ზარის ღილაკს დააჭირა. მშვიდი და განონასწორებული იყო. აუღელვებელი სახით ჩათვალიერა თავაზიანად შეგებებული ახალგაზრდა გამხდარ-ფერმკრთალი კაცი. ბინა კუთხე-კუნჭულ მოატარა მორიდებულად – თუ შეიძლება, უკაცრავადო, ხშირად ასე მიმართავდა.

მისეულ თვალს არაფერი გამოჰპარვია, ჩენილიც და უჩინოც. ორი დიდი და ნათელი ოთახიდან ერთი კიბით უერთდებოდა ზემოთ სხვენის ოთახს დამრეცი კედლით და პატარა ფანჯრებით. სამზარეულოც გაშლილი იყო, აბაზანა კარგად მოპირკეთებული.

შიდა ეზოსკენ მიბრუნებული ციციქნა აივანი თითქოს ამხიარულეზდა იქაურობას. ძველებური ავეჯი არ ტვირთავდა სივრცეს და ბინა თავისუფლად სუნთქავდა. არც იატაკიდან ჭერამდე ასული წიგნებით გაჭედილი თაროები უშლიდა ხელს.

როცა ზარამ თაროებს ჩამოუარა თვალიერ-თვალიერებით, ზურგს უკან უცნაურად დაბინდული ხმა შემოესმა:

– იცით, პროფესიით ჟურნალისტი ვარ. უნივერსიტეტის შემდეგ სულ ვმუშაობდი. ახლა არა. მე ხომ ეპილეპტიკი ვარ, პროფესიისთვის უვარგისი.

ანაზდად მოტრიალდა და ფერმკრთალის თვალებს შეეჩხება. დაბნევას კაიხანია გადაჩვევოდა, მაგრამ გულმა რეჩხი უყო მაინც, სიტყვა ვერ შეარჩია.

– ეს წიგნები დიდი ძალაა თქვენთვის, ყველაფერს რომ დაძლევს, ისეთი, – კარგა დაჯერებით გამოუვიდა.

კაცს სახე გაუნათდა, ხელი გაუნოდა, უღრმესი მადლობაო. ასე გაიცნეს ერთმანეთი.

იურგენს ეპილეფსია ოცდათხუთმეტი წლისას ბოლოხანს გამოუვლინდა. უეცრივ, მოულოდნელად გაზეთის რედაქციაში დისკუსიის დროს ცნობიერება დაკარგა, მონყვევით იატაკზე დაეცა. დაავადება უფრო მსუბუქი ფორმისააო, დაუდგინეს. გონების გათიშვა მოკლე ხნით ხდება და წამლებით შეშველება შეტევებს შეუმსუბუქებს, თუმცა განკურნება შეუძლებელიაო.

საქმეს ისიც შველოდა, რომ ღამე მშვიდი ჰქონდა, დღისით კი დამხმარე ეყოლებოდა. დედის გარდაცვალების მერე, მამა კანადაში გადასახლდა. ახლა მარტოობის სულს უთბობდა ერთადერთი სულიერი არსება – ულამაზესი ფისო. ისიც თითქოს იზიარებდა პატრონის სევდას, გვერდიდან არ სცილდებოდა, ღამეც ფერხთით ეწვა და ხმამაღალი კრუტუნით სიცარიელეს უვსებდა.

ზარამ მალევე აუღო ალლო იურგენის დაავადების თავისებურებას, ადრევე შეატყობდა ხოლმე მოახლოებულ შეტევას, მოხერხებულად ეშველებოდა. წამლებს დროულად აწვდიდა და, რაც მთავარი იყო, საჭირო დიეტით ხელს უწყობდა. ხშირად ქარ-

თულ კერძებს უმზადებდა. სადღესასწაულო მაგიდააო, ეტყოდა ხოლმე გაოცებული კაცი, უსაზღვროდ მადლიერი იყო.

შუადღისთვის მისული ზარა გვიან სალამოს ბრუნდებოდა. გოგოები იკვირებდნენ, რა გამრჯე და მოწესრიგებულიაო. აინტერესებდათ, რას უზდიდნენ, მაგრამ ზარას კითხვას ვერ დაუსვამდი, მაინც აირიდებდა. კმაყოფილი იყო. იურგენმა ხომ ერთი იმდენი დაუმატა ხელფასს, საყიდლების თანხასაც თავად განაგებდა.

ერთ დღეს სახლში დაბრუნებულს აწრიალებული გოგოები კარში შეეგებნენ.

ვერ წარმოიდგენ, ისეთი ამბავი მოხდა. შენ რომ გახვედი, მალე პოლიციელი მოვიდა, ნატოს პასპორტი მოსთხოვა და პოლიციაში გაიყოლა, თქვენს კანონდარღვევას იქ განვიხილავთო. ღმერთო, იმათ ვერაფერს გამოაპარებ. ჯერაც არ დაბრუნებულა. ნეტავ, საიდან გაიგეს, ჰა? – ნუნუნებდნენ დაბნეულები.

დიდი დრო არ დასჭირვებია ქვეყნის დატოვების განკარგულებას და ნატოს რა ძალა ჰქონდა, ჩაალაგა ბარგი და შუბლშეკრულმა მადლობაც არ უთხრა ზარას, როცა იმან ფული ჩაუკუჭა, გამოგადგებო. კარიდან ისე გავიდა, დამშვიდობების ერთი თბილი სიტყვაც არ გაუმეტებია სახტად დარჩენილებისთვის.

ძირიან-ფესვიანად დასუფთავების მერე ზარამ ტახტიდან ფართო სანოლზე გადაინაცვლა და ოთახი თავის გემოზე გაანყო. წასვლისას ნატოს უთქვამს, ჩემთან ერთად ჩამოსულმა თბილისელმა ლიკამ, ამას წინათ რომ აქედან გაუშვეს, ნაღდად იმან ჩამიშვა, იმ გათახსირებულმა შურიანმაო. ეს რა ჩაუდენიაო, შენელებულად ჩაულაპარაკია ზარას.

დღე დღეს მისდევდა. სულაც არ გასძნელებია კვირის მანძილზე ორ-სამჯერ დღის საათებში მის მსუბუქ შეტევებთან შეგუება. სახლის საქმესაც მალევე მოისტუმრებდა ხოლმე. ბედად, სხვენის ოთახი არ ლაგდებოდა. დიდ საკუჭნაოდ გამოყენებული სავსე იყო არსაჭირო ნივთებით, დროთა სვლაში ოჯახის რელიკვიად ქცეულის გადაყრა პატრონის გულს რომ ეთანაღრებოდა.

თანაც გრძივად დაქანებულ-დაყუდებულ ხის კიბეზე ასვლა-ჩასვლა ისედაც მოუხერხებელი იყო. დროც რჩებოდა მალაზიებში გასასვლელად, ენის დახვეწაზე სავარჯიშოების სანერად. გვერდით ხომ საუკეთესო მასწავლებელი ჰყავდა.

ასე გაშინაურდა უცხო კაცის სახლში. მხოლოდ ერთი ვერ იგუა – კატა. პირველივე დღიდან ახლო არ გაიკარა ზარა. ამ ქლესას მოვარჯულებო, ზურგი რომ მოფხანა, იმან წვეტიანი კბილებით და ბრჭყალებით უპასუხა. თეფშით საჭმელი რომ დაუდგა, ახლოც არ მისულა და ღრენა-ლაპარაკით ბალანაშლილი მზად იყო, სახეში სცემოდა. შეგეჩვევათო, ამშვიდებდა კაცი. ამათ კი ერთმანეთი სძაგდათ.

დროს თავისი მიჰქონდა და მალე ზარას პასპორტიც ჩაიღეოდა. სალამოსკენ საყიდლებზე გასულს შეუგვიანდა. იურგენმა პატარა მაგიდაზე საათს გახედა. ზარას წიგნების ქვეშ ნახევრადშემალულ პასპორტს თვალი მოჰკრა და გადაშალა. გუნება ნაუხდა – მოკლე ხანში ვიზას ყავლი გასდიოდა. კაიხანს ჩაფიქრებული იჯდა მუხლებზე მოკალათებული ფისოთი. დაბრუნებულმა ზარამ მოიბოდიშა, შემავგიანდაო და მას რომ სჩვევოდა, ისე ამოიკითხა რალაც ახალი ნიშნები.

– ლიბე ზარა, მოსაფიქრებელია თქვენი აქ ყოფნის საკითხი. მძიმე გარემოში დაბრუნება ალბათ არ უნდა გსურდეთ. თუ ასეა, შეიძლება ქორწინება გავაფორმოთ და ამით მაცხოვრებლის სტატუსი მოიპოვოთ, – იურგენს ხელში მისი პასპორტი ეჭირა.

– ეს როგორ, ვერ დავუშვებ, თქვენი სიკეთე ბოროტად გამოვიყენო, – მოულოდნელობისგან შემკრთალის სახეს წყალი არ გაუვიდოდა.

– ასე ნუ იტყვით, თქვენ ღირსეული ქალიშვილი ხართ და თქვენს ხელს ყველა მოინდომებს.

ზარას ისლა დარჩენოდა, თავი მორიდებით დაეხარა და მადლობა ეთქვა. ზამბარას ხვეულმა იძალა და ბოლომდე ამოინვერა, ბოლომდე გაიშალა.

იურგენის მეგობარმა ჟურნალისტმა ყველა ფორმალობა მოაგვარა. ზარამ კი კატო-ეკასა და ქეთო-ქეთას ხელისმომკიდებობა სთხოვა. გაცუებისაგან პირდაღებულები, ეს ვინ ყოფილაო, აიმრიზენ, მარა უარს ხომ ვერ ეტყოდნენ. უფრო მეტად ქეთო-ქეთა ვერ ინელებდა:

– ნეტავ, რა ნახა იმ კაცმა ამ უქალო გოგოში? – თავისას შეუდარა: – მე რომ სექსუალური ვარ და ჩემნაირი გახდა-გაშიშვლება ბარე ორმა არ იცის, რატომ არაფერი გამომივიდა იმ ჩვენებურ ბიჭთან, სავსე ცხოვრება აქ რომ აინყო ათასნაირი მამაძაღლობით. ჩემო ტუჩსქელაო, როგორც ყველას, მეც რომ მატყუებდა. კარგად გამომიყენა ყველანაირად და მერე დატყდა. ვითომც არაფერიო, ახლა მეგობარს თამაშობს. ეგ ჯიბიდან გავარდნილი, ეგა, ბედი უნდა ყველაფერს, ბედი.

– თუ ნახე, თავი რო გაილამაზა, სულ ნაცარა თავგვივით რომ დასინსილებდა, ჩაცმის აზრზე არ იყო და არც აინტერესებდა. ამას ქალი ჰქვია? ახლა უსახურად დავარცხნილ-გამოპრანჭული რო ვნახე, სიცილი ძლივ შევიკავე. მგონი მართლა დაიჯერა ჩვენი მილოცვები, ისე გადაგვეხვია, – დიდხანს ფქვავდენ მოულოდნელ ამბავს დაქალები.

– ისე კი, რა ღმერთი გაუნყრათ, კაფეში მაინც აღენიშნათ, ეგრევე სახლებში რო წავიდ-წამოვედით.

ჩამთავრებული საქმე ორმა აღნიშნა ცხელი ხაჭაპურით, ბაჟეში ინდაურით და ტორტით. მესამე იქ ბრაზიანი ფისო იყო.

– ნეტავ, თუ სძინავს, – დაძაბული უყურადებდა დიღამდე თეთრად გათენებულ ღამეს დიდი ოთახის კუთხის დივანზე. არადა, რას გაიხარებდნენ ან რას ჩაიფიქრებდნენ ეგ დაბოღმილები, ჩემს ოთახში რომ დავბრუნებულიყავი ვითომ რალაცისთვის. ვერ მივართვი. ან ამ დაგლახებულს კი რა უდევს თავში, ვიცი განა. ნამდვილი თუ ფიქტიური, – ჩაკეტილ გამოცანაზე თავს იმტვრევდა ზარა.

გუტენ ნახტო, რომ მითხრა და საძინებლის კარი გაიხურა, როგორ გავიგო? მორცხვია თუ უფრო უარესი? ჩემზე გამიგონია,

სანდომიანი გოგოა, ლამაზთვალეებიანი და ტანით კოხტაო. ესე იგი, მიზეზი ჩემთან კი არა, იმასთან ღვივის. ვინძლო ერიდება ჩემი სნეულს და თავის იმედიც არა აქვს. გამოდის, მე უნდა ვითავო და მერე გამოჩნდება, სადაა ძალის თავი ჩამარხული.

უბინო გოგოს ინტიმური ურთიერთობისა რა უნდა სცოდნოდა, მაგრამ ის ხომ მარტო ზარა კი არა, ზამბარა იყო.

მეორე დღე შეტევით დამძიმდა, უფრო რთულად, ვიდრე მანამდე. დაღონებული კაცი ხმაგაკმენდილი ერთ წერტილს მისჩერებოდა. მხოლოდ მან იცოდა, რა მორევი ტრიალებდა მის სულში. ცივი ქვეყნიდან გადმოფრენილ ჩიტს ამგვანებდა მიუსაფარ გოგოს, კეთილსა და გამრჯეს. მისი დიდი შავი თვალები ისეთ ჩანისლულ სევდას ასხივებდნენ, შეუძლებელი იყო გულს არ მოხვედროდა. ცხოვრების თანამგზავრად ექცა მისთვის მძიმე ჟამს. უკეთესს სად ნახავდა. სენი აფრთხოვდა, ტანჯვის კვამლი სულს უხუთავდა, აბურდულ სურათს უხატავდა.

მეორე დღის ჩანაფიქრი ჩაეშალა ზარას. იმას მესამე მიჰყვა, მეოთხეც, ყოველდღიური კრუნჩხვები აუტანელი გახდა და ექიმს გამოუძახა. დასკვნაში სტრესით გამოწვეულ მიზეზებზე ხაზგასმით დაინერა. თუ ასე გაგრძელდა, შედეგი ფატალური შეიძლება გახდესო, სადარბაზოში ჩუმად გაუმეორა ექიმმა და ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნება დაავალა.

ზარას თვალს არ გამოჰპარვია სანოლ ოთახში დიდი სანერი მაგიდის ჩაკეტილი უჯრა. ბინაში ხომ არაფერი იკეტებოდა? დრო მოიხელთა და მორგებული გასაღებით გამოღებულ უჯრას ჩახედა. იქ მხოლოდ საბუთები იყო კოხტად დანყობილ-დახარისხებული. საქალაღდე „ნოტარიუსი“ გადაშალა. ყველა ბეჭდით დასტურდადებული დოკუმენტი იურგენისთვის დედის ძმის ანუ ბიძის ნაანდერძვე დიდ ქონებაზე ლაღადებდა. სხვა ქალაღღზე ისიც ჩანდა, რომ უცოლშვილოდ გადაგებული ბიძის სიბერის მეგობარი ქალი კანონიერი ცოლი რომ ყოფილიყო, პირდაპირი მემკვიდრეც ის იქნებოდა.

აქამდე იცოდა ზარამ, რომ ქმრის საკუთარი ბინის მოზიარე თავადაც იყო, ახლა თურმე დიდი ქონებისაც ყოფილა. ამას ქალღლის ცოლქმრობა თუ საწოლისა, ვერაფერი შეეცვლიდა.

ჩუმმა ყიჟინამ ნიავქარივით გადაუარა ყველაფერს აქამდე განცდილს. საყვირმა ყრუდ ამცნო ცხოვრების სავეს ხონჩაზე. გერმანულმა unmögliche möglich zu machen – შეუძლებელი შესაძლებლად იქცევასო, აუნყა. ისიც ირწმუნა – საცა საამოა ცხოვრება, სამშობლოც იქაა. ყოველივე საკუთარ ნებაზეა დამყნელი, რომ სჯეროდა, ამიტომაც დიდ თმენასაც ბოლომდე მიიყვანდა.

კარი გამოკეტა და სადარბაზოს ბაქანზე წამით შეეყვინდა. ჭოჭმანით შებორკილს ყურში მთანმინდის აღმართმა ჩასწივლა: – ზარა-ბარა-ზამბარა, ზარა-ბარა-ზამბარა.

სახესთან ხელი აიქნია, თითქოს მოჩვენება მოიშორაო და კიბეზე დაეშვა. როცა სკვერში მომლოდინე ქმარი ისევ ბინის კარამდე მიაცილა, მალაზიაში გავალ და მალე დავბრუნდებიო.

იურგენმა კარი შეაღო. დერეფანში პალტო გაიძრო და ოთახს მიაშურა. გაუკვირდა, ფისო რომ არ შეეგება. გასძახა:

– სად ხარ, ჩემო ფისო, სად?

განწირულმა კნავილმა მოიცვა იქაურობა. კნავილმა კი არა, რაღაც ადამიანურმა კივილმა. ის სხვენიდან მოდიოდა.

დაქანებულ ხის კიბეზე აიჭრა, ჩახრონგილ კუთხეში ჩაჭედული კატა წვალეზ-წვალეზით გამოიყვანა.

– აქ რამ შეგაძვრინა, ჩემო საყვარელო, შენ ხომ სხვენში არასოდეს ადიხარ, იქაურობა არ გიყვარს... – ფერწასული ეფერებოდა მოკანკალე მეგობარს.

კიბის თავზე შემდგარს უცებ ფეხები წაერთვა, ხელებს თითქოს სალტეები გადაუჭირესო, ფისო ხელიდან გაუვარდა.

დაბრუნებული ზარა მეოთხე სართულს დაღლილი ნაბიჯით მიჰყვებოდა. გასაღებიც ძლივს გადაატრიალა, იქ შესვლაზე ფეხს ითრევდა.

მანც შევიდა. დიდ ოთახში სხვენზე ამავალი დაქანებული ხის კიბის ძირში გულაღმა გამოტილ კაცს კატა ლოყას ულოკავდა და ხმამაღალი კრუტუნით ნანას უმღეროდა.

– მომეხმარეთ, თუ შეიძლება, მომეხმარეთ! – გაბმულ ზარზე გამოსულ მეზობელს გამნარებით ეძახდა.

მთელი თვე შავი არ გაუძვრია დაქვრივებულს. იკვირვებდნენ, საფლავზე ყოველდღე დადისო...

მეორადი ტანსაცმლით გულგატეხილი ახალგაზრდა ქალი მდიდრულ ვიტრინაში უახლეს მოდელებს მოჯადოებული შესცქეროდა. მაღაზიის წრიულად მბრუნავი მბზინავი კარიდან გამოსულმა, სტილისტის ფანტაზიით თმადავარცხნილმა, კოჭებამდე ძვირფასი ქურქით, გველის ტყავის ხელჩანთით და მიმოხვრითაც ელეგანტურმა ქალმა ერთბაშად მოსწყვიტა თვალი.

ისიც წამით შეჩერდა, შეფარული ამრეზით ჩაათვალიერა რალაცით შემკრთალ-მობუზული და ყინულოვანი ღიმილით თითქოსდა მიესალმა. მერე ახალი „მერსედესის“ კარი შენელებით გამოალო, საჭეს მიუჯდა.

– ღმერთო, ეს ხომ ზარა იყო, ნაცარა ზარა, როგორ, რა, რა, რანაირად? – მეორად ტანსაცმელში შეცხადებულს სიტყვა ყელში ეჩხირებოდა.

მოვა დრო და ადამიანები ჭალარანი დაიბადებიანო, უთქვამს ძველბერძენ ჰესიოდეს ქრისტემდე მეშვიდე თუ მეექვსე საუკუნეში.

შეწყვეტილი კოდექსი

იმის სიცოცხლეა მშვენიერი, ვინც არ ჩაბლაუჭებია მას.
ფრიდრიხ ნიცშე

ბოროტებამ თურმე მოყირჭება არ იცის. ერთი თუ იგემა და შეუჯდა ტანში კაცს, ნაიყოლებს და ატარებს ღამეულ სიავეში უსასრულოდ, შავი ყვავილით იყვავილებს იმის სულში უჭკნობად.

აბა, საიდან უნდა სცოდნოდა ეს ძნელადშესამეცნებელი რამ პატარა ბიჭს, მინდა, მინდაო გულის გამანვრილებლად რომ ღნაოდა და გორავდა ჩამტვერილ ხის იატაკზე შუშაბანდში, როცა ცხარე სურვილი უმწეობას ეხეთქებოდა და ტანჯავდა.

იმას წითელი ცხენი-ველოსიპედი უნდოდა მეზობელი ბიჭის, მხიარული შეძახილებით რომ დააქროლებდა ხოლმე ეზოში.

– მორჩი ღნავილს, გუჯა, გვიჭირს და ვერ გიყიდით, არ გვაქვს ფული, გაიგე, შე ბრიყვო! – მწარედ ნაუთაქა დედამ საბედისწეროდ მოქნეული ხელით.

მაშინ ჩაღვრილმა გაბოროტების შედეგებულმა ნვეთის ძალამ თუ არა, რამღა ჩამოკიდა ღობის რკინის გისოსზე წითელ-ცხენიანის საყვარელი ხატაურა კატის კნუტი, მხიარული ბიჭის გულის შემძვრელი ტირილი რამ მოსდო მთელ ეზოს.

განა ამ დღიდან არ იყო, რომ გუჯას ჩვეული ღნავილ-სლუკუნის შუშაბანდში აღარავის გაუგონია. რამ ჩაუქრო სურვილის ვნება

და გაუქარვა ტანჯვა ცხოვრების გზაზე ჯერაც გაუსვლელს? ნუ-
თუ იმ შედეგებულმა წვეთმა სიძულვილის ჩუმი ძალა მოუკრიბა
იმთავითვე, ცხოვრების ხერგილებში სახტუნაოდ.

ახლაც იხსენებს იმ ამბავს გუჯა და ეცინება:

– კიდევ კარგი, დროზე მივუსწარი და ყელში წავეჭირე ადევ-
ნებულ ლანდს „ზნეობა“ რომ დაურქმევიათ ადამიანებს, ან იმის
პრანქია საყვარელს „სინდისს“.

– ვინმეს უნახავს, როგორ გამოიყურება ეს უმისამართოდ მო-
ლასლასე დოყლაპია? ვერც ვერავინ დაინახავს.

– ჩემთან არა, „სხვასთან“ მიდი, – ხელის აქნევით აცილებს
იმას კაცი, დაუტატანებს, – მიდი, ზნეობის სახრე გადაუჭირე და
ამასობაში საჩემო „კეთილს“ თავად გავაკეთებინებო, თავმოსა-
წონად „სიკეთესაც“ შევუქებ და გულანთებულს დავაჯერებ იმის
სიღიადეშიო.

მაშინ სკოლაში, ერთხელ კარგა მაგრა რომ ურახუნეს თავში
და ცხვირპირი ჩაულილავეს, შიგ სიღრმეში დალანდა ცხოვრების
არსის არსი – ბრძოლა. ბრძოლაში რომ მარტო იყო, ისიც, რომ
რკინის გისოსზე კატის კნუტივით ეგრე ვერავის ჩამოკიდებდა.

ბრძოლა ხომ საყოველთაოა. მასშია გახვეული და ერთმანეთ-
ზეა გადაბმული ბუნება, ადამიანი, ყოველი სულიერი – დიდი და
მცირე, სუსტი თუ ძლიერი. ბრძოლა ასულდგმულებს მათ და აქ
„სხვა“ თუ თავისიანი სულ ერთია:

აგერ ქათამი, თითქოს ასე უწყინარი, ისე სანსლავს გამოშიგ-
ნული თავისიანის ნანლავებს, ყელზე არ დაადგება.

ანდა, მწვანედ ლამაზად გაფუნჩული ხვიარა, მისებრ მწვანე,
ანვდენილ ნაძვს ტანის ძირში რომ შეეპარება ქურდულად და მე-
რე, ნელინელ ხობვა-ხობვით წვეროში შემოეჭდება, ისე ხომ ვერ
იარსებებს, წვენი არ გამოსწოვოს იმას, ბოლომდე წაართვას სა-
სიცოცხლო ძალა ან უკვე მთლად ჩაყვითლებულსა და სნეულს.

არსებობისთვის ამ დაუსაზღვრავ ომში ძლომიდან ძლომამ-
დე ბზრიალ-ტრიალებს ბუზიც და ლომიც, ოლონდ იმ სხვაობით,
რომ ლომი თავად მოიპოვებს ნადავლს მგრგვინავი ღრიალით,
ბუზი კი გახრწნილ ნარჩენებს ბუზილით დააჯდება.

მაგრამ ადამიანი სხვა ცოცხალთაგან განსხვავებით, უფრო შავ დღეშია, რადგან სურვილებისგან მისი ტანჯვა ნივთების ზღვაში ჩაედინება. თვითვე იგონებს ამ ნივთებს და მერე მის სიმრავლეში გაჩხერილი ისტერიკით იათმაგებს ბრძოლას, არსებობის საზრისის წვდომის გზას სამუდამოდ შორდება.

ამიტომაც პროგრესს თუ წინსვლას ნივთიერით არწყავს, სილამაზესაც იქ ხედავს. აკი, აღმოაჩინს კიდეც თურმე ჭეშმარიტებას – სილამაზე გადაარჩინს ქვეყნიერებასო. სულაც თავს იტყუებს – განივთებული სილამაზე, პირიქით, ლუბავს – ის ხომ დიდ საფასურს ახდევინებს სისხლით მოხვეჭილს, ახდევინებს, ვითარცა ლამაზი ქალი თვალმარგალიტი.

ამ მიხვედრასაც გუჯა მოგვიანებით, როცა ცოდნის მარცვლების აკრეფას შეუდგება, საბოლოოდ გაიმარებს რწმენით, რომ ცხოვრება ყველას ომია ყველას წინააღმდეგ, შუბლზე დაინერს ლათინურ ამ შეგონებას – *Bellum omnium contra omnis* და ყოველ ნაბიჯს თავისას წინ წაუმიძღვარებს.

თითქოს ფართო ეკრანზე ისე ხედავს გუჯა საკუთარი არსებობის განაწესს: ჯერ ერთი, ვნება ნებით უნდა შეცვალოს, რომ გათავისუფლდეს გრძნობებისგან. ნებისძალა უნდა დაიმკვიდროს თავის სამართავად, რათა ბოროტებისა და სიკეთის არჩევანი მთლად ალგავოს და ამოძირკვოს.

ყველაფერი ხომ ჩემს ხელთაა – უპირველესად კი საკუთარი თავი, ასე ძნელად სამართავი, რასაც მოვისურვებ, იმას რომ გავაკეთებინებ უჭოჭმანოდ.

გრძნობები რაში მჭირდება, ზედ რომ ფანდურით ჩამოჰკრან „სხვებმა“ და სათავისოდ ამამღერონ! „სხვისაზე“ ჩამოკვრა უფრო სახალისო არაა განა.

ეს მისი შიდა განაწესი იქნება დაფარულ-დაგმანული. გარე განაწესს კი ფირნიშზე გამოაფენს – კაიკაცობას, კაიბიჭობას გაუმარჯოსო.

მაგრამ მთავარი მიღწევა გუჯასი მაინც ის არის, რომ ბრძოლის გაგებას ახლებურად გადაასხვაფერებს – ბრძოლას თამაზად

გადააკეთებს. მუშტი-კრივზე რატომ გავიხარჯო, კუნთები რად დავიფლითო, როცა თამაშ-თამაშით მოვიპოვებ მოსაპოვარს, უხილავი თამაშით, რბილითა და თბილით. ამ ერთ სიცოცხლეს წვალეზ-ჯახირად რატომ ვიქცევ, ისედაც ხომ „სიცოცხლე-კვდო-მაა“, ლევ ტოლსტოისა არ იყოს. სიკვდილი კი არა, კვდომის ხან-გრძლივი სასრულიანი დრო-გზა.

„სიტყვა-ქმედებაა“ – ესეც მოსწონს კლასიკოსის. ჰოდა, სიტყვა ისე უნდა ამოქმედო, ამ ცხოვრების ყირამალა გიმნასტიკაში შენი ილეთი ვერავინ დაინახოს.

სირცხვილი? – ხალხის წინაშე გაითამაშე. სინდისი კი, შენ-გნით არსებული, ოდნავადაც არ აატოკო.

კრედოდქცეული ეს აზრები ისე ჩაფეხვიანდა გუჯას სულის არემარეში, მომავლის დაბორცვილ გზაზე ერთხელაც არ წაბორ-ძიკებულა. მაგრამ აზრი დონდლოა. თუ არ გააცოცხლე, ამას კი ვარჯიში სჭირდებაო. რა ბედენაა, გარს ამდენი ცოცხალი სავარ-ჯიშო გახვევია, აირჩიე და ივარჯიშე, ისიც თამაშ-თამაშითო.

მაგრამ თამაშსაც ხომ აქვს სხვადასხვა სახეობა, ჟანრები რომ ჰქვია. თეატრი სცენურად იმას წარმოადგენს მხოლოდ, რასაც ცხოვრების დრამატურგიული სკოლა ასწავლის, რა გაათამაშოს და როგორ. ამიტომაცაა თეატრი იმთავითვე სულ დრამებსა და ტრაგედიებზეა დაყუდებული, კომედიაც იგივეა, ოღონდ არსე-ბობის ავბედიტობა სიცილ-ხარხართაა შემოსილი, გული რომ გადააყოლო და თანაც იყელყელაო, მახინჯი ლამაზზე რომ ხითხ-ითებს, ისე.

თამაშის რა ჟანრი ავირჩიო, ეს აფიქრებდა გუჯას და მალევე გადანყვიტა კიდეც: ვოდვეილი – ცოტა კომედიური, ცოტა ინტი-ლექტუალური, ცოტაც ფსევდორომანტიკული, ჯამში კი ტრაგი-კომიკური.

მართალია, ვოდვეილი წმინდა ფრანგული მოვლენაა შუა საუ-კუნეების დემოსის წიაღში ნაშობი, მაგრამ მაინც საერთოა ყვე-ლასთვის თავისი დამცინავ-თავხედური კილოთი, ნახევარსიმღე-რითა და, რაც მთავარია, ამყოლი ბუნებით. ეს ჟანრი ისეთივე ჟი-

ნით ასრულებდა თავის საქმეს იქაურ რევოლუციებში, როგორც
 თავი ცილიოტინა ეროვნული არისტოკრატიის თავების ცვენაში.

თუკი რუსებმა მოიხმარეს ის და ანტონ ჩეხოვმა მოულოდ-
 ნელდასასრულიანი ერთაქტიანი პიესებით კარგა მოათვინიერა
 მაყურებელი, ქართული ხასიათი განა უფრო არ გაიხლართე-
 ბა ნათხზავისგან ატეხილ ჟრიამულში, აიბურდება ვოდევილურ
 ფანდებში.

ჰოდა, ასე დაადგა გუჯას ცხოვრება ერთაქტიანი ვოდევილე-
 ბის გზას.

* * *

ისევ ცუდ ხასიათზე ადგა დილას. ვერ იტანდა ყველა კუთხეში
 გაშლილ ლოგინს ოროთახიან ბინაში და ერთი სული ჰქონდა, სა-
 ნამ იმას აალაგებდნენ.

ვერა და ვერ გამოვმძვრალვართ იმ საბჭოური ხელმოკლე-
 ობიდან, ახალ დროშიც არ ვვარგივართ, – მომეტებულად მამა-
 ზე ბრაზობდა, ხელმოცარულია და პატიოსნებით მოაქვს თა-
 ვიო. ვერ იტანდა, როცა იქვე, გვერდზე ახალაშენებული სახლის
 ტრიპლექს-ბინაში მოკალათებულ თავის სკოლელებზე ამრეზით
 იტყოდა, ნამამაძალღევით აქვს ყველაფერი ნაშოვნიო.

ბრაზი აწვებოდა, როცა ისტორიის ფაკულტეტის მესამე კურ-
 სზე მყოფს, სკოლის მასწავლებლის პერსპექტივებზე უბურღავ-
 და ტვინს და მალალ იდეებზე გაილექსებოდა ხოლმე. სახლიდან
 გასული იქ დაბრუნებაზე ფეხს ითრევდა, დროს ჭიმავდა, სიხა-
 რულით გადაიკარგებოდა კიდეც.

გარეთ ეგულეობდა გუჯას ცხოვრების სარბიელი. იქ გრძნობ-
 და ძალთა მოჭარბებას, თვალსასეიროს იქ ხედავდა და ჭკუის
 სამჭედლოსაც.

გვარი კი იცოდა და სახელიც დააზუსტა – თამრიკო. შავთვა-
 ლება ნაფოტა გოგო ერთსა და იმავე დროს სადარბაზოს ღილაკს
 ხელს დააჭერდა და თალიან სივრცეში გაუჩინარდებოდა. წარმო-
 ედგინა, როგორ შესრიალდებოდა ტრიპლექს-ბინაში სარკეებიანი

ლიფტი და მხოლოდ მისთვის განკუთვნილ ვერანდიან დიდ ოთახში უშველებელ ფუმფულა სანოლში პირდაღმა ჩაეფლო-ბოდა.

თამრიკოს დღის განრიგი გუჯას ზეპირად ახსოვდა – სად მიდიოდა, როდის ბრუნდებოდა. შორიახლო ისე დაუდგებოდა, იმას რომ შეემჩნია. მანამ გააგრძელა, სანამ მისკენ სახით შეტრიალებულმა გოგონამ მორცხვად არ გაუღიმა.

დანახვისთანავე შემეყვარდიო, გუჯას გულანთებულმა ხმამ მთლად დააბნია ისედაც მოკრძალებული, გაუბედავი თამრიკო. იმ წუთიდან მოყოლებული მიენდო, მოფარფატე ჩიტივით დაჰყვა. მაშინ კი მთლად დაფრთხა, როცა მამამ, ეგ ბიჭი აქ გამო-მეცხადოსო, მკაცრად მოსთხოვა.

გუჯაც გამოეცხადა, მშვიდი და თავდაჭერილი. სიტყვამოზომილს სახეზე გულითადობა აღბეჭდოდა. ბოლოს მამამ კეთილგანწყობა ველარ დამალა კარგი აღნაგობის, წარმოსადეგი ბიჭისადმი, როცა გაიგო, ვისი შვილი იყო.

– პეტოს კაი ბიჭის სახელი ჰქონდა სკოლაში, ნიჭიერისა და წესიერებით გამორჩეულის, – გაბადრულმა ხელები გაშალა, ქალიშვილს უხმო: – ადრე კია ცხრამეტი წლისთვის, მარა თუ ბედმა ასე გიკარნახა, დამილოცინარ.

ქორწინებაც დაიგეგმა. ეგაა, გუჯას მამამ, პეტრემ პირი დაალო, საიდან, ბიჭო, დამამოყვრე ხომ მაგ ქრისტესფეხისმჭამელთანო. თამრიკოთი კი აღფრთოვანდა, ანგელოზი გაუზრდიაო.

გუჯამ დრო არ დაკარგა და საქმეს საყელოში სწვდა. ისტორიის ფაკულტეტიდან ეკონომიკურზე გადავიდა, სახვალის იმზადებდა. თამრიკოს ჩაფიქრებული სახით აუხსნა, ერთოთახიანს ვიქირავენ, ჩვენებთან სივინროვეში ვერ შეგანუხებ. ახლა მეტი რომ შემეძლოს, მთელ ქვეყანას ხელისგულზე მოგართმევდიო.

სახვალიო კი ნელინელ მისკენ მოჩოჩავდა.

დათამ, სასიამომრომ კარგა გვარიანად შეუფუცხუნა:

– ე ბიჯო, რა ერთოთახიანი ამოგიჩემებია. ჯერ აქ იქნებით, სამსართულზე ვერ დავეტევიო, თუ რა? საქმეში თუ კუდს მო-

იქნევ ჩემი დახმარებით, მერე თვითონ ივარგე და გინდაც ხუთი სართული აგიშენებია. დედისერთა გოგო კი ხელისგულზე ატარე, შენი კაცობის ამბავია. ვაჟიშვილად გამომადგები – დიდ გზაზე გახვალ.

გუჯამ გააჯანჯლა, მოლუშულმა, ასე არ შეიძლება, თავმოყვარეობის საკითხია. აგერ ეკონომისტი ყველგან საჭირო შევიქნები და ფეხზე დავდგებიო.

– დრო რატომ დაიკარგოს, რაც გითხარი, ისე მოიქეცი, – მთლად ავარდნილმა დათამ.

– ბატონი ბრძანდებით, უნდა დაგემორჩილოთ, – ღირსების გრძნობით თავი დახარა გუჯამ.

მთელი სართულის პატარა დიასახლისი თამრიკო გუჯას თვალთ აწყობდა ოთახებს, იმ კერძების კეთებას სწავლობდა, რაც იმას უყვარდა, თვალეში შესციცინებდა, თავის გამომცხვარ ტკბილეულს გუჯას მშობლებს მიუზღებინებდა და ტკბილად გაიტრუნებოდა, როცა პეტრე გულში ჩაიკრავდა ხოლმე. ბედნიერი იყო. სწავლა აღარ აინტერესებდა, მაგრამ დიპლომი ხომ უნდა აეღო. გუჯაც თითქოს ვალში არ რჩებოდა – ართობდა ბავშვივით, ყვავილებს არ აკლებდა.

იმედმოცემულმა კმაყოფილმა დათამ არ დააყოვნა და საქმის კვალში ჩააყენა. დიდი სამკერვალო ფაბრიკის პატრონმა შიდა სამზარეულოს მარტო წვრილმანი კი არა, მსხვილი ხვეულებიც გააცნო, შემოსავალ-გასავლების თეთრ თუ შავ ხლართებში, მოკლედ, ბულალტერიაში ჩაახედა.

უკვირდა მისი ნიჭისა და ალლოსი, საქმის კაცად დაბადებულა ჩემდა გასახარადო. გუჯამაც ისეთი ხვლანჯები მოიფიქრა ბიზნესწარმოებაში, მოკლე დროში მოგებამ ბევრად იმატა. ყველანაირად იმასაც ახერხებდა, ჩათვლა-გამოცდებში არ ჩამორჩენილიყო.

ერთხელ სალამოს მოწყენილმა თამრიკომ გული გაუხსნა, პატარები მიყვარს, მათი ბუშტა-ლოყები და თათებიო. გუჯამ თბილად, მაგრამ დარწმუნებით, – დავიცადოთ, საქმეებს ავანყოფ და

მერე სამიცი იყოსო. მანამდის კი თავის დაცვაო, ცივი ხმით დაასრულა. თამრიკომ ცრემლი დამალა და ჩაჩუმდა.

დღე დღეს მისდევდა. გუჯამ საქმის სადავეები ისე მოიგდო, სიმამრს მადლობა აქეთ ათქმევინა, – ანო, შემოძლია ხშირად დავისვენო და რესტორნებში საქმიან შეხვედრებზე კი არა, გასართობად ვიარო, კიდეც სხვა რამეცო, – თვალი ჩაუკრა. ჩათვალე, ჩემი ვაჟიშვილი გახდიო. კია ასე, მარა ქონება შენია და არა ჩემი, – გულში ჩაიხვია ამან.

დროება რომ ცვალებადია და ცხოვრებაც იმასთან ერთად, გუჯამ ეს ჭეშმარიტებაც ღრმად გაიაზრა, როცა ხელისუფლება შეიცვალა და დათას ბედიც შეტრიალდა. ახლა სათავეში ისინი მოექცნენ, ვისაც მაშინდელმა დათას დამქაშებმა მოგვერდი უქნეს და ცარიელზე დატოვეს.

გუჯა მოლოდინის წუთებზე შედგა, როგორც ლოკომოტივი ფოლადის ლიანდაგზე.

დრო შეარჩია და სათავეში ახალმოსულს სანდო კაცი მიუგზავნა, მიმსახურეთ, თქვენი ვარო. დაიბარეს კიდეც მოფარდულ შეხვედრაზე.

– სამხილ ამბებში კისრამდე იჯდება ეგ გოთვერანი გადამგდები, ჰოდა, ის სამხილები მაგიდაზე უნდა დამიდო, თუ გინდა მალლა-მალლა იფრინო, შენზეა, – მალლიდან გადმოსძახეს და მაგიდას მუშტი დასცეს.

გუჯამ თავშეკავებულად და უსიტყვოდ თავი დაუკრა. მანქანაში რომ ჩაჯდა, ფრთხილი მოძრაობით პიჯაკის ღრმა ჯიბეში ჩაცურებული ხმის ჩამწერი გამორთო და საგულდაგულოდ გადამალა.

მიყურადება-თვალთვალში უკვე იყო ნავარჯიშევი და საამისო საშუალებებსაც შოულობდა. განაფვა ნაცნობ-მეგობრებში დაინყო. პირველად „ჟუკი“ რომ შეიძინა, ერთს მიაკითხა სახლში, ცივი წყალი მინდაო, სამზარეულოში გაისტუმრა და ნიგნის კარადის ძირს ის ღილის ტოლა აპარატი მიატყუა.

მერე შორიხლოს მანქანაში ლამის ნირვანაში ჩავარდა, ისე გააბრუა მოსასმენმა. ჭკუის სარგებელიც ნახა, როცა გაიგო, რას

ფიქრობენ მასზე სხვები. მას მერე სჭირდებოდა თუ არა, ისეთ იშტაზე მოვიდა, შეეძლო საათობით „ეკაიფა“ ხოშ-ჩავარდნილს. ამით თრობა ბოლოს ჩვეულებად გაუხდა.

კომპრომატების ძალაც იცოდა, დიდი საქმე თუ გინდა, კისრის მოსატეხიც გულდაგულ შეადგინეო, თავს კარნახობდა. მინისქვეშა ქმედება ხორციელ ვნებაზე, ანუ სექსუალურზე მეტად მოეჭიდა, ამით განტვირთვა კი სასიცოცხლო ენერგიად.

ამჯერად ოფლის ღვრა არ დასჭირვებია – ხელისგულზე ჰქონდა დათას ფაბრიკის შავი ბულალტერიაც და უცხოელ დამკვეთებთან კანონდამრღვევი გარიგებებიც, კონტრაბანდული მასალა – ქსოვილები და საბანკო ფიქტიური კრედიტ-სესხები.

– ვახ, ვახ, „სროკი“ ზედა აქვს ამ დედამოტ...-ს, – ხელები მოიფშენიტეს მალლა ახალმოსულებმა, დიდ ლუკმას ხომ გამოგლეჯენ, შურისძიების გულსაც მოიფხანენ.

– მაგარი ხარ და კაი პონტშიც გახვალ, – მხარი შეუჯანჯლარეს გუჯას, – შენისთანა სიძესაც არ დავინუნებდი, გაიგე! კაი კრესლოშიც ჩაგსვამდი. აბა, შენ რას იტყვი, ბიჭო?

ბიჭმა გულითადი ნაცადი ღიმილით უპასუხა.

ეს კიბე ავლილია, ახლა სხვა ბაქანზე უნდა დავდგე.

„სროკი“ ნამეტანი კია, მარა ეყო, რაც იჯეჯილა. აი, ამას კი რა ვუყო, ამ ბოთე გოგოს, მგონი შემეცოდოს კიდეც. რალაც ელასტიკური უნდა მოვიფიქრო, – სახლისკენ მიემართებოდა ფიქრებში.

ახლა დათას ტრიპლექს-ბინაში აღარ ცხოვრობდა. კარგ უბანში კოხტა ორსართულიანი სახლი აიშენა ისეთი, ბავშვობიდანვე რომ ეოცნებებოდა – თეთრიკულებიანი აივნებით შემოვლებული. შენი კაიშვილობის ფეშქეში იყოსო, – დათამ დაუფინანსა და საკუთრება გუჯას ჯილდოდ გაუფორმა.

სამკერვალო ფაბრიკაში კომისია კომისიას ცვლიდა. ისეთი ქექვა-ჩხრეკის ბული იდგა, ეშმაკის სახარხარო ადგილი ეგონებოდა კაცს. დაფეთებულ თანამშრომლებს უნმარტავდნენ, დანაშაული დასჯადია და კანონს შესრულება მართებს, სამართალმა

პური უნდა ჭამოს და ჯიბის გამსქელებელ მპარავეებს პატიება არ უწერიათო.

ნასულია დათას საქმე – აწრილდნენ ნაცნობ-მეგობრები და მიყუჩდნენ თავ-თავიანთი მოსვრილი კუდის შიშით დაზაფრულები.

გუჯამ მოახერხა და წინასწარი დაკავების ადგილას დათას მიაკითხა.

– ასე უცებ რამ დააბერა და გატეხა ეს გავგვიმული კაცი, – გაიკვირვა.

– მიშველე, გუჯა, დატრიალდი, არაფერი დაინანო, ისეთი ჭკვიანი ხარ, მოიფიქრებ რამეს.

– თავს არ დავზოგავ, გამაგრდით, – წუხილით სავსემ მხარზე ხელი გადახვია.

– შენი კაცობისა და ერთგულების ჭირიმე, – ისიც გადაეხვია.

გაბითურების სახალისო სცენები უყვარდა. შემთხვევას არ გაუშვებდა საამისოს, რომ არ გაეთამაშა არტისტული შთაგონებით.

იმ სცენასაც შთაგონება არ აკლდა ერთხელ, როცა გულაჩუყებული ამხანაგი გადაეხვია, ნაღდი ხარო. ამხანაგს ბინა უნდა ეყიდა და ფული დააკლდა.

– აგერ არა ვარ, ბიჭო, რამდენი გინდა? – ხელი გაშალა.

სულაც არ სჭირდებოდა ის ბინა გუჯას, თუმცა მოეწონა და...

მეორე დღეს დაღონებულმა შეატყობინა:

– ვილაცამ ცხვირწინ ამართვა, ჩანს მეტი მისცა და დავრჩი ცარიელზე, ჩემი უიღბლო ცხოვრების დედაც, – თავი ჩაქინდრა და დააყოლა: – შენს სიკეთეს მაინც არ დავივიწყებ.

ამ წუთებში გუჯას სულში სიამე დასლიპინებდა. უიღბლო კი არა, პირდაღებული დოყლაპია ასე იქნები მუდამ. მე კი ამ ცხოვრების დავლურში მჯობი არ მეყოლებო, – თავმოწონებამ ყიჟინა დასცა.

ახალმა მადიანებმა საქმე ელვის სისწრაფით მოამთავრეს, იმათებურად – მოაყომარეს, ისევ მოფარდულში აწონ-დანონეს:

ვირის აბანოში ჩაჯდომა რა ბედენაა, სჯობს შიშველი ჟოპით სიპ ქვაზე გავსვათ, იქ კარგად იქნებაო.

დათა სასამართლომ იმით შეინყალა, რომ ციხეში არ გაუშვა, მაგიერ ქონების ჩამორთმევის განაჩენი გამოუტანა: ბანკის ანგარიშების დაყადაღება, უძრავ-მოძრავის ამოღება, ფირმის სახელმწიფოზე გადაცემა, ბოლოს კაიხელა გირაოს ვალდებულების დადებაც დააყოლა...

ყოველ დილას სახლიდან გასული თამრიკო დედას ეხმარებოდა და ვერდომილი მამის მოვლაში. სხვა ვინ მივიდოდა. ერთი-ორი მეზობელი თუ მიაკითხავდა, ნათესავ-მეგობრები ისე გაქრნენ, თითქოს აორთქლდნენო. სადღა იყო იმათი გულზე მჯილისცემა გაშლილ სუფრაზე, სათხოვარზე კარს მომდგარი დიდი თუ პატარა – ყოველივე ვითომც არც არასოდეს ყოფილა, სადღაც ჩაიყლაპა.

განაჩენი კი მოისმინა დათამ და შეიმეცნა კიდევ იმ სასამართლოს დარბაზში, საცა მონმეების ცვენა იყო, სახლამდეც მოაღწია. მერე აღარ ახსოვდა, რა მოხდა. არადა, ისეთი არაფერი, კაცს რომ არ დაემართოს – ჩაქცევა და დამბლა.

გონება კი დაუბრუნდა, ხელსაც ამოძრავებდა, მარა კუნძადქცეულ ფეხებს არაფერი ეშველა. ღმერთს მადლობას სწირავდა, მის დედისერთა გოგოს პატრონი რომ ჰყავდა საიმედო, ყოველდღე რომ მოდიოდა და ამხნევებდა.

– ღვთის საჩუქარია ჩვენთვის გუჯა, – თვალცრემლიანი ცოლს ეუბნებოდა.

მოსაღამოებულს ბრუნდებოდა თამრიკო, ქმრისთვის უნდა მიეხედა, სადილი დაეხვედრებინა, სარეცხ-საუთოებელი მოესტუმრებინა. გუჯა ისე იყო დაკავებული, გვიან ბრუნდებოდა ხოლმე გადაღლილი.

ქვემოთ ტანზე გამოიცვალა და მეორე სართულს აუყვა. კიბე არ ჩაემთავრებინა, წყლის შხაპუნი რომ შემოესმა აბაზანიდან, დღეს ადრე დაბრუნებულაო და გახარებულმა გასძახა:

– ადრე მოსულხარ, გუჯა, შენ შემოგველე.

შენწყვეტილმა შხაპუნმა და სიჩუმემ გააკვირვა. აბაზანის კარი ფრთხილად შეაღო და მოულოდნელობისგან ძგიდეზე წაიბორძიკა...

იქ შიშველი ახალგაზრდა ქალი მინაზებულად უღიმოდა.

– თამრიკო ხართ, არა? მე თეონა მქვია, – ნაზადვე შეტრიალებული, თამრიკოს თეთრ ხალათში გაეხვია.

მორიდებულმა ზნეობამ ვერ შეძლო ეკითხა, ვინ იყო, რა ესაქმებოდა მისი სახლის სააბაზანოში, უტიფრად მის ხალათში როგორ გაეხვია.

ახალშემოსწრებული გუჯა ორივეს უდარდელად წაეხუმრა:

– აა, გოგოებო, გაციანით ერთმანეთი უჩემოდ, ხომ? ეს ჩემი თამრიკოა, ესეც თეონაა, ბავშვობაში მჩხავანა და აუტანელი. ახლა მშობი და დაღლილი ვარ, თამრო, მომხედე.

როცა განმარტოვდნენ, გულმართალმა გოგომ სასონარკვეთილი თვალები მიაპყრო ქმარს, უსიტყვოდ ეკითხებოდა, რა უბედურებაა ჩვენს თავს, ამიხსენიო.

– ჩემი ბავშვობის მეგობარია, ბინა გაყიდა და საზღვარგარეთ მიდის საცხოვრებლად, წასვლა დროებით შეუყოვნდა და მთხოვა, ცოტა ხნით შენთან გამაჩერეო. უარს ხომ არ ვეტყვოდი და გასაღები მივეცი, – ვითომც აქ არაფერიაო, გულგრილად გამოცრა გუჯამ.

თავხედობა იმგვარი შემტევი ძალაა, ზომა-წონა რომ არა აქვს, არც საზღვარი და შენი-ჩემის არა გაეგება-რა. საცა ფეხი ჩაუვა, ბოლომდე ჩაიტანს, ასე შემოიჭრა ეს ძალა მოკრძალებული თამრიკოს სამყოფელში, ყველა კუთხე დაიკავა, ყველგან მიდგა-მოდგა, გაბაბაკებულმა დიასახლისი ლამის ხელის გოგოდ დაიყენა.

თვინიერი თამრიკოსთვის ფიალა მაშინ აივსო, როცა საღამოს დაბრუნებულს საკუთარ სახლში უხამსი სურათი გადაეშალა: მის სანოლზე წამოგორებული ვიღაც ნახევრად შიშველი ქალი მუსიკას აღრიალეებდა და შამპანურის ცარიელ ბოთლს კარს უმიზნებდა.

იქით, აბაზანიდან ამომძვრალი, მთლად განუნული ტიტლიკანა რაღაცას ლილინებდა და მის დანახვაზე, ეს ვილა მოსულაო,

დამცინავად დაიკვლანჭა. სამზარეულოში გაურეცხავი ჭურჭელი მიეყარ-მოეყარათ და ნიჟარაში გამოცარიელებული ქვაბების გორა იდგა.

– ეი, შენ, წრუნუნავ, რას გაშტერებულხარ, თეონა თუ გინდა, აქვე მალაზიაში გავიდა, მალე კაცი უნდა მოუვიდეს ნაშას, ამ გაჭიმული სახლის პატრონი.

უტიფრობის წინაშე მთლად დაბნეულმა, ულონო და დაუცველმა, თავდაკარგულმა თამრიკომ კარი გაიხურა და მშობლებთან გაიქცა...

ღამით გვიან გუჯამ მიაკითხა, ძალისძალად წამოიყვანა. შინ მხოლოდ თეონა დახვდათ, აღერლილი და ირონიული. ზურგმექცეულმა მისთვის გამოყოფილ ოთახს ისე მიაშურა, ხმაც არ გაუცია.

– რა მოხდა, „პადრუგები“ მოუვიდნენ და გაილაღეს, შენ რა დაგაკლდა ამით? – საყვედური მოესმა გუჯას ხმაში.

– ეს კი მეტისმეტია, ველარ გავუძღვებ გაუგონარ უსირცხვილობას და ვერც საეჭვო ქალებს წავაბილწინებ ოჯახს. გაისტუმრე ეგ შენი ბავშვობის მეგობარი თუ ნაშა ახლავე, – ამბობმა გაიჟღერა მორჩილი თამრიკოს სიტყვებში, გუჯასთვის თითქოს მოულოდნელად.

– ამას ვერ ვიზამ, კაცობის საკითხია.

– მაშინ მე წავალ და აღარ დავბრუნდები, სულ რომ მუხლებზე დამიდგე.

– ასეა? კი ბატონო, მიბრძანდი, მე ჩემს სახლში ვარ, თუ აღარ გინდევარ, თქვი, ძალით ხომ ვერ გაგაჩერებ, ხომ არ დაგაბამ? მაგრამ ნუ დაივიწყებ, რა ვიყავი თქვენთვის ყველასთვის, – წყენით სავსე ოთახიდან გაგულისებით გავიდა.

დილაადრიან საძინებელში რომ შეიხედა, თამრიკო იქ აღარ იყო.

ჩაიცინა, ესეც ესეო, თქვა და მოვარაყებულ სარკეში ჩაიხედა – იქიდან სცენარის ოსტატ-ავტორი კმაყოფილი უმზერდა.

თხელი ძენკვი არ ჩანყდა, ისე იყო აწყობილი...

დათას ოჯახის ბედის ბორბალი მთლად უკუღმა აბრუნდა. გათვალული ტრიპლექს-ბინიდან გამოსახლებულმა, სადღაც შეაფარა თავი, გადანახული სამკაულები სანთელივით დაილია, ძვირიანი ნივთები ვალებმა გააქრო. ჰაერში ხმა გაკრთა, ამათ დაქცევაში სიძის ხელი ერიო, მაგრამ ვინ დაამტკიცებდა, ასეთი ბიჭი ამას როგორ ჩაიდენდაო, ისედაც ვერავის დააჯერებდი.

გუჯას ამბები მოსდიოდა – დათას გასვენებაზე ათი კაციც არ ყოფილა, ისე მიაბარეს მიწასო, მთლად გალეული თამრიკო ნამცხვრების ცხობით არჩენს დედასო. თავად თამრიკოს ერთხელ შეხვდა განქორწინების საბუთზე ხელის მოსაწერად მისულს. იმ საბუთში სიტყვაც არ იყო წილის გადაცემაზე.

– დახე, დახე, რა ამაყი ყოფილა ეს დაგლახებული, – გულში დასცინა გუჯამ. მას მერე აღარც გახსენებია.

ახლა სხვა – მაღალ ბაქანზე შედგა.

იცოდა, იქ თამაშები მანამდელი თამაშუკები არ იქნებოდა. ზვიგენების ტრიალში ერთი გაუთვლელი სვლა და იმათი კბილე-ბით გამოშიგნული, დაკვივლებასაც ვერ მოასწრებდა.

მაგრამ ის ხომ მოთამაშე იყო და სწორედ ცეცხლთან ახლო მისვლა უძლიერებდა ვნებას, თვითდამკვიდრების სურვილს უმძაფრებდა. სჯეროდა, რომ მისნაირად ბარე ორი ვერ გადააფაფებდა ჩანაფიქრს, ვერ გააბამდა გაუვალ ქსელს, სცენას ვერ განყოფდა გარედან მზიანს, შიგნით ავდრიანს.

კვლავ დერეფანში უნდა გაეველო, უფანჯრო, დახუთულ, უფრო შმორიანში და გაიარა კიდეც: სიძედ ივარგებო და გახდა სიძე, კაი „კრესლოში“ ჩაჯდებო და ჩაჯდა მთავრობის აპარატის უფროსად, საიდნაც ამა ცხოვრების ჰორიზონტის ნათება ხელის-გულივით იშლებოდა, ორივე ხელს საამოდ ათბობდა.

ოლონდ დიანა-დიკო, ვაი, როგორ არ ჰგავდა თამრიკოს! ყველა გზაზე ნაცად-ნავალს თითის ანევიტ მოსწონდა ურთიერთობა – შინაც და გარეთაც, შეპასუხებას განანებდა. გუჯამ ამასაც მოურგო გასალები, რალაც-რალაცაში აიყოლია კიდეც, მარა ფხიზლად იყო – ამნაირთან თვალებლია უნდა გეძინოსო.

მოხედვა ვერ მოასწრო და, დროს ვერ დავკარგავ – ქმარზე უფროსმა პირველი შვილი გაუგორა, თვალსა და ხელს შუა მეორეც. ბედნიერი მამის როლში იდგა, ბედნიერი ბაბუის საამებლად. მამამისის პეტრესი კი არა – იმან ზურგი შეაქცია, ანგელოზი გოგორატომ დაგვიკარგეო. ჭექაქუხილგამოვლილი ახალი არანაირად ეპრიანებოდა.

უმოძრაობას რომ ვერ იტანდა გუჯა, ახლა უძრავ-მოძრავის დაგროვებას შეუდგა. ამ საქმეს მადააშლილობა ჭირს და ისიც, მოუთოკავი სურვილების ტრიალში, ნაირ-ნაირ ხერხს იგონებდა, ათნაირად დაწნულ-დაგრეხილს.

მალე ისეთში შესახლდა, სრა-სასახლეაო, იტყოდი. გაკვირდებოდი: ამ ცისფერ-ვარდისფერ მარმარილოთი შესამოსად რა ჯიბე უნდა ჰქონოდა იმას, ვინც გააკოტრეს და ჩალისფასად თვითონვე ჩაიგდეს გამკოტრებლებმა.

ცოდვიან სახლში ნუ შეხვალ, გეშინოდეს, შვილები გყავსო, ამოდ არიგებდა პეტრე შვილს. შევიდა კი არა, შეგრიალდა და დიდი ნადიმიც გაჭიმა, სხვის ხარჯზე. თვლა რომ დაეკარგა დაგროვებულის, ახლის ნამონყებამდე, გუჯამ მოიწყინა.

გართობა მჭირდებაო და თეონას დაურეკა:

– რაო, ჯიგარო, გიჭირს? მოდი, სიურპრიზებს დაგახვედრებთ ჭკუიდან ასანევს, – კაცთმცოდნეობის დოქტორი, დოქტორობას შეჰპირდა.

დიანა-დიკო რა ჩიტი იყო, ქმრის ფარული ხვანცალი გამოჰპარვოდა. ჰოდა, მიუვარდა სიურპრიზის მომწყობს.

– დედიშენის ძღრენს ნუ სჭამ, უბედურო, გაგანადგურებ, შანთით ამოგინვავ ემაგ სიურპრიზებით გაცვეთილ ხვრელს, – ღრმად ჩამჯდარმა თვალეებმა მიახვედრა, მუქარაზე მეტს იზამდა.

ასპიტივით შემართულმა ორი შვილის დედამ კბილებში გამოცრა, თხა თხაზე ნაკლები, მგელმა შეჭამოსო.

გუჯასაც არ აკლდა ხედვის უნარი – უნდა დავასწრო, ვიდრე მამამისს ჩაუკაკლავს და ჩემს დასჯას მოსთხოვსო. ერთი ძველი, მთლად გადასაგდები მანქანა იყიდა და თავადაც ძველმანებით შენიღბული სახლიდან გასულს უკან გაჰყვა...

საბჭოურ-ქალაქური ტიპის პირველ სართულზე შესასვლელი კარის შეღებას დიდი გარჯა არ დასჭირვებია, არც ვიდეოთვალის საჭიროდ შემალვას. ცოტაც დაელოდა და მოსაპოვებელიც მოიპოვა.

– თქვენთან კონფიდენციალური საქმე მაქვს, გადაუდებელი და კაბინეტში მიმიღეთ, – შეუთვალა სიმამრს. დიდი სიფრთხილით დაუდო სანახავი და მწუხარედ თავჩაქინდრულმა, ახლა რას მიბრძანებთ, რა ვენაო.

ის გაბრაზდა, თუმცა არ გაჰკვირვებია, ეს გოგო თავისას არ იშლისო, – გულში გაიფიქრა

– ამჯერად აპატიე და მერე შენი კაცობის მე ვიცი, – მხარზე ხელი გადახვია.

ვიდეოჩანაწერი დაუტოვა, ასლი ხომ ჰქონდა...

ქალი გუჯასთვის მხოლოდ მდედრი იყო, დუნე არსება და მალე რომ ხუნდება, ისეთი რამ. მბორგავ სიცოცხლეში ქალისთვის ნვა-დაგვა იგივეა, რაც სიცარიელეს რომ მიახარჯო დაუდრგომელი სურვილებით. სიყვარულზე ხითხითებდა, ნეტავ, რა არის, მაცოდინაო.

მაგრამ შემთხვევას არ გაუშვებდა, სხვისთვის რომ არ წაერთმია „ვარიანტი“, როგორც თავად ამბობდა, ისე, სასხვათაშორისოდ. ისევ თვითკმაყოფილების ჟინით ატაცებული, უცნაურ შეგრძნებებს მიეცემოდა ხოლმე.

შეგრძნებები თრობაში გადაუვიდა, უამისოდ აღარ შეეძლო. საზღვრებში დაუტეველს სურვილი ზღვაებრ მოანვებოდა და იგი ლამის დაენაცრა. მონოლისგან თავისუფლდებოდა, როცა ვინმეს დამდაბლებას შეძლებდა, სულიერ ჩაქოლვას.

ოლონდ აკვიატებული თუ მანიაკური ეს ლტოლვა სცენურ მოქმედებაში უნდა გაეხვია და დრამატურგიული ხაზის განვითარებისთვის გარედან ეცქირა.

ახლაც ზნენამხდარი ცოლისა არ აღელვებდა – რქიანი სხვისი თავის დანახვა სჭირდებოდა, იმაზე სიცილ-ხარხარით განტვირთვა. ამ ავადმყოფურ ყოფაში სცენარიც მოამზადა.

როგორც სჩვეოდა, ერთი ცოლ-ქმარი დაიახლოვა, უფრო კი ქმარი, ცოლთან ადრე, გათხოვებამდე ისედაც სიახლოვე ჰქონდა მოკლევადიანი. ვერ გივიწყებ და მოდი, გავიხსენოთ ადრინდელიო, იცოდა იმის ვნება-ფიქრები ზენანი და გაჭიმა მოქმედების ხაზი.

მასპინძლობაში თავგამოდებული დაათრობდა ხოლმე ალაღად მინდობილ ქმარს და ეშმას ხითხითით ჭიშკრამდე აცილებდა მოქანავეს, გასვლას ძლივს რომ ასწრებდა, პირიდან იაფიანი სასმლის ამოსაქცევად. ის კი გულლიად ძმობას ეფიცებოდა და კაცობის ნიმუშად მიიჩნევდა, ლექსიც კი უძღვნა სადღეგრძელოში, როცა უანგარო გუჯამ კაიხელფასიანი სამსახური უწყალობა.

ცოლ-ქმართან ერთად სუფრაზე ისინიც ჰყავდა ხოლმე, ვინც იცოდა ახლა უკვე სხვისი ცოლის მაშინდელი ხრიკები, როგორმე გამოეჭირა მომავლიანი გუჯა და ახლანდელი ამათი ხვანცალიც. მასპინძელთან ხელგადახვეულს უცქერდნენ და ვაი, მაგის პატრონსო, – ერთმანეთს ხან თვალს ჩაუკრავდნენ, ხანაც ცოლის გულგრილ გამოხედვაზე, დამცინავად უღიმოდნენ.

გუჯას სცენარში ეს კულმინაციური წერტილიც იყო და განტვირთვის ფსიქოლოგიური ზენიტი.

– მე Homo Faber ვარ, ადამიანი-ინჟინერი, დიახ, დიახ, ადამიანთა სულებისა და ქმედების ინჟინერი.

თუმცა ზენიტს მისას არც ლიცლიცი აკლდა – ბატონო გუჯა, ინებეთ, ბატონო გუჯა, რასაც გვიბრძანებთ, და არც ფერხითთ ხელის ბიჭების ზრიალ-ტრიალი,

მაგრამ ცხოვრების სიხარბე უძლეველია, უნაშთოდ ახურდავებს, დაუცხრომელ ბორგვაში ღლის, არაქათს აცლის. ასეთ წუთებში დიდი კაბინეტის მბზინავ სავარძელში ის უცნაურად გაირინდება.

– რაო, რა სიბრძნე აფრქვია იმ ბებერმა სოკრატემ – Gnothi Seauton შეიცან თავი შენიო. იმისას ჩემს სიბრძნეს შევაგებებ: შექმენ თავი შენი-მეთქი.

– ბებერი სოკრატე, ალბათ, კითხვითვე უპასუხებს: – რას იხდი თავის შექმნაში, ვინძლო ძვირზე ძვირსო და სოკრატული ირონიით ჩაჩუმდება.

შემმეცნებელმა იცის, გამრუდებული ნება, ბოროტი მიზნის ენერგიად ქცეული, არ ჰქმნის, ის ანგრევს...

* * *

– ცხენი, წითელი ცხენი, მომაშორეთ, მიშველეთ, ბნელში მიმათრევს, ფლოქვებით მტკეპნის, – ძრწოლვაატანილის ძახილმა ააფორიაქა ოჯახი.

– ჩქარა, გომართელს დაურეკეთ, დროზე შემატყობინეთო, ხომ გაგვაფრთხილეს.

ოცი წლის ბიჭი ტელეფონს დასწვდა.

– ისევ დაეწყო, ბატონო ვახტანგ, აბი ვერ დავალევინეთ, გვებრძვის.

კაიხანს ეჯდა სასთუმალთან შუახნის კაცი მთლად გაქვავებულ გუჯას და თვალს ადევნებდა მისი სახის უილაჯო მეტყველებას.

მთელი წელიწადია ცდილობს გამოცდილი ექიმი ამ გახშირებული ფსიქო-ისტერიკული შეტევების ძირი მიზეზების დადგენას, მაგრამ ამაოდ. ვერა და ვერ გაშიფრა იმ „წითელი ცხენის“ მბორგავი კოდი, ასეთი აპოკალიფსური შიშით რომ იპყრობს ავადმყოფს.

შეტევის დაცხრომის მერეც, ვერაფერს ადგენს, რადგან იმას არაფერი ახსოვს და როცა „წითელი ცხენის“ საიდუმლოს ჩაეძიება, მუდამ ყრუ კედელს აწყდება ხოლმე.

ფსიქიატრმა ალბათობრივი დიაგნოზი მაინც დასვა: ჰალუცინოზი, გონების დაბინდვის ისეთი მოვლენა, როცა ყურთასმენა იფლანტება მყვირალა ხმებით, მას რომ ლანძლავენ, ემუქრებიან, ავკაცობაში ადანაშაულებენ, ზოგი აწყნარებს კიდეც, მეგობრულად ელაპარაკება. მაგრამ აღგზნებულს უფრო მეტად მოხვიხვინე წითელი ცხენი ტანჯავს, ლოგინს აცოცებული ხვლიკები, ვირთხები და ობობები.

წამლებს მხოლოდ გომართელის ხელიდან იღებს. ცოლ-შვილს არ ენდობა, მათი ღალატის შიში იპყრობს, ასე ასკვნის ექიმი. მაგრამ ერთი რამ აფიქრებს და ვერ აუხსნია – დიაგნოზს დასწეულების ყველა ნიშანი ადასტურებს, რისი წარმომშობი ალკოჰოლიზმი ან ნარკომანია უნდა იყოს, მსგავსი კი არაფერი ყოფილა გუჯას ცხოვრებაში. მაშ, საიდან?

ჩანს, არ სცოდნია მკურნალს, რომ თრობა ოდენ სასმელმა და ხაშხაშ-თრიაქმა არ იცის, რომ არის რალაც სხვა მათრობელა, ურომლისოდაც ვერ არსებობ, ვერ სუნთქავ, ის ცხოვრების კუზად გექცევა, ზემოდან განვება და ღამის ნკვარამში დაგარბენინებს.

– ვერ დაგიმალავთ, შესაძლოა პროცესი გართულდეს ან სხვა სინდრომი დაემატოს. მთავარი და გადამწყვეტი მუდმივი თვალის დევნებაა. ფანჯრიდან გადახტომის, თვითდაზიანების ან სულაც სხვებზე თავდასხმის სურვილიც არაა გამორიცხული, – ცოლს მიმართა.

– იქნებ გვიჯობს, საავადმყოფოში მოვათავსოთ? თქვენც ასე არ შეწუხდებით.

ცუდად ენიშნა ექიმს ქალის ნათქვამი, მზრუნველი ცოლი ასეთ კითხვას არ დასვამს. განა არ იცის, რა არის ის საავადმყოფო, ამ მორთულ-გაჭიმული დიდი სახლიდან იმ ჯოჯოხეთში გადაყვანა რით დამთავრდება, ამაზე არ წუხს. მდუმარედ მიაჩერდა.

გამჭოლ მზერას გაუძლო ქალმა და მის თვალეში ღრმად ჩაბუდებულმა რალაც შავმა ქადილმა თავად ექიმი შეაკრთო.

სწრაფად გამოემშვიდობა და მომვლელს დავალება მისცა.

„წითელი ცხენის“ სინდრომმა კი უმატა. ექიმმა ვერ ამოიცნო, ვერ გაშიფრა ის, თუმცა სიკვდილოვანი საწყისი და დასაბამი გუჯას ცხოვრებისა იქ რომ იყო, ღრმად სჯეროდა.

ადამიანთმცოდნეობაში ყველაზე დახელოვნებული ფსიქიატრიც კი ვერ ჩასწვდა იმას, რომ ცხენის ძუაზე სურვილების მძიმე აცმა დაუტევლობის გამო საბოლოოდ განყვეტს ძუას და დაშლილი აცმა მიმოაბნევს სწეულების კიბოვან უჯრედებს, რაიც მერე „ზნეობრივი აშლილობის“ ამოუცნობ სინდრომად დასახელდება.

დილაადრიან ვახტანგ გომართელი ტელეფონის ზარმა გამო-
აღვიდა.

– ვერაფერს გავხდით, დანით ხელში დარბის ოთახებში, წითე-
ლი ცხენი უნდა ვიპოვო და მოვკლაო. რა ვქნათ, ექიმო?

სახლს რომ მიადგა, სვეტებიან შესასვლელში აღელვებუ-
ლი ადამიანები ხმადაბლა ლაპარაკობდნენ. ექიმს ცოლი მიუახ-
ლოვდა.

– ველარ დაგელოდეთ, ისეთი ვითარება შეგვექმნა, იძულებუ-
ლი გავხდით, ფსიქიატრიულის სასწრაფო ჯგუფი გამომეძახებინა.

– გასაგებია, ყოველივე გასაგებია, ნულარ გააგრძელებთ, –
გომართელმა ჯიქურ მიაგება.

არც ქალმა დაიხია და დაბლვერით გახედა.

– ეს ჩვენი პირადი საქმეა და ჩვენივე გადასაწყვეტი.

ექიმმა გაიკვირვა, ეს ნათესავ-ამხანაგები ასე უცებ აქ რამ
შეჰყარაო. იმათ საუბარს მაინც ყური მიუგდო.

– აფსუსს, რა მაგარი კაცი გაფუჭდა. ვინ იფიქრებდა, ამ დღეში
ჩავარდებოდა ასეთი ნებისყოფიანი, განწონასწორებული...
– კი, ასეა. კაი სიტყვა არ დაენანებოდა, დახმარების ხელი გან-
ვდილი ჰქონდა და შენსას გაიზიარებდა, შეგეკითხებოდა ამაზე.
იმაზე, ყველაფერს დააზუსტებდა. რამ შეშალა ასე, რამ დაანარ-
ცხა, საოცარი და გაუგებარია.

– აბა, აბა, რა საქმიანი, წუთს უქმად რომ არ დაკარგავდა, ყვე-
ლაფერი რო ეხერხებოდა, ცივ ქვაზე დაასახლებდა კაცს.

– რა სიტყვის კაცი იყო, არასოდეს არაფერი ავიწყდებოდა,
ტყვიას ტყვიაში აჯენდა, რა მოფიქრების უნარი ჰქონდა, გასაო-
ცარი. მიზნისკენ დინჯად, ორგანიზებულად მიდიოდა და ყველა-
ფერში იმარჯვებდა. ამხელა ქონება – ფირმები, სახლები, მიწები
– სულ თვითონ მოიპოვა, აბა, მამამის პეტრეს კი არ დაუტოვებია.

– სამართალია ახლა ეს, გაკოჭილი რომ შეაგდეს მანქანაში.
მაინც რას იხვეწებოდა, ვერ გაიგებდი – გამიშვით რკინის გისოს-
ზე დაკიდებული ხატაურა კატის კნუტი მეძახის, უნდა ჩამოვ-
ხსნა, უნდა ვუშველოო.

– ანდა, რა აჰკვირებთ – წითელი ცხენის ბრალია ყველაფერი, როცა მოვსპობ, კარგად გავხდები, გამიშვითო.

– ცოლი მეცოდება, თავად ერთგულმა ერთგული ქმარი დაკარგა. კიდევ კარგი, დილაადრიან გაგვაფრთხილა, მოდითო. მარტოა, შვილები ხომ საზღვარგარეთ არიან სასწავლებლად, უფროსი ვაჟი აქამდე აქ იყო, გუშინ გამგზავრებულა...

გომართელი აჩქარებული ნაბიჯით გაეცალა იქაურობას. ჯერაც ყურში უბზუოდა ნალაპარაკევი. უცბად შეჩერდა, ხელისგული შუბლზე იტყიცა, თითქოს ბანგიდან გამოერკვა.

– ღმერთო, დიდებულო, ნუთუ ამ დრამის ვითომ გამზიარებელთა ნალაყბევს უნდა გაეხილა ჩემთვის თვალი. აქამდე გონების ხმა თურმე დახშული მქონია, არადა ამოუხსნელი რეზუსი ხომ მარტივია: „წითელი ცხენი“ და „კატის კნუტი“! – ამ ორივესი, ანუ სურვილებისა და ზნეობის შეჯახების, ორი კონფლიქტური სანყისის გენომი ყოფილა.

სურვილების უძლეველობამ და ზნეობის მარცხიანობამ მუდმივ ურთიერთჭიდილში ძირი გამოუთხარა ფსიქიკას, რაღაც ტოქსიკური მკბენარი შეუსია, მთლად დასვრეტილი დაშალა იგი.

დაჭიმულმა მავთულმა ველარ გაუძლო სულ უფრო მომეტებულ ძაბვას და ჭახანით ჩანცდა.

მოხდა ისე, როგორც თვალი თვალისა წილ და კბილი კბილისა წილ. იმ ორთავან ვინ აჯობა?!

საუკუნეების გამკვივანი ხმა კი არ წყდება – ეჰეი, თქვენ, შეისმინეთ, ზნეობა ადამიანის დემონია, დემონია...

ქალას ხიჭი ხამკკლანოეო

აზრს მარტოობა უყვარს. როცა სურთ
გადაეხვიონ, ის განზე გაინევს ხოლმე.

მარტინ ჰაიდეგერი

მაშინ მაგნიტოფონი სიზმრადაც არ არსებობდა და არც ფირფიტების ელექტროგამხმოვანებელი. ტრადიციული პატეფონი კი თავისი მოსქელო შავი ფირფიტებით, ასე რომ უფრთხილდებოდნენ ოჯახებში, ყველას ხომ არ ექნებოდა. არადა, თბილისი ერთიანად დაჰყვებოდა იმდროინდელი პოპულარული მელოდიების ტალღებს. ვერავინ აჯობებდა ამათ გამღერებაში თუ მხატვრულ სტვენაში.

კინოდან გადმოდიოდა ეს ტალღები. კინო იყო ქალაქის გრძნობის მუხტი და დერიტა, შავ-თეთრი ყოფის გამფერადებელი. ახლა უკვე კლასიკად ქცეული დასავლური მუსიკალური ეკრანი, მაშინ როგორ იპარებოდა იდეოლოგიურ საცერში, გაიკვირვებდა კაცი. მაგრამ პირიქით იყო. სწორედ იდეოლოგიამ ომის შემდეგ ხანაში მოჰფინა ქვეყანას, ესე ნოდებულის, „ტროფეინი“ ფილმები – ამერიკულიც და, წარმოიდგინეთ, გერმანულიც. ალბათ, განაწამები მილიონების ნათელ ხასიათზე მოსაყვანად.

ამ ჩანაფიქრმა გაამართლა იმითაც, რომ ეს მუსიკალური ეკრანი ესთეტიკურად ნატიფი, კარგი გემოვნების ნამუშევარი და ადამიანისთვის კეთილი განწყობის მომტანი, დიდხანს რჩებო-

და მეხსიერებაში და ფანტაზიას ამდიდრებდა. მაგრამ ჯადოსნურად სასმენი და თვალით მორთულად სანახავი, აუხდენელი სურვილების ძლივს მინავლელულ თესლს ნელი-ნელ აღვივებდა. ცნობიერსა თუ ქვეცნობიერში ფენებად აფენდა და დროში შორეულისკენ გატოტვილ ფესვს უჩინარ ძალად აქცევდა.

აი, ეს რომ ვერ გათვალა ყოვლისგამთვლელმა რკინისხელიანმა, ჩაიმიუხლა კიდევ მერმისის წლებში და ჩაიკეცა ყალყზე შემდგარ „სურვილების ომში“.

მაშინ კი, კინოთეატრების სალაროებს მიწყვეტილ გოგო-ბიჭებში, ვინ ვის დაასწრებდა ფილმის მერე მელოდიების იმიტაციასა თუ საკრავებზე იმპროვიზაციაში, ამათთვის დიდ რამედ ღირდა. ნიჭიერ „სლუხაჩებს“ უცხო სიტყვები სულაც არ სჭირდებოდათ – მთავარი მელოდიების გაცოცხლება იყო ხმით თუ სტვენით, გასაკვირი მუსიკალური მეხსიერება იოლად რომ იტაცებდა დინა დურბინის, ჯანეტ მაკდონალდის, მარიკა როკის კაშკაშა ხმებით აუღერებულ კინოკადრებს, „ჯორჯ დინკი ჯაზიდან“ თუ გლენ მილერის „მზიური ველის სერენადის“ სიცოცხლით გავსებულ კომპოზიციებს. ასეთ ვითარებაში მხატვრულმა სტვენამ წინა ადგილი ალბათ იმიტომ დაიჭირა, რომ უცხო სიტყვიერი ტექსტის მიუწვდომლობა ამით გადაფარულიყო.

როგორ არ ჰგავდა ამ დროის ესთეტიკური წადილი წლების მერე იმავე დასავლეთიდან, უფრო კი ამერიკულიდან წამოსულ, ესე წოდებული, მასკულტურის იაფიანი სუროგატით გატაცებას, ქეცივით რომ მოედო ქვეყნიერებას და ჩვენშიც მაღალი გემოვნება შაურამდე ჩამოაფასა. თუმცა, დაბალი მოხმარების ამ, როგორც უწოდებენ, „ამერიკანიზმმაც“ კარგა ინამყვანა „სურვილების ომში“.

ახლა კი მელომან გოგო-ბიჭებში ლარა გამოირჩეოდა მხატვრული სტვენით, რთულ პასაჟებს ისე ოსტატურად დაასრიალებდა სხვადასხვა რეგისტრში, მთლად დაგიპყრობდა. ბავშვობიდან პიანისტობაზე მეოცნებე, მონდომებას არ აკლებდა საათობით მეცადინეობას. დედაც ფორტეპიანოს მასწავლებელი

ჰყავდა და ოჯახის ცხოვრებაც თავის კვალს გაჩვეულად მიჰყვებოდა.

ხელმოკლეობაში განაფული ლარას ოჯახი სოლოლაკში ცხოვრობდა. ერთსართულიანი განში გასული ძველი სახლი ეზოში იდგა. სამი საფეხურით მიწიდან ამაღლებული გრძელი ხის აივანი ხისავე ჩამრგვალებული მსხვილი რიკულებით დროს ისე ჩაემუქებინა, მოშავოდ შეღებილი გეგონებოდა. გარე კედლებზე რელიეფურად ამოყვანილ მორკალურ ჩარჩოებში ჩატანებული, აივანზე გამოსული დიდი ფანჯრებითა და ასეთივე ორი კარით, ის ძველი თბილისის სახლს უფრო ნააგავდა, ვიდრე სოლოლაკურს.

ეზოში თითქოს ობლად ჩარჩენილს, გარშემორტყმოდა სამსართულიანი მეცხრამეტე საუკუნის გერმანული ფსევდოკლასიციზმის სტილის მძიმე შენობების გაყოლება, ეზოს მხრიდან მაღალი შუშაბანდებით აზიდული. ამათი ნაჩუქურთმევი რკინის ჭიშკრები და სადარბაზოს ორფრთიანი მორთული ხის კარები წარსულისკენ რომანტიკულად გიხმობდნენ, ისეთის მშვენიერისკენ, თითქოს იმ წარსულში ცხოვრებისეული ვაება არც ყოფილიყოს.

ეზოში ყრუ თალისქვეშ გავლით უნდა შესულიყავი და აივანზე აგველო. მაღალჭერიან ოთახებში რალაცნაირი სიძველის სუნი იდგა მუდამ, თითქოს გარდასულ დროთა საგანგებოდ შესახსენებლად, ღია ფანჯრებიდანაც რომ არასოდეს გადიოდა. ყოველი კუნჭული უჩინარ წარსულს გინამდვილებდა.

კედლის საუკუნოვანი საათი წითელი ხის ნაკვეთ ჩარჩოში თეთრ ფაიფურზე ამოყვანილი ოქროსფერი რომაული ციფერბლატითა და მთელ სიგრძეზე ჩამოშვებული გონგით, ბაკარას მინის კარით რომ იკეტებოდა, როდის დადუმდა და გახევდა, არავის ახსოვდა. ის კი გიცქეროდა და გეუბნებოდა თითქოს, ცხოვრება ჩემნაირია, შენს კუთვნილ დროს ინიკნიკებს, გონგსაც დაჰკრავს და ბოლოს რომ გაგიჩერებს, ეს არ დაგავინყდესო.

ფართო, მძიმე ოთხკუთხა ფეხზე დაბჯენილი დიდი, მრგვალი მაგიდა ყასიდად იდგა შუაგულ ოთახში. ბოლოჯერ როდის გასწიეს ოცდაათკაცზე გამშლელი, არც ის ახსოვდათ. არადა, ვინ იცის, რამდენი ლხინი ზიდა მძლე ზურგით ასე მყარად მდგომმა. ალბათ, უკვირდა კიდეც, რამ გაფანტა და გააქრო მორთულ-მოკაზმული ქალების კისკისი და გულდაჯერებული კაცების ბაასი ცხოვრების ავ-კარგზე, ხელგაშლილი მასპინძლის ფაიფურ-ბროლითა და ვერცხლით აკრიალებული უხვი სუფრა და მოახლეების ჩუმი ფუსფუსი. სიმყარის წარმავლობის არმცოდნე ავეჯთა შორის ფალავანს უკვირდა და ვერარა გაეგო.

ისევე გოროზად და თავმონონებით ედგა კედელს სვეტებით ორ სართულად ლამის ჭერამდე აყვანილი ბუფეტი, ანუ იუგენდშტილის გერმანული კრედენცი – დეკორითა და ლომისთავიანი ბარელიეფით შემკული კაკლის მონუმენტური კარადა. ის იყო მთელი სახლის წარსულის მემატიანე, გასაკვირად ჯერაც იქ დარჩენილი.

ოთახის კუთხის სიღრმეში ბეკერის ძველი გახუნებული ხმაჩახლეჩილი როიალი იდგა, პიუპიტრზე მუდამ გაშლილი ნოტეებით. თითო-ოროლა ვენური სკამი, მაღალზურგიანი სავარძელი მთლად გაცრეცილ-დაკენკილი სირმებიანი შალითით და ლარნაკის დასადგმელი მაღალფეხიანი შავი ხის კონსოლი იმ დროის ბინის მორთულობის წარჩენი იყო, როცა ახალფეხადგმული თბილისური წვრილი თუ მსხვილი ბურჟუაზია ევროპიდან ეზიდებოდა ავეჯსა და ნივთებს.

მაშინ ღირსების საქმედ და ქალაქის საზოგადოებაში დასამკვიდრებლად მთავარი ევროპულ ყაიდაზე მოსვლა იყო. ამისთვის ორი რამ უნდა შეძლებოდათ: საკუთარი სახლის ევროპულად განწყობა და შვილების ევროპული ნასწავლობა. ამ ორივესთვის მუთაქებში ჩაკერებული წლობით ნაგროვები ფულიც კი იხარჯებოდა, იმდენად აეტანა თავის გამორჩენის დაუცხრომელ სურვილს აღზევებული მესამე წოდება.

ახალი კლასის გაკულტურების თითქოს ახირებულმა ამ პირობამ ბურჟუაზიული თბილისი მთლად დასავლეთისკენ შე-

ატრიალა, თუმცა კაპიტალის ჭირვეულმა კანონმა მაინც ვერ შეცვალა მანამდელი ძველი თბილისის ნირი, ვერ დაშრიტა დასავლეთ-აღმოსავლეთის გზა-შესაყარზე დაგროვილი ენერჯია და ისევ ის დარჩა ქალაქის სულის შთამაგონებლად, ან სულაც თავისებურ კულტურულ მოკარნახედ.

ძველი თბილისის ხიზლის სამუდამო ტყვეობაში ჩარჩა ახალი კლასიდან წამოსული ინტელიგენციის მთელი თაობაც, ვის მომავალსაც მალე საბჭოურ სინამდვილეში ჩაკარგვა ელოდა.

ლარა იმ ხანის ბოლო მემკვიდრე იყო. დიდი ოჯახიდან მართო დედა და ოთხმოცდაათსმილწეული დიდედა დარჩენოდა. ხელმოკლეობას შეჩვეულები, სულიერად იოლად სძლევენენ ყოფის შეჭირვებას. მუსიკა-წიგნი უვსებდათ სიცოცხლის აზრს და ლარაც არავის უნახავს დაღონებულ-დათრგუნვილი. პატარა ოჯახს დედა არჩენდა სამუსიკო სკოლაში მასწავლებლობითა და რეპეტიტორობით. იმასაც ახერხებდნენ, ოპერაში პრემიერა და გასტროლიორების კონცერტი არ გაეცდინათ.

მხატვრულმა სტვენამ სახელიც გაუთქვა და მეგობრების წრე მის გარეშე არ შეიკრიბებოდა ხოლმე. მათთვის ლარას ოჯახი მიმზიდველი იყო დიდედას გამოც. წინა ეპოქიდან გადმოსული სერფუიკ-ბაბო სოლოლაკური სომხობის ცოცხალ ისტორიად ქცეულიყო და ძველი სახლის დიდ ოთახში როდიდან შემორჩენილ მაღალზურგიან სავარძელში მუჭისხელად გალეულ, ნათელგონებიან მოხუცთან მასლაათი თეატრალურ წარმოდგენაზე მეტად უღირდათ.

როცა დიდედა შეიტყობდა ახალგაზრდების მისვლას, ლარას საგანგებოდ თავის მორთვას დაავალებდა. სკივრში სათუთად შენახული ჩიხტიკოპიანი თავსაბური ქარვის შუბლის სამაგრით, ხელით ნაქარგი ვოლანებიანი, იატაკამდე დაფენილი შავი გიპიურის მოსასხამი და ჯერ კიდევ ცოცხალი რარიტეტი – ატლასის ფეხსაცმელი მთავარი დამამშვენებელი იყო ამ საღამო-წარმოდგენების. ოლონდ ერთს წუხდა მოხუცი მანდილოსანი – მრავალკარატიანი ბრილიანტის შუბლის სამაგრი ქარვით რომ შეცვალა

და ბაჯალლო ოქროს მსხვილ ძენკვზე აღმასებით მოჭედული კულონის მაგიერ შავი გიშრის გრძელი ყელსაბამი მკერდზე ჩამოუშვა. დრომ ხომ მხოლოდ ეს დაუტოვა...

გარშემოხვეული გოგო-ბიჭები ცნობისნადილით ჩაეძიებოდნენ ხოლმე ტიკინ სერფუიკ, ეს როგორ იყო, მოხუცს რომ ეს ამოვნებოდა, ისე მიმართავდნენ. ტიკინი ქალბატონს ნიშნავდა და, ჩანს, ძველ თბილისში თოჯინების ტიკინებით სახელდება აქედან წამოსულა. ქართულ ტანისამოსში გამონყობილი, მორთულ-მოკაზმული კაიხელა ზომის ქალბატონ-ტიკინების ანუ თოჯინების პატარა მუზეუმი ორმოცდაათიან წლებში ჯერ კიდევ იყო ათარბეგოვის ქუჩაზე მუსიკალურ „ნიჭიერთა ათწლედის“ ეზოს ფლიგელში.

– ტიკინ სერფუიკ, როგორები იყვნენ მაშინ კაცები, ქალებს უფლება ცოტა ჰქონდათ, არა?

– ჯანიკ, კაცები მაშინ იყვნენ, თუ იყვნენ, აბა! ოჯახს ნიავს არ აკარებდნენ, კისრამდე სამსედ აცხოვრებდნენ, მაშა. აი, მამაჩემი, ცხონებული სედრაქ გრიგორიანცი ადრე უბანში რო ვცხოვრობდით, ხელს დაჰკრავდა და საქმეს დასტურიც ზედა ჰქონდა. როცა სოლოლაკში მოვედით, იმას უკვე ქარვასლაში ფართლის დახლები ეგრერიგად გაენყო, რომ სულ მაგის ხელში იყო.

სულო და გულო, რაც გინდოდა – ბარხატი, ფარჩა, აბრეშუმი, ატლასი, მაუდი თოფებად ჭერამდე ელაგა. ქალაქის თავადობა მაგასთან დადიოდა, მაშ. ჰოდა, მალე სოლოლაკში იყიდა სახლი, მებელი სულ პარიჟიდან ჩამაატანინა. ჩემთვის კი ნემეცკი როიალი – მუზიკა უნდა ისწავლოო. ფორტეპიანოს უჩიტელნიცაც დამინიშნა, რუსის ქალი ნატალია ვარონინა. სულ ჩხუბი ჰქონდა უროკებზე. მუზიკას გული ვერ დავუდე, იმან შემაძულა.

მამაჩემი სოვდაგარ-დიდვაჭარი არ იყო, მაგრამა ყველგან პატივისცემა ჰქონდა – პრისტავიდან მანთაშოვის კაცებამდე.

– ტიკინ სერფუიკ, ისიც გვიამბეთ, როგორ გათხოვდით – მაჭანკლით თუ სიყვარულით?

– აჰა, თქვე ეშმაკუნებო. ამასაც გეტყვით, აბა მა რა. მამაჩემის სავაჭროში ზოგჯერ მივდიოდი ხოლმე. იმოდენა ხალხი და-

დიოდა, ცქერა მინდოდა. ჰოდა, ერთხელაც იქ შემოვიდა ახალგაზრდა ლამაზი ბიჭი, კოხტად ეცვა, მდიდრულადაც, თმა-ულვაში მოდაზე... დაყენებული. ფრენჩისთვის ანგლისკი შალის ატრეზი მინდაო. ნაირ-ნაირი რო აჩვენეს, იმას კი არა, მე მიცქეროდა. მეც ვარდივით გოგო ვიყავი, მაშა. გულში ჩამივარდა ეს ბიჭი და ისევ სავაჭროში მივედი. ისიც მოსულიყო განა. კოტე მიქელაძეო, თავი დამიკრა და ხელზე მაკოცა. მერე ჩვენი სახლის წინაც იდგა ხშირ-ხშირად, ერთხელ მამაჩემს ჩემი ხელი სთხოვა.

– მერე, მერე, – აცმუკდნენ გოგონები.

– მერე და ისა რომა, მამაჩემმა, არაო. მოქეიფე კრასავეცი რაში გამოგვადგებო. ეგრე ყასიდად ამბობდა, თორემ მე და დედაჩემმა ვიცოდით, რა ძალუმად უნდოდა გვარიშვილი ქართველი სიძე, თანაც ეგრე თვალტანადი. მერე ჩემი ცრემლისღვრაც რომ დაინახა, ჯანდაბას, ყაბულს ვარო. ისეთი ქორწილი გააჩაღა, დიდვაჭრებიც დაპატიჟა და ქალაქის თავიც. ეგრე იყო.

პირველი ვაჟი ორი წლისა ძლივ გახდა, წითელა-ბატონებით მოგვიკვდა. ლარას დედა გვიან გაგვიჩნდა, ზედგამოჭრილი მამამისი, კოხტა-ლამაზი. აი, მუზიკა იმას უყვარდა, ფორტეპიანოს ვერ ააცლიდი. ლარაც, ბაბო დაენაცვლოს, ეგეც მუზიკის გოგოა, მიქელაძეების ჯიშზე წავიდა.

– ტიკინ სერფუიკ, ახლა ისიც გვითხარით, მაშინ ეგეთი მეოჯახე ქმრები გვერდზე არ დადიოდნენ ქალებში, ან ქალებსაც არ დასცდებოდათ ხოლმე რომანები?

– ქაა, ეგ რა აზრები მოგდით ეხლანდელ გოგოებსა, ჰა? მაშინ აგრე ხმამალა ამაზე ვინ ილაპარაკებდა. კაცი კაცია და იქ სადღაცა თავის საქმეს თუ მოითავებდა, ოჯახს რაში ეხებოდა, რაში ეპიტნავებოდა. ქალი სხვა იყო, ლუბოვნიკს თუ გაიჩენდა, ოჯახიც ხელიდან გამოეცლებოდა. მაშ, მაშ, აგრე იყო ჩვენს დროში. ოჯახი დიდ რამედ ღირდა.

უნდა გენახათ, პრანზიკებზე რა სუფრა იშლებოდა, კუზნეცოვისას თუ უბრალოდ ვხმარობდით, ამ დროს ფრანციის ლიმოჟის სერვიზებს, ვერცხლსა და ბაკარას ბაკლებს ლამის სუფრა

ნაელთ, – ერთბაშად ჩაუქრა გამკრთალი შუქი სახეზე მოხუცს, გაყურებულმა გულმა ტკივილი გაუხსენა.

იგრძნეს გოგონებმა და გასახალისებლად ჰკითხეს:

– პარიზში თუ იცხოვრებდით, ტიკინ სერფუიკ?

– რათა. განა ჩვენი სოლოლაკი რა იმაზე ნაკლებია. თანაც სომხების აშენებული. მაშ, მაშ. განა მარტო ეგა: თამამშევის ქარვასლაში იტალიანსკი პირველ ოპერის ტეატრი; კაზარიანცის დვარეცი ხომ არის და არის, არამიანცის ბალნიცაც ხომ აგრეა, – გამოცოცხლდა მოხუცი.

გოგონებმა ერთმანეთს ღიმილით გადახედეს და ჩაჩუმდნენ. ლარა დიდუდას ჩაეხუტა და მეგობრებს თვალი ჩაუკრა.

წარსულის ბევრ სხვა სურათსაც აცოცხლებდა ხოლმე ჟამგამოვლილი დიდუდა, მაგრამ არ ახსენებდა უბედურ დღეს, როცა მამამისს სავაჭრო დაუნვეს და იმ დღიდან მალე სახლთან მოსული ფაეტონიდან მკვდარი გადმოიყვანეს. არასოდეს იტყოდა მოქეიფე და მოთამაშე ქართველ თავადობაზე ქარსგატანებული ქონებით, ტანჯვის თავისი წილიც რომ გაიღო მაშინ.

არც იმას, როგორ გადაუქციეს „კომუნალკად“ სოლოლაკის სახლი და იქ ერთ ოთახში შეეკუჭეს. ქალიშვილთან მარტო დარჩენილი, წლობით როგორ ირჩინდა თავს გადანახული ძვირფასეულობის ჩალის ფასად გაყიდვით. ერთი კი შეძლო და ვიღაც კაიკაცისა თუ მექრთამის მეშვეობით ეზოში ჩადგმული ძველი სახლი დაიბრუნა. ახლა რომ იყვნენ იქ... სერფუიკ-ბაბომ ისეთი ნათელი კვალი დატოვა ახალგაზრდებში, როცა გარდაიცვალა, მათი ჭირისუფლობით პატივით დაკრძალეს თბილისის ძველ სასაფლაოზე.

დიდუდის სახით წარსულის გაქრობას ვერ შეეგუა ძველი სახლი, დაღონდა და მანაც არყოფნა მოინდომა თითქოს. ყავარჯენგამოცლილმა ცალ მხარეს გადაიკოჩა, ამას ფანჯრების მორკალული რელიეფიც მიჰყვა და დასერილ-დახეთქილი სევდიანად მხრებში მოიხარა. აივნის ჩამრგვალებული რიკულებიც ატირდნენ და მორყეულებმა დაცვენა მოინდომეს. ბოლო სუნთქვით

სუნთქავდა და წამოდგომა აღარ ენება ძველ სახლს, მრავალი ამბის მომსწრეს თავის დროსთან დაბრუნება უნდოდა, ამ დროდან გასვლა და გაქრობა. მან ხომ ბოლომდე უერთგულა იმ წარსულს, ახლა კი მომავლისა აღარ ეჯერა.

ოჯახის მთელი წარსულის ბოლო ბგერა დადუმდა ლარასთვის. რაღაც გაურკვეველი ძალა წაერთვა, იღუმალი. ჩაიკეტა და ჩაირაზა. დედაც მთვარეულივით დაბორიალობდა ოთახებში, ოჯახ-სახლის მფარველი სული გასცლოდა თითქოს იქაურობას და მოტიტვლებულ სინამდვილეში დაუცველი მარტოდ მიეტოვებინა. არ იცოდა, როგორ ეშველა შვილისთვის. მეგობრებიც ეცადნენ, მაგრამ ამოდ – ლარას კარი არ იღებოდა. მალე მოხდა ისე, როგორც ნათქვამშია ზოგი ქირის მარგებლობაზე...

გადაკორჩებულმა სახლმა ისეთი ბზარი მისცა, კედელში მზის სხივი იჭრებოდა. უნდა ეღონათ რამე, შეეკეთებინათ. მაგრამ რით? ორივემ ოთახებში მიმოიხედა და გოროზ ბუფუტს დაადგეს თვალი – ამას თუ გავყიდით, თორემ სხვას რასო.

ნაცნობებისგან გამოგზავნილი ქალი მოვიდა, სიძველეებს რომ გადახედა, ხარბი მუშტრის თვალით ოთახები შემოირბინა უტიფრად. ბუფეტი დაზიანებულია, ეს არ უფარგა, არც ესო, – იქაქანა და შესავლით კმაყოფილმა, ბოლოს, წავიღებო, დაამადლა. რაც დაუფასეს, იმის ნახევარი თქვა, თან კონსოლიც წაამატა.

დედაკაცს, დაგეშილ ტურას რომ ჰგავდა, ჩანდა, ამ საქმეში ჭიპი ჰქონდა მოჭრილი. თავჩაქინდრულმა მთლად წამხდარმა დედა-შვილმა ამოიოხრა და რა ექნათ, დასთანხმდნენ. ტურა-დედაკაცმა მეორე დღესვე გაარბენინა ნადავლი და გზიდან ნაჩქარევად გასძახა, ორ დღეში ფულს მოგიტანთო.

როცა წავიდა, მაშინ მოეგენ ჭკუას – ასე როგორ გავატანეთო, მაგრამ გვიან იყო. ორი დღეც გავიდა, ორი კვირაც. ჩქამი არ ისმოდა ტურა-ქალისგან. გაოგნებამ შეანჯღღრია ლარა და სინამდვილეს დაუბრუნა. დიდდას ხმა ჩაესმა ძილში: მაგრა დადექ, ბაბო დაგენაცვლოს, თორემ გაგტეხენ და გაგთელავენ პატიოსანსა და გამოუცდელსა.

ბურანიდან გამოერკვა. თაღლითის მისამართიც დაადგინა, თანამდებობის კაცისგან მილიციაც მიუგზავნა. ორ დღეში საბარგო მანქანამ უსამართლოდ ჩაგრული ბუფეტ-კრედენცი თავის სამყოფელს დაუბრუნა. როცა შეიტანეს და დეკორიანი კარი გამოაღეს, შიგნიდან წითელი ცარცით ორსართულიანი გინება გამოესახათ – მთელი თქვენი მოდგმის ესე და ესეო, თან უნმაწური ნახატიც ზედ დაერთოთ, სამასოიანი.

ლარა არ დაიბნა, პირიქით, ძალის მოზღვავება იგრძნო, თუმცა სიძველის იშვიათი ნიმუშის – კონსოლის გაქრობა გვიანლა შეამჩნია. ახლა მიხვდა, რომ ოჯახის კერია არ უნდა ჩამქრალიყო. ცაში მოფარფატე დედის იმედზე ველარ დარჩებოდა, თავად უნდა ებრუნა. სახლის შეკეთება ვერ შეძლო, მაგიერ სამუსიკო ტექნიკუმი წარმატებით დაასრულა და კონსერვატორიაშიც ჩაირიცხა. ნიჭმა და შრომამ თავისი მოუტანა.

სტუდენტებს იმხანად კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმე ევალებოდათ – სხვადასხვა კუთხეში, ეგრეთ წოდებული, გასვლითი კონცერტების ჩატარება.

ერთხელ ლარა ვოკალისტებს აკომპანიატორად გააყოლეს ქუთაისში სამი დღით. წასვლის წინ აფორიაქებულმა დედამ, თავს მოუფრთხილდი, შემოდგომაა და არ გაცივდეო. ჩანთა მოუმზადა, ისე ჩააფრინდა და ჩაეხუტა, რალაც სხვანაირად დაუმძიმა გული.

იმ დღეს სულ ცრიდა და მოქუფრულ ცას გამოდარებისა არაფერი უჩანდა. სადგურიდან ტრამვით ჩავიდა კოლმეურნეობის მოედანზე და ფეხით აუყვა ენგელსის ქუჩას. ყრუ თალი გაიარა, კიბით აივანზე ავიდა და კარის სახელური მოსწია. გაღებისთანავე ხმამაღლა დაიძახა:

– დედი, მე ვარ. აბა, ხომ მალე დავბრუნდი!

ჩამიჩუმი არ ისმოდა.

– დედი, დედი. ხომ სახლში ხარ, კარი ღიაა...

მერე აღარაფერი ახსოვდა. ბნელოდა და რალაც ჩხარუნებდა, ტაშტზე კაკლები ცვიოდა რაკუნით და წყლის შხაპუნი ზედ ერთვოდა...

საავადმყოფოდან მეგობარმა გოგონამ თავისთან წაიყვანა.

სახლში შესულმა მილიციამ ხელფეხშეკრული იატაკზე დაცემული ქალი თავქვეშ ჩაშავებული სისხლის გუბეში, ორი დღის გარდაცვლილად დაადგინა და გამოძიებას შეუდგა. კაიხანს გაგრძელებულმა მხოლოდ ერთი დაასკვნა – კარი ნაცნობს გაუღეს. ის ნაცნობი გადამალულს ეძებდა. განჯინის კედლები ნახვრეტებად ამოტეხილი იყო, საკუჭნაოსა და ოთახებში ალაგ-ალაგ იატაკის ფიცარი აეყარა, გაუქმებული ბუხარი ბელტებად ჩამოცვენილ ბათქაშს გაეგსო, მურაბის თიხის ქოთნებიც ამოყირავებული მიმოფანტა.

ლარას არაერთხელ გაუგონია მამის, ვინაც ცოლ-შვილი მიატოვა და უსაქმურ-უშრომელმა სხვა ქალს შეაფარა თავი, ხაშურელი მობიძაშვილო ნათესავები სავითომოდ როგორ ხუმრობდნენ – სერფუიკ-ბაბოს ოქრო-ბრილიანტი ისე ექნება გადამალული, საიქიოს რომ გაუტევეს, იმ განძს ვერავინ იპოვისო.

ახლა დედა აღარ იყო, სხვას ყველაფერს კი აზრი დაჰკარგოდა. მტანჯველი ფიქრების დახლართული ლაბირინთიდან რამენაირად უნდა გამოეღწია. ამ აუცილებლობას აცნობიერებდა ლარა, მაგრამ როგორ – მთავარ კითხვას პასუხი არ ჰქონდა.

ორმოცდაათიანი წლებიდან ნელინელ ჟონავდა რკინის ფარდის ნაჩვრეტებში ევროპიდან აფორიაქებული იდეები ადამიანის არსებობის საზრისზე, ეჭვებით აყირავებულ ცხოვრებისეულ ტრადიციულ მაქსიმებზე, სიმყარისა და კანონზომიერების რწმენებს მტვრად რომ აქცევდა – ეგზისტენციალიზმის მსოფლგაგებამ კარგა მაგრა შეანჯღრია ადამიანის მოქმედებითობის მანამდელი ყველა გაგება.

გონების შუაგულში ლოგიკური ცნებები კი არა, გრძნობისმიერი, განცდისმიერი თავისი ეგზისტენციალები ჩასვა. ისინი, რაშიცაა ჩატანებული ადამიანის ყოფნა და რაც მისი უსასრულო ბორგვის სამყოფელია, საცა ბოგინობს „სასრულობა“, „არჩევანი“, „სიკვდილი“, „შიში“, „ზრუნვა“, „თავისუფლება“.

რა უნდა ექნა ამ ეგზისტენციალებისთვის ადამიანს, არასოდეს სცოდნია თურმე, და დღესაც არ იცის, ალბათ.

ესე ამგვარად, თბილისის ეკრანზე ნაცრისფრად ჩამოწვა ეგზისტენციალიზმის მხატვრულად გაშლილი კინო-იდეა „თოლიები ნავსადგურში კვდებიან“. ახალგაზრდობის მაძიებელმა სულმა შეიგრძნო იქ ჩაშიფრული კითხვა და აიტაცა. საზრისის მოტივი მთლად გასცა და გაამჟღავნა მისმა მუსიკამ მელოდიურ-ჰარმონიულ აბსტრაქტულ ენაზე. იმ დღიდან ის იმპროვიზაციებში არ შეწყვეტილა და ნლობით შემორჩა დროს, ისევ და კვლავ რომ გაეხსენებინა ყოფნის სრული ეფემერია, ხოლო სიკვდილის ერთადერთი ნარეული ჭეშმარიტება.

ლარას ცხოვრება „თოლიების“ კვალს გაჰყვა თითქოს. იმის მელოდია კი თანამგზავრად აეკიდა. შეეძლო საათობით იმპროვიზირება კლავიატურაზე ახალ-ახალი ვარიაციებით. არავის გამოსდიოდა ლარასნაირად, გაცეცხულ მეგობრებს ვერ გაეგოთ, რა ჟინი ჩასდგომოდა მის სულს, ასე რა ძალა უბიძგებდა.

„ყოფნა-არყოფნის“ ჰამლეტურ გზაგასაყარზე კარგად ნატკეპნი ფიქრები აღარ კმაროდა. არც აზროვნების ცისკარზე ჰერაკლიტეს აფორიზმი – „ქვეყნიერება მარჯვედ მიმოფანტული ნაგვის გროვაა“, შექსპირმა რომ თავისებურად გაიმეორა, „სარეველებით დაძეძგვილ მიწაზე“ მიდის ცხოვრებაო.

სხვებისას შეაფარა თავი, იმათსას, ვინც კერპად ექცა – ეგზისტენციალისტების. მათგან ელოდა პასუხს. არსებობის საზრისის შემეცნებამ აიტანა, სხვა არაფერი აინტერესებდა და არც სურდა.

ერთი შეიცნო: „ადამიანი სულ გზაშია და ნავსადგურს ეძებს, ღუზა რომ ჩაუშვას“. მაგრამ ვერ ახერხებს. არ ძალუძს იმიტომ, რომ ვერ აურჩევია, სად. ესე იგი, „არჩევანში“ იხერგება გზა. „თავისუფლება“ კი მიეცემა თითქოს ამ „არჩევანის“ ჩიხიდან გამოსასვლელად, მაგრამ ამ „თავისუფლებაში“ მარტო იტანჯება ზენა ძალისგან მიტოვებულ-მიგდებული. თანაც „თავისუფლებას“ ქაოსი ფეხდაფეხ მისდევს, ყოველივეს შიგ ჩასათელად.

აი, რატომ უარყო „თავისუფლება“ აღმოსავლურმა ხედვამ, მისთვის არჩევანის „ან-ან“ არ არსებობს. არის მხოლოდ ერთი

მოცემულობა და ის უნდა მიიღო, დამორჩილდე. ერთი და სხვა არაფერი. მაშინ არც დაიტანჯები, არც „შიში“ გექცევა მოუშორებელ სისხლისმნოვლად და მხოლოდ ერთს დასჯერდები, გარდუვალს – „სიკვდილი“ არის უარჩევანო მოცემულობა. აღმოსავლურმა დესპოტიამ გაანამდვილა ეს ხედვა. დასავლეთმა კი ვერაფერი შეძლო იმ თავისი „თავისუფლებით“ და ცას გამოეკიდა უპასუხოდ.

უშედეგოდ დასრულდა ეგზისტენციალიზმის დანიელი ნათლიმამის, სორენ კიერკეგორის ფუნდამენტური „Entweder-Oder“ „ან-ან“ და კარიც მიიხურა.

მღუშარე კედელს რომ მიაწყდა ლარა, სხვა – ჰინდურ „უპანიშადებს“ მიაკითხა. იქაც კარი ჩარაზული დახვდა დიდი აბრით: „არსებობა არის ტანჯვა“.

რუდოლფ შტიინერი უქეს, ავსტრიაში რუსულად გამოცემული არალეგალურად რომ შემოვიდა თბილისში და მეთათე ხელიდან ხელში გადადიოდა გადმონაბეჭდით. ადამიანს შანსს აძლევსო გადარჩენის, ოპტიმისტურ მხნეობას ანიჭებსო.

ასე ამბობსო:

მარტო ერთი სიცოცხლე არ მიეცემა ადამიანს. „ცხოვრებისეული სიცოცხლე“, რაშიც ჩვენ ვართ შეკეტილები, მხოლოდ შუალედია ორ მუდმივ სიცოცხლეს შორის. პირველი იქაა, საიდანაც „აქ“ შემოვდივართ, „აქედან“ კი გადავდივართ „მესამე“ მუდმივ სიცოცხლეში. „ცხოვრებისეული სიცოცხლე“ ერთგვარი გამოცდაა – როგორ გავივლით მას, ესაა მთავარი კითხვა და ამოცანაც. თუ მიზნად დავისახავთ სიკეთეს, სიმართლეს, გარჯას, თავანეული მხნედ გავივლით ამ შუალედურ გზას და უმტკივნეულოდ შევაბიჯებთ „მესამე“ მუდმივში.

მაგრამ უმეტესობას გაუჭირდება უხინჯო სიარული, სიხარბე და სულწასულობა მხნედ ვერ გაატარებს „მესამისკენ“. თუმც, მაინც შეეძლება დანაგვიანებული თავისი გზა თავად გაისუფთავოს და „მესამეს“ მიეახლოს – წვალეებით, მაგრამ მაინც შეძლებს „იქით“ გადასვლას.

შტაინერმა თვითონ განმარტა, რომ ეს რელიგიური მოძღვრება კი არაა, ფილოსოფიაა თავისი ხარისხით. ასეა თუ ისე, კეთილია შინაარსით და ალბათ, ამიტომაც არასოდეს მოჰკლებია მის სწავლებას გამზიარებელი დღემდე. ახლაც ხომ ანერია ჰამბურგის ცნობილ უმდიდრეს ბლანკენბუხს უბნის დიდებულ ვილას „რუდოლფ შტაინერის სკოლა“.

აქ შეჩერდა ლარა და აღარ გააგრძელა სვლა შემეცნების ბურუსიან გზაზე. ახლა უნდა წაეშალა კითხვის ნიშნები არსებობის ფურცლიდან და რთული შერწყმული წინადადება სამწევრიანი მარტივით შეეცვალა. სჯეროდა, რომ ამნაირად შეიტანდა სულის სიმშვიდეს და წონასწორობას ცხოვრების დამძიმებულ, არეულ სინტაქს-მორფოლოგიაში.

ლარას არჩევანში მიიღია ბორგვა და ის არჩევანიც გაჰქრა. უთანაღროდ მიატოვა კონსერვატორია, ძველი სახლის მტანჯველი წარსულიდან გავიდა, იმპროვიზაციის აღმაფრენაზე უარი თქვა... და უპატრონო ბავშვთა სახლში აღმზრდელის სამუშაოს მთელი არსებით მიეცა. მეგობრებმა რომ ვერაფერი გაუგეს, თანდათან მიმოიფანტნენ.

კოჯრის ბავშვთა სახლის შენობაში სენაკისმაგვარ პატარა ოთახში ცხოვრობდა, როცა ერთხელ მიაკითხეს. ვილაც სქელკისრიანმა კაცმა შესთავაზა, თქვენს ნაქცეულ ძველ სახლს თუ გაცვლით რვასართულიანში სამოთახიანის ორ ოთახზე, ფულსაც დაგიმატებთო. საერთო ერთ ქალთან გექნებათო.

მაშინ მხოლოდ საკუთარი ბინის ყიდვა-გაყიდვა დაიშვებოდა და მესაკუთრე ამით დიდად უპირატესობდა სახელმწიფოს, ესე ნოდებულ, „უაკტის“ ბინის მცხოვრებელზე. ამიტომაც კარგად ფასობდა. ფულს დაგიმატებო, – ტყუილად როდი შესთავაზა სამაცდუროდ სქელკისრიანმა.

არადა, თავად „საკუთრების“ ცნებას ოცნების დიდი ძალა გააჩნდა ქვეყანაში, სადაც ფხიზლად სდარაჯობდნენ საყოველთაო სიღარიბეს, ისე მედგრად, რომ სოფლად ორი ძროხის ყოლისთვის, გლეხს კანონით დასჯიდნენ. ათწლეულობით დაგუ-

ბებულმა ამ ძალამ ერთხელაც ისე იხუვლა ჯებირიდან, მოვარდნილ ნიაღვარს საკუთარი მიწა-წყალიც ლამის თან გააყოლა.

ძველ სახლში არასოდეს დაბრუნდებოდა, მიკედლებულად ყოფნა კი არ ახარებდა. ლარა დათანხმდა სქელკისრიანის წინადადებას და იმის გაჩარხული საქმით სულ მალე რვასართულიანი კორპუსის მკვიდრი შეიქნა. „ხრუშჩოვკის“ მოტივის სამოთახიანში ორი დაიკავა.

შესვლისთანავე პირგაბადრული ახალგაზრდა ქალი ხმაურით შეეგება – როგორ მიხარია თქვენთან დამეზობლება, ვერანაირი საერთო კუხნა და ვანა-ტუალეტი ვერ დაგვაშორებსო. ბარგის შეტანაში მონდომებული ქუსქუსით ეხმარებოდა.

საცხოვრებლად ჰაი-ჰარად ჩაბარებული კორპუსი დაღამბულ, მიბრეცილ-მობრეცილად დამანქანებულ კაბას რომ ჩამოაცმევენ თმაგაპუნულ ქალს, იმას გაგახსენებდა. სადარბაზოს ჩაყავისფრებული თუნუქით აკრული კარი ასე გადახრილ-მოღებულად დარჩებოდა სამისდღემჩიოდ. სართულებზე ამაველი კიბის საფეხურები უკვე ჩამოფშვნილ-ჩამოტეხილი ნაპირით უხარისხო ბეტონს და ვიღაცის გასქელებულ ჯიბეს უტყუარად გისაბუთებდა, სართულის ბაქნებზე ალაგ-ალაგ ამოცვნილ ოთხკუთხა პატარა ფილებს ბოლომდე ამოყრის ხვალინდელი ელოდა, წყალწყალად შეთეთრებულ კედლებს კი აქერცვლა დაეწყო. მოკლედ, ახალშესახლებულ კორპუსს სულ მალე ჩამოძონძილი მომავალი პირზე ეწერა.

შიგნით ბინებში თხელი ქალაღდის გახუნებულ-დაყვავილებული შპალერი მოწყენილად კედელს აკვროდა, ზეთის საღებავით ცუდად გარანდულ კარ-ფანჯრებს ეხმიანებოდა ნაწიბურებში გამოყოფილი გუდრონის ზოლებიანი გამოუმშრალი ხის პარკეტი, ამ ძვირფასი მასალის დაუზოგავი გამოყენება გულს რომ გაუხეთქდა ბუნების დამცველს.

მაგრამ ავი რამ სხვაგან იყო ჩასაფრებული – ეგრეთ წოდებულ სველ წერთილებში, რისი მიღგაყვანილობა სამკვდრო-სასიცოცხლოდ მტრობდა სართულებს შორის კეთილმეზობლობას.

მამასისხლად ნაშოვნ დეფიციტს – ჩეხურ კაფელსა და უნიტაზ-ნიჟარას, იმ გარემონტებულ-გადაკეთებულ ჭერ-კედლებს როცა ზემოდან ნიაღვრით ჩამოაქცევდნენ და ბოდისა ც არ მოუხდიდნენ ხოლმე, მტრობას ვერანაირი კაიკაცობა წინ ვერ დაუდგებოდა.

არადა, კორპუსამდელი თბილისი ხომ ახერხებდა საერთო გრძელ აივან-შუშაბანდებსა და შუაგულ ეზოში ტრადიციულად ჭირსა და ლხინში ერთად ყოფნას, გვჩაგრავენო, ამას ვინ იტყოდა ჯიშით განსხვავებულთა შუშაბანდებში.

„კორპუსულმა“ თბილისმა სახე წაართვა მის უწინდელ ხიბლიან იერს, სულიც დაუზიანა – გაუცხოება, გულცივობა, პროვინციული სიხარბე თითქოს თავს დაესხა ძველი ქალაქის კულტურას დასამცრობად.

თუმცა საბჭოური „სიკეთე“ მაინც უპირატესობდა სახელმწიფო ბინების უფასოდ ჩამორიგებაში, კაპიკიანი გადასახადის და თითქმის მუქთა კომუნიკაციებით უზრუნველყოფაში. გლახაკად შემოსილი სახლები კი ისეთ მყარ კონსტრუქცია-ჩონჩხზე იდგა, რომ თბილისის სეისმური მუქარები იმას ვერაფერს აკლებდა.

კორპუსულ მომრავლებას ანგარების ღრმა ფესვიც ჰქონდა. სწორედ სამოცდაათიან წლებში სუროსავით მოდებულ მშენებლობაში, აკადემიური გამოთქმით კორუფციამ, ანდაზურით კი „ხელი ხელსა ჰბანს და ორივე პირსაო“, სიმაღლით ცხრასართულიანსაც გაუსწრო ზევიდან ქვემოთ და ისეთ ზევით ჩამომავალ-ამავალი ლიფტით რომ მოძრაობდა და შარდმუეკავებლობის სუნი შიგ რომ აგრერიგად იდგა.

კორპუსულ ცხოვრებაში ლარას გადმოსვლა დროის ამ დინებაში მოექცა. იქ ყოველივეს უცხო მისთვის სულის სიმშვიდე არ დაურღვევია. სიმშვიდე ტანჯვიდან მოსული იყო და მდიდარი შინაგანი სამყაროს მონაპოვარიც. სწორედ ამან მოუხსნა გარეგანი ცხოვრების ბორკილი, საკუთარ თავში პიროვნება მოანახვინა. გათავისუფლდა და ჩასწვდა უპირველესი მიზეზის არსს,

დრამის ოსტატმა კალდერონმა ზუსტად რომ გაკვესა – ადამიანის უმთავრესი ცოდვა ამქვეყნად დაბადებააო. აქედან ისიც იწამა, რაზეც შექსპირმა ასე ხმამაღლა განაცხადა – არ არს ქვეყნიერებაზე დამნაშავეო.

სრულად გაითავისა ცხოვრების შიგთავსიდან გადმოდინებული ტანჯვის აუცილებლობის აზრი და გამოსავალი კვლავ სიმშვიდეში დაინახა. ამიტომ უყვარდა პუშკინის სტროფი – ბედნიერება არსადაა, სულის სიმშვიდეაო მხოლოდ.

არსებობის საზრისის შემეცნებამ მანამდე მისთვის ამოუცნობი რამ – ქალისა და მამაკაცის მიზიდულობისა თუ სიყვარულის საწყისის ასეთი საწყისი აღმოუჩინა:

ერთს უნდა მეორის მზერაში საკუთარი თავი დაინახოს, თანაც ისე, როგორც მის ფანტაზიას ეხატება. ამიტომ იწყებს საკუთარი თავის შეთხზვას გრძელ მონოლოგში. ეს დაუდრგომელი სურვილი მანამდე განაგებს, სანამ გრძნობის ტალღებად არ იქცევა და შიგ არ ჩაიყოლებს. მაგრამ მონოლოგი თავისას ამბობს და სხვისა არ ესმის. ამიტომაც ორად მოხრილი დიალოგი წელში ვერ იმართება. მონოლოგი კი იმდენს გასწვდება, სანამ ამოიღევა, დაშრება და დაინრიტება. მაშინ ამონურულ ფანტაზიასაც ველარაფერი შეავსებს და სინამდვილედ იქცევა, იმ სინამდვილედ, რომელსაც მარტოობა ჰქვია. მარტოობას კი რომ გაექცეს, თავიდან უნდა ააგოროს ფანტაზიის ბორბალი და... ასე უსაშველოდ.

ლარაზე ლამაზს ვერ იტყოდი, მაგრამ ტანმორჩილს, ოდნავ კეხიანი ცხვირით, დიდი შავი თვალებითა და ტალღოვანი გრძელი თმით მოვარაყებულ სწორნაკვთებიან მის სახეს სანდომიანობა არ აკლდა. სახეს არეკლილი სულიერების შინაარსით უფრო მიმზიდველი, მუდამ ყურადღებას იქცევდა. შეეძლო თავი სიყვარულში გამოეცადა, მაგრამ გულგატეხილობის ლახვარს ისევ მარტოობა ამჯობინა. ამით მოიპოვა კიდევ ის, რისიც ჰენრიკ იბსენს სჯეროდა – ქვეყნად ყველაზე ძლიერი გახდები, თუ ყველაზე მეტად განმარტოვდებიო. სულის სიმშვიდესა და

მარტოობაში ლარა გაძლიერდა, ცხოვრებისეული ფორიაქი წარსულს შეატოვა.

გათენებული პირველი დილა იყო, როცა ოთახში ფაჩუნი შემოესმა. მოტრიალდა და გაკვირდა – კართან ბიჭუნა იდგა, ორი წლისაც არ იქნებოდა, გაღეული და ფერმკრთალი, ცრემლიანი შენუხებული სახით მისჩერებოდა. მერე პატარა ხელები წინ გაიშვირა და დამარცვლით დე-და, დე-დაო, მისკენ ბარბაცით წამოვიდა. გულმა შეახსენა – იქ, კოჯრის სახლში პატარები „დედას“ ეძახდნენ, კაბის კალთას ეჭიდებოდნენ ხელში ასაყვანად. ეს კი აქ საიდან გაჩნდა, ისიც ხელში აყვანას რომ სთხოვს? კალთაში ჩაისვა და ნანინათი მიაძინა.

ასე შემოვიდა მის ახალ ყოფაში რალაციით დაჩაგრული ბიჭი, ჯანითსავსე დედას რომ არ ჰგავდა და „მამა“ არასოდეს გაეგონა. მეორე, მესამე და შემდეგაც დილაუთენია ფაჩუნი მეორდებოდა, შეციცინებული თვალები და კისერზე შემოხვეული პატარა ხელები, ნანინათი.

ერთ ოთახში ვინროდ არიანო, ნუხდა თავისთვის, უკეთესი იქნებოდა, მის უფრო მზიან ოთახში დაეძინა ბავშვს, მაგრამ როგორ ეთქვა დედისთვის, შვილი ჩემთან გამოუშვიო. ბოლოს, როცა მაინც შესთავაზა, დაიძაბა, ვაითუ ვაწყენინეო.

– შენ კი გენაცვალე, რა კეთილი ხარ, შენზე უკეთესთან ვისთან იქნება, – გახარებულმა პასუხმა რალაციანიად გააკვირვა და ჩააფიქრა.

შეეცოდა კერიიდან აყრილი და „კაი ცხოვრებისთვის“ ქალაქში გამოქცეული მარტოხელა ქალი, ქალაქისა რომ არაფერი გაეგებოდა და ვინ იცის, როგორ ძალადობდა, რამენაირად რომ მორგებოდა იქაურობას. ალბათ, ამის იმედმა გაანზილა კიდევ, როცა ბავშვი მოავლინა და მოტყუებული ახლა მეტი მონდობით „ანწებოდა ცხოვრებას“. არ ანაღვლებდა, რომ ამ მიწოლას არც ყალიბი ჰქონდა, არც კალაპოტი და იქიდან ამოვარდნილს ზნეობის სიყრუე ხავსივით ეკიდებოდა. არ ანუხებდა, გასლექილი ენით რომ მალავდა სხვის უჯრებში ხელის ფათურს და

ლამით გასული დილას ჩუმრუმად რომ შემოიპარებოდა ხოლმე. დროდადრო გატენილი მაფრაშა შეჰქონდა ოთახში და მერე იქ იკეტებოდა. ერთხელ მოტანილი მაცივარი ოთახში დაუდგა, მეტი ადგილი გაქვსო.

ლარას ეცოდებოდა და არ იმჩნევდა შოვნაზე გადაგებულის პირმოთნე საქციელს, ცდილობდა შეშველებოდა. მოუვლელ პატარას საჭირო საკვებს უმზადებდა, ჰაერზე დაატარებდა, ბანდა და ურეცხავდა. ყველანაირად უჭირდა, მაგრამ თავს არ ზოგავდა. სქელკისრიანმა დანაპირები თანხის ნახევარი მისცა, დანარჩენს მერეო და გადაიკარგა. ფული კი ელეოდა. კოჯრის სახლში კვირაში ორჯერ მორიგეობაში კაპიკებს იღებდა.

იმ სამორიგეო დღეს კოჯორში ასულმა თავი შეუძლოდ იგრძნო. იქაურმა ქალებმა დაიჟინეს და როცა წნევა გაუზომეს, წამალი მისცეს და სახლში დაბრუნება ურჩიეს. ბედად, იქვე საწოვავის საზიდი მანქანა ქალაქში უნდა ჩასულიყო.

ლამით დაბრუნებულმა ლარამ ფრთხილად შეალო კარი და ლოგინს მიაშურა. ფიქრებში შემოათენდა. სრულ სიჩუმეში დერეფნიდან ჩურჩული შემოესმა. მის აბსოლუტურ სმენას არ გასჭირვებია გაეგონა:

– ხომ იცი, რაც უნდა გააკეთო, – კაცის ხმაში სქელკისრიანი ამოიცნო.

– კი, კი, რავარც თქვი, ისე ვიზამ, ჩემო ოქრო, – ქლესა ხმამ უპასუხა, – ჰე, გეიპარე, თვარა დაბრუნებულა და შეიძლება დაგინახოს.

ახლა მიხვდა, როგორ აღმოჩნდა ამ სახლში. ჩაეცინა – ბანალური ამბავია. ცოლშვილიანმა შუახნის კაცმა ახალგაზრდა ქალი დააიმედა, ბავშვი გაჩნდა, მაგრამ ოჯახი არ მიუტოვებია. ახლაც ფარულად დაიარება. უთუოდ ისევ აიმედებს, ოჯახიდან წავალო. ცხოვრების გაცვეთილი ისტორიაა, ბანალური, მაგრამ პარადოქსულად მყარი მოცემულობის.

ქალიც ვალში არაა, ატყუებს, თუმცა მსუყედ ცხოვრების იმედს მაინც არ ჰკარგავს, თანაც რაც შეუძლია სცინცლავს და

სცინცლავს სქელკისრიანს. ბულვარული რომანივით წაიკითხა მის წინაშე გადაშლილი ცოცხალი სიუჟეტი. უფრო მეტად შეიცოდა სადღაც ქვევით ჩამდინარე ნაკადში მოფართხალე ქალი, პატარაც, არავისთვის საჭირო, ვისი ცრემლიანი არსება თითქოს ახლავე გრძნობდა თავის ხვედრს.

ყოველდღიურობა ჩვეულად მიედინებოდა, ერთი შემთხვევა რომ არა. დილაადრიან ქალის ყვირილი შემოესმა, არიქა, მიშველეთ. ლარა ოთახში შევარდა. ბიჭუნა პირს აღებინებდა და კანკალებდა. გამოძახებულმა სასწრაფოს ექიმმა – საკვებმა აწყინაო, კუჭი ამოურეცხა და დიეტა დაუნიშნა. დედამ დიაგნოზის წერილობით გაფორმება სთხოვა შემცბარ ექიმს. ორ დღეში ბავშვი გამოკეთდა და უსიამოვნო ამბავმაც ჩაიარა.

ლარა კი წუხდა, ნუთუ მისმა მომზადებულმა კერძმა ჩააგდო ამ დღეში. მისხალ-მისხალ შეამონმა და მიზეზი ვერ დაადგინა. საიდან უნდა სცოდნოდა, რომ დედის მიცემული უზომო რაოდენობის ნაყინი ბიჭუნამ ვერ მოინელა.

უსიამოვნებამ მოუხშირა ლარას კორპუსულ ყოფას. ერთხელაც იყო და შუალამისას კარზე ბრახუნმა წამოაგდო ლოგინიდან. მეზობლის ქალს, ჩანს მაგრად ეძინა. გამოღებულ კარში ქვედა სართულის ცოლ-ქმარი აღშფოთებით ხელებს იქნევდა – ჭერი ჩამოგვიქციეთ, საით იყურებით, თქვე არანორმალურებოო. სამზარეულოს გაჭედებულ სავსე ნიჟარაში ღია ონკანიდან თქრიალით ჩასული წყალი იატაკს ტბორავდა.

– ახლავე, გვაპატიეთ... ეს როგორ მოგვივიდა... ვერ გამიგია, რატომ, – შეწუხებულის მობოდიშებას რაღაცნაირი ირონიით უსმენდა ცოლ-ქმარი და დაკვირვებულ მზერას არ ამორებდა.

დილას სადარბაზოს ბაქანზე შეჯგუფებული მეზობლები საქმეს იხილავდნენ:

– სირაქებს რემონტი მთლად ჩაუოხრეს ზედაურებმა. იმ შავთვალა გამხდარი ქალის ნახელავი იქნება სწორედაც. ვერ ყოფილა კარგად უბედური, ურევს და პატრონიც არავინ ჰყავს.

– კიდევ კარგი, ის დალოცვილი გოგო ზრუნავს. ახლაც დაზარალებულებს თავისი ხარჯით ურემონტებს სამზარეულოს, წარმოგიდგენიათ!

– მაგის გაკეთებული იქნება, აბა, ვისი. ღამეები არ სძინავს თურმე, ბინაში დაბორილებს მთვარეულივით. წიგნების კითხვასა და მუსიკას გაუგიჟებია, ასე ამბობენ.

– ის პატარა ბიჭი არ გადაჰყაროს რამეს, დროზე მოაშორონ. ამას წინათ ისეთი რაღაც მიუცია, მონამლულა და ძლივს გადაურჩენიათ, აბა!

– ის გოგო კი, ბავშვიანად ერთ ოთახში რომ შეკუჭულა, ისეა გადაფოფრილი, ცუდი არაფერი თქვამს შავთვალაზეო, იცავს.

– გამოდის, რომ ჩვენთვისაც საშიში ყოფილა ყველასთვის, თუ გესმით. ერთხელაც წამოუვლის, გაზს გამოუშვებს და აგვაფეთქებს. დროზე უნდა მივხედოთ, სანამ არ დაგვიანებულა, მივწეროთ სადაც საჭიროა.

– ნამდვილად სწორია, დროზე მივხედოთ...

ბევრმა წყალმა ჩაიარა იმ დროიდან, როცა მელომანებისთვის კინო იყო აღმაფრენის წყარო. ტექნიკამ მერე სხვა გასაქანი მისცა სულის გატაცებას – ჯადოსნურმა მაგნიტოფონმა. ამ თითქოს ტექტონურმა იარაღმა შეაზანზარა თბილისის ჯაზური ცხოვრება. კასეტები ლეგიონებად დაენწყენენ – არმსტრონგის, ფიცჯერალდის, პიტერსონის, სანტანას ლეგიონებად, ბრუბეკის ნოვატორულმა რიტმებმა ხომ მთლად დააკარგვინეს ძილი და მოსვენება.

უწინდელმა ახალგაზრდა ახლა კი ძველი თაობის მელომანებმა გემოვნების ავანგარდი თუ მედროშეობა კვლავაც შეინარჩუნეს – მათი შეფასებები ალმასივით სჭრიდა. მაგრამ მათთან აღარ იყო ლარა, დახვეწილი იმპროვიზატორი და ჰარმონიის ოსტატი. შეიკრიბნენ და დატრიალდნენ დაკარგული თანამოდმის საძებნელად. ძველი სახლიდან, რომელიც დაენგრიათ და იქ ახალს აშენებდნენ, დაიწყეს და, როგორც იქნა, კორპუსის მისამართს მიაგნეს.

თინეიჯერობისას დადგენილი მუსიკალური პაროლის – გლენ მილერის მელოდიის გასამღერებლად მოემზადნენ და ლილაკს მიაჭირეს. კარი გაიღო. მელოდია პირზე შეერჩათ – ლარას ჩამონაკვეთილი სახის ნაცვლად ლოყებგაბადრულმა ხორცსავსე ქალმა თითქოს შეავსო კარის ჭრილი, საიდანაც რემონტის მძაფრი სუნი გამოდიოდა.

– უკაცრავად, ლარა აქ ცხოვრობს?

გაბადრულ სახეს მწუხარება მყის დაეწერა.

– დიახ, აქ ცხოვრობდა, მაგრამ... მაგრამ ახლა აქ აღარ არის.

– მისამართს თუ გვეტყვით, დიდად მადლობელი დაგრჩებით.

– ჰმ, რაფერ გითხრათ, – ხელები გაასავსავა ხორცსავსემ, – ეე, ფსიქიატრულ საავადყოფოშია... ვაი დედა, რა ქალი, ვაი დედა, – სატირლად მოიბრცა.

ახალ მისამართს ძებნა არ დასჭირვებია. რეგისტრატურის ხმამ გულგრილად გააჟღერა:

– ეს ავადმყოფი ცოტა ხნის წინ გარდაიცვალა.

უპატრონო მიცვალებულთა ადგილიც დასახელდა.

ამომშრალ მდინარეს ჭალა გასდევდა. იმის პირას პატარა ბორცვზე პალოზე დამაგრებულ წარწერიან თუნუქის ნაჭერს უნდა ეთქვა, რა არის სიკვდილის შემდეგ, რომ ის არის სასრული უსასრულობისა, რომ თოლიები ნავსადგურში კვდებიან, მგალობელი ჩიტები – ჭალაში.

ზღაპარ იყო, ზღაპარ იყო...

სკდნი

სახარებას სევდისა და მწუხარების ბეჭედი აზის.

ვასილ როზანოვი

რატომ, უფალო, რატომ? – შეჰღალაღებს ზეცას ამა ცხოვრების სიმწრისას, ადამიანი.

მაგრამ ძრწის და ემინია უთხრას, რატომ გვწირავ, უსამართლობისგან რატომ არ დაგვიცავ, დიდო გამჩენოო. ან კი როგორ უნდა შეჰბედოს სახიერს ანუ სიკეთის საწყისს, სასოება როგორ დაჰკარგოს.

ვერ გაუგია, რატომ ისჯება და ასე წვალობს პასუხის ძიებაში. პასუხი კი მუდამ ერთია: მორჩილება და დათმენა.

ბრძოლა და შფოთი ფუჭი და უაზროა, – ასე უპასუხებს ლუთერი, დიდი ღვთისმეტყველი, „აქ ვდგავარ და სხვაგვარ არ ძალმიძსო“ რომ თქვა და სხვა გვარზე მოაქცია ევროპა.

თქვა და მწუხარე სიტყვით დაასრულა: საგნები და მოვლენები დედამიწაზე ეშმას ხელშია, რასაც ვჭამთ და ვსვამთ, ისიცო.

მისი მოძღვრების მოზიარე კალვინმა, ასევე დიდმა ღვთისმეტყველმა კი მთლად ჩააშავა პასუხი, უიმედობაში გადაისროლა: ღმერთი წინასწარ განსაზღვრავს ყოველის ბედს. ერთს ჯოჯოხეთს მიუწერს, მეორეს სამოთხის ნეტარებას. ვერანაირი ძალისხმევა ვერ უშველის და ვერც „კეთილი საქმეები“ შეუცვლის წინასწარ დანერგულ განაჩენს მისასო.

შენი ხვედრი არასოდეს გეცოდინება, თუმცა შეგიძლია მიხვდე იმით, თუ როგორ მიგდის საქმე ცხოვრებაში. თუ წარმატება სდევს შენს ყოფას, ესე იგი, ასე უფალმა დაგინესა და არა შენმა ღირსებამ და ძალისხმევამ გიბოძაო.

თუ ჯახირობ და მაინც არაფერი გიმართლებს და არც ღირსება გიფასდება, ეს შენი ხვედრია და უნდა მორჩილებდე მას. ეს ხვედრი არ განასხვავებს კეთილშობილსა და უჯიმოს, ერთნაირად ორივე წინასწარ განსაზღვრულია.

იქნებ ღირდეს ამ ორი მოძღვრის ნაფიქრალით ამა ცხოვრების დანახვა, ჩვენ გარშემო უამრავის ბედ-იღბალმა ეგებ რაღაცას მიგვახვედროს, ამოუცნობი ამოგვაცნობინოს.

ერთმა ძველმა ამბავმა ღრმა კვალი ჩამიტოვა ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად, ან სულაც პირიქით, მთლად დასაბნევად...

ბავშვობაში სიყვარული დიდ სიხარულთანაა გადასკვნილი. ამით განსხვავდება ის მონიფულობის დროის სიყვარულისგან, საცა წუხილი და შფოთვა ოდენ პატარა კუნჭულს უტოვებს სიხარულს.

ბავშვობაში ასეთი სიყვარული იყო ჩემთვის იმერეთი. მაშინ სამყაროს შუაგული იქ მეგულებოდა, იქით მიიღტვოდა სული და გული, ზაფხულსაც მისთვის ველოდი და როცა იქ წასაყვანად მამზადებდნენ, დედა იტყოდა ხოლმე, ნახეთ, მიწას ფეხს არ ადგამს, დაფრინავსო.

მატარებელს სამტრედიამდე ჩავყავდით. იქიდან ნაქირავები მანქანით ღანირ-ქვიტირის გზას რომ დავადგებოდით, კოლხური ჰაერის სურნელი მამცნობდა ნანატრი ადგილის მოახლოებას. ნანატრი ადგილი კი ნათალი ქვის დაბალმოაჯირიან ბოგირთან, ხვეულებით მორთულ რკინის ჭიშკრიდან იწყებოდა. სანამ ეზოს სიღრმეში სახლთან მიხვიდოდი, ხასხასა კონინდარი უნდა გადაგერბინა. ჟამგამოვლილი წითელი აგურით მკვიდრად ნაშენი სახლი ისეთივე წარმოსადეგი იდგა, როგორც ბაბუამ ააშენებინა ხუროებს რევოლუციამდე. შეძლებულსა და იმ მხარეში საზოგადო საქმეებისთვის დაფასებულს, დროისთვის საუკეთე-

სოდ მოუპირკეთებია შენობა და დიდი აივანი. შიგნით ოთახები ჭერამდე აყვანილი გვირგვინიანი ჰოლანდიური „ფეჩებით“ დაუმშვენებია. მაღალჭერიანი ნათელი ექვსი ოთახი დიდი ოჯახის საყუდელი გამხდარიყო და სამი თაობის გამომვლელი.

ამ სახლში სამივე თაობას ვხედავდი და ვგრძნობდი. წინაპრების ალერსიანი ხმაც მესმოდა თითქოს, აქ მეგულებოდნენ ბიძები, ბიცოლები და მამიდები, მისვლისთანავე გულში რომ ჩამიკრავდნენ და მანებვირებდნენ. ერთი სული მქონდა, ბიძამვილ-მამიდაშვილების პატარა რაზმი როდის მომარბენინებდა ლელვის, მსხლისა და ვაშლის ხეებს, ულამაზეს ბოსტანს, როდის ჩამიყრიდა ყვითელ წინილებს კალთაში, როდის ჩავძირავდი უსაშველოდ ღრმა ჭაში პატარა კასრს ცივანკარა წყლის საკუთარი ხელით ამოსატანად, როდის ჩავუსხდებოდი ბუხართან მცხუნვარე ნაკვერჩხლების ქვეშ დიდ კეცზე გაშლილ ხაჭაპურს. ეს უბრალო ქმედება არ იყო – წმინდა რიტუალს უტოლდებოდა.

მაგრამ ჩემი სიხარულის შუაგულში მაინც ბებია იდგა, სიდარბაისლის ცოცხალი ხატი. როგორც მოდგმის ღერძის, ისე ტრიალებდა მის გარშემო რიცხოვანი მონაგარი, მისი ნათელი სხივის ანარეკლით იმოსებოდა. მაღალი, ტანსრული, კეფაზე დახვეული თეთრი სქელი ნაწნავით და მუდამ ფაქიზი, ხმაანეული არავის გვინახავს. დიდ ეზოში გაბნეულ-მოთარეშე შვილიშვილებს არასოდეს გასცახებდა შენიშვნებით. აივანზე გამოჩენა, ღიმილით ხელის დაქნევა და პატარა რაზმი იწნამს მის წინაშე გაეწყობოდა. ბებო გენაცვალოთ, აბა, ხელის დაბანა და სადილისკენო, სიყვარულით სავსე თვალებს მოგვაპყრობდა. ეს სადილი არ იყო – სადღესასწაულო სუფრა ზღაპარში რომ არ იქნებოდა, ისეთი.

ასაკიანი შვილების (ისინი ექვსნი იყვნენ) რიდი და პატივისცემა დედის მაგალითი იყო ყველასთვის. რძლების თუ არა სათუთ მიმართვას „დედა“ ან „წინა მიხაილოვნაო“, სხვაგვარს ოჯახში ვინ გაიგონებდა. დედა ამბობდა ხოლმე, წინა მიხაილოვნას აზნაურობა გრძელთითებიან თეთრ ლამაზ ხელებს და სიფაქიზეს აწერიაო.

სიტყვაძვირი ბებია არაფერს ამბობდა შუახანსვერმიღწეულ ჩვენი ბაბუის გარდაცვალებაზე და არც ამის მიზეზზე. თუმცა ყველამ იცოდა, როგორ უმტყუნა გულმა ოჯახის თავს, როცა ქონება ჩამოართვეს და პატივი აჰყარეს. მხოლოდ იმას თუ გვეტყოდა: ისეთი კაცი იყო თქვენი ბაბუა, „ალეგრიზე“ ნასასვლელად რომ მოვემზადებოდით, ფაეტონს ჭიშკართან კი არა, აივნის კიბესთან მომართმევდა ხოლმე. იტყოდა და ძვირფასი ნუთების გახსენებაზე მოცისფრო თვალებში სხვანაირი შუქი ჩაუდგებოდა.

ბებიამ ამოგვიშენა სულიერი კეთილშობილების საძირკველი, რასაც უნდა დაყრდნობოდა მომავალი ჩვენი ცხოვრება. მან ჩავვიფინა ქვეცნობიერში „ოჯახის“ ცნების სიდიადე, მხარში დგომისა და გამძლეობის განცდა. მრავალი წლის მერე სწორედ ეს დამეხმარა ფილოსოფიურ-ანთროპოლოგიური საკითხის – გვარობის, მოდგმითობისა თუ გენურის შემეცნებაში, რასაც ხალხურ სიბრძნეში ასე უბრალოდ ჯიში და ჯილაგი ჰქვია, რასაც ეს სიბრძნე მეტაფორულად გამოსახავს ფსიქოსოციალურ პარადიგმაში: „არა შეჯდა მწყერი ხესა, არა იყო გვარი მისი“.

კილომეტრზე გაჭიმულ თეთრად მოხრეშილ, ლარივით სწორ ფართო ქუჩა-გზაზე ჩვენი ეზო-სახლი ერთგვარ მიზიდულობის ადგილად ქცეულიყო იმ მშვენიერ კოლხურ კუთხეში. მეტადრე მაშინ, როცა ზაფხულის მზიანში გაშლილ მოვლილ-მობიბინე ეზოს ბავშვების ყრიაშული ავსებდა.

– ე, ნინა მიხაილოვნასთან ჩამევიდენ ბაღნები და აწი ჩვენი ქუჩა რავა მეინყენს, – იტყოდნენ გახალისებული მეზობლები და იმათ ჯალაბსაც თვალი ჩვენი ეზოსკენ ეჭირა.

მოსაწყენად სად ეცალათ შრომის ჭაპანში შებმულებს, ან რა გამოლევდა იმერული ხუმრობის ხალისს, ეზოდან ეზოში ჭრელი პეპელასავით რომ დაფარფატებდა.

სალამოობით მამიდა-ბიცოლები მთელი დღის გარჯის მერე, კონინდარზე რომ მოიკალათებდნენ, მაშინვე ჩვენთან გაჩნდებოდა ხოლმე შუახანსმიტანებული ოლლა, ანუ ჩვენ როგორც მივ-

მართავდით – ოღლა ბიცოლა, ენაკვიმატობით, ოინბაზის არ-ტისტულობით განთქმული მეზობელი და მხიარული სცენების გათამაშებას იწყებდა. საამისო მასალა საძებნელი არ იყო – იქვე სახელდახელოდ ჩაავლებდა.

– ცუცა, პეტერე დეიცადე გოგო, რა მიგარბეინებს, – გასძახა ქალს და იცოდა რატომაც.

– ტრიფონიასთან მივდივარ დასამაკებლად. თუ დევიგვიანე, გამომისტუმრებს. ახლა არაო. სალამოს შოუძლია მარტო, სიცხეში არ გამაგონოო. აპა, აპა, უნდა მივასწრო, თვარა ატეხილი იმდონია, რას ოუვა ეს ერთი კაცი, – ნაჩქარევად მიაფლატუნებდა ჩათელილ ფეხსაცმელს ჯერ კიდევ ახალგაზრდა ქალი და წინ გაქცეულ ძროხას ძლივს ენეოდა.

– ნამეტანი არ მოგივიდეს, შე ქალო, თვარა გაგძვრებათ სული შენც და ტრიფონიასაც, – სიცილ-ხარხარისგან ველარ სუნთქავდნენ ქალები. მეც ვიცინოდი, თუმცა ვერაფერი გამეგო, რატომ.

როცა წამოვიზარდე, უკვე ვიცოდი, ტრიფონიას ერთადერთი მედგარი ბუღა რომ არა, მთელ იმ მხარეში რძე და ყველი სანატრელი შეიქნებოდა გაბერნებული ძროხებისა გამო.

გზის მეორე მხარეს ერთი ძველი, მაღალზე შემდგარი წაბლისხის ოდა ჩვენი წინაპრების საოცარ გემოვნებაზე გვიყვებოდა.

ჰორტენზიებით გადაპენტილი დიდრონი მომრგვალო ბუჩქები და უნაზესი ოლეანდრების გაყოლებული მწკრივები ბალახის მწვანე ხალიჩაზე მხატვრის ფანტაზიას სცილდებოდა თითქოს და ზღაპრულ წარმოსახვას დიდი აივნის ხის არშიებით მორთული სურათით აგვირგვინებდა.

ამ სამოთხე ეზო-გარემოს პატრონი მარტოხელა მართა იყო, ომიდან ვერდაბრუნებულის ქვრივი, ძუძუმთა მართად რომ იწოდებოდა უშველებელი გულმკერდის გამო. იქაურ ენაკვიმატ ქალებს სამხიარულოდ მეტი რა უნდოდათ და თხზავდნენ ცოცხალ სურათებს: მართა სანამ ჭიშკარში გვივლის, ჯერ ძუძუმთა უნდა

გეიმძღვანიოს და მერე თავი წეიყოლიოსო. თხზავდნენ და მეტაფორებით რთავდნენ თავიანთ მართლაცდა მხატვრულ წარმოსახვებს.

უბოებში ჰამაკი სანატრელი რომ ჰქონდათ ბავშვებს მაშინ და ბებიები წუნუნებდნენ, სა ვიშოვოთ, რაი ვქნათო, რაი და, მართას ლიფჩიკი რო გაშონიათ, მაშინ ნახავდეთ ბაღნების გახარებასო, – ოხუნჯობდნენ თავნაკრული დედაქალები.

ჩვენი ოლღაც როგორ გაუშვებდა ხელიდან ამ დიდებულ თემას: გეიგეთ ბისმარკიე რომ დეიარება ხშირ-ხშირად აქანე ქუჩაზე და მართას აივნისკენ ეღრიცება მოტვლეპილი თავ-კისერი, თუ იცით, რეიზა? იმიზა, რომ ჰყვარებია თურმე და ვერ გოუბედნია თქმა. არადა, ხომ წარმეიდგენთ, სული რაფერ ელევა, ჭიშკართან რო დოუხვთეს და უთხრას, ქვეშიდან შეგიდგები ქალო და შეგატანიეფ სახლში ამას, ძლივს რომ დაატარეფო. ატყდებოდა ამაზე ქალების ზივზივი, კისკისით იხოცებოდნენ.

ვინ იცის, რამდენ დარდს იქარვებდა და სიცოცხლის სიმძიმეს იმსუბუქებდა ლალი სულითა და გონებით შემოსილი იმერლობა ამ კეთილგანწყობილი იუმორით, რაიც უხილავი ძაფით ჰკრავდა მათ ერთად ყოფნას კოლხეთის ცისქვეშ, ჭირში ერთად დგომას და მწუხარების გაზიარებას. ეს თვისება იმათ ბუნებას იქამდე შემორჩა, ვიდრე ქალაქურმა მოჩვენებითმა „იოლი ცხოვრების“ ფილოსოფიამ ძირი არ გამოუთხარა ამას ყოველივეს.

ჩვენთან, იმერული გამოთქმით, გადმოსული ბავშვები ადასტურებდნენ „ზრდილი იმერის“ ასე ცნობილ წოდებას, მუდამ ჩაუკეტავ ჩვენს ჭიშკარს ფეხს რომ არ გადმოაბიჯებდნენ, სანამ არ შეიპატიჟებდი მორიდებით იქ მომლოდინეთ. უბირი სიტყვაპასუხი თუ შემანუხებელი ქცევა სად იყო, თავაზიანობას ისეთს იჩენდნენ, გაკვირდებოდი. წლების მერე ბევრჯერ მიფიქრია: სად იღებდა თავის საწყისს ეს კულტურა, თუ არა ჟამთა სვლაში, სად კრისტალდებოდა ის, თუ არა თაობებში, რა იცავდა მის დაუნერელ კანონებს, თუ არა ოჯახი. და ვრწმუნდებოდი, სწორედ ეს კულტურული გამოცდილება ქვითკირით კრავდა და ამაგრებდა ჩვენი ხალხის ეთიკურ ცნობიერებას.

მეზობელ ბავშვებს შორის და-ძმა გამოირჩეოდა რიდით და მოკრძალებით – შვიდი წლის სოფო და ორი წლით უფროსი ნიკო. ორივენი გამხდარ-გალეულეები იყვნენ, ერთნაირად თმახუჭუჭა და დიდთვალება. როცა წასვლას დააპირებდნენ, უფროსი ბიცოლა ჭიშკართან მალულად რალაც გახვეულს გაატანდა ხოლმე დამორცხვებულებს და გადმოდით ხშირადო, ეტყოდა. ერთხანს მათი ამბისა არაფერი ვიცოდი, თუმცა გული რალაც სევდიანს მიკარნახებდა, ამოუცნობი თანაგრძნობა მეუფლებოდა.

ასაკით სხვებზე ცოტათი უფროსი ვიყავი და ვიცოდი, მეტი მომეთხოვებოდა. მეც ეს მეტი თავს ვიდე და საგანმანათლებლო გეზი დავიჭირე. საღამოობით დიდი კაკლისხის ქვეშ ჭილოფზე წრიულად დასკუპებულ ჩემს რაზმს ხან ვუკითხავდი, უფრო მეტს კი ვუამბობდი. რებუსების ამოხსნაზეც თავისტეხას არ ვაკლებდი. გაუნძრევლად გასუსულებს საათობით შეეძლოთ მოესმინათ ოლივერ ტვისტის ცხოვრების ისტორია, შერლოკ ჰოლმსი-მეთქი, რომ ვიტყოდი, ტაშს შემოჰკრავდნენ სიხარულით.

ერთმანეთს მიხუტებული და-ძმა მდუმარედ, მხოლოდ თვალებით გამოხატავდა შეძრული სულის ტოკვას და ღრმად შენახულ სევდას, მოსმენილში ეხატებოდათ შორეული სამყაროს სურათები, თითქოს უცნობ ადამიანთა ბედ-იღბალში საკუთარი არსების გამოძახილს პოულობდა. ორჯერ ნაკითხულ ლექსს ზეპირად იმეორებდა და რებუსების ამოხსნაშიც ყველას სჯობდა.

იმათ გაცრეცილ და ალაგ-ალაგ დახეულ, მაგრამ გარეცხილ ტანისამოსზე გული მეკუმშებოდა. თუმცა საყოველთაო სიღარიბის გარემოში ამას ვერ გაიკვირვებდი – ტანსაცმელ-ფეხსაცმელი იოლი მოსაპოვებელი როდი იყო და ძველმანებს თვალი ისე შეჩვიოდა, როგორც კეთილ ახლობელს. უფრო ფეხსაცმელი ჭირდა და ბავშვების ფეხშიშველა სირბილს მიღებულ ჩვევად აღიქვამდი. ალბათ აქედანვე დაწესდა ძილის წინ დედების ტუქსვა, ფეხდოუბანელი რავა შეიძლებაო.

იმ საღამოს მამლუქებზე ამბის თხრობა მქონდა დანაპირები და ჭილოფზე დასკუპებულებში და-ძმა არ ჩანდა. ნეტავ, რა

შეემთხვათ, როგორ გააცდენდნენ-მეთქი, გავიკვირვე, მაგრამ გატრუნულმა ჩემმა რაზმმა არაფერი მიპასუხა. მერე ბიძაშვილებში ყველაზე უმცროსმა ჩამჩურჩულა, ბებოს ჰკითხე და გეტყვისო. მეორე დილას ბებია დავიმარტოხელე. რა გითხრა, ბები, უბედურ დღეზე გაჩენილები ყოფილან ორივენიო. მეტი ვერაფერი შევიტყვე.

შემდეგ სალამოს დაძაბული ველოდი იმათ გამოჩენას და რარიც გამიხარდა, როცა ორივე ჭილოფზე ვნახე თავ-თავის ადგილზე ჩამომჯდარი. არაფერი შევიმჩნიე, ისე დავინყე „ბასკერვილების“ საიდუმლოს ამბავი. იმათ დათრგუნვილ სახეებს ჯერ ვერ ნაშლოდა რალაცის მძიმე განცდა და ბინდმაც ვერ დამალა გამხდარ მკლავებზე ლურჯი ლაქები და თითქოს ეკლიანზე ნავალი დაკანრული ფეხები.

მთლად საგონებელში ჩავარდნილი, უფროს ბიცოლას ჩავაცივდი და მაშინდელი მოკლე ნაამბობი წლების მერე ერთი ოჯახის სვედავსილი ცხოვრების ფურცლებად გადავშალე...

იამზე ქუთაისში ცხოვრობდა მშობლებთან ერთად. ჩვიდმეტი წლის გამხდარიყო და ოჯახი ამას დღესასწაულობდა. ხვეულთმიანის სიფრიფანა აღნაგობის, ბუნებითაც ნაზსა და სათნოს, დედ-მამა ხელისგულზე ატარებდა, შესცივინებდა. ლიტერატურის მასწავლებლობის მოსურნე ინსტიტუტისთვის უნდა მომზადებულიყო.

– ამხელა გოგო კინოში ვერ წასულა ამხანაგებთან ერთად, – ჭარტალებდნენ მეზობლის ქალები, – ჰოდა, ასე შემოაბერდებათ კიდევ.

მაგრამ სულიერების მადლით ცხებული, თავს გამოკეტილად სულაც არ გრძნობდა. განმარტოება უყვარდა თავის სამყაროში წიგნებთან ერთად, საოცნებოს რა გამოუღევედა. ნდობასა და სიყვარულს მოეცვა მისი არსება, იქ სიმშვიდესა და სიკეთეს დაესადგურებინა.

მაგრამ დრო არასოდეს დაგუბდება და მეტადრე უდრტვინველობაში, მსუილით მოირღვევა და მძაფრი თქემით ერთიანად

შეცვლის ყოველივეს – ან ტრაგედიას გაათამაშებს თავის სცენაზე, ან კომედიას. კომედია ერთბაშად წარმოქმნაში, ტრაგედია დიდი შესავლით უჩუმრად შემოვა და მხოლოდ ბოლოსკენ დაასრულებს და დაგანახვებს თავის თავს.

სიმშვიდის მირაჟში დაგუბებული იამზეს დროც უნდა მორღვეულიყო და ეს დღეც დადგა. თითქოს ვილაცის წარმმართველმა ხელმა კარს მოაყენა მანქანა მძლოლით. საიდან უნდა სცოდნოდა ოჯახს, რომ სახლის შეკეთების წადილს უკან მოსდევდა და აღვივებდა უხილავი აჩრდილი იმავ სახლის დასაქცევად.

სარემონტო მასალა ეზოში მხრებით შეზიდა ახალგაზრდა, მშვილდით მოზიდულმა ფრიდონმა და თვალი მოჰკრა მოღებულ ფანჯარას მიმდგარ თითქოსდა ცითმოვლენილ გოგოს. ათჯერ მეტს შედგამდა ზურგს, ოღონდ იმ ფანჯრისკენ ეცქირა დაუსრულებლად. ფანჯარაც არ იხურებოდა – თითქოს ბედს შეეკრა მონუსხული გოგო.

ცხოვრების სცენარი კი ინერებოდა იმ წუთებში. დრამატურგმა, მთელი ხაზი უკვე რომ ჰქონდა მოფიქრებული მოქმედებისა და ჟანრისაც, ახლა კვანძი შეკრა და დატოვა, ასე მიუშვა კვანძის გახსნამდე ფინალისკენ.

ხელის დასაბანად სახლში შეუძღვნენ და პატარა დავილოცოთო, შესთავაზეს. გაბრუებული გაჰყვა მასპინძელს. ქცევაც წართმეოდა და ფეხიც – მაგიდას უბრალოდ აწყობდა ფანჯრის ფერია და დამორცხვებული თვალს აპარებდა წაკითხული წიგნიდან თითქოს გადმოსულ ბიჭს. რას ამბობდა ერთ ჭიქასთან ოჯახის მამა, მიირთვო, როგორ ახალისებდა დედა, ყურს არ ესმოდა და ენაც ბორძიკობდა. ელვასავით გაჰკრა დრომ და მხოლოდ სატვირთო მანქანის საჭესთან მოეგო გონს.

იმ ადგილს მიეჯაჭვა. უმთვარო ღამეში სახლთან იდგა და პირველი დღის ფანჯრის მადლს ელოდა. გაბედვით გაბედავდა, მაგრამ რას ეტყოდა – ერთი ღარიბი, ობლად გაზრდილი ბიჭი ვარ და თქვენი ანგელოზი გამატანეთო, თუ შრომაში

მოქანცულს არაფერი გამაჩნია და ასეთი მიმიღეთო. ფეხს მაინც არ იცვლიდა, სასწაულს ელოდა ალალი სულის კაცი და თითქოს გრძნობდა იმის მოახლოებას.

ძილ-ღვიძილში იამზეს ბნელში გამკრთალ შუქზე მობოროიალე აჩრდილი უხმობდა და ის-ის იყო გულდაგულ დაფარული თავს აიშვებდა. მოხდა ასე. კარიდან უხმოდ გასული იმ აჩრდილს სამუდამოდ დაჰყვა და სახლიდან გადაიკარგა. სხვა გზა არ დარჩენოდა – დედ-მამამ ქვა ააგდო და თავი შეუშვირა, ამ უთვისტომო კაცს არ გაგატანთ, ქვეყანა რომ დაიქცესო. და როცა გოგო მშობლების ნებას წინ აღუდგა, შვილობიდან სამისდღემჩიოდ განკვეთეს.

ასე მოხვდა იამზე ჩვენს კუთხეში, სადაც ფრიდონს მშობლების დანატოვარი ღარიბული ოდა ედგა პატარა ყანითა და ბოსტნით. მისმა მირაჟმა აქ და აქედან დაიწყო განამდვილება. ჩაცუცქული ნატიფი ხელებით სარეველას წინკნიდა ბოსტანში, ყანაში წელმოხრილ ქმარს ეხმარებოდა, სატვირთოს მძღოლს რომ სამუშაო არ გაეცდინა.

დღე დღეს მიჰყვებოდა და თვეს თვე. ერთმანეთს შესციცივნებდენ და გაჭირვებას არად აგდებდნენ. ბიჭის დაბადების ბედნიერი წუთიც დაუდგა ფრიდონს და აკვანიც დაირწა აქამდე კერიჩამქრალ ღარიბულ ოდაში. ლომის ძალა უნდა მისცემოდა, რომ შრომა გაეთმაგებინა, ღამითაც ეჯდა საჭეს ტვირთების გადასაზიდად. მაგრამ ხელმოკლეობა ტკიპასავით მიჰკვროდა მაინც.

სხვა მძღოლებმა შეაგულიანეს, ჭკუას უხმე და ეს „კაზიონი“ წელისწყვეტა „ხალტურებით“ შეცვალო. ოდა შესაკეთებელი ჰქონდა, საყოფო ნივთებიც შესაძენი. სხვა რალა დარჩენოდა ასე გამრჯე კაცს, თუმცა იცოდა, რომ ცუდს რაიმეს გადაეყრებოდა. თავდაპირველად უმართლებდა, მაგრამ ერთხელაც იყო და გზაზე გააჩერეს – მილიციელი განყოფილებაში წაყვანით დაემუქრა.

– ნუ მიზამ ამას, ძმაო, ცოლ-შვილი მყავს სარჩენი, გამიშვი, – ეხვეწა.

იმან როცა ცოლიც და დედაცო, გონებაარეულმა ფეხქვეშ გაიდო.

შავად გათენებულმა და თითქოს ჩასაფრებულმა იმ ერთმა დღემ ნელი კვდომის გზას გაუყენა იმედის ნაპერწკლით გაკვესილი პატარა ოჯახის ცხოვრება. დაუნდობლად ამ გზას მიჰყავდა ულუკმაპუროდ მარტოდ დარჩენილი ფეხმძიმე ქალი ახალფეხადგმული ბიჭითა და წლებად განერილ პატიმრობაში დარდით გამწარებული კაცი.

როდემდის შეძლებდნენ ხელის გამართვას ისედაც გაჭირვებული მეზობლები, რამდენს უნდა გასწვდომოდა სიფრიფანა იამზეს ძალა დილაადრიან შეშის ძებნაში, გვიანობამდე მიწის ბელტებთან ჭიდილში, თუ მშიაო, შვილის ძახილში. მისი მშვიდი გამოხედვა შიშჩამდგარ დიდ თვალებს წაეშალა, მთლად გალუული გახშირებული ხველისგან მხრებში მოხრილიყო. მაინც მოფოთნიდა ხოლმე საგზალს ქმართან შესაგზავნად, მთელი დღე ნატეხ მჭადზე დარჩენილი. ასეთ დღეში გოგოც მოავლინა და მეზობელი კატო ბებია რომ არა, რა გადაარჩინდა.

დარდისგან შეჭმულ ფრიდონს გაძალღებულმა წლებმა ბოლოს ჩარაზული კარი ნიხლით გაულო და ტიალ გზას გაუყენა. დაბრუნებულს ვერავინ იცნობდა – ლალი ბიჭი სადღა იყო. ახლა გესლიანი გამოხედვა ოდენ ავს აუნყებდა, ზეზეულად ჩამომხმარი და ადრე დაბერებული, კოჭლობით ფეხს ძლივს მიათრევდა. შეგებებულ ცოლ-შვილს როგორც უცხოს, ისე გულადრძნილი შეხვდა. მეზობლები კი არ გაიკარა, აქედან დაიკარგეთ, არ დაგინახოთო. ეშმაკს შეუპყრია ეს უბედურიო, თქვეს და გაეცალენ.

ამ ბოლო დარტყმას დაუნდობელს ველარ გაუძლო სნეულმა იამზემ, სისხლს რომ ახველებდა ისედაც და ჩანვა. დედის საბანს ჩაფრენილი პატარები შეშინებული შესცქეროდნენ მოსულ კაცს, მამა დაგიბრუნდათო რომ აუხსნეს, და არ ეკარებოდნენ.

იქაურმა ექიმმა თავი ჩაქინდრა – აღარაფერი ეშველება, ჭლექი სულ მალე გაათავებსო, – და წავიდა. იამზეს დასაფლავების შემდეგ მეზობლებმა ფრიდონი შეურაცხადად მიიჩნიეს და შორს

დადგნენ. დროდადრო მგლის ყმუილისმაგვარი ესმოდათ ჩარაზული ფარლალა ფანჯრებიდან და უფრო ხშირად ბავშვების გულის შემძვრელი ტირილი.

თუ გონს მოეგებოდა, აქა-იქ შავი მუშის კაპიკებით საკვებს მოუტანდა შვილებს, „ფეჩში“ შეშას შეუკეთებდა, პატარებს თავზე ხელს გადაუსვამდა, სარეცხს მიხედავდა. თუ არადა, ნაცემ-ჩალურჯებული და გარეთ გაგდებული და-ძმა სასიმინდეში ათენებდა. ეს მაშინ, როცა არყით გაბრუებული დაბრუნდებოდა ხოლმე და გენიის ცეცხლად მოევლინებოდა პარტახ ოდას. თუ დაიმალებოდნენ, უფრო გამხეცდებოდა და დაგეშილი დაეძებდა სანუთროზე ბრაზის გასანელებლად. ზოგჯერ თითქოს საღათას ძილმა შეიპყრო, დღეებს ძილში ატარებდა.

უცისკრო მწუხრი ჩამონვა სვეგამწარებულ ოდაში, ყველასა და ყველაფრისგან თითქოს უკუქცეულის. რა დააშავეს ამისთანა უბედურებმა, უფლისგან ასე მოძულებული რომ შეიქნენ, – გულით წუხდნენ იქაურები. არ განიკითხავდნენ და არც გააკიცხავდნენ, ქვეცნობიერად შეშინებული, განგების რისხვა ჩვენზეც არ გადმოვიდესო. დუმდნენ და ამოიოხრებდნენ მხოლოდ.

პატარა და-ძმას თბილად ეკიდებოდნენ, მათ შემხედვარეს დედებს გული ენვოდათ და ისე მიანოდებდნენ ლუკმას თუ ჩასაცმელს, დაჩაგრულად თავი არ ეგრძნო. ისინიც გუმანით იმეცნებდნენ სიკეთის არსს, ღრმად რომ იკიდებდა ფეხს მათ სუფთა ბუნებაში. გასაოცარი იყო, რატომ არ ღვივდებოდა ამ ნატანჯ არსებებში სამაგიეროს გადახდისა თუ რევანშის გრძნობა, სიმწარის გამო გაბოროტება, სიკეთეზე უმადურობა. ამ პატარა გოგოს და ბიჭს თითქოს თვალეში ედგათ სიკეთის დაბრუნების სურვილი და ამისთვის მზად იყვნენ ყოველთვის.

არ დამავინყდება კინოკადრში დასასურათებელი ამბავი: იმ ზაფხულს დიდმა წვიმამ ეზოს გადაღმა ჩავარდნილი ადგილი ლაფით ამოავსო. ანგარიშმიუცემლად იქ გავლა მოვინდომე და ისე ჩავეფალი მუხლამდე, ძლივს გამოვალწიე, ფეხსაცმელი კი შიგ ჩარჩა. შეწუხებულმა ბიძაშვილებმა ვერაფერი გაანყვეს და

ფეხშიშველი შემოვბრუნდი ეზოში. როცა სოფომ ეს შეიტყო, ისე გაქანდა ლაფიანისკენ, წამით არ დაფიქრებულა. ჩვენ გავეკიდეთ, მაგრამ გვიან იყო – პატარა გოგო მუხლამდე მძიმე ტალახში ძლივს ინაცვლებდა ფეხს და იდაყვებამდე შიგ ჩაფლული ხელებით ფეხსაცმელს ეძებდა. როცა იპოვა და გამოიტანა, ჩავეხუტე და ვაკოცე.

არასოდეს დამავინყდება მის სევდიან სახეზე აკიაფებული სიხარულის სხივი, სხივი სიკეთის ქმნისა. გულგახსნილობაში არც ძმა ჩამორჩებოდა. თვალით ვნახე, ეს პატარა ბიჭი კაცურ ღირსებას როგორ დაენაფა.

ჩვენი ბოგირის ქვეშ წყალი ნელა მიედინებოდა და უხვად ასაზრდოებდა მიწვივ გაყოლებულ ძეძვნარს, აბჯარივით ასხმულ გრძელი წვეტიანი ეკლებით. ახლო მისვლის მუდამ მეშინოდა, გველმა იცის იქიდან გამოსრიალებაო, მაფრთხილებდნენ. თუმცა, ძლოკვებია და საშიში არააო.

ერთხელაც ჩემს შეკვივლებაზე ჩოჩქოლი ატყდა. ძეძვნარზე დაკიდებულმა მოყვითალო გრძელმა უხსენებელმა შემზარა და თავი ვერ შევიმაგრე. დამანყნარეს, აქეთ არ გადმოძვრებაო. მეორე დღეს ისევ იქ ეკიდა და მის დანახვაზე, ვკანკალებდი.

ეზოში მორიდებით შემოსული ნიკო ჯერ წყალში ჩახტა, ძეძვნარს გადაევლო და შიშველი ხელებით ეკლიანიდან ჩამოხსნილი გველი შორს მოისროლა. მის დაკანრულ მკლავებზე რომ შევწუხდი, არაფერიო, მშვიდად მიპასუხა. რა ღირსება გამოსჭვიოდა ხმაში და რა მტკიცე იყო მისი გამოხედვა, ჩემი გოცება დღესაც მახსოვს.

საერთოდაც, ასე განამებულები, არასოდეს იტყოდნენ და არც გამოაჩენდნენ მამის ტრაგიკულ ბორგვას, შიმშილსა თუ სიცივეს, დედაზე ტირილს. თითქოს ცხოვრების ეს დაუზოგავი გვემა მათ შეულახავ სულს ვერას აკლებდა.

არავინ იცის, რახანს გაგრძელდებოდა ფრიდონის ეს ბორგვა, კაცისა, ვისაც ასე სჯეროდა მართალ-პატიოსნების, საკუთარი მარჯვენისა და სიკეთის. ეგონა კიდევც, რომ სწორედ ასეთობამ

გაულო ბედნიერების კარი. მაგრამ არ იცოდა, რომ ის საბედის-
ნეროდ ჩასაფრებული ნუთიც რო აეცდინა, მაინც ვერ წაშლიდა
წინასწარ უკვე დაწერილს. დათმენა და მორჩილება რომ შეს-
ძლებოდა, იქნებ არც გატეხილიყო, სამყარო არ გადაბრუნე-
ბოდა. მართალს უჭირდა მორგებოდა ნუთს, ნაკუნებად ექცია
აბურღული სურათი. ამ სურათმა წაუშალა კიდეც მზერა და ნება
დაუშრიტა, სავალი გზა ველარ გაარკვია და კვდომის თავდალ-
მართს დაჰყვა, სრული სიცარიელის თავდალმართს.

მეზობლებიც თითქოს გრძნობდნენ დალუბულის ამგვარ ყო-
ფას და ამიტომაც ბავშვებზე ძალადობას მილიციისგან მალავ-
დნენ.

– არავის დაგცდეთ ეგი, თვარა ბაღნებს წეიყვანენ და უპატ-
რონოების სახლს მიაბარებენ, – აფრთხილებდნენ ერთმანეთს
და ხელს აფარებდნენ.

წაშუადღევი იყო, როცა ჩვენი ეზოსკენ გამოქცეულმა ქალმა
დაგვიძახა:

– არიქა, გამოდით, ფრიდონის ბაღნები ყვირიან, გვიშველე-
თო, დედაია, ეგება კლავს ეგი ჭკუიდან გადასულ!

ეზოში შეჩოჩქოლებულები შუახნის მამაკაცმა შეაჩერა და
მარტო შევიდა ოდაში. მეხდაცემულივით გაშეშდა: ჭერიდან ჩა-
მოშვებულ თოკებზე ფეხებით თავდალმა ეკიდნენ ორივენი და
ქვეშ ნაკვერჩხალი ღვივოდა.

მომეხმარეთო, გასძახა ეზოს. როცა კაცებმა თოკები ჩაჭრეს
და ხელში ატატებული გრძნობადაკარგული ბავშვები გამოიყვა-
ნეს, იქაურობა ქალების ვაი-ვიშმა შეძრა.

მეზობლის ეზოში თათბირი გაიმართა. ზოგმა მილიციას და-
ვუძახოთო, ზოგმაც ჯერ არა, მოვიცადოთო. ნიკო ოლღასთან
დატოვეს, სოფო ჩვენ წამოვიყვანეთ.

– თვითან სადაა, მოსასპობი, ეგი რა ჩაიდინა სასიკვტილემ,
დიდუ, უბედურო ბაღნებო, – მოსთქვამდნენ ქალები, – თუ გეი-
გონეთ ჩვენ მხარეში ამისთანა, ჰა!

კაცებმა საგულდაგულოდ დაათვალიერეს იქაურობა, მაგრამ ფრიდონი თითქოს გამქრალიყო. იქითაც გზა გქონიაო, ხელი ჩაიქნიეს და წავიდ-წამოვიდნენ.

დასასრულის დილაც გათენდა. ეზოებში გამოსულებმა ახლო სახურავის თავზე ბოლის სვეტი დაინახეს.

ფრიდონის სახლი იწვის, – იქით გარბოდნენ და ყვიროდნენ.

ოდაში ცეცხლი ჯერ არ აწვერილიყო და შემტვრეულ კართან შეჯგუფებულმა კაცებმა ანაზდად უკან დაიხიეს.

ჩამომხრჩვალნი ფრიდონის სხეული შუა ოთახში თოკზე მშვიდად ირწეოდა თითქოს...

რატომ, უფალო, რატომ? – საგონებელშია ისევ ადამიანი.

იმიტომ, რომ იმედის ნისლიანში შეტყუებულმა ვერა და ვერ შეიმეცნა ნააზრევი: ბედნიერება ეს არის უბედურება, რაიც ჯერ მხოლოდ თვლემს.

იქნებ არა ღირს კამათით განწვალება კალვინიზმის მოძღვრების მთავარი დოგმატისა „აბსოლუტურ წინასწარგანსაზღვრულობაზე“!

ტყუია დარაბაში
ანუ დაცუის ჟორნიკონი

ნუ ჩაუჯდები, ლექსის კაცო, ხელმწიფეს ნავში.

სპარსული პოეზიიდან

დილიდან იწყებოდა ექსკავატორის ხრიგინ-გრუხუნნი. ფოლადკბილიანი გიგანტური ყბა-ჩამჩა ისე დააცხრებოდა ნანგრევის გროვას, თითქოს უნდა დედიან-ბუდიანად იმის ალაგმვაო. მერე პირთამდე ამოვსებული მონყვეტით რომ ჩაიცლებოდა, მოხედვას ვერ მოასწრებდი, ისე მობლუჯავდა ახალ ულუფას და ასე მთელი დღე.

სამყაროს დასასრულამდე ამას ვერაფერი შეაჩერებსო, იტყოდი. არადა, მართლაც, რა შეაჩერებს ნგრევა-შენების უსასრულო დინებას? შენებას რა სჯობსო, შეგისწორებენ, თუმცა ერთ კითხვაზე გაიყურსებიან: აშენებულმა იცის განა, როდის დაანგრევენ იმასაც, აწყობილს რატომ დაშლიან და რისთვის.

ვუცქეროდი იმ ბედშავ ნარჩენებს და ვფიქრობდი: „აგერ ახლა არ იყო, აგურ-აგურ აყვანილ სართულებზე როგორ ადი-ჩადიოდნენ თუ არბოდ-ჩამორბოდნენ ხვალინდელით იმედსავსენი“.

როგორ ხარობდნენ იქ ახალი სიცოცხლის გაჩენით, როგორ ბერდებოდნენ და კარიდან უკანასკნელად როგორ გადიოდნენ. რამდენი ცრემლი და სიხარული, რამდენი მოქარგულ-მოუქარგავი ამბავი წაიყოლა ნანგრევის ყოველმა ნაფშვენმა, დატეხილ-დაჩეხილი ფიცრის პატარა ნარჩენმა, იატაკად საიმედოდ რომ ედგა

მოფამფალე ახალფეხადგმულსაც და წელში ორადმოხრილ ამა სოფლიდან მალე წამსვლელსაც.

ამასობაში ფოლადკბილიანი ათნაირად უტრიალებდა და რატომღაც ვერ ჩაევლო ნადავლისთვის – მიწას გართხმული სამფრთიანი დარაბისთვის. უტრიალებდა ჯიბრში ჩამდგარს და ვერ ერეოდა.

უკვე გვიანი სალამო იყო. ზემოთ წამომდგარ მოშვლებილ კაბინაში მთლად მისავათებულმა კაცმა-მემანქანემ ხელი ჩაიქნია, ერთი მაგისიცო და ზღაზვნით ჩამოიქვეითა. იქაურობას გაეცალა.

მივუახლოვდი ძირს გართხმულ სამფრთიანს, ჩავიცუცქე და ხელი გადავუსვი, თითქოს შეკრთა და გადაიკოჩა:

– რაო, არ სტოვებ აქაურობას ხომ? დამარცხებულ ბოლო მებრძოლს რაღა შეგიძლია, მაინც გადაგისვრიან ნარჩენების გროვაზე.

უფრო გადაიკოჩა და მხარი მიჩვენა, ვერ მიცანი, ეს მე ვარ, ნატყვიარიო.

დიდ ოთახში მალალი მძიმე დარაბა თითქოს მცველად ედგა ჩვენი ოჯახის სამ თაობას – ელვა-ქუხილს გვაშორებდა, სიცხესიცივეს არ გვაგრძნობინებდა და როცა ტყვიების სეტყვა დასცეს ფანჯრებს, მკერდით გადაუდგა, დაგვიფარა, გადაგვარჩინა.

ახლა, ჩანს, ველარ გაუძლო ჩემს ცრემლებს და ერთი ფრთა რომ მოსწყდა, მეორეც მიჰყვა. ხელში ატატება მინდოდა მისი, ჩახუტება. ფრთაზე იმ ნაიარევს მივეფოფინე:

– არ მიგატოვებთ, ჩვენთან იქნები. უწინდებურად დაგვიდგები, ვითარცა ნიშანი ერთგულების სიმყარისა, როგორც მომსწრე სულიერი დაცემის და უგნურობისგან წარღვნისა. შენ იქნები მემათიანე – ჟამთააღმწერი ქორონიკონის, რაიც უნდა დაიწეროს, რომ ესმას ყოველსა...

დილას ხრიგინ-გრუხუნი განახლდა. ზემოთ მოშვლებილ კაბინაში კაცი-მემანქანე თვალით ამაოდ ეძებდა გუშინდელ გაკერპებულ ნარჩენს – ძირს გართხმული ის იქ აღარ იყო, სადღაც გაქრა.

– ერთი მაგისიც, – ისევ შეუკუროთხა და მოჰყვა ნასახლარის ბოლომდე ჩამინებას...

* * *

დაცემის მაუნყებელმა ერთბაშად იქუხა დეკემბერში. ქვემეხებმა, დემოკრატია რატომ არ გინდათო, ეგრევე დასცხეს ეროვნული ხელისუფლების სვეტებიან სასახლეს.

დიდი ფუსფუს-თუხთუხი მიდიოდა დედაქალაქის შუაგულში: უნდა მოვაშოროთ ქვეყნის ვერგამძლოლი ეს მოგიჟო კაცი, ვინაც ხუთი ენა იცის და არც იცისო, პოლიტიკოსობაში არც გამოცდილება აქვს და არც ნიჭიო. ესეც არ კმარა და „დუბლიონკა“ ჩაიცვა თავგედმა, „მერსედესში“ ჩაჯდა, ამას უყურეთ, ცოლის ქკუაზეც დაიარებაო.

თავშეყრა-დემონსტრაციებში ცნობილი და გამორჩეული თუ არა, აბა, ვინ იტრიალებდა წინა ხაზზე თუ ავანსცენაზე? შემალღებული სცენები იმათი სტიქია ხომ ისედაც იყო: თეატრის, კინოს, პოეტ-დეკლამატორების, მწერალ-დირექტორების, პრეზიდენტის მეცნიერების. კაიხელა დაგროვებულან თურმე, არადა, ვინ იფიქრებდა, ელიტურ სამყოფელში ასე თუ გამრავლდებოდნენ, ამდენიც მიეტმასნებოდა – ჩვენც ნახირ-ნახირაო.

ეს ახლავს რომ ვკვლანჭავ სათქმელს სატირით, მაშინ რა მესატირებოდა – სული იყო გადასარჩენი და იმასთან ხორციც, ფეხს რომ აჭერდნენ ორივეს ჩექმიანს.

სული რომ პირველობდა, ანუ სული-იდეა, ამიტომაც ჩავარდა პოლიტიკურ იდეალიზმში, უფრო უარესი – პოლიტიკურ რომანტიზმში ჩვენი ქვეყანა და იოლად დასამარცხებელი გახადაო, რეალიზმი და პრაგმატიზმი ერთადერთია, რაც თავისუფლებას მოგვიტანსო, – იყო ყიამდე ამოსული გაცხარებული კამათი და განევ-გამონევა.

როცა პოლიტიკურ იდეალიზმში, ანუ ხელმოცარულობაში ეროვნული ხელისუფლება დაადანაშაულეს რეალიზმ-პრაგმატიკებმა და მერე გარეულ-შინაური ერთიანი ძალით ეს იდეა-

ლიზმი მოგუდეს, რეალიზმმა ფრთა გაშალა, იმარჯვა, იმედი გაამართლა და ყველა წითელ-ყვითელ გადასარბენზე გადარბენილ-გადმორბენილი „მსოფლიო პოლიტიკოსი“ მოევლინა რეალიზმის ლიანდაგზე შესაყენებელ ქვეყანას.

მაგრამ ლიანდაგი კი არა, რკინა-ლითონის სახსენებელი გაქრა მაშინვე იქიდან, ქარხნები ჯართად დაიშალა და დიდ ფულად საზღვარს იქით პირი ქნა.

სადღა იყო რუსთავის ფოლად-საგლინავი, ისევ პაპა აპარეკას სამჭედლოს მიუბრუნდა ღვთისგან მიტოვებული ქალაქი. ქუთაისის ავტომშენებელსაც ჰქონია კაიხელა ჯართი და კიდევ რამდენ გატილებულს, ჩამსხვრეულ-გაპარტახებულს.

განა ეს ნამდვილი პრაგმატიზმი არ იყო, კეთილგამოსაყენებელი. უკუნეთ-ჩაბნელებულიც ხომ ასხივებდა უხილავ რეალიზმს. ცხარე „სადისკუსიო“ გონიერებამ არ შექმნა განა სოციალური სამართლიანობის ნამდვილი გვირგვინი თუ შედევი — „ქონების მართვის“ სამმართველო, ანუ გაყოფ-ჩამორიგების მაღალი ძაბვის დაწესებულება, რომელ ერთზე ითქვას კიდევ...

„ჰკა, მაგასო“ — იმიტომაც შეარყიეს ზეცა შეკვივლებით, როცა იდეალისტმა პირველმა ესე წოდებული „პრივატიზაცია“ შეაყოვნა, ან არ ქნა, ხელი აუქნია „ქონების მართვას“ და გაყოფა-ჩამორიგების იმედი დაუნრიტა ერის კეთილდღეობისთვის თავგადაკლულ რეალისტ-პრაგმატისტებს.

იმ სულის პირველადობას ვუბრუნდები. სული იოლად დასამარცხებელი რომ არ არის, ამიტომაც ქმნიან გიგანტურ მანქანას კარგად შენიღბულ თეორიაზე დაყუდებულს, რომლის შუაგულშიც წერია — უხილავი ომი და მისი მამოძრავებლები. მამოძრავებლების ნუსხა შიგ მიზანში უნდა ურტყამდეს:

სამოტივაციო მთელი სისტემის სრული დეგრადაცია-დაქვეითება, ანუ მიზნისგან და ამოცანისგან ქვეყნის დაშრეტა; აქედან მომართული ფსიქო-ისტორიული ღირებულებების ამოძირკვა და, მაშასადამე, ზნეობრივ-მორალური მნიშვნელობების სინამდვილიდან განდევნა;

ისტორიისგან დაღლილობის გრძნობის საყოველთაო დანერგვა, რაც კულტურული ინფანტილიზმისა თუ სულერთობის, ან სულაც კულტურული დემენციის, ანუ კულტურული ჭკუასუსტობისკენ ყველას ნაყვანას, ეთნოკულტურული კვდომის პირდაპირ გზას ნიშნავს.

მერე კი სუპერპოზიციებიდან ქაოსის, კრიზისების მართვა დაასრულებს მთელ სქემას. ამ მბრუნავ მორევში შებრძოლებას აზრი ეკარგება და თავად ბრძოლა ქარის ნისქვილებთან დონკიხოტურ სცენას დაემგვანება.

სოციონინჟინერიას, ანუ, როგორც ამბობენ, ამ ინჟინერინგს „შრედინგერის ომს“ უწოდებენ (ფიზიკოს შრედინგერის სახელს უკავშირდება), რომლის უხილავი ხელის ტექნოლოგიური ბაზა „ციფრული პლატფორმაა“, შედეგი კი საზოგადოების „საინფორმაციო-ტექნოგენური აუტიზმი“.

თხრობიდან გადახვევა და ტერმინებით ფურცლის ესოდენ დამძიმება მხოლოდ იმისთვის მომიხდა, ეჭვი არ შეგვეპაროს სულის პირველადობაში, იდეის შინაგან ძალაში, მასთან შეჭიდების სირთულეში, რასაც ოდენ სატანური გონება და ხელი თუ მოერევა.

ისტორიისგან დაუღლეელი რომ ვარ და მისით სულჩადგმული, ამიტომაც იმასვე შევყურებ, მიკვირს და ვერ შემიცნია, რა გვჭირს, სული რამ დანრიტა, ქვეყნიერების გზებზე რამ გაგვიყენა, უთვისტომობადად რამ გვაქცია.

იქნებ „შრედინგერის ომმა“ უხილავმა, ვინძლო, მართლაც იმან. უფრო ძძიმე დრო დაგვიძლევიაო, ყურში გინივის ვილაც, მაგრამ, ვაგლახ...

აღარ მინდა გამოვიყენო უკვე ძალის პირით სათრევი სწავლანი: „გენეტიკური კოდი“, „ისტორიული მეხსიერება“, „ეროვნული მენტალიტეტი“ და უაზრო თუ უშედეგო სალაცბოდქვეული სხვა ამგვარი.

უბრალოდ, მინდა ზეცას ვკითხო: ხომ მოვიტანეთ თავი დღემდე, დასტურ, ჩვენივე ნიჭითა და უნარით, აბა, სხვანაირად

როგორ?! პოლიტიკური თვალჩინობა და მხედრული ნიჭი, ზედაც მედგარი ბუნება ძვალ-რბილში რომ არ გვექონოდა, მოვალენევდით განა?

ხალხები მოსულან ისტორიაში მარშით და მარშითვე წასულან, როგორც იტყოდა კონსტანტინე-პატონი. მარშით თუ შემოვედით ჩვენს კონკრეტულ კი არა, ტელეოლოგიურ დროში, მარშითვე უნდა გავიდეთ აქედან, ან იქნებ გზაში ვართ უკვე, ოღონდ მოღვენთილები, ტაატით უმარშოდ...

მაგრამ ტელეოლოგიური დრო დაუსაზღვრავი და დაუსაბამოა, არ იზომება. მაშინ იქნებ არც გავდივართ ისტორიიდან? ისევ და კვლავ წარსულმა უნდა დამიდასტუროს იმედიანობა:

სამხედრო გენიალობაზე დასავლურ სპეციალურ სახელმძღვანელოში შეისწავლება დავით აღმაშენებლის მხედართმთავრული ფენომენი და ომის მისეული კლასიკა დიდგორის;

მეფე ალექსანდრე პირველი მეთექვსმეტე საუკუნეში პოლიტიკურ საოცრებებს რომ სჩადიოდა ორ მაჰმადიანურ ზვიგენს შორის სრიალით, ისკანდერ-მელა კიდეც რომ შეარქვეს იმათ, და ამ საოცრებით ლამის ორმოცი წელიწადი კახელს ქარქაშიდან ხმალი არ ამოუღია, იმ ხმალჩაუგებელს. კახეთ-ჰერეთი კი ხარობდა, ყვაოდა დოვლათითა და საკუთარი აბრეშუმითაც;

იქით პეტრე ბაგრატიონს, მხედართმთავარს რუსული იმპერიის ყალიბი ფოლადით რომ გამოჰყავდა, ბონაპარტისთვის შეეძლო შეეთვალა, საცა შენი დაიკვეხო, იქაც ჩემი სთქვიო. ეს იქით;

აქეთ გიორგის, დიდ მოურავს, სარდალს ირანი ინდოეთამდე მიჰყავდა;

— პატარა კახმა ასი ომიო...

ვეროპულ სარდლობა-გენერალიტეტს ჩვენის ჯიშისას ვეტყვოდით ახალ დროშიც, სამხედრო ახალ ისტორიაში — გენერალ ამილახვრისას თუ შალიკაშვილისას, იმ „ნატოს“ სარდლისას, უგვარო ნაბუშარივით დღეს რომ ვენუნუნებით მისუსტებული ხმით, მიგვიღეთო;

სოსო-კობა ჯულაშვილზე ან ყველაფერი, ან არაფერი. ყველაფერს კი ვერ გაექცევი, ფაქტი ძლიერიაო.

ამ ნუსხებით თავს არ ვინწონებ, არც ვიტყუებ, პირიქით, შეჭირვებული მყარ არგუმენტებს თუ მტკიცებულებებს ვეძებ, მინდა ჩავეჭიდო. ჩვენის ნიჭისა და უნარის მინდა მეიმედებოდეს. სხვა გზა ჩახერგილია...

რამ ჩახერგა ეს გზა, ნიჭმა და უნარმა? ალბათ, არა – სულის მინაზე ჩამოქვეითებამ და ზნეობის დამცრობამ – ამან. სულს მინაზე ხოხვისას ჭია-მატლი აეკიდება, იქიდან ამონვერილ ზნეობას კი მკებნარი.

ამისთვის აგრუხუნდა მძიმე მანქანები, აბრუნდა რკინის მუხლუხოები – მარცხნივ შიმშილ-გაჭირვების მიმოსაფენად, მარჯვნივ სულისთვის მატლების შესასვლად და ეს ორივე გვერდივე ვერდ, ერთდროულად.

მოულოდნელობის თავზარმა დააბნია ხალხი, აქეთ-იქით იცქირებოდა ხელის საესავით, ხან რას მიანყდებოდა, ხან – რას, მაგრამ რას დაინახავდა ბნელეთში, მიმწყდარი კედელს ეხეთქებოდა.

ყველაფერი ერთბაშად დაუნყვიტეს გადაკეტილი ონკანის ნყალივით: დენი, გათბობა... ქვაბს ვერაფერზე შედგამდი. ტრანსპორტიც ერთიანად მონჯღრეული შეიქნა კარებჩამოღებულ კიბეზე დაკიდებული ადამიანებით და როცა პურზე რიგები უეცრივ გაეწყო, ერთმანეთს გადახედეს, ცა ჩამოგვექცაო, დაინახეს, მაგრამ რატომ – ამ ფიქრისთვის აღარ სცხელოდათ, უკვე კარგა დაგვიანებულიყო.

ყველაფერი გახვედა, დადამბლიანდა, რასაც სოციალურ სივრცე-გარემოს უწოდებენ, ყველანაირი სამუშაო-სამსახური. ერთმანეთში აირია შემოგდებულ-გამოგონილი კუპონი და ლარი, ისიც თვეობით გაუცემელი გასამრჯელოდ.

სალაროებში ადრე შეტანილი კაპიკ-კაპიკ ნაგროვები ალალი ფული ერთბაშად გაქრა, დაიკარგა, მილიონობით. შიშველ ქვაზე დარჩენილი ხალხი მაინც იცინოდა „შვიდი ლარის“ ირონიაზე, როცა დიდმა პირველმა ქალბატონმა, საჯდომად ორი სკამი რომ ვერ ეყოფოდა, დიასახლის-ქალები ფილოსოფიურად მომჭირნობაში დამოძღვრა, შვიდი ლარით იყოჩაღეთო.

ქალები კაცებად იქცნენ ოჯახის გადასარჩენად. სარჩენალ გზებს დაადგნენ მომვლელ-მბანელებად, მცხობელ-მრეცხავებად, ნადავლს ტურებივით შემოსეული უცხოელების პირისფარეშებად. გაიგეთ, თორმეტ-ცამეტი წლის გოგონები სადგურზე დაუყენებიათო, თავში ხელს იცემდნენ.

კაცები იმ ქალებს შესჩერებოდნენ, აბა, რა ექნათ, რა ქართველია კაცური თავმოყვარეობა დაკარგოს სამუშაოს ძებნაშიო. აქა-იქ ზოგნი, უფრო კი ნაინტელიგენტარნი, ხელში მაგნიტჩამოცმული ჯოხით ნაგავსაყრელებზე ფასიან ლითონს კენკავდნენ ჯვართში კაპიკებად მისატანად და მერე თურქეთში გასაზიდად.

ადრე პროფესიონალი, ისიც ნაინტელიგენტარი ახლა კუსტარულ ელექტროპლიტებს, გამაცხელებელს, სათქვეფს და კიდევ სხვას აქოთებულ ბაზრებში სთავაზობდა მყიდველს თავჩაღუნულ-შეურაცხყოფილი.

ნიჭითგენიოსი ბიჭები — აქ ვის ვჭირდებითო, და გადაიხვეწნენ ძლიერ ქვეყნებში, მერე იქიდან ხმა ისმოდა, ეს ვინ ყოფილან ქართველები, აინშტაინი ამოაყირავესო. ნელი-ნელ გამოჩნდა: ასეთები ბევრნი წასულან თურმე, უფრო კი გაძევებულან სხვათა ცოდნა-გონების გასამდიდრებლად.

მარტო რჩეულები კი არა, ათიათასობით სხვებიც აიყარნენ და დაადგნენ შორეთის გზებს. ჯერ მალეს, მერე გამოიტანეს — მილიონ-ნახევარი წავიდაო.

ისევ ზეცას მინდა ვკითხო: ისტორიამ მტარვალად რომ შერაცხა „ასი ათასი ქართველის“ ირანში გადასახლებისთვის შაჰ-აბასი და სამისდღემჩიოდ დასწყევლა, ფერეიდანში ვაისგან სახედაკანრული კახელები როზგის ქვეშ როგორ წაასხაო, ახლა სამშობლოდან საკუთარი ფეხით გაქცეულ-გაგდებულ „მილიონ-ნახევრისთვის“ ქვეყნის მხსნელად გამოგზავნილი ამის მქმნელი უბირი კაცი ისტორიის შავ ფურცელში მტარვალად ჩაინერა? განსასჯელის სკამზე დაისვა? სახელმწიფო დამნაშავედ გამოცხადდა?

ამ სატანას შავზე შავი წყევლაც ვერაფერს დააკლებს, ვერც მის მონაგარს მისწვდებაო, თქვეს და ჩაჩუმდნენ.

ამბობენ, ისტორია როსკიპი ქალივით უსირცხვილო და უნამუსოა, გასამრჯელოსთვის, რასაც გინდა ამღერებ, წინიდან და უკნიდან, როცა გინდა წაკუნცხავო.

მაგრამ დრო ხომ მაინც თავისას იზამს, ჭუჭყს წყალს გაატანს და სიმართლეს სამზეოზე გამოიტანს, – ესეცაა ნათქვამი. ლოდინი უნდა ოლონდ. მაგრამ ვაგლახ, ამასობაში სახსენებელი თუ ამოგიგდეს, შავ ფურცლებს ვინლა დასწერს ან ვინლა წაიკითხავს?!

ქვეყნის ცხოვრება ეშმას ნებას დაეკიდა.

მთლად გასატეხად გაჭირვებას შიდა მოთარეშეც შეუხიეს. გადამთიელი კი არა, მოძმე, შენიანი. მხედრულ წარსულს წიხლი ჩააზილეს და მოთარეშეს „მხედრიონი“ უწოდეს, ყველაზე დაუნდობელს სხვა ამგვარ მარბევალთა მომრავლებულ რაზმებს შორის. მტერსა და ავს, იმან რაც შეძლო, მომხვდურის გავეშებით მოტრიალემ, საკუთარ ენაზე მოძმის რომ არა ესმოდა, ყიზილბაშობას დაგავინწყებდა.

არადა, „მხედრიონი“ პირველად როცა გაისმა, გული ღირსებით აივსო, გვეღირსა, როგორც იქნა, ქართული მხედრობაო. მერე, როცა ემანდ კარგად წაიკუზეთ, ლობიობანა არ გეგონოთო, ვერაგობამ კისრის ძარღვი გადაჭრა – უბანი უბანზე წავიდა, ქუჩა-ქუჩაზე, „ბოროტები“ „კულინარებზე“ და თუ სხვა ათასი ღვთის რისხვა... „ასე იქნებაო“ ხომ აფრთხილებდა წინასწარმეტყველურად ის იდეალისტი კაცი, უნიჭო, „დინების წინააღმდეგ“ წასული გლობალ-კაცების გასაბრაზებლად.

რაზმებად დაეწყენენ წვიმის მერე სოკოს მომრავლებით საიდანლაც, თითქოს მიწისქვეშეთიდან გაჩენილები. ერთბაშად, ხელის დაქნევით-მითითებით „სწორდითო“, იმათ განუკითხაობის სიგელ-გუჯრები დაურიგეს, შეესიეთ, დაერიეთ უფრო იმათ, მოუსყიდველებს, სულის პატრონებსო. სამეგრელო არ დაინდოთ,

მინასთან გაასწორეთ, გუბაზ მეფის ერის ერთიანობის სული იქიდან უბერავს, არ ჩერდებო.

გასამრჯელოდ გინდა ოპერის თეატრის საზღაპრო ჭალი ჩამოგიხსნიათ, გინდა საქართველოს მუზეუმიდან თამარის ჯვარი და ოპიზრის სამკარედი ნაგილიათო.

მილიონად ვერგამოსყიდული კაცი ცოცხლად მინაში ჩაგიტხრიათ, დღისით-მზისით ქუჩებში ავტომატის ჯერით გამვლელები ჩაგიცხრილიათ, ან შეძლებული ოჯახები ცოცხლად დაგიუთოებიათო.

ქურდულ-ბანდიტური „პენი“ მიმოეფინა არემარეს, სოფელსა და ქალაქს. ახალნამოზრდილების, ერის ხვალისდელის რამდენის გონება უნდა დაესახიჩრებინა, ზნეობა წაერთმია. დრომ მერე აჩვენა – თურმე ბევრის. თრიაქით გაბრუებული რამდენი ჩაიტანა მინამ, ერთმანეთი რამდენი ხოცეს, უკვე არსაჭირო რამდენი გააქრეს – დედების გლოვა თუ მოითვლის, სხვა მეტი ვერავინ.

სული უნდა მომსპარიყო, უდრეკი მოდრეკილიყო, ნიჭი და უნარი ქვეყნიდან გაძევებულყოფილიყო, ნახირად ქცეულიყო ხალხი.

ამისთვის გაანყვეს რაზმები მოძმეებისგან, მიზანი ეს იყო. ისევ იმ სულის შიშით, ჯერ კიდევ ჩაუქოლავის, ჯერ კიდევ მფეთქავი მრწამსისა.

ამასობაში „სამხედრო საბჭომ“ სამი გასვრილი ამირსპასალარით დამშვენებულმა, ოღონდ გაუგებარ ომში „სამხედროსი“, ანენილ-დანენილობიდან, არეულ-დარეულობიდან ქვეყნის გამოსაყვანად „სახელმწიფო მეთაური“ და მერე „პრეზიდენტად“ ქცეული მიუჩინა ერსა და ხალხს.

ქვეყნის დამწიოკებლები ესენი არიანო და „ბაბოჩკიანი“, ინგლისელ ლორდს რომ შეშურდებოდა იმგვარი ჯიშიანი და მოხდენილი, თანაც მეცნიერ-დოქტორობით დამშვენებული, მერედა რა, რომ „რამკიანი“, ციხეში შეამწყვდია, მარბევალთა რაზმები დაარბია და იმათი საქმე „სუფთა ხელით“ დაასრულა, ახლა უკვე ხელპირდაბანილმა. „მავრმა თავისი საქმე შეასრულაო“, გაგვახსენა ლიტერატურიდან, ლიტერატურასთან მწყრალად მყოფმა.

სროლა-ბათქანი კი გრძელდებოდა ყოველ ცისმარე დღეს, დაუდგენელი, გაურკვეველი. სალამოს ვინ გავიდოდა. სახლებში შეკეტილებმა დალოცვილი ხის კარები მახინჯი რკინისათი შეცვალეს, მაღალი სართულებიც არ დაინდეს და გისოსებში ჩასხდნენ, ქალაქი ზოოლოგიურ ყაიდაზე ვოლიერებად იქცა.

სინამდვილე იყო ასეთი და ამიტომ.

ყოველ ორშაბათ-დღეს ერთი ჩასუქებული ქალი, ქონიანი რომ შეარქვა ხალხმა, მაძღარ-ნეტარი სახით ჩაბნელებულ-დამშეულ ქვეყანას ქუსქუსით იმედის ნათურას ჩაურთავდა ხოლმე – ახლა ხომ ვართ კარგად მამა-მარჩენლის ნვა-დაგვით, ხვალ უკეთესად ვიქნებითო – ჩამთავრების მოჩქარეს შემწვარ-მოხრაკულის სუნი საღერღელს უშლიდა.

იქვე ახლოს, „დაიჯერეთ, დაიჯერეთო“, კვერს უკრავდა ჩიჩვირიანი ენაფლატუნა კაცი, იმასაც ხაშლამ-ბულლამა ცხლად რომ ედგა გვერდზე.

რა იყო ეს სინამდვილე, რამ შექმნა?

ესეც ყოფნა-არყოფნის ჰამლეტურ კითხვას უტოლდებოდა.

როგორც ჩანს, საფრანგეთის ისტორიაზე მორგებული დასკვნა: „ყოველ დიად ცვლილებას ამზადებს მაღალი გონება, ახორციელებენ გმირები, ძალაუფლებას წამოასხდებიან ზნედაცემულები“, – კაცობრიობისთვის საყოველთაო ყოფილა.

ჩვენკენ თუ გადმოვიტანთ, ჩვენი დიადი ცვლილება მეცხრამეტე საუკუნის „მამული, ენა, სარწმუნოება“ ამადლებულმა გონებამ მოამზადა. მერე წინამურით ვერგანხორციელებულმა მეოცეს გადმოაბარა, თავისუფლების დიადი ცვლილება წინმავლებს და ერს დააკისრა, ვითარცა გმირს. ძალაუფლებას კი აქაც ზნედაცემულები შემოასხდნენ.

ისტორიას თავისი ყალიბი ჰქონია თურმე.

ერთი კარგი ნათქვამი აქვთ გერმანელებს: „Jeder neuer Weg beginnt mit dem ersten Schritt“ – ყოველი ახალი გზა პირველი ნაბიჯით იწყებაო. პირველი ნაბიჯი ის-ის იყო, გადაიდგა – ერმა და მოუკიდებლობის სუნთქვით შეისუნთქა და... აღარ დასცალდა.

სადავეები დასჭიმეს, შემოახტნენ და მოგუდეს.

წინამური ისევ გამეორდა – დიადი ქადილი, გერმანულად „Niemandland“ ჩვენებურად კი „არავეთი“, „დამოუკიდებელი არავეთის“ წინა-უემოთი უსახელოდ ასე დასრულდა.

„ღირსება და მისი ბიძაშვილი თავდადება“ – ცოდვის ფულით გამოსასყიდი ინდულგენციის შემოქმედი პაპი ბორჯიას ამ გესლიანმა დაცინვამ მარჯვედ გაიდგა ფეხი „არავეთში“, დაცინვით მოიღრიცა სახითაც და საქმითაც.

თუ რამ აღმა ხნული დარჩა, დაღმა ფარცხა ქვეყნის სულიერ წინა ხაზზე თუ ავანგარდში დგომა რომ ევალებოდა იმან – ეპოლეტებიანმა ინტელიგენციამ.

იმათში თუ ვილაც ერთი პრივილეგიებს ვერ თმობდა ნაწყალობევს, სსრკ-ში გაჩვეულს, მეორე ორივ ფეხით ისე იყო გასკვანჩული, „იქიდან“ თავს ვერ დაიძვრენდა.

ნამდვილებს კი იმდენი ურტყეს შიგნიდან თუ გარედან, სანამ დიადი საქმის ასპარეზიდან სამუდამოდ არ მოჰკვეთეს. მათთან ერთად ქართულიდან ამოძირკვეს სიტყვა-ცნება „ერი“, „ეროვნული“, ოდენ სათაკილოდ და სამასხარაოდ რჩენილი.

ჩანს, ამ სიტყვის გამოთქმა ისე საფრთხილო ყოფილა, რომ მეხსიერებიდან სამუდამოდ ამოსარეცხად წლების მერეც ახალმოსულებს „ნაციონალური მოძრაობა“ დაარქვეს, თითქოს „ნაციონალური“ „ეროვნულად“ არ ითარგმნებოდეს. ამ პარადოქსს ერთი კითხვა კიდეა: რა მიზნით, რატომ? გარედან „ნაციონალურად“ აჟღერებული, შიგნით „ეროვნულს“ არ ნიშნავდა მაინც?! თუ იმიტომ, რომ „ნაციონალური“ „ეროვნულს“ ჭიტლაყით გააძვებდა ლინგვისტიკიდან.

„ეროვნული“ სულის ტოლფასი რომაა, ამიტომაც შეიქნა საჭირო იმის ამოგდება ძირიანად და საერთოდაც, „მშობლიური ენა სულის ენაა, სხვა ენები კი – ოდენ მეხსიერების მონაპოვარია“, – ხომ ასე იტყოდა იაკობ გოგებაშვილი.

ნგრევის სქემაში იმგვარ ინტელიგენციაზე, ლენინი ფეხისადგილის სიტყვით რომ მოიხსენიებდა ხოლმე, დიდი ფსონი ყოფილა დადებული, დრომ ამის უტყუარი საბუთი შექმნა.

დემოკრატიისთვის ბძოლას ფარად იყენებდნენ, ტყავიდან ძვრებოდნენ, რომ როგორმე აერიათ ტვინები, ქვეყნის წინაშე თავისი დანაშაული ამით გადაეფარათ. დავალება იყო ასეთი. უკან აკიდებული წვრილფეხობაც ავტორიტეტებს ტაშით ხვდებოდა და აცილებდა ქალაქში საბუქნაოდ.

რა გულუბრყვილობა ყოფილა, თურმე. ფუჭი თხოვნა-შეგონება. ვინ იცოდა და ვინ დაიჯერებდა, რომ ისინი საკუთარ საცხოვრებელს კი არა, ქვეყანას გაყიდდნენ უკანმოუხედავად, რომ დიდ ლუკმას მიმწვდარნი არასოდეს დათმობდნენ ამ ლუკმას, კარისკაცად და სეფექალად ქცეულები.

მეც გულუბრყვილომ მაშინ იმათ მივმართე დევნილი ტელევიზიით შავად გათენებულ დღეებში, 1991 წლის ოქტომბერში, ისტორიული დაცემის პირველ საათებში:

დღევანდელი ვითარებიდან ერთი საკვირველი კითხვა ამოიზარდა-მეთქი: რატომ ვატრიალებთ წალმა-უკულმა ამდენს დემოკრატიის ცნებას, რატომ ვათრევთ და ვეძებთ მის შინაარსს ასე უსასრულოდ შინ თუ გარეთ?

ხომ ვიცით, რომ დემოკრატიის ცნებას თუ მორალი არ უძევს მთავარ განზომილებად, იგი კარგავს თავის შინაარსს. იქნებ ამიტომ ვეძებთ, ალბათ, გამალებულები, რომ ძალზე დაშორიშორდა დემოკრატიზმისა და მორალის ცნებები.

დღეს, როცა ჩრდილოეთიდან გაისმა, რუსეთია დემოკრატიის ბურჯი ხალხებისთვის და ყურში უსიამოდ აჟღერდა ძველებური, რუსეთიაო სოციალიზმის ბურჯი ხალხებისთვის, იმპერიის ხალხები შეკრთნენ და ჩაფიქრდნენ.

როცა დღეს გორბაჩოვს ახალი ტიტული მიანიჭეს სახელდებით „კომპრომისების გენიოსი“ და არ განმარტეს, რომ ზნეობრივ კომპრომისებს კაცობრიობის ეთიკა ამორალიზმს უწოდებს, იმპერიის ხალხებმა გადაწყვიტეს თავად მიხედონ თავს და საკუთარ წიაღში ეძიონ დემოკრატიის ბურჯები.

ჩვენც, ამ ხალხებიდან ერთ-ერთნი, შევკრთეთ უნდა და ჩაფიქრდეთ, გავიაზროთ, რომ ასე ძალღის სათრევად ქცეული

„დემოკრატიის“ ცნება ჩვენდა საგვემად შემოგვიგდეს გარედან და ოდენ და მხოლოდ პოლიტიკური მანიპულაციების ხელსაწყოდ გვიქცეის.

დავფიქრდეთ, რომ გარე დიდი პოლიტიკის სათამაშო დაფაზე პაიკებად უნდა ვიქცეთ ამასობაში, ვიდრე აღმა-დაღმა სირბილში დავადგენთ დემოკრატიის შინაარსს. დავფიქრდეთ, რომ ორი სექტემბერი ამ დაფაზე გათამაშებული დიდი პოლიტიკის მორიგი რაუნდია და, რომ მის უკან გარე პოლიტიკისა თუ გარე დემოკრატიის მსახურის, რენეგატის დამნუხრებულ-ტრაგიკული ნილაბია მხოლოდ.

თუ დავფიქრდით, მაშ, რატომღა ვიქცევით პაიკებით? ამ კითხვით მივმართავ ქრისტესმიერ ძმათა ჩვენთა ინტელიგენციას სულიერს შრომაში – გაღმა დემოკრატიის ძებნაში ხომ არ დაშორიშორებულან თქვენში „მე“ და „ჩვენ“? სხვაგვარ როგორ ავხსნათ ყოველივე?

დემოკრატიზმი რაღაც კოსმოლოგიური, განყენებული ცნება ხომ არაა, მას ხომ თავისი დროითი და სივრცითი განზომილებანი გააჩნია. ხომ არ გვიჯობს, თავადვე გავიაზროთ მისი შინაარსი ჩვენი ერის საარსებო დროსა და სივრცეში! ჩვენვე მივაგნოთ ჩვენსავე დემოკრატიას, თორემ გაღმა ძებნაში ეს-ესაა ქართულ სივრცეს ახალ თარგზე გამოგვიჭრიან და დროის ათვლასაც თავისი „დემოკრატიზმით“ აგვითვლიან.

მაშინ მივაგნებთ ჩვენსას, როცა მივაგნებთ „მე“-სა და „ჩვენ“-ის გამთლიანების საშუალებებს. ქართველებს დიდად გაგვიჭირდება ეს, მაგრამ უნდა ვძლიოთ „მე“-ს ყოვლისშემძლეობას და „ჩვენ“-ს მივაპყროთ მზერა. თუ არადა, მალე დაგვიდგება დრო, როცა სათქმელად შეიქნება აკაკისეული სიტყვები – ფურთხის ღირსი ხარ, ქართველო.

მტერს აუხდეს ისე, ჩვენ რომ აგვიხდა: ქართული სივრცე ახალ თარგზე გამოგვიჭრეს, ეროვნული შეგნება კი „მე“-სა და „ჩვენ“-ის უფსკრულით გააპეს. დროც დადგა ხეიბარი ოცდაათწლიანი, „ფურთხის ღირსი ხარ, ქართველო“, აკაკი რომ იტყოდა, ისეთი.

დრო კი წრიულად დატრიალდა წრეშივე ჩაკეტილი და ლამის ოცდაათი წელიწადიც აღარ ყოფნის სატრიალებლად. დაცემის არჩევანმა მოიტანა იგი და, საერთოდ, არჩევანის ვერშეძლებამ.

დღესაც, ყველა დროის დროს აკრული ასწლოვანი მათუსალები თუ მუმიები, ქალები და კაცები, პირჩიჩვირიანი მოძღვარ-მეტყველები „დაიჯერეთ, დაიჯერეთო“ გუშინდელი ამბიონიდან დღეს გამოღმა გადმომხტრები, „არ დაიჯეროთ, არაო“, – ისევ მეტყველებენ.

„დაიჩოქეთ, დაიჩოქეთო“, მაშინ ღრმადჩამძვრალი თვალებით აკივლებულები, დღესაც სპორტული მხნეობით ნაჩოქილები, ნაზად უღულუნებენ ამა ცხოვრების სიამეს, ისევ საჭირონი.

გახუნებულ-გაქუცულ მესხიერებას კი ეზარება გაიხსენოს, სად ჩაიძარხა ძაღლის თავი, რომ დღესაც ის მოძღვრავს და ამუნათებს, ვინც ნება წაართვა და ნახირში გაუშვა.

Quo wadis – როდემდისო, იკითხავს ვინმე? ჩაზარმაცებულ, გაზანტებულ მესხიერებას წამოახტუნებს რამე? ამიტომ ისევ მეტყველებენ მუმიები, ისევ კივიან, ნეტარებით იზმორებიან ათჯერ საცვალგამოცვლილები.

იოანე ნათლისმცემლად მოვლენილმა, ქვეყნის მინაზე ფეხის დადგმისთანავე, ყოჩაღ, ჩვენმა ინტელიგენციამ მაგრა იბრძოლაო, ეგრევე დაასმინა და... სახელ-სახელ ჩამოთვალა. სიის ბოლოს ერთი რეჟისორი რომ გამორჩა, იქვე შეავსო დანაკლისი.

მაღალთამასიან საპატიო სიაში გამოვიჭიმეთო, ასე გაიგეს, ასე მოესმათ. ვერ ჩახვდნენ გალაღებულ-გულმოცემულები, რომ ცბიერების უხმო ხარხარით ის სია საჯაროდ გაიროზგა.

დროს რემინისცენციები უყვარს – გონებაში მოვლენებს შორის ხიდის გადება. ერთი ერთშიო, რომ იტყვიან, ისე ამოცურდა ცნობიერებაში ოცდაათწლისწინანდელი საჯარო გაროზგვის სცენა:

ახალმა სადავის მჭერმა, როცა გაზეთს გულდაგულ ჩამოათვლევინა, ანუ დაასმინა იგივე წვირიანი სულები, ფულადი „დახმარებით“ მოსყიდულები, შემთხვევით იქ მოხვედრილებმა ოდენ

თუ „განელეს“ სია, თორემ ვის რამდენს უხდიდნენ წლობით და დამსახურების მიხედვით, დოკუმენტად დაიდო – კვლავაც საჯაროდ გასაროზგად.

ჰოი, საოცრებავ, ახლაც ნეტარად გაიზმორნენ იმ კურდღელივით – ჩირგვში ვზივარ, ვერვინ მოვა ჩემზედაო, ხელს ვინ გვახლებსო და ისევ აღულუნდნენ, ისევ საჭირონი.

მერე როგორი, თურმე! ვინც ჯერ პრესა-ტელევიზიით საქვეყნოდ გამოაჭენეს – დახეთ, ეს ქალი მოსკოვში გადაიხვეწა კა-გე-ბეს ეს გაფუჭებული აგენტიო, ვითომც აქ არაფერია, ისევ გამოაჭენეს იმავე ტელევიზიით – თქვენი სიბრძნე და გამოცდილება ქვეყანას სჭირდება და ქადაგად დასვეს ეკრანთან.

ერთი-ორჯერ მექოთნე თუ ამირსპასალარყოფილიც გამოიყვანეს, პატრიოტული სიტყვა ძლივ-ძლივ ამოათქმევინეს ვერმეტყველს – მე რა შუაში ვარ, ისინი ურტყამდნენ ზარბაზანს ქვეყანასო. ყველაფერი, რაც მოხდა დასაქცევად, იმ ბებრის ბრალია, იმ გაქნილ-გაიძვერა „თეთრი მელასიო“. ჩანს, რიხიანად რომ ვერ გამოუვიდა, აღარ მიუპატიჟებიათ მერე. ერთი თქვენი დედაცო და ჩაიკარგა მოსკოვ-ქალაქში, აღარც გამოჩენილა.

ბევრი რამ დაიგია ცოდვილმა ტელეეკრანმა იმთავითვე, ორი აკადემიკოს-ისტორიკოსის მკაცრად შთაგონებული ორი სახეც, დაუმორჩილებელ სამეგრელოში წესრიგი უნდა დამყარდესო, – მოუწოდა ქართული ისტორიული სულის საუკეთესო მცოდნემ, მერე სამი დღე არგასული სამეგრელო უკვე იწვოდა ცეცხლის ალში „მხედრიონის“ ეგზეკუციით.

მოგვიანებით იმ ცეცხლის ამბებში ერთ ამაზონელ ქართველ ქალზე შექება-შეპარვით, „მემუარების“ წერით დაღლილმა – ამ ქალის ვაჟკაცობას რომელი კაცისა შეედრებოდაო, თქვა და დაასმინა, ისევ საჯაროდ.

იქით, ვილაც ჩიაკაცი, პროფესორი, ტელეეკრანზე დროის რეგლამენტით შეუზღუდავი, როცა კახიანს არჩევდა ენის ლიტერატურულ-სტილისტურ პრობლემებს და „კრიტიციზმის“ უცხელეს წერთილს მიაღწევდა მთლად ანთებული, „დიდოსტატის

მარჯვენის“ დამწერი გადაპრანჭული ენისა იყო, იტყოდა და მყისვე მშვიდდებოდა. ვილაც ტელემაყურებელი კი ბრაზობდა, აბა, ჰე, ყველა მხრიდან დასცხეთ „არტაბსტრელით“.

ზოგიერთი სეზონურად ამუშავეს და დავიწყებული, უსახელოდ გაუშვეს სარბიელიდან. ვინძლო იმიტომაც, რომ იმის მოსავალმა დიდი ვერაფერი მოიტანა, მეტისმეტმა მონდომებამ კი ვერ გაამართლა.

ის იდეალისტი, ანუ როგორც უწოდებენ, ქარიზმატული პიროვნება და მისი სახალხო-ეროვნული შარავანდედი რით გავაბიაბუროთო და ფსიქოლოგს მიანდეს ეს საქმე.

იმან, სპეციალისტმა, ეგ კაცი კია წარმოსადეგი, მარა რად გინდა, ცვედანია, იმპოტენციის ნიშანი სახეზე ადევს – ულვაშსზეო. ნონიანი არგუმენტი ფროიდის ფსიქონალიტიკიდან გადმოქაჩა თაბახიან ქალაღზე, მარა სულ პატარა შტრიხმა შეუშალა ხელი – თავად ზიგმუნდ ფროიდის სახის დამამშვენებელმა ულვაშმა.

მერე იყო და, ეს ქალები რას ბობოქრობენ ქუჩაში იმ ქარიზმატულის დასაცავადო, – იმიტომ, რომ კაცს დანატრებული ამძუნებული მდედრები არიან და იმას ეტრფიანო. ვერც აქ ივარგა საბუთმა, – ნახევარი საქართველოს ქალები თუ ატრუებული ყოფილან, აბა, ქართველ კაცებს შარვალში კარგად ჰქონიათ საქმეო, – ბევრი იცინა ხალხმა.

ისე კი, ფსიქოლოგობა სარფიანი რამ გამოდგა, მელას კუდი-სა არ იყოს, დასამონებლად ვარგისი. მაშინ მერვე სართულიდან ადამიანები რომ ხტებოდნენ სვეგამწარებული სიცოცხლის მოსათავეებლად, ფსიქიკის ლაბირინთებში იოლად მორონინე ქალი ქვეყანას ამშვიდებდა – სუიციდი, ანუ თვითმკვლელობა ამინდის თუ კლიმატის ერთბაშად შეცვლამ იცისო. არგუმენტი არც დასჭირვებია, მოკლედ მოჭრა.

ზოგმა სახელი ისტორიის ფურცელში ჩაწერა და დაცემის ქორონიკონში საკუთარი საფლავი მოიზომა. საკვირველია, მაგრამ ფოლკლორშიც შევიდა. აქლემი ისე არ დაეცემა, ვირისტოლა არ აზიდოსო – ასე სჭირდა ჩვენს ხალხს. სციოდა – პალტოიანად

შენვებოდა გაყინულ ლოგინში, შიოდა – არაფრისგან ისეთს მოიგონებდა, გერმანულ ანდაზას თვალს დაუყენებდა, – „Hunger ist der beste Koch“ – შიმშილი საუკეთესო მზარეულიაო.

მაშინდელი, ესე წოდებული, კიდიო-კიდემდე განთქმული „სიგუას ნამცხვარი“, დღესაც რომ უკვდავი რეცეპტია ჩვენში, ნგრევის მქმნელთა შეუდარებელი შედეგრი იყო.

ვილაც გაიკვირვებს, კი მარა, ამ მეცნიერ კაცს, ინსტიტუტის დირექტორს პრემიერმინისტრად, ქვეყნის გამძლოლად დანიშნულს, მერე... საკუთარ ხალხთან ბრძოლაში წარმატებული შეიარაღებული რაზმების მეთაურს, კულინარიასთან რა ესაქმებოდაო. არადა, სწორედ ამ კულინარიულმა მიღწევამ დაუდგა ძეგლი ასე სახელგატეხილად ამა ქვეყნიდან წასულ კაცს. ამაზე მეტი რალა იქნებოდა! მისი სახელი ამშვენებდა და დღესაც ამშვენებს მშიერ-ლატაკ სუფრასთან უკვერცხო, უკარაქო, უშაქრო ქართულ შედევრს.

არადა, სწორედ სწავლულ-განათლებულს ევალებოდა ის, რასაც უპირველესი ერისკაცი ილია, ვინც თავს ედგა ქართველი ერის ინტერესებს, შემგნები, ვითარცა განდევილი, მეცხრამეტის სამოციან წლებში მოუწოდებდა: მართალი სიტყვა „უნდა აღვიძებდეს მძინარ ხალხს, აფხიზლებდეს ახლად გაღვიძებულს, უსიამოდ ჩასძახოდეს ყურში და მით სარგებლობა მოჰქონდეს“ – ესე იგი, დროის საყვირის მისიას აკისრებდა.

ამათ საყვირმა კი დრო უკულმა აბრუნებულ ბორბალს აკიდა. ყველაფერი გაკეთდა იმისთვის, რომ სამყაროს საკუთარი ხედვის უნარი დაქვეითებულიყო, რათა შემოგდებულ პროპაგანდას გამოეძევიბინა ეროვნული მსოფლხედვის ისტორიული გამოცდილება, შეექმნა მსოფლგაგების სრული კრიზისი და ამით დაჰკარგოდა თვითგანსაზღვრის უნარი. სწორედ ეს გახდოდა შეუძლებელს ქვეყნად, სახელმწიფოდ ყოფნას და გარე, საერთაშორისო კავშირებში საკუთარი ადგილის გაცნობიერებას.

უკულმა აბრუნებულის შედეგი იყო დიდი დანაშაულიც – საშუალო კლასის მოსპობა. ფენისა, რომელიც სოციალური წონას-

ნორობის მკეთებელი და საზოგადოების შიდა ურთიერთობების საძირკველია.

სწორედ საშუალო კლასი ალაგებს სისტემას, რომლის საფუძველს შრომის დაყოფა ქმნის. ქართველებს ხომ ამ კანონთა გენიალური ცოდნის ნიმუში აქვთ „რწყილისა და ჭიანჭველას“ სოციალური ფილოსოფიით.

ის ასწავლის, რომ როცა გლახს პური მოჰყავს, ხარატი ჩარხავს, ხაბაზი აცხობს, ექიმი ექიმობს და სწავლული იმეცნებს, მაშინ იქმნება ურღვევი ჯაჭვი საზოგადოების ერთიანი ცხოვრებისა და, მაშასადამე, საკუთარი მსოფლგაგებისა.

ხელოვნურად შექმნილმა ვითარებამ გადააგვარა შრომის დაყოფა, ყველა წესი ააყირავა, როცა მეცნიერი ბაზარში დააყენა, როცა ცოდნის მსახურები ჟანგიან „ბუდკებში“ გამოამწყვდია და ხანდაზმული სპეციალისტები სანაგვე ურნებთან გაამწესა.

შეგნებულად მკვიდრდებოდა მცდარი აზრი, თითქოს საზოგადოება ორად გაიყო – მცირერიცხოვან მდიდრებად და არასმქონეთა მრავალრიცხოვან კლასად. კლასი ვერ დაერქმეოდა ვერც პირველს – ქვეყნის ქონების დამტაცებელს და კაპიტალის არმნარმოებელს და ვერც მეორეს, რომელიც შრომის დაყოფის მიჯნის იქით დეკლასირებულ ლუმპენად იყო ქცეული.

რატომ? პასუხი უბრალოა:

სადაც საშუალო ფენა არ არსებობს და სოციალური სივრცე ქაოსურია, იოლია ძალაუფლების შენარჩუნება. ამგვარ სივრცეში ნოყიერი ნიადაგი აქვს კორუფციას, მმართველი ეშელონების მიერ სახელმწიფო ქონების დატაცებას, იოლი გამდიდრების უსაზღვრო შესაძლებლობებს.

ასეც მოხდა.

მაგრამ ამ სქემაში სხვა დიდი საფრთხე ის იყო, რომ დაშლილი სოციალური სივრცე აკნინებდა ეროვნულ ცნობიერებას, ეროვნულ იდეას, ათასწლოვან მაღალცივილიზებულ ღირებულებებს, მოკლედ, *sui generis*, ანუ საკუთარი წარმომავლობის ისტორიული პროცესის დამუხრუჭებას იწვევდა.

დღესაც ამ სქემის მუშაობა არ შეჩერებულა და არც წრეზე ბრუნვა ახალ-ახალი ხელისუფლებით.

დაიღალა ერი დაუსრულებლად ერთი და იმავე პერსონაჟთა გნიასითა თუ გრიალით, დაწყვილებულ ძმათა, ცოლ-ქმართა, მამა-შვილთა, დედა-შვილთა, ყოფილთა და მუდამ ახლანდელთა ცხრა მთავრობის მსახურთა. ისე განბილდა, რომ ნამდვილ ერისკაცთა ხმაც ველარ მიენვდინოს, ველარ დაეჯერებოდეს.

ხალხი მაინც გადის ქუჩაში, ზღვარზე მყოფი, იძულებულია უსმინოს გაცვეთილ მოწოდებებს, აღმა-დაღმა მორბენალ „მოღვაწეებს“, ვისაც აკადემიურად „კომპრომენტირებულებს“ უწოდებენ, ხალხურად კი გასვრილ კაცებს, მორალის სრულიად არმქონეთ.

მართული ქაოსის ამგვარ არემარეში ჯიბის სტიქიამ იხუვლა და ჯვბირი გადმოხეთქა. ფულის ბზიკმა ისე დაკბინა, პირ-კისერ-შესიებულები ერთმანეთსაც ველარ ცნობდნენ, მტერ-მოყვარე აერიათ, შენი-ჩემი დაეკარგათ. ჟილეტ-ჯავშანი მოირგეს, მცველები დაიყენეს და სამალავი გაიმავრეს.

აქეთ გალავნიანი სასახლეები დაიდგა, იქით – ევროპული ვილები. მაგრამ ძლომას საშველი მაინც ვერ დაადგა. დანაწილებისას თუ ვერ მოილაპარაკებდნენ, ჩაცხრილული მანქანა ხან სად იდგა ქუჩაში და ხან სად. ეს წესი მახრჩობელასავით შემოეჭდო ქვეყნის არსებობას.

მესაჭესთან ახლო მდგომები და მოთარეშეებიც ერთნაირად ხრავდნენ ქვეყანას, ხვრას ბიზნესი ერქვა, მხვრელებს კი ბიზნესმენები. მათთან მათებური კანონი კანონობდა – ხელი ხელს ბანდა და პირთანაც კაიხელა მიდიოდა. „აბა, დაყაჭეთ, დაყაჭეთ“, – ცივი ხმით უთითებდა და მაგიდას თითს უკაკუნებდა მთავარი „პირი“ მშოვნელებს პირდაპირ ტელეეკრანზე.

ერთხელ საჯაროდ თქვა მელანქოლიურის პირსახით, რა ვქნა, ჩემი ოჯახის წევრებმა ბიზნესის დიდი ნიჭი გამოიჩინესო. ხვალინდელისთვის აზრს ამზადებდა, ალბათ, მილიარდერობა მათი ამ ნიჭიდან ნამოვიდაო.

განა რისთვის მიგაყენეთო სახრავს, უჯავრდებოდა თავაშვებულებს. იმათაც თავისი ხომ უნდა გამოენურათ და ტრიალებდა ნისქვილის ბორბალი ხალხის თავზე.

მთლად გატყავებულებს ბინა თუ ჰქონდათ, ქუჩაში აგდებდნენ, კაპიკებად ჩადებულს, ბანკირებად ქცეული გუშინდელი თაღლითები. ატირებულმა ნახევარმა ქვეყანამ ისინი მილიონერები გახადა, ახლა უკვე დარბაისლური მიხრა-მოხრის მძარცველები. შავი ფული უწმინდურობის სიმყარალის ჩამრეცხი მიღებით მიედინებოდა და დასტა-დასტად ლაგდებოდა შვეიცარიის, ბრიტანეთის, აშშ-ისა და, ეშმაკმა იცის, რა კუნძულების ბანკებში, ოფშორულს რომ უწოდებენ.

მაგრამ ახალმოვლენილებმა „მდიდრებად“ ყოფნა მაინც ვერ შეძლეს, რადგან სიმდიდრის კულტურისა არაფერი გაეგებოდათ. საერთოდაც, ასეთი გაგება – „სიმდიდრის კულტურა“ საიდან გაუჩნდებოდათ წინააღმდეგობის ნაქურდალ-ნათაღლითევიტ გაზულუქებულებს. დასავლურ სამყაროში იგი თაობებს გასდევდა მემკვიდრეობით.

ოკეანეში მოთარეშე მეკობრე მორგანის ნაშიერებმა მერე კარგად იცოდნენ მდიდრის „ქცევის წესები“: მოხუცებულთა სახლების განყოფილება, საავადმყოფოების გამართვა, უნივერსიტეტების მეურვეობა, სახელობითი სტიპენდიების, პარკების, გზების, ქალაქის გამწვანებისთვის დიდი თანხის გაღება. ამას ყოველივეს იმათ სწორედ „სიმდიდრის კულტურა“ აიძულებდა.

თანხის გაღება კი არა, იმ ბნელეთ-შიმშილეთის დროს მშოვნელებში ერთ-ერთმა პირველმა თბილისში ქობულეთის პატარა ქუჩაზე „ოსობნიაკი“ რომ წამოჭიმა, ვაგლახად აყრილ-დაყრილი, გადაჩიჩქნილი გზა სამისდღემჩიოდ ეგრე დატოვა, ტალახ-თოვლში თვითონაც რომ შეეძლო კისერი მოეტეხა.

ყველგან ასე იყო – ქალაქშიც და მის გარშემო სააგარაკო სასახლეებშიც. ოთხმეტრიანი სიმაღლის მძიმე გალავნის იქით ხომ „არავეთი“ იწყებოდა და გზის დაგებაზე ვინ ამბობს, მოკირწყვლაც თავში ვის მოუვიდოდა.

ასეთები მრავლდებოდნენ სოკოებივით. ვერ გაიგებდი, როგორ და რით. გაპარტახებულ-გამათხოვრებულ ქვეყანაში, საცა ფაბრიკის მილი არ ბოლავდა და არც ტრაქტორი ხმაურობდა სოფლად, საცა საპონიც და ასანთიც გარედან უნდა შემოეტანათ, კარტოფილი და პამიდორიც თურქის მოყვანილი იყო, ნიფხავი და ფლოსტებიც იქიდანვე ჭრელი მაფრაშებით შემოზიდული, სადაც ქათამი კვერცხს აღარ დებდა და არც ღორი ღრუტუნებდა დაცარიელებულ სოფლებში.

იქიდან გამორეკილები კი ისტორიაში დიდი ასოებით ჩარჩენილ „ელიავა-ნავთლუღის“ ჩაბინძურებულ სამოთხეში პურის ფულს ჭყლეტდნენ. უმუშევარ-გაპროლეტარებულებსთვის ბაზრობების ეს ფარდულ-გასასვლელები გადარჩენის ერთადერთი ბილიკი იყო, თითქოს იერუსალიმს მიმავალი.

განა ასე წაიქცა ერი? – იკითხავს ვინმე, არსაიდან ხმა, არსით ძახილში ჩაიფერფლა?

რომ არ წაქცეულიყო, ამიტომაც ტალღებად ედებოდა ქუჩებს წინააღმდეგობა, ათიათასობით მოედინებოდა.

გარედან შემოყოფილი გრძელი ხელი, ყველასა და ყველაფერს რომ მისწვდებოდა მწვანე დასტებით, თოფითა და ტყვიით, ვერას გახდებოდა, შიგნიდან წამშველებელს მეტი ტყვია-წამალი რომ არ გაეხმარა შეუპოვართა შესამუსრავად.

იქით, შეთითხნილ რალაც პარტია „ქარტიის“ ყაყანზე, არ გაუშვათ ეგ სუნიანებიო, აქეთ „ეროვნულ-დემოკრატიულმა“, პარტიული ყაყანი რას მიქვია, ავტომატის კაკანი თუ იზამს საქნელსო, მაგრა შეიარაღებული ყოჩალი ბიჭები წინ დაუყენა წინააღმდეგობის უიარაღო ტალღას და ტყვია დასცხო.

ანდაზის სიბრძნეს ქართულისას საამისოდ უთქვამს ჯერ კიდევ როდის: ხემ სთქვა, ნაჯახი რას დამაკლებდა, ტარი ჩემგან რომ არ ჰქონდეს გამოთლილიო...

ერისკაცთა ხმაც ისმოდა და ძახილიც, სიტყვაც და შეგონებაც. ცის მანანასავით ელოდნენ იმათ შეძახილს, ყველაფერს გავუძლებთ, არ შედრკეთო. „მარჯი“, „სამრეკლო“, „იბერია-სპექტრი“ – იქ იჭედებოდა სათქმელი მართალი სიტყვა, მაგრამ ეს

სამჭედლოც აიყარა ადგილიდან, გაქრა სინამდვილიდან, რალაც ბნელი მანქანებით გაძევებული.

დედა უნივერსიტეტი – ალმა-მატერ – ამ დროს სად იყო, რას იქმნოდაო. სულის ტაძრისთვის მეტი მოიცალეს, მეტი მოინდომეს. სხვაგვარ არც იქნებოდა:

უნივერსიტეტი პოლიტიკურად საშიში რომ არ ყოფილიყო, რუსული იმპერია მთელი ძალით წინ არ აღუდგებოდა საკუთარი უმადლესი სკოლისთვის ქართული ინტელიგენციის ბრძოლას მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში.

განათლება სახელმწიფო მიზნების შემადგენელი რომ არ ყოფილიყო, ქართულ ენას არ აკრძალავდა ქვეყანაში და ამით ძირს არ გამოუთხრიდა სახალხო სკოლებს. სწორედ განათლების დამპყრობლური პოლიტიკით ახორციელებდა იმპერია ერის გადაგვარების გეგმას და საამისოდ საშუალებების მთელ არსენალს ამოქმედებდა.

რა შეძლო მაშინ დიდმა ქართველობამ, ახლა უფრო გვაკვირვებს და ჩაგვაფიქრებს. მან ხომ არა მარტო წარსულის მემკვიდრეობა დაიცვა და შეინახა, ახალს ამოუშენა საძირკველი. ქართული უნივერსიტეტი ამ დიდი შემართების და გაუტეხელობის გვირგვინი შეიქნა და დიდი ამოცანაც დაეკისრა.

რატომ აღიქვა ერმა იგი ტაძრად, მარტივად გასაგები არაა. იმიტომ, რომ მისი კედლების მონუმენტური სიმშვიდე სიტყვით ვერსათქმელზე მიგანიშნებს და იქ ფეხშედგმულს მოკრძალებულ ნაბიჯს გადაგმევიანებს? არა მხოლოდ.

იმიტომ, რომ იმ დიდი მიზნისკენ მიგმართავს, რომელიც უნივერსიტეტს, დღიდან აღმოცენებისა, ზეგარდმო შთაგონებით დაეკისრა: თავის წიაღში მოაქციოს „ყველა საარსო საკითხი“ ერისა და ქვეყნის მომავლისა.

აი, ამ მიზნისგან უნივერსიტეტის ჩამოშორება დაცემის სქემაში ყველაზე დიდი დანაშაული იყო. კუთვნილი ამოცანის წართმევა, ხანგრძლივად – თოთხმეტ წელიწადს მიმდინარეობდა და დღესაც ასეა.

მიზანი და ამოცანა სიცივე-შიმშილის, სოციალური ჭურვებით იბომბებოდა, დასახულად და აუცდენლად. მისი მძლავრი დარტყმების ქვეშ ძლივსლა სუნთქავდა საბჭოეთისგან ზნეობრივად გადარჩენილი მიზნის მქონეთა მცირე ნაწილი.

სინდისთან გარიგების ისეთი დრო იდგა, მტერსაც რომ შეშურდებოდა. ცოდნის ტაძარში პოლიტიკური ლეკიანობის ხელი ტრიალებდა: „საიმედოებს“ მარჯვნივ ანყობდნენ ცენტრში მდგომი დამწყობლები, „არასაიმედოებს“ მარცხნივ კედლისკენ ერეკებოდნენ. გონიერ ნეიტრალებს კი რა გამოლევდა. სწორედ მაშინ არაერთმა ნიჭით დაჩაგრულმა გამოჰკრა ხელი მეცნიერულ ადგილ-წოდებებს, ხოლო სულმოკლემ – ხელის ჭუჭყს.

ამასობაში მთელი თაობა წამოიზარდა და... დაიკარგა.

წრეზე მბრუნავი ქვეყანა სხვა – მეორე ხვეულზე გადავიდა. „ვარდებით“ ენერგიულად შემოჭრილმა ახალმა ძალამ თუ ძალაუფლებამ ძველი საკუთარ სამფლობელოებში დასასვენებლად „გაუშვა“, არაფერი მოჰკითხა, ისე. არც იმათ, არჩევნების გაყალბებაში და ხალხის მოტყუებაში დიდი ბრალი მიუძღვით და ამიტომაც „რევოლუციის“ დრომა გაიშალაო.

იმედი მაინც გაკრთა, თავი წამოსწია. დაწყევლილმა „მეცხრე ბლოკმა“ წამდაუნუმ სიბნელეში რომ ახვევდა ქალაქს და დენი სხვა ქვეყანაში გადიოდა გასაყიდად, პირი მოუსვლელში ქნა და განათდა არემარე.

სახლებში შემორჩენილი ჭალი აციმციმდა, სადარბაზოს კიბეზე ოთხფეხა აღარ მიცოცავდი, გაზქურაზე ქვაბი შეიღგა და ადამისჟამინდელი „კერასინკა“, ყოველი შემთხვევისთვის, ისევ სარდაფში დასავანდა. ღამეშიც გახვიდოდი – ავაზაკები ჩამწყვდეულეები იყვნენ.

წესრიგი გველირსაო, უკვირდა და უხაროდა ხალხს.

ჟანგიანი „ბუდკა“-ჯიხურების ანტისანიტარიაც აილაგმა და სავაჭრო ცენტრების სუფთად განყობილ თაროებზე საკვები ძაღლის მაგიერ ადამიანზე გაითვალა.

გამომცხვარი პური საშიში აღარ იყო მაშინდელივით, როცა ის პური „ცხენის ბალღინჯოთი“ დაავადებულ-გაფუჭებულ, კაპიკებად შემოტანილი, ან სულაც გადაყრილი ფქვილით აშმორებული შუაგულით ცხვებოდა. კუჭ-ნაწლავით სამუდამოდ დაავადებულ ხალხში სამი-ოთხი წლის ბავშვებს დაბნეული ქირურგები კუჭის წყლულზე ოპერაციებს უკეთებდნენ, მანამდე გაუგონარ ასაკში.

მერედა, დიდ ცოდვად ჩაეთვალა იმ ფქვილის მილიონებით გამდიდრებულ „მთავართან“ დაძმაკაცებულ ოჯახს? პირიქით, ხელისუფლების რბილ სავარძელში ჩამჯდარს ოცდაათი წლის მერეც იქ კოჰნიოზის ჟინი არ გაჰქრობია. მაგიერ ფოლკლორმა მიიღო, გაითავისა და „ფქვილის პრინცესას“ სახელრქმევით ის მომავალს დაუტოვა.

ერთიანად გაჭირვებას სასიკეთო ბევრი არაფერი უჩანდა, თუმცა სხეულს კაცისას რაღაც ადამიანურის ნიშანი დაეტყო. სულს კი, რა ბედი ეწერა, რა ელოდა?

იგივე, რაც წინა ხვეულში. იმ სხვაობით ოღონდ, რომ წინას ნგრევის საშუალებები ბლაგვი და დაუფარავად უხეში ჰქონდა. მაშინ თუ „სალამო მშვიდობისას“ ირონიას წარმომავლობა ზედ ეწერა და მისი ტელეგაიტაცია მიზანს სწორხაზოვნად ამყლავნებდა, ახლა ღრმად ჩამალული, ზნეობის ხრწნაზე მიმართული „ჯეობარი“ ოსტატურად ზემოქმედებდა.

ხედვის ჩამოფასება-გაიაფების საქმეს თუ წინარე ხვეულში ბარაქიანად მიწოდებული ბრაზილიური სერიალები კარგად აკვარახჭინებდნენ, ახალში ამას უფრო მადიანად თურქული და ინდური ასრულებდა. კაცთმოყვარე ჰინდოსტანს რას ვერჩით, მარა მძვინვარე ოსმანზე, სულეიმან სულთანზე შეყვარებას იმ სერიალით ცოტა რომ აკლდა, მართლა დაიჯერებდი, ამ კაი კაცმა ნახევარ ევროპას დედა კი უტირა, მარა საქართველო იქვე გვერდში თბილად ჰყავდა მოყურებული ჰიურემ ხათუნივითო.

გარე დამქირავებლების ნაირ-ნაირი ორგანიზაციები დემოკრატიულობით გამსჭვალული სახელდებით – გამჭვირვალე,

საერთაშორისო დახმარება, ბავშვთა დაცვა და, რა ჩამოთვლის, მოეფინა ქვეყანას. „ენჯეოების“, ფონდების, ჰუმანურ საქმეთა მკეთებლის ქსელით დაიქსელა, გარედანვე დაფინანსებული გულმოდგინე მუშაკებით.

ისინი ნაკარნახევი „მაღალი“ ღირებულებებით მოძღვრავდნენ ხალხს ადამიანის უფლებებზე, სქესურ თანასწორობაზე, მშობელზე უკმაყოფილო ბავშვთა იურიდიულ პარაგრაფებზე, სექსუალური უმცირესობის ჩაგვრისგან დაცვაზე და შიგადაშიგ ერთსქესიანთა ქორწინების დემოკრატიული თავისუფლების ამბავსაც აპარებდნენ.

ამას ყველაფერს ფართო საპროპაგანდო სივრცე სჭირდებოდა და შესატყვისად მორთული ეკრანი, ანუ სრულად აღჭურვილი ტელევიზია ჟურნალისტთა რაზმებით. იქ ფრთაგაშლილ მასმედიას შეეძლო და ქმნიდა კიდეც „ცნობად სახეებს“, „სტატუსიან პერსონებს“, მეტყველ რაგინდარა-მქადაგებელ ძველსა თუ ახალ სიმართლის მოციქულებს.

მთავარი იყო ჩიჩინი, ლულუნი, საჭირო დროს ჟივილ-ხივილიც თუ წივილ-კივილიც. გასართობი ნაყარ-ნუყარიც არ აწყენდა ხოლმე წიგნის ხელიდან გასაგდებად. ხედვის დაკნინება კი გამდაბობისკენ პირდაპირი გზით მიემართებოდა.

გზის დასაწყისშივე ქართულიდან ამოვარდა სიტყვა-ცნებები: ერი, ხალხი, ერისკაცი, მამულიშვილი, სამშობლო, ისტორია – ყველა ეს გაგება ერთი სიტყვით ჩანაცვლდა, ერთ სიტყვაში გაქარწყლდა, დაემცრო და დამდაბლდა – „მოსახლეობა“ – უეროვნო, გეოგრაფიულად უმისამართო, ისტორიულად არარსებული და, მაშასადამე, უკულტურო, სამყაროში სადღაც მოფართხალე ადამიანთა სიმრავლე-პოპულაცია – „მოსახლეობა“.

ეს სვლა-გეზი არ შეცვლილა, უფრო აჩქარდა კიდეც, ცნობიერებას მთელი ძალით დაანვა, გონებას წვდომის ადგილს არ უტოვებდა, რომ არ ჩაფიქრებულიყო კითხვაზე: – რატომ?

რომ ჩაფიქრებულიყო, დაინახავდა, როგორ კარგავდა ის საკუთარ ღირებულებებს, რასაც მსოფლხედვა, მსოფლგაგება

ქმნის და სამყაროში საკუთარი თავის გაცნობიერების ძალას აძლევს. ამ ქმნადობის ისტორიული პროცესის შეფერხება ან წყვეტა უდრიდა საკუთარი გამოცდილების, სამყაროს სურათისა და რეალობის გაგების უნარის დაქვეითებას, ან სულაც გაქრობას.

სწორედ მსოფლხედვა უზრუნველყოფდა მუდამ კულტურის მემკვიდრეობითობას, მოძრაობის მუდმივობას, ცხოვრების წესის შემქმნელი ტრადიციის სიჯანსაღეს. ისვე ნაკვთავდა ეროვნულ იდეას, ეროვნული მიკუთვნილების აუცილებლობის ფსიქიკურ სიმყარეს და, საბოლოო ჯამში, გადაწყვეტდა კიდეც ერად, ქვეყნად ყოფნის უმთავრეს საკითხს, საკუთარი პოლიტიკური და ეკონომიკური ქცევის შესაძლებლობებს.

მსოფლხედვის მოშლა კულტურული დამბლის ტოლფარდი მოვლენაა, რაც კითხვის ქვეშ მოაქცევს მიზნისა და ამოცანის ქონას, ურომლისოდაც შეუძლებელია ეროვნული მიკუთვნილების სასიცოცხლო ენერჯის არსებობა.

კულტურული დამბლა, ყოვლის უპირველესად, ქვეყანას ზნეობრივ ქაოსში სძირავს თანმხლები სულიერი ყველანაირი კრიზისით. ამ დროს სახელმწიფო იდეა კნინდება და კვდება.

არადა, ქართული სახელმწიფოებრივი იდეა ასწლევლობით ნაწრთობი, სრულად ფლობდა და წინა რიგში აყენებდა ღირებულებით გამოცდილებას და მის უწყვეტ სვლას. ამის ნიმუში თავად მონარქის ტიპი იყო ეროვნულ სინამდვილეში.

ქართველი მონარქი-პოლიტიკოსი მონარქი-განმანათლებელი იყო და რა დასტური სჭირდება იმ ფაქტს, რომ „განათლებული მონარქის“ იდეა ქართველებს უკვე მაშინ ჰქონდათ ხორცშესხმული, როცა ეს იდეალი მთელ დასავლეთევროპულ გონებას აფორიაქებდა.

პოლიტიკურად დამარცხებული მეფეები – არჩილი, ვახტანგ მეექვსე, თეიმურაზ მეორე სწორედ ამ „განათლებულ მონარქებს“ ასახიერებდნენ და სპარსულ-ოსმალური შემოსევების უმძიმეს ხანაში დიდ კულტურულ სტრატეგიას ამუშავებდნენ. ამ სტრატეგიის მიზანი იყო ისტორიულ-ტრადიციულ ფასეულობათა

შენარჩუნება და ამ გზით ერის ცივილიზაციური სვლის შეუფერხებლობა.

კულტურული თვითგადარჩენის იდეა მეთაურობდა და მთავარ მისწრაფებად გასდევდა ქვეყნის ისტორიას ყველა გადამწყვეტ ვითარებაში. მეცხრამეტე საუკუნეც ამის დიადი მაგალითია, როცა რუსულ იმპერიას ეროვნულ-განმათავისუფლებელი იდეოლოგია კულტურის დროშით დაუპირისპირდა და თითქმის მინავლებილი, ის თავის გზას დაუბრუნა.

მაგრამ მერე საბჭოეთმა სულ სხვა გასაღები მოურგო ერის მთავარ შესასვლელს – ცნობიერებას. მისი სივრცე დაიკავა და იქიდან პატრონი გამოაძევა. რაც მანამდე ვერავინ, იმან შეძლო – ხელიდან გამოაცალა მთავარი რამ: საკუთარი მიზანი და ამოცანა, დააკარგვინა ეროვნული იდეისა და მსოფლმხედველობრივი თვითქმნადობის აუცილებლობის გაგება, საუკუნეებით ნაგროვი სააზროვნო-ისტორიული დოვლათი ჩამოართვა და გააქრო.

საქართველოს, რომელსაც თავისი არც პოლიტიკა გააჩნდა და არც ეკონომიკა, არც სახელმწიფო ჰქონია, ამიტომ კარგად ესმოდა, რომ ის ფიქტიური რამ იყო, მაგრამ ვერ სწვდებოდა ყველაზე მნიშვნელოვანს – ათწლეულების განმავლობაში ამ ფიქტიურ ეროვნულ არსებობაში თავად ეროვნული იდეაც ფიქციად იქცა. ის მარტო გაშლილი სუფრის სადღეგრძელოების აზარფემაში ჩაინურა მთლად გაიაფებული, წყალწყალა სიტყვით.

ეროვნული ცნობიერების გაძევებას მიუძღოდა „არალეგალური ცხოვრების“ წესი – უკანონო შემოსავლები, მრუდე გზის ქონება და კეთილდღეობა, მრუდე მორალით მოპოვებული. ქვევიდან ზევით ყველა იპარავდა, რასაც მისწვდებოდა და არ ანალვლებდა გაქურდული საკუთარი ქვეყანა იმით გულდაჯერებულს, რომ ეს ქვეყანა მისი არ იყო.

როცა კონსერვ-წვენიების მკეთებელი ჯიბისთვის დანაშაულზე მიდიოდა და მავნე შენარევეებით ბავშვებს წამლავდა, არ ეფიქრებოდა, არც ანუხებდა, ამით ერის მომავალს რომ აზიანებდა.

ცხოვრების ეს წესი მოურჩენელი სენივით ედებოდა ყველას და ყველაფერს, ყოვლისმომცველობით ასაჭურისებდა, უნაყოფოს ხდიდა ეროვნულ სულისკვეთებას. ქვეყანას სახელიც შესაფერი შერქმევოდა – სსრკ-ში ყველაზე გადასუქებულ-გადაღორებულიო.

მაგრამ კულტურული ძარღვი მაინც ძლიერად ფეთქავდა. რა გამოლევდა იქ შემოქმედებით ადამიანებს ლიტერატურასა და ხელოვნებაში. თუმცა, იმათი შემოქმედებითი გზნება ცხოვრების სხვადასხვა გზას მიჰყვებოდა, ორად საპირისპიროდ გაიყო.

პირველნი გვარის სტიქიის გამყოლნი და რწმენის გაუბზარავი სიმტკიცის იყვნენ. მრუდე სინამდვილეს წინ აღუდგნენ „მთვარის მოტაცებითა“ და „ჯაყოს ხიზნებით“. მარჯვენით დიდოსტატისას და ვარამით გმირთა ზარს ჩამოჰკრეს, ძილს რომ არ მისცემოდა ქვეყანა, სულის წარსულით მობრუნება განიზრახეს.

ამ ენერგიით ძალმიცემულებმა დიდი ლიტერატურაც დაუტოვეს მომავალს და დიდი ქართველობის სახელიც დაიმკვიდრეს.

მეორენი ნიჭით მაინც ღვთისგან ნაკურთხები, ამა ცხოვრების მყიფე და მსხვერველად სხვა გზას დაადგნენ. ენერგიის ოქროს ზოდი ფუყე კეთილდღეობაზე გაცვალეს, ცრუ სიკეთის ქსელში გაიხლართნენ. ამ წესით და ნირით მათ შიგნით ამაღლებული აზრი გახუნდა და გარქოვანდა.

რალაც კასტური რჩეულობის, ელიტურობის ავადმყოფურმა მონდომებამ გადასწონა და ნამდვილი მიზნის კვალიდან ამოაგდო. ეს ის შემთხვევა იყო, რაზეც პლატონი და არისტოტელე დარწმუნებით ამბობდნენ: ადამიანები კი არ ჰქმნიან საზოგადოებას, არამედ საზოგადოება – ადამიანებსო.

ამგვარი ნირისა თუ ტიპის შემოქმედებითი ინტელიგენცია სწორედ საბჭოურ-საზოგადოებრივმა სისტემამ შექმნა, ამ საზოგადოების მფუჭინავი სხეულის ფსევდო-ელიტურ ნაწილად აქცია და ნებისთ თუ უნებლიეთ სისტემის მსახურად გაამწესა.

როცა ერის დრომ დაჰკრა, საყვირი დასცა და ქვეყანაში ყველა თავ-თავის ხაზზე გაეწყო, ეს ნაწილი მიზნის გაღმა ხაზზე

აღმოჩნდა. თავს რომ ვერ სძლია არჩევანში – ზოგადისადმი სამსახური თუ თავკერძობა, ჩვეულს თავკერძობას ვერმონყვეტილი, იმასვე მიუბრუნდა.

ამ საბედისწერო მიბრუნებამ ეროვნული იდეისადმი ისედაც გულგრილობა ახლა უკვე ქვეშეცნეულ მტრობად გაულვივა, ძალაუნებურად დაცემის მქმნელებს შინაურს თუ გარეულს, გვერდში დაუყენა.

აქაც ხარისხით დალაგდა. ხმის ჩახლეჩამდე აქტიურები – მომეტებულად საქმიანი პოეტ-მწერლები წრიულად ტრიალებდნენ საძულველი იდეალისტიკისა და მასთან ერთად იმ იდეალის ჩასაქოლად. გაიკვირვებდი – სამშობლოზე რითმები ამათ როგორ ეწერებოდათო, მერე მთანმინდაზე განსასვენებელი იქ რატომ ეღირსათო.

აქტიურებში მოჭარბებულად თეატრ-კინოს ხალხი ზეობდა. უცნაური ბრაზითა და მზვაობით ყელყელაობდა მოპოვებულ თუ ბოძებულ ასპარეზზე. რას არ იგონებდა, რა ხრიკს არ მიმართავდა რეჟისორობის ხელოვნებას დაუფლებული.

აგერ განდევნილს თოფითაც ისე გაეკიდებოდა მოსაკლავად, რომ ეკრანზე „ალავერდობის“ გმირი-მამულიშვილი ტაძრის გუმბათიდან გამწარებით გამოსძახებდა – რას სჩადით, ეშმას შეუწყურისხართ, გონს მოეგეთო.

იქით მოტყუებული, ვერგამჭვრეტი სანდომიანი ქალი კი „თეთრი მანდილის“ გულუბრყვილობის გამო, სიყვარულის მაგიერ „მატარებლის ქალის“ სახელს არ მოირგებდა.

ტრაგიკულ ფერხულში ზემონდომებით ჩაბმულ, ნიჭით გაქუცულ პლაკატ-ფილმების მკეთებელსა და ცხრა მთავრობის ხელზე გაჩვეულს რა მოეთხოვებოდა, მაგრამ „გიორგობის თვის“ ნოვატორ-შემოქმედი იქ, სხვის მიწაზე საჯაროდ თუ განაცხადებდა, ქართველი კი არა, რუსი რეჟისორი ვარო, – თავში ხელს ნაიშენდი, ვაი, ჩვენს გაჩენასო.

რა ხვედრი ერგო ქვეყანას, ისე როგორ აიზილა უგუნურობაში, რომ თუთაშხიას ზეცით შთაგონებულმა იერ-სახისამ, ადამიანის

სვედავსილი ცხოვრების მთელი ფილოსოფია მეტყველ მის ერთ გამოხედვაშიც რომ ჩაეტეოდა, ამანაც, ახოვანმა მშვილდი მოზიდა ისრის სატყორცნად ზურგში.

თავის ხაზზე გაყურულ-ჩაჩუმებულებიც იყვნენ სავალალოდ. ჩვენს საქმეს ვაკეთებთ, „პოლიტიკა“ რაში გვეკითხებაო და... დუმდა ქარი, ნანას რომ გვიმღერდა, დუმდა ჭადარი, ზღაპარს რომ გვიამბობდა.

ჩარაზულ კარს მიღმა ხმას არ იღებდნენ დიდი სწავლულები ენისა, დღესაც რომ ცოცხალია მკვდარ ენებს შორის, კაზმული სიტყვით ათასწლიანი ამბის ისევ რომ მთხრობელია – „იყო მერვესა წელსა, სპარსთა მეფისასა“, და მარად ცინცხალი ხმით აღმწერია – „ქარნი ხორშაკნი და წყალნი მავნებელნიო“, „ვითარცა ლერწამნი ქართაგან ძლიერთაო“.

წრიული ბრუნვის მეორე ხვეულში პირველნი აღარ გამოჩენილან, არც არსებობდნენ თითქოს. მაგიერ მეორენი ისევ ტრიალებდნენ ასპარეზზე, თუმცა ისინი ახალმა ნამრავლმა უკვე შეცვალა, კაი ცხოვრებაზე უფრო დაგეშილმა, პირველთა სიტყვის ჯავარისა რომ არაფერი გაეგებოდა, არაფერი წაეკითხა.

აზრის მიდამო ახლა ისე იყო სარეველამოდებული, რომ არჩევანის სალი თავთავი იქ აღარც იხარებდა. პირისპირ მხოლოდ ცხოვრების ჟრიამული იდგა ნივთებით სავსე, „ბრენდებით“ მოფენილი.

ჯიბე გახდა ნათელი მიზანი და მისი ამოვსება უპირველესი ამოცანა.

ამიტომაც ამ არემარეში უხილავი გეგმა იოლად იკვალავდა გზას. ის, რაც ნგრევის პირველ, წინა მრავალწლიან ხვეულში შეპარული ტაატიტ მიდიოდა, ახლა მეორეში ჭენებ-ჭენებით მისდგომოდა ზღვარს, რომლის იქით „მესამე სამყარო“, ანუ „განვითარებადი“ იწყებოდა.

იქ მერე წერა-კითხვას ვილაც სხვა დაგანყებინებდა, ოღონდ შენი კი არა, თავისი ანბანით, რახან შენი აღარ გექნებოდა.

არადა, ცოდნით დატვირთულ ქვეყანაში, სადაც ფიზიკა-მათემატიკის, ფიზიოლოგიის, ფილოსოფიის, ფსიქოლოგიისა და

კიდევ რამდენის აკადემიური სკოლები, ტოლს რომ არ უდებდნენ მენინავე სხვებს, გაუქმებულად გამოცხადდა, დაიკეტა, დანაც-რდა.

დიდი საკვლევი ლაბორატორიები წვრილ-წვრილ შპს-ებად მი-მოიფანტა ან გაქრა. რაზმაძის, უზნაძის, ბერიტაშვილის, ელია-ვას სახელები სახსენებლადაც აღარ ღირდა. სახსენებლად მარ-ტო აკადემიის დირექტორატი დარჩა, ისიც აქა-იქ, კანტიკუნტად გაუგებრად რატომ და რისთვის.

დედა-უნივერსიტეტს კი ისიც ეყოფოდა დასამცრობად, რო-ცა დიდი ივანე ჯავახიშვილის სარექტორო სავარძელში მავანი-ვილაცები სხდებოდნენ, ხშირ-ხშირად გამოცვლილები ამინდის კვალდაკვალ.

აუდიტორიაში, სადაც „ქართული რენესანსის“ მბორგავი იდეა შალვა ნუცუბიძის შთაგონებული ხმით გაისმოდა, ახლა იქ, იმა-ვე კათედრასთან დგომას ბედავდა და ღლაბუცობდა უბირი თავ-ხედი.

მეცნიერთა საბჭო კი კვერს უკრავდა ერთიანად თავჩაკი-დულ-ჩაჩუმებული, მემკვიდრე იმ დიდ სწავლულთა კრებულისა, ვინც ცოდნის ასეულ ტომებს კრავდა განათლებული ერის მო-მავლისთვის.

აბეზარი, ჯერაც შემორჩენილი მრწამსით პროტესტანტი პროფესურა, თეთრი ტაძრის კედლებში ჰაერს რომ აფუჭებდა საუნივერსიტეტო მიზნების ქადაგებით, ყოველივეს მაშინლა ჩახვდა, როცა ესე წოდებული „რეფორმა“ დაუტრიალეს და „კონ-კურსი“ მოუვლინეს, ნაძალადევად წარდგენილი „curriculum“, ასე ითქვას, სამეცნიერო ღირსებათა ჩამონათვალი, თავზე დაახიეს.

კონკურსი რისთვისღაო – უბრალოდ, ერთი არასასურველის მეორე სასურველით შეცვლისთვისო. კურიკულუმს კი მექოთნის ფილოსოფია მიუყენეს და ყური საცა უნდა, იქ მიაბეს. *Punica fides* – მუხანათობააო, პროტესტანტებმა და წამოიჭრნენ... მაგრამ უკან აღარ დაბრუნებულან.

ასე იყო.

ამიტომ დაცემის ბორბალი ძალუმად როდის უფრო ტრიალებდა – მაშინ, როცა ბრუნვის იმ პირველ ხვეულში ქვეყანა აშკარა თარემის მოედანი იყო და ბანდიტი ქვეყნის სახელით იხსენიებოდა გერმანელი ჟურნალისტისა და მწერლის, იურგენ როტის საქვეყნოდ გახმაურებულ დოკუმენტურ ნიგნში „Schmutzige Hände“ – „ჭუჭყიანი ხელები“, სადაც ევროპელ ხელისუფალთა არაერთი დანაშაული აშკარავდებოდა და საქართველოს ხელისუფლებასაც პრეზიდენტის უშუალო მონაწილეობით საერთაშორისო ნარკოტრაფიკში ბრალი ედებოდა, კრიმინალურ სამყაროში ის ჩართულად სახელდებოდა, თუ შემდეგ მეორეში, როცა კრიმინალურის სახელი კი ჩამოირეცხა, მაგრამ უძველესი კულტურის სულიერი მონაპოვრის სრულად დაკარგვის საფრთხე პირისპირ დადგა, პასუხი მარტივია – ორივე დრო სულს კვდომას უქადდა, რაც ერის განადგურების ქმედებას უტოლდებოდა.

მრავალწლიან წრეზე ბრუნვაში მესამე ხვეულის დროც დადგა. გვეშველაო, ხალხი ტაშს აგრილებდა, მილიარდების პატრონი და დიდი ქველმოქმედი ნალდად აგვაშენებსო, – გულს იხარებდა.

ქართული ზღაპრების ნიგნი ერთხელ მაინც რომ გადაეშალა ალაღად მიწდობილს, იქ მაინც წაიკითხავდა მდიდარი კაცის ამბავს და ღარიბისასაც, ხარბისა და კეთილისას, ქოსა მატყუარას ხრიკებსაც გაიგებდა. მაგრამ ურემი როცა გადაბრუნდა, ის ზღაპრები რაღას უშველიდა და... შედგა ისევ გაჭირვების აიკოჩა-დაიკოჩაზე, ისევ დაბნეული, უბირი და მოტყუებული.

ამასობაში მოხელთებულებმა მიწის ზედაც არაფერი დატოვეს ჩაუბლუჯავი და არც მიწის ქვეშ. ამ ქვეყნის საქმე მაინც წასულია და რაღა სხვებმა, ჩვენ დავასწროთო, ერთიანად დააცხრნენ.

გოეთეს უთქვამს: „Das Geld ist das zweite Blut“ – ფული მეორე სისხლიაო. რეგენი უნდა იყო, არ გესმოდეს, რომ მეორე სისხლი პირველის გადასარჩენად მოსახმარია და არა იმის დასაშრეტად, რომ ის პირველი შენი საარსებო მიწა და ცაა.

აღმა-დაღმა მორბენალი ძველნი თუ ახლები ისევ შეხტნენ შემადლებულ ფიცარნაგზე თავისი გამოდით, ხალხო, ქვეყანას ვუშველოთ, მზიან მომავალს გპირდებითო, – გაჰყვიროდნენ.

ხალხიც გროვდებოდა, მარა უფრო საცქერლად, ვიდრე სასმენად, ასჯერ მოტყუებულ-გაბითურებული.

დაკარგულ სამაჩაბლოს მინასა და სოხუმს ვინლა ჩიოდა, ახლა „ევროპულ გზას“ დავადგეთ და ევროპისკენ ჰერი-ჰერო, იმათ ოჯახში შევიდეთ და ჩამოვსხდეთო.

მაგრამ იმ ევროპას თუ ჰკითხავ, ეს ხალხი მისკენ რატომ მიინევს, როცა საკუთარ დედაქალაქში პრესტიჟულ უბნებშიც კი სახლის ფასადებზე ჩამსხვრეულ-ჩაბინძურებული ფანჯრების რიგი იქ სადარბაზოს არსებობას ნიშნავს, სადარბაზოს მოშლილ-მორღვეულ კართან კი შარდი ყარს, მაგიერ მოვლილ ბინებში წესრიგი სუფევს, – ის ამრეზით გიპასუხებს, ამ ხალხმა ფეხი არ დაადგას ჩვენს ნალოლიავებ-ნაშრომ ქვეყანაში. ჯერ „საკუთარის“ შინაარსში გაერკვეს და იმას მიხედოსო.

„საკუთარს“ როგორ გაარკვევს, როცა თავის თავზე ვერაფერი გაურკვევია, თავის სადაურობაზე არც უფიქრია, სხვანი უფრო არჩევენ ამ საკითხს – ჩანს, უფრო იმათ აინტერესებთ.

აგერ, ჰანს მაგნუს ენცენბერგერმა, ცნობილმა პოეტმა და პუბლიცისტმა საქართველოში ყოფნისას ერის კულტუროლოგიურ ტიპზე ასეთი აზრი გამოთქვა: „ადამიანთა აზროვნების მანერა აქ დასავლურია, ყოველდღიური ცხოვრება აღმოსავლური, წეს-ჩვეულებებში ბევრი რამ აღმოსავლურია, მაგრამ სულიერების მხრივ საქართველო, მე ვფიქრობ, უფრო ევროპული ქვეყანაა“.

ღმერთმა ააშენოს ეს გერმანელი ინტელექტუალი, ასე თუ ფიქრობს, მაგრამ...

უბედურება ის არის, რომ ევროპელივით „საკუთარის მიხედვას“ იმ სხვის ანყობილ ქვეყანაში მარწყვის თვალშეუდგამ პლანტაციებში თაკარა მზესა თუ წვიმიან ავდარში ცხრადმოკეცილი მონურ შრომას ამჯობინებს, ჩამალულ იაფიან არალეგალად აუტანელ სიმძიმეს თრაქავს, ამას რალა ენოდოს და თვალხატუ-

ლა გოგოებს ცოდვითსავსე სახლებში სხვადასხვა ფერკანიანის ვენებებისთვის ვინლა უშვებს.

ასეთია მძიმე სინამდვილე „არავეთში“ და ცუდი სიმართლე.

არადა, „ჩემეთში“ ყოფნის შეგნება ხომ შეამეცნებინებდა ერის მამის, ილია ჭავჭავაძის მრწამსს – ცუდად ჯდომას, ცუდად დგომა სჯობსო. „შრომის სუფევის“ ეს შეგონება საკუთარ მიწაზე დგომას და გარჯას გულისხმობდა. გადარჩენის ერთადერთ გზას.

ეს მესამე ბოლო ხვეულია თუ კიდევ იქნება ახალი, – იკითხავს ვინმე. ვიდრე სადაც ჩამალულს ამოაძვრენენ, დღევანდელის პროპაგანდა-ჩიჩინი უნდა დაიჯერო, რომ „პრეზიდენტის ინსტიტუტის დასუსტება“ სამანს დაუდებს წრიულ მოძრაობას და გატკეცილ გზაზე გაიყვანს ქვეყანას. თურმე არამკითხე პრეზიდენტობანა ზნეს შეუტკვლის იმათ, ვინც დაცემის დავლურში ბუქნას სცემს.

ანდა, რა მნიშვნელობა აქვს მეპირველე კაცს პრეზიდენტი დაერქმევა, პრემიერმინისტრი თუ მამასახლისი, თუ ის კაცი მეპირველე კი არა, ნამდვილი ერისკაცი არ იქნა. ვინც ჩაკეტილ წრეს გაარღვევს, გაიჭრება და ქვეყნის გამსხვისებელს შუბლზე ამოუტვიფრავს პოლიტიკის მამის ძველბერძენ პერიკლეს ურყევ კანონს: „როცა სახელმწიფო ინგრევა, შეუძლებელია, იქ ვინმე კეთილდღეობდეს – ისიც მასთან ერთად იმ ნანგრევებში დაიღუპება“.

მილიონებით საცა მინდა, იქ ვიცხოვრებო, ჰგონია იმას. არის ასეთი შავი ტერმინი „ექსპატრიაცია“, ანუ სამშობლოს შეცვლა. „სამშობლო“ ლიტერატურული მეტაფორა არაა, რომ შეცვალო – მკაცრად რეალისტური ცნებაა: სამშობლო არის ის, სადაც შენ გეცხოვრება და სხვაგან – არა. იმას ისევე ვერ შეცვლი, როგორც გულის კვნესას „ვაიმე, დედა“ და „დედა შენ გენაცვალოსო“ ენით შენის რომ, მხოლოდ შენ გესმის და სხვას – არა!

ცნობიერების გამძლეობა სამ სიდიდეზეა დაბჯენილი: გნოსის – ეპისტემე – ალეთია, ანუ შემეცნება – ცოდნა – ჭეშმარიტება. ამ საბჯენს თუ გამოაცლი, ის მოირყევა და წაიქცევა.

სწორედ ამისთვის ბრუნავს წრე, ამისკენ მიჰყავს ქვეყანა. წინ აღმდგომი თუ არ გამოუჩნდა, საბჭოენი თუ არ გაუმაგრა, გვიან იქნება თითზე კბენანი – ისტორიას ვერ მოატყუებ, ის კი იზამს ამას – მოგატყუებს.

ამბობენ, ახლა ასი მწერალი დაითვლებო ქვეყანაში. ამდენი? თუ არიან, რად არ ჩანან, სად კიაფობს მათი მიზანი? მეცხრამეტის დიდ ქართველობაში ამდენი სად იყო, მაგრამ ხომ შეძლო თითქოსდა შეუძლებელი.

ასიდან ნახევარმა მაინც მიბაძოს წინაპარს და აკაკის ნათქვამი წაიმძღვაროს: „ჩვენი ხალხი საერთოდ ძილისგან იყო წაღებულნი და გამოღვიძება ეჭირვებოდა. მესამოცე წლების ახალგაზრდობამ გამოალვიდა ის მართლა და ჩიჩინით, კიჟინითა და ჯანჯგალით“.

მაშინდელივით ახლა ხალხს ასე არ სძინავს, მაგრამ როცა ფასეულობები აუყირავეს და გონების თვალი დაუზიანდა, რწმენას როცა მღირი შეუსიეს და სულისკვეთება გაუღაყდა, ხელი ჩაიქნია. ენერჯის ოქროს ზოდი სანთლად ექცა და ნელინელ ჩაილია.

ოცდაათი წელიწადია ერის ცხოვრების ქარავანი აქლემისებრ ცოხნა-ცოხნით უღიმღამო გზას მიელალება.

მიზანი კი სადღაც კიაფობს მაინც, ზარის ჩამოკვრას ელის.

მხოლოდ ხელია საჭირო, რომ ჩამოჰკვრას...

* * *

ნაშუადღევს რუსთაველის გამზირზე მუზეუმს მივადექი. დაკუნთულმა მძლოლმა ისე ფრთხილად გადმოიტანა ხის მძიმე სამფრთიანი დარაბა, შემხედვარეს გაუკვირდებოდა, ასე სასოებით რა მიაქვთო.

– ექსპონატი მოგიტანეთ, – ვუთხარი დარბაზის თანამშრომელს და დარაბა კედელს მივადგი.

– ეს რა არის? – გოცებით შემომხედა მუზეუმში ჩაბერებულმა ქალმა და ამრეზით გახედა გაუგებარ „ექსპონატს“

– დარაბაა, მაგრამ ჩვეულებრივი კი არა, ისტორიული.

– რაო, ანტიკური ხანისაა? – ირონიულად გამოცრა.

– ანტიკურობისა რა გითხრათ, მაგრამ „სინამდვილეზე მეტი სინამდვილის“ მთქმელია, – გალაკტიონი ასე იტყოდა.

– ესე იგი, გასურთ გვითხრათ, ეს აბსტრაქციონიზმის ნიმუშია ან უფრო მეტის – სუპრემატიზმის და მალევიჩს რომ მოენონებოდა, ისეთი?

– თქვენი ცოდნის დიაპაზონი სანაქებოა, მაგრამ შეცდით – ის რეალიზმის პირწავარდნილი ნიმუშია.

სიჩუმე ჩამოვარდა. ქალი-ინტელექტუალი გვარიანად ჩაფიქრიანდა, გამომცდელად მიცქერდა, რა მახეს მიგებსო.

– ამ ექსპონატს რომელი საგამოფენო დარბაზისთვის გულისხმობთ? – ჩანდა, შეკითხვით კმაყოფილი იყო.

– ცხადია, ოკუპაციის მუზეუმისთვის.

– მერედა, როგორ წარმოგიდგენიათ იგი ამ მუზეუმში, მის შინაარსთან რა კავშირი აქვს?

– უნდა გითხრათ, რომ პირდაპირი.

– ესე იგი, სამაჩაბლოდან არის მოტანილი, უფრო ზუსტად, მისი ოკუპირებული ნაწილიდან, ხომ ასეა?

– ასე არ გახლავთ, თბილისიდან არის.

– იგავებით მელაპარაკებით, იქნებ განმიმარტოთ, ვხედავ, სათქმელი ბევრი გექნებათ.

– თქვენი მიხვედრილობაც სანაქებოა და მეც ყველაფერს გეტყვით დაუფარავად:

გენერალ მაზნიაშვილისა და მარო მაცაშვილის სახელებმა ბოლშევიკურ-რუსული ოკუპაციის ისტორია დანერგეს, როგორც 1801 წელმა იმპერიულ-რუსულის. სამშობლოსთვის შეწირულთა სახელებს სწორედ მუზეუმის კედლები მომავალს არ ავინყებენ თავდადების დიად იდეას, მომხვდურების მსახვრალი ხელის ნა-მოქმედარს და ეს ასეცაა.

მუზეუმი „მუზების სახლს“ კი ნიშნავს, მაგრამ მატერიალური და სულიერი ძეგლების შენახვა-დაცვის გარდა, მართალი ისტორიის სიცოცხლის შენარჩუნების მისია რომ აკისრია, ესაა

მთავარი. ოკუპაციის ისტორიის შემნახველს კი ჭეშმარიტების დაცვის ამოცანა ხომ ერთიათად უმრავლდება.

– რაც თქვით, უდავოდ აქსიომატურია მუზეუმის არსის გაგებაში და ჩვენიც, მჯერა, ამ გზით მიდის.

– ნუ მინყენთ, მაგრამ, ვფიქრობ, მთლად ასე არაა.

– ეს როგორ?

– იქიდან დავიწყოთ, რომ ოკუპაციას არაერთი ნიშანი თუ განზომილება გააჩნია. მთავარი მათში კი ორი რამ არის: მსხვერპლი ქვეყანა და ძალადობრივი ქმედება. რუსულ-ბოლშევიკურის – გარე ძალის ოკუპაციასაც ამის ყველა აუცილებელი ნიშანი ჰქონდა.

ისტორიამ კი აჩვენა, რომ იგივე შეუძლია შიდა ძალებსაც – ანუ საკუთარი ქვეყნის დაკავება – ოკუპაცია. ინგლისური განმარტება ამას ოკუპაციის „განსაკუთრებულ სახეობას“ უწოდებს. ვის ვის და სწორედ დიდ ბრიტანეთს არ ესწავლება ოკუპაცია-ანექსიის შინაარსები.

ახლა ვიკითხოთ, რომელი ნიშანი დააკლდა ამგვარ „თვითოკუპაციას“ საქართველოში?

შეიარაღებული მოქმედებით ძალაუფლების ხელში ჩაგდება თუ ქვეყნის დოვლათის დატაცება;

მძარცველი რეჟიმის დამყარება თუ ეთნიკური შიდამტრობის სახელით დიდი ტერიტორიის დაგეგმილი გასხვისება;

უსასრულო ეკონომიკური სიდუხჭირე თუ ნახევარი მოსახლეობის მსოფლიო გზებზე გაფანტვა;

ერის განათლებულობის დაცემა თუ გასაღების თალღითურ ბაზრად ქვეყნის გადაქცევა;

„მესამე ქვეყნად“ ჩამოქვეითება და ვილაცის პროტექტორატად მისი გამწესება.

ჩვენი ექსპონატი ამის ისტორიულ-ნივთიერი საბუთია. ის უბრალო დარაბა კი არა, ქვეყნის დარაბის სიმბოლოა, დახვრეტილისა და დანარცხებულის, კატასტროფის ისეთივე ნივთმტკიცებაა, როგორც შეურიგებელთა სისხლით მორწყული, საკუთარი ხელით განწირული „ვაგონია“ თქვენს მუზეუმში.

ამ ექსპონატში ჩაჭედვითაა ტყვიამ უნდა აუხსნას მომავალს, რა ხდება ერში, როცა მისი სული თვლემს და ზნეობის დვრიტა დაკარგულია. რა ელის ქვეყანას, სადაც დაძაბუნებულ ნებას არ ძალუძს მისი დაცვა.

ქალი-ინტელექტუალი სკამიდან წამოიჭრა.

– ახლა რა ვქნათ, რა თავში ქვა ვიხალოთ – არ მიიღებენ, სიმართლეს აირიდებენ, ვიცი, როგორც იმ „ვაგონის“ სამუზეუმო წარწერაა ნახევარსიმართლე, – თვალელებში სასონარკვეთა ჩაუდგა.

– დამშვიდდით. სასონარკვეთა არ გვარგებს, სიმართლე რწმენით უნდა იყოს გაჯერებული. უმისოდ არც კალამი იქნება ორლესულივით ბასრი ქორონიკონისთვის და არც ქორონიკონი შეიქნება დიდი გზის დაკარგვის მაუწყებელი.

ახლა, დღეს არსებული სიცოცხლისა და სიკვდილის ძალების მოსინჯვაა ოდენ, როცა თვითშეფასებას უნდა მიეპყროს გონების თვალი და სხვისი ხედვაც შეეშველოს ისეთი, გერმანელ მწერალს, ნიკოლაუს ზომბარტს რომ დაუნერია საქართველოზე.

ის არისო „კულტურის აკვანი აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ზღვარზე, მაგრამ უფრო ახლოს აღმოსავლეთთან, ძველი წინარე-ელინურ, წინარე-ისლამურ აღმოსავლეთთან, ბაბილონისა და ეგვიპტის მემკვიდრე. ადგილი, სადაც უძველეს, თითქმის ზედროულ მატრიარქატულ გადმოცემებს არასდროს დაუკარგავთ სიცოცხლისუნარიანობა“...

მართლაცდა, შეუცნობელია ზედროულის ისტორიული მდინარება და სიცოცხლის ძალის საიდუმლო.

ქვემო

თქალთა შიღმა

(Ego-სა და alter ego-ს გათამაშება)

სცენა პირველი:

Ego – ეროსს ვაღიარებ იმთავითვე, სიცოცხლის ინსტინქტს.
მას ვეაჯვები, კურთხეულს, საკმეველს ვუკმევ!

Alter ego – თუ ღრმა ჭაში ჩაგიხედია, საუფლოში იდუმალ ძალთა,
მრუმე სივრცეში დაინახავდი ტენატოს – სახეს
სიკვდილის.
დემონურს იერს მისას მონუსხული მუხლს მოუყრიდი.

Ego – მე დავთვლი სიკვდილს!

Alter ego – მაშინ სიცოცხლედ გადაითვალე, რადგან
სიცოცხლით სავსე საჭურჭლე ამდენსავე სიკვდილს
დაიტევს.

Ego – სიყვარულის დიად მეჯლისს სტროფებს მივუძღვნი!

Alter ego – სიძულვილს უხმე, მიმალულს იქვე,
სიყვარულთან რომ მოსწონს ფერხული.

Ego – სილამაზეს ვეთაყვანები, ყოვლისშემძლეს ძეგლებს ავუგებ!

Alter ego – სიმახინჯეს ნუ აწყენინებ, შურს იძიებს, ძეგლებს დაგინგრევს.

Ego – მზეს და სიხარულს დითირამბს ვეტყვი!

Alter ego – მიმქრალი მთვარის და მლაშე ცრემლის ეპიტაფია არ დაგავინყდეს!

სცენა მეორე:

Alter ego – ნეტავ ხანგრძლივად ზენიტზე დგომა თუ შეძლება
ოდესმე ვინმეს?
მშვენიერება თუ გაქცევია მიხრწნილებისა კეთროვან
ხელებს,
ვინ აღიარებს შემრჩენიანო მარადჟამს გრძნობა
დაუცხრომელი,
და გადურჩება სოფლის თემშარას ბროლის ლარნაკი
დაუმსხვრეველი?

Ego – ჰო, ასე არის. ვერწმუნები ავად თქმულ სიტყვებს.

Alter ego – მაშ თუ ასეა, რად გნიასობენ აგრერიგად ერთად ყველანი?
გაჰხედე, როგორ ჩასჭიდებიან ეროსის კალთას ბრიყვნი,
ბეჩავნი.
ეროსის მიერ ნება-ნება მიშვებულნი ეძალებიან
რას? არ იციან. რას წაიღებენ და დატოვებენ განა იციან?

სულ იჩქარიან. სულთათანას აღარ ელიან,
ვნების კვირას ივინყებენ გაშმაგებულნი. სულ იჩქარიან...
რისთვის და საით? – შენ მიპასუხე,
კლიტე ახსენ აზრის კილობანს, ეროსის მონავ!

Ego – მაგრამ ზენიტი ხომ ყოფილა, უარჰყოფ განა?

Alter ego – ჰო, მხოლოდ ერთხელ, რადგან ზენიტზე ორჯერ ვერ
ახვალ.
პირველის შემდეგ ჩამოვარდნილი, დაიღუპები. და თუ
არა,
ხეიბარი ხომ მაინც იქნები!
ხეიბარი კი ლოღვით სად წავა?

Ego – ვითომ ის ერთიც არ კმარა ჩვენთვის?
დედამინას ღრუბლებიდან გადმოხედო თუნდაც
ერთხელ,
უზენაეს ნეტარებად არა ღირს განა?

Alter ego – სიმაღლეს ვერ გრძნობ, ვიდრე ძირს არ დაეშვები
ხელმოცარული, მარტოდშენილი, აპოთეოზზე
ფეხშედგმული
არაფერს უფრთხი, დააბიჯებ გულდაჯერებით და ვერ
შენიშნავ
ქარაფის ნაპირს საბედისწეროდ მისკენ წასული
და თუკი უფრთხი, კრთები, კანკალებ, ნეტარება სადღა
გექნება,
არაქათმიცლილს მუხლი გიმტყუნებს, ფეხი ნაგცდება,
გადმოეშვები.
ნელში გადრეკილს, ვაგლახად შთენილს
შეგამცივნებს მოგონება აპოთეოზის

და ხმა ყოფისა ტურების კვილს მოგაგონებს შხამით
დაგესლილს.

Ego – მაშ, სადღაა გამოსავალი, რა გზაა იგი?
თვალთა მიღმა მიჩქმალული, გადასროლილი.
თვალს არ ძალუძს გაიკვილოს ლაბირინთში და ვერცა
გრძნობას,
აბა, ვისია იგი ხვედრი ნეტარქმნილი, გამორჩეული?

Alter ego – სულისა მხოლოდ, იდუმალთა მიმთხრობისა,
გრძნეული მენინათქმისა, მისნობას მიღწეულისა.

Ego – რას ხედავს იგი?

Alter ego – რაც ჩვენ მიღმაა, თვალთა მიღმა გონების მიღმა,
არსებულის საპირისპირო, რაიც არა ჩანს,
მაგრამ თან ერწყმის ყოველივეს თვალთა საჩინოს.
ამ მთლიანობას, არა ცალკეულს ღვთაებად რაცხს –
დემიურგად, იდეად, აზრად, ბუდად, იაჰვედ, ქრისტედ
ალაჰად...

სცენა მესამე:

Alter ego – ნუ იჩემებენ ერთხელშობილნი გაღმერთებას ცრუ
ცალკეულის,
თვის არსებაში ატარონ რწმენა საპირისპიროს
გარდუვალობის
და... ქვეშეცნეულ კრთომით აღსავსე აღარ ითქმება:
„ეჰა, ლამევ, მამცნე იდუმალნი ზრახვანი შენნი“,

ვერცა საწუთრო – წუთისოფელსა ვერ წაამწარებს შიში
სიკვდილის,
ვერ შეაშფოთებს ჟამი მწუხრისა ამ ფერფლისფერით
ნორჩ სილამაზეს,
ღიმილის თბილი სხივი შეაშრობს ღანვებზე ამაოდ
დადენილ ცრემლებს.

Ego – ამ მთლიანობას ველოლიავო, სანთელი ვუნთო,
და არ ვიცოდე, რომელია ჩემთვის უტკბესი?
ორი კერპი ერთადქმნილი სად გაგონილა? არა და არ მსურს,
რომ ვიცოდე თვალთა მიღმა რა აჩრდილი ატორტმანდება,
მე სიცოცხლე მინისშობილი ამირჩევია ცალკეულად,
სიკვდილს ვემტრობი,
მზე, სილამაზე, სიხარული, აღტაცება კერპად დამითქვამს.
იესოს დარად ვერც ამქვეყნიურ დიდებისაგან განვიძარცვები,
მე იმ ღვთაებამ, გრძნეულმა სულმა დაბეჩავება
აღმითქვას თუნდა!

ეპილოგი-ეპიტაფია

– ჰოი, მხევალო სიცოცხლისა, კაენისებრ მონრიალე
კაცისშობილო,
შენ განარისხე ჭემმარიტება, როს არ შეიცან საპირისპირო,
და როს უარჰყავ თვალთა მიღმა არსებული, გადასროლილი,
ზიარების მადლს მოკლებულსა, გოლგოთად გექცა
წუთისოფელი.

თუ შეგიტნია

ვის და რას არ ადარებენ კაცს – ბერმუხას თუ ქვენარმავალს, ლომვეშაპსა და ტურას, თაგვს, ჭრიჭინას, პეპელას და, ღმერთმა უწყის... ასე სჩვევია იმთავითვე ადამიანს ბუნებასთან გაიგივება. ასეც უნდა იყოს. რასაც თვალი ხედავს, ჭკუაც იმას სწვდება. ცის სივრცესა და ზღვას ვერ სწვდება თვალი. ვერ სწვდება და ამიტომაც ვერ ედრება ამ ორ სტიქიას.

თუმც რისთვისაა იგი საჭირო – სიღრმის საიდუმლოებით მოცული და თვალთ შეუბილწავი სისპეტაკით ამაღლებული. მისი არსება სიღრმეშია განაბული. კაცს კი სგრძე-სიგანით ხედავენ, სიღრმით ხომ არა.

ზღვისა რა ითქმის, მაგრამ ადამიანი-ტბა შემიცნია, ადამიანი-გუბე, ადამიანი-წუმპე, ნახირის ნაქუსლარში ჩამდგარი მყაყისა და ამომშრალი ნაქუსლარის ადამიანიც. ოპტიმისტი ვიქნები, თუ ვიტყვი, ადამიანი-წყარო და ადამიანი-მდინარეც-მეთქი. ბუნებას ყოველი მათგანისთვის თავისი მიუცია. თავისი კალაპოტი და სიგრძე-სიგანე. რომელი სჯობსო, რომ მკითხონ, ფიქრი დამჭირდება.

აბა, რა დასაწუნია ადამიანი-ტბა? არის თავისთვის. ხელს არავის უშლის. ოდნავ თუ აღელდება ხანდახან.

თევზებსაც ახარებს, სიღრმეც აქვს, სიგრძეც და სიგანეც. მერე და რა, რომ ხანდახან მოიკლებს ხოლმე სისქეში? მისი ბრალი ხომ არ არის, წყაროების დაშრობამ იცის ზოგჯერ ასე. თავის ლაპლაპა ზურგზე ცელქებსაც აცელქებს და უმაღურებისაგან ნაგავსაც გადაყლაპავს უდრტვინველად.

ადამიანი-გუბე რითაა ცუდი? ფერი არ ვიცით, როგორი აქვს? განა უკეთესი არაა, ხან მწვანე იყო, ხან მიწისფერი? თევზები

არ ჰყავს? ბაყაყები სჯობნიან მხიარულებით. წურბელებსაც კვებავს. ესაა სულ ძაგძაგებს, ვაითუ, მცხუნვარე მზემ ამორ-თქლოსო.

დღემოკლეა ადამიანი-წუმპე, მაგრამ ისეთი მყრალი, რომ მისი არყოფნის შემდეგაც ეს სიმყრალე დიდხანს აშმორებს მი-დამოს. ისე კი ჩუმია, არც კი ისმის, როგორ დასრიალებენ თავ-კომბალები და ნახირის ნაქუსლარში ჩამდგარი მყაყის და ამომ-შრალი ნაქუსლარის ადამიანებიც ცოცხლობენ. მცირედ ჩანან, მაგრამ ქვეითად მოსიარულეებს სიცოცხლეს უმნარებენ. წამ-დაუნუმ ებლანდებიან... მდაბლად სალამი მიგვიცია ადამიან-წყაროსათვის. სალბუნად მოგვდებია რაკრაკი მისი, ჩაგვიხედია გამჭვირვალე მის სულში და კენჭებიც კი დაგვითვლია. წყურვი-ლიც ხომ დაუმაღლებლად მოუკლავს ჩვენი და ასე ჩადენილა თავის გზაზე.

სულის მომბრუნებელია წყარო-ადამიანი. პოეტებს მისთვის უძღვნიათ ლექსი, მაგრამ ის მაინც პატარაა, უფერული, მაგრამ რაკრაკა...

ადამიანი-ზღვა მომჩვენებია მირაჟისმაგვარ ზმანებებში. ილუზიებში შემიქმნია ამაოდ. რატომ და რისთვის? მზერა მიილ-ტვის ზღვის სიღრმისაკენ... მხოლოდ ისა ვთქვი, რაც თვალთ მინახავს. თვალთახედვას დამიგმობენ ბევრნი, შემცდარიო, დამწამებენ, მაგრამ ისინი შემინდობენ, ვისაც უთქვამთ: *rare humanum est* – შეცდომა ადამიანისთვისებააო.

მინაწერი: ვუძღვნი მას, ვინც ზღვას დაიტევს.

„პარნასი დატაროვლებისა გამო ჰქირაკლებს“ (კოდა)

რა მწარე ირონია ჩაღვენთილა უიტმენის ამ სიტყვებში. ამაო არ გამოდგა მისი სასონარკვეთა. იდეალებისაგან დაცლილ-მა კაცთა მოდგმამ ტლანქ ვნებებს მიაქირავა მუზათა სავანე, უბადრუკმა ვერ შეიფერა ღმერთებისაგან ნაბოძები და ხორცის მეჯლისის მიეტანა სულით ლატაკი. სატანამ იმარჯვა და პარნასზე შურსა და სიხარბეს დიდი ღრეობა გაამართვინა. შორს მიი-მალნენ შემოძარცვული მუზები. ცრემლმორეული შესცქეროდ-ნენ აპოლონისეულ სამყოფელს – ნაბილწულსა და გათელილს. მანამდე გაუგონარ ტრაგედიას ხედავდა იქ მუზა ყველა ტრაგე-დიისა – მელპომენე, გასაოცარ ისტორიას ჰპირდებოდა თავის პერგამენტებზე კლიო, ცრემლად დანურულ პოეზიას თხზავდა ევტერპე, ლირა დაჰკარგვოდა ერატოს – მუზას სიყვარულისას და აპოკალიფსისს ჰიმნს სწირავდა პოლიჰიმნია. ოლიმპს შეს-თხოვდნენ შველას გზააბნეული მუზები... შური და სიხარბე კი თავანყვეტილი ღრეობდა პარნასის მწვანეზე. კაცთა მოდგმა თრთოლვით ეპოტინებოდა ნასუფრალს მისას და სტომაქსავსე კმაყოფილი ილმიჭებოდა. იბილწებოდა მაღალ ვნებათა სავანე, მასთან ერთად დნებოდა და იფერფლებოდა იდეალების წმინდა სანთელი.

პატივაცურილი ქურუმები სამუდამოდ ტოვებდნენ პარნასს და სინანულით იხსენიებდნენ გარდასულ დრო-ჟამს, როცა ძე-ხორციელი მაღლა თვალებაპყრობილი ღმერთებს ჰბაძავდა, ღმერთები კი კაცის შობილს ედრებოდნენ. ის კი არ იცოდნენ, ახალმა დრომ კაცზე იმძლავრა და მის მოდგმას მაღლა რომ არ

აეხედა, კისრის ძარღვები გადაუჭრა და რომ მას შემდეგ თავჩაკიდულმა შორიახლოს იწყო ხელის ფათური და მიწაზე დაყრილს გაშმაგებით დაენაფა...

ოლიმპმა ისმინა ვედრება მუზებისა და დევნილნი მწვერვალზე დაამკვიდრა სამარადისოდ. და იქიდან გადმოსცქეროდნენ გადარჩენილნი კაცთა მოდგმას, სადღაც ქვევით, უბადრუკ მლოლავთ.

ისეკ შენზე, ადამიანო!

ვერა და ვერ შეიცნეს ადამიანის ბუნება. სულ ჩაჰკირკიტებენ მას, მილიონობით ტომებს თხზავენ, ხან ვარდისფრად ხატავენ, ხან ნაცრისფრად ტილოებზე ბორიალებენ მის სულში, წაღმა-უკულმა აბრუნებენ.

მაგრამ ვერა... ვერ მიაკვლიეს ჩამარხულ ძაღლის თავს.

გამოსავალი რომ ვერ მოინახა, ასე ითქვა: კაცში ორი რამააო მოცემული – დემონური და ღვთიური. ჭიდილიაო მათ შორის გამართული, უსასრულო და უშედეგო. ეს ისევ კაცმა თქვა თავის თავზე. კვლავაც იცრუა. ზეკაცური მიისაკუთრა ურცხვად. დემონურად თუ მანკიერება, სულის სიგლახე, უმეცრება და სხვა წაწყმედა წარმოიდგინა – შეგნებით შეცდა. დემონები კაცზე მეტნი და ღმერთთან მოქიშპენი არიან.

შეგნებით შეცდა, როცა ღვთიურს მიანერა ხელმოცარული ალტრუისტული ინსტინქტი, სისუსტის დროს ციებიანივით რომ წამოახურებს და უმალ ცივი ოფლით შეაგრილებს ხოლმე გონზე მოუსვლელად კაცს.

„ეგოს“ ასფეხა დაცოცავს ადამიანის ბუნებაში. ვის გინდა რომ არ წამოეწიოს და რას არ აჯობოს. შეუღწეველ ცხრაკლიტულში ძვრება ფეხმარდი და სისინებს ეგო, ეგო – მე-ო.

ეს, როცა სიბნელეშია. სამზეოზე გამომძვრალი ასფერით იღებება, ჭრელად იმოსება და, თუ დასჭირდა, ესაიას ბაგითაც შეჰღალაღებს. ცერბერივით ფრთხილია. ალტრუიზმმა არ მიმასწროსო დათქმულ ალაგას. საოცარია, რისი ეშინია? განა ოდესმე კუს გაუსწრია ხვლიკისათვის? როცა ადამიანის ბუნების ფესვი ფესვს ეგოიზმში ეძიებდნენ ჰობსი და ლოკი, შეფტსბერიმ ჭკვიანი კაცის სახელი მით მოიხვეჭა, რომ ადამიანი კეთილგანწყო-

ბილ არსებად გამოაცხადა, მას თანდაყოლილი „მორალური გრძნობა“ (moral sense) მიმწერა და ზღაპრის დასასრულს „ჭირი იქა, ლხინი აქა“-თი დაგვამშვიდა.

ისტორიას წინ ავყევით და ერაზმ როტერდამელს მივუგდოთ ყური: „სხვა რომ შეიყვარო, უწინარეს ყოვლისა, თავი უნდა შეიძულო“, – ბრძანებს დარბაისელი და, განა ასე არაა? მაგრამ ვის ძალუძს იგი, თუ არა „სულით ავადმყოფს“?

„არ არს თვისება, რომელიც სრულიად და განუყოფლად ბატონობდეს ჩვენში“, – ეჩვენება მიშელ დე მონტენს და ცდება „ესე“-ს ფუძემდებელი. დიახაც, რომ სრულიად და განუყოფლად ბატონობს ჩვენში ფესვმაგარი ეგოცენტრია, გაჩენის დღიდან ხახა დაბჩენილი და უძღები.

სიტკბოსმოყვარულმა ეპიკურელმა ლორენცო ვალამ არც კი დამალა გულისნადები და წარმართული ვნებით „ეგოს“ კერპს ემთხვია: „მინამ მოკვდავთ აურაცხელი სიკეთე შესთავაზა, ჩვენი საქმეა მისი მოხმარება“, უფრთხილდითო, რომ „დამწუხრებულის შემხედვარემ მხიარულის სიტკბო არ წაიმწარო“-ო, – დაგვარიგა.

ცდებოდა დიდი გოეთე, კაცისშობილზე კეთილ იმედებს რომ ამყარებდა. გულუბრყვილოა აზრი მისი: „მე მუდამ ასე მგონია, ადამიანის აღნაგობა (გარეგნობა) უნდა იყოს თავად ის საუკეთესო ტექსტი, რომლისგანაც საგრძნობელსა და სათხრობელს ამოვიკითხავთ ხოლმე“. ამით ბანქოს მეფეს თუ იტოვებდა იგი იმ რწმენით, რომ მით ამოხსნიდა კაცის ბუნების გამოცანას.

ადამიანმა კარგად შეიმეცნა გარეკანის ფსიქოლოგია. იაზრა, რომ მთავარია იგი იყოს თავსართი ასოებით მომგებიანად მოკაზმული, საგულდაგულოდ შეფერილი, თორემ ფურცლებზე დაწერილი რა ბედენაა. ვინ გადაშლის, ვის აქვს ამის დრო, ან სურვილი?

ცხოვრება ხანმოკლეა, თანაც მალემსრბოლი. მას უნდა დაეწიო, მეტი მოასწრო, მეტი მობლუჯო... თორემ მიქელ გაბრიელი თავს რომ წამოგადგება, ბოლმა დაგახრჩობს – ისე წაველ, ყველაფერი ვერ ვიგემო.

გარეკანზე რომ თქვა, ამიტომ შეცდა გოეთე, მონტენი კი არა: „მართლაც, როცა კაცს სრულიად შიშველს წარმოვიდგენ, წარმოვიდგენ მის ნაკლსა და ხინჯს, მის ბუნებისმიერ არასრულყოფილებას, ვხვდები – ჩვენ მეტი გვაქვს მიზეზი სხეულის დაფარვისა, ვიდრე ცხოველთ. ამიტომაც უნდა დავესესხოთ მათ, ბუნებისაგან უხვად შემკულთ, შევიმოსოთ და გავმშვენდეთ ფარჩითა და ბენვეულით“.

ბედნიერნი იყვნენ ანტიკის გენიოსები. სწორედ იმით, რომ სწამდათ ჭეშმარიტებისა და სჯეროდათ ადამიანის. რენესანსის ტიტანებიც ქმნიდნენ ძლიერთა შორის ძლიერთ – დავითს, მოსეს; უმნიკვლოთა შორის უმშვენნიერესთ – ჯოკონდას, ლიტას. შემდეგ? დიდ ეპოქებს შობდა ისტორია. განუმეორებელს ტოვებდა დედამიწაზე, ქებათა ქებას ასხამდა ულამაზეს ნამოქმედარს და... მასთან განუყოფელ ხელმარჯვე სიყალბეს ცხოვრებისას. ამას კარგად მიხვედრილმა მე-18-19 საუკუნეთა ხელოვან-მოაზროვნეებმა ისედაც მიმალული, საიმედოდ გადამაღეს, რომანტიზმის იდეალებისაგან შეკერილი საბანი გადაახურეს და გადაულოცეს მომავალს. მომავალი კი დიდებული მეოცე საუკუნე შეიქნა. მიფხრენილ-მოფხრენილი სულით, ცუდად დაფარული სიშიშვლითა და ციკლოპური პარადოქსებით, ფროიდისტული ნევროტიზმით დაუძლურებული და გოლიათური სიყალბით გაბერილი...

„ეგო“ საზეიმო მანტიით იმოსება ხშირად.: პატივმოყვარეობით იქებს თავს. ტრიბუნიც ხდება და პათოსით ბრძანებს: „ან კეისარი, ან არაფერი“-ო.

რომის სენატის წინ წამდგარ გაიუს იულიუს კეისარივით ლაკონიურ სტილში მოაქცევს თავის ტრიუმფს: *veni, vidi, vici* (მოველ, ვნახე, ვძლიეო). მრავალზე ჯადოსნურად მოქმედებს პრიალა მანტია. ისე აბრმავებს და აშეშებს, რომ ვერვინ ბედავს მისი კალთის გადანევას... ანგარება, პირმოთნეობა, თავხედობა, სიძუნწე და სულწასულობა ამ კალთებქვეშ დაფარული ბინძური საცვლებია, საუკუნეების მანძილზე ტანთგაუძრობელი.

უზენაესმა ვერ შეძლო ადამიანის ბუნებაში მექას აგება. „ეგომ“ შეძლო მხოლოდ თავისთვის. სცილა და ქარიბდა მიუყენა მის კარიბჭეს პილიგრიმების შესაძრწუნებლად. მექაში ღორი მოამრავლა უძღებმა და მით იწყო კვება. „ღორი იყო აღმოსავლეთში წყვდიადისა და ნგრევის სიმბოლო უხსოვარ ჟამიდან“...

რამდენიც არ უნდა აუნიოს მარციალმა კალთა ვენერას, ვერ შეძლებს მისი სიშიშვლის ჩვენებასო სრულად. ასე მოსდის ამ სტრიქონების დამწერსაც. ამოდ დაიფანტნენ ასოები, აზრი დაუწერელი დარჩა. კვლავაც დაიბნევიან ისინი და შეიკვრებიან. რა გამოლევთ მათ.

დრონი ღპერთობენ (თავისუფალი კარიაციები დროის თქაზე)

თემა. დრო ჩუმი. გართმევს და გპირდება. რას? ვერაგულად სდუმს. სდუმს, როცა გტაცებს და მაშინაც, როცა გპირდება. კიდევ კარგი, რომ წართმეულს ვერ ხედავ და დაპირება ნათლის სვეტად გეზმანება.

ვარიაციები.

იემენის კობრას მსგავსია დრო. მიზანში ამოგიღებს, გაგაბრუებს, ძეძვნარში გაბორიალებს გათვალულს: სულს არ ამოგხდის, შემოფლეთილ-შემოძარცულს მიგაგდებს და თვალს არ მოგაშორებს, რომ ტანტალოსმა არ გაბედოს თავის შველა. ვინაც უცდია – ამოდ. გაცრეცილა და შემოფლეთილა მაინც.

დრო დასცინის ყველას და ყოველივეს.

სატანურია მისი მდუმარე სიცილი. გოგ და მაგოგივით ყოვლისშემძლე და თავზარდამცემი. დემიურგზე უძლიერესი. არვის გაუზომია ძალა მისი, არც არვინ უფრთხის უხილავს, პირიქით, სიამით ელის, ელის ბოლომდე. ის კი იტყუებს, როგორც ცირცვა ბურუს სივრცეში და თვით პირსახეს განურიდებს ავით შეპყრობილს.

ცბიერი თემიდაა დრო.

თავის თვალსაკრავს უჩუმრად იხსნის და მით ქვეყანას მზრუნველობით თვალს უხვევს – თვალისჩინი შუქმა არ დაუზიანოსო. სასწორს ხელს შეაცოცებს და არავინ ხედავს, რა გადასწონის – ფერწასული სიცრუე, თუ შეფაკლული ჭეშმარიტება.

გადანონილს ხელში უტოვებს თვალდაბნელებულს, ზანტად ჩაუვლის და ჩაიქირქილებს: კისერი გიტეხიათ, კინჩხიც მიგიყოლებიათ.

ეძიეთ, რა იყო და რა არა, ილილინეთ „იყო და არა იყო რა“... შემდეგ?

„ასე უნდა იყოს!“ – თაღმუდების კონად იქცევა, ზვინად დადგება და ჩალის ღეროზე ამხედრებულ წუთისოფელს ზედ დაანვება.

დრო კეთრია.

შლის და არ ჩქარობს. აცლის. ჭაშნიკს უღებს ნამოქმედარს.

მზაკვარი და მუხანათია. ჯერ კიდურებს შეუდგება, ნელინელ ლეჭავს, ფქვავს და არბილებს, გაქცევის ძალას მიხრწნის პირამდე მიიყვანს და ასე ტაატით გაჰყვება. დღეს ყურს ჩამოაცლის, სმენას წარსტაცებს, ხვალ ყნოსვას მოუსპობს, ზეგ ყელს მისწვდება, სუნთქვას შეუკრავს. გულს უეცრივ გაგლეჯს – გეყო ძგერაო. თვალებს დატოვებს ბოლოსთვის, მხოლოდ თვალელებს, რომ დაანახვოს დაშლილი გვამი საკუთარი, რომ დატკბეს იმ თვალთა ტანჯვით, საკუთარ ფლეთას რომ უცქეროდა დამღიერებული.

დრო სფინქსია, გამოუცნობი, აზრს ვერ უპოვი. იგი კლავს და იგი ბადებს, რომ ისევ მოჰკლას, იგი ართმევს და იგი აძლევს, რომ კვლავ წარსტაცოს, იგი სჯის და აპატიებს, რომ კვლავ დასაჯოს. აბა, სადაა აზრი, მისი სათავე და დასასრული, ვინ იტყვის, ნეტავ?

ომეგაც, ალფაც დრო არის და ნისლიან კარებს უსუსურად აწყდებიან გათანგულები.

უპოვნელია დროის აზრი. ამის მოსურნეს იმ კაცივით დაემართება, თავის ქალა რომ გააპო, ტვინი აქექა – ჭკუას ვიპოვიო.

დრო იანუსია. საოცრად მსგავსი ორი პირსახით. ერთს „იყო“ ჰქვია, მის ტყუებს – „იქნება“, მათი გარჩევა ბრძენთ მოძღვარსაც გაუჭირდება. გულდაჯერებულია „იყო“. „ის მშვენიერი ზღაპარი ჩაკვდა, დრომ წარიტაცა“, – მასზე იტყვის მითთამთხრობელი. სხვა კი იგოდებს, – „როდის და რატომ?“ – ცრემლებს დააფრქვევს. დაარიგებს ჭკვათამყოფელი – „მიტომ იყო, რომ ისე,

ასე“. აილენება უჩვეულო მოლანდებად ნიმფა „იქნება“. მშვენიერი ზმანება კალიფსოს მსგავსად ხელს დაგიქნევს ლაინისფერს, შეგიტყუებს ნისლიანში და არ გიჩვენებს, როგორ ახსნის დრო კლიტეებით დამძიმებულ წიგნს შვიდბეჭდიანს და გამოგზავნის დესპანს აბადონს მაუნყებელს გარდუვალისას.

კაციჭამიაა დრო

კაცთაგან მშვენიერს ეტანება უფრო. გემო იცის კანიბალმა. ხარკს ახდევინებს და მასაც უხდიან. ასი მახინჯი ერთს თვალნარმტაცს მიჰგვრის და თავი ფონს გასული ჰგონია. პუნიკურად ლმოზიერი კი არ ჩქარობს, ჯერ მშვენიერს შეეცევა და მერე იმ ასსაც დააყოლებს. და განა სხეულს ეტანება მხოლოდ? ასე რომ იყოს, რა უშავს. სულს ეძალება. კლანჭებში მოგდებულ თავგვივით ათამაშებს ავადმყოფურის ნებიერებით, აწრუნუნებს, ჭყლეტს და მოთენთილს კმაყოფილებით გადაისვრის წვალებით დამტკბარ-შეზარხოშებული. ხორცშესხმულთაგან ვინ განდგომია დროს? მხოლოდ ის, ვისაც თვით განდგომია იგი... და მაინც მუშტს უღერებენ კაციჭამიას დაბანგულ-ალერღილები, ეჭიდებიან, ერკინებიან და საკუთარ სისხლითვე განიბანებიან. ჭკვათამყოფელნი ზიზლით აფურთხებენ განბანილთ და ლიცლიცით ეაჯებიან ციკლოპს. ოთხზე დგომით ეაჯებიან. იმავე ყოფაში თქვლეფენ სალაფავს ნაბოძარს ლმოზიერებისას, სავსეს მშვენიერის მეტაფორებით, უტკბილესი ჰიპერბოლებით, სრიალა მოსახვეჭელით... და ზენამოჯდებიან შემალღებულზე მოსანელებლად, ვით ოქროს ბუდა აპოთეოზზე ფეხშეკეცილი... ჰომეროსული ხარხარით ჩამოიქროლებს სწრაფი სამუმი საჰარისა დროსგან გზავნილი, აღიგვებიან პირისაგან მიწისა ბუდადქცეულნი.

ამ სტრიქონების დამწერს ერთ მეკალმესთან ამოუკითხავს:

„მწერალი გვევლინება ადამიანთა ცხოვრების დარაჯად, მასასადამე დამცველად“. ურწმუნია აზრი იგი, მწერლობა უჩემებია, დამცველად გამოსულა უდაბნოსა შინა მლაღადებელი:

სულიერნო, გეშინოდეთ დროისა და განერიდეთ. განერიდეთ, ვითარცა კობრას, კეთრს, ცირცეას, მით იცილებთ ბედ-ილბალს გაცრეცილ-დაფლეთილისას; განუდექით იმ ღვთაებას, რომაელებს იანუსი რომ შეურქმევიათ, და იღმერთეთ ღმერთი ჭეშმარიტი. განერიდეთ დროსა და იგალობეთ: „ჟამი ღვთისა – ჟამი ნეტარი“...

წყეულმც იყოს, მკრეხელო, ყორნის ხმაზე დაწერილი შენი ფურცლები! დე, ასე იყოს, თუკი გიშველით.

„Les confessions“

„აღსარება“

აღსარება ძლიერი მრწამსი იყო ერთხელ შობილთათვის. ბავშვობიდან იძენდნენ მას და პერსეფონას სამეფომდე თან დაატარებდნენ მოუშორებლად. მორალის მქადაგებელიც იყო და სატიკივართა მომარჩინელიც. სულის განმნმენდიცა და იმედის მიმცემიც.

ღვთის ტაძარში მოფარდულს იქით შესული უკეთურობისგან თითქოს გათავისუფლებულ-განმნმენდილი უბრუნდებოდა სამყაროს.

ასე ქმედებდა მუდამ, როცა სინდისის ქენჯნა შეაწუხებდა ხოლმე. აღსარება უბრალო რამ რომ ყოფილიყო, ასე არ დამკვიდრდებოდა ცხოვრებასა და, მეტადრე, ხელოვნებაში.

ყველა ეპოქის დიდ ადამიანს მოსწყურებია, თაობებისთვის დაეტოვებინა საკუთარი „confessions“. ჯერ კიდევ როდის, ავგუსტინე ნეტარი, პირველმა რომ შექმნა ლიტერატურული ფორმა „აღსარებისა“, გამოგვიტყდა ხმამაღლა: „რაი არს არსება ჩვენი? სული და სხეული. რომელი ჯობს ერთაგან? ჭეშმარიტად, სული. რას უქებენ სულსა? ვერას ვხედავ, სილამაზისა გარდა. რაი არს სილამაზე სხეულისა? შესიტყვება ფერთა ფერის სიამით შეზავებული. და იგი სახე მშვენიერია ჭეშმარიტებაში თუ სიცრუეში? ვინ არ ირწმუნებს, რომ მშვენიერია ჭეშმარიტებაში. სად არს იგი ჭეშმარიტი? სულში. და თუ აგრეა, გიყვარდეს სული სხეულზე მეტად. სულის რა ნაწილშია ჭეშმარიტება იგი? გონებასა და განნათლებაში. რა ეჭიდება მას? შეგრძნება. მაშ, ძალითა ყოვლითა სულისა საჭიროა შეერკინო შეგრძნებასა. მაგრამ

რაი ვქმნათ, უკეთუ გრძნობის ნივთი გვანიჭებდეს ჩვენ უდიდეს-სა ნეტარებასა? არ არს საჭირო მონიჭება მისი. როგორ მიაღწევ ამას? ჩვევით გაძევებისა მისისა და ჭეშმარიტად მშვენიერისკენ ლტოლვისა ჩვევით. რა იქმნების უკეთუ სული განუტევებდეს? მაშინ განუტევებს ჭეშმარიტება“.

„აღსარება“ სხვებმაც მრავლად დაგვიტოვეს. ყოველი თით-ქოს თავისი დროის აღსარებასაც გამოთქვამდა. თუნდაც ჟან ჟაკი. უცნაური და ჯიუტი ყოფილა ეს კაფანდარა ახირებული. თავისი დროის ხალხს ხომ აურია გონება, ბრძენ ვოლტერსაც გა-უმნარა დღეები და, წარმოიდგინეთ, დღესაც მისი სენსუალიზმი ბევრს უჯდება ჭკუაში. აღიარებდა ჟან ჟაკი და ჯიუტად სწამდა კიდეც თავისი. აი, თუნდაც ეს: გონება გვატყუებს, გრძნობა კი არ გვატყუებს არასოდესო („a raison nous trompe, mais le sentiment ne nous trompe jamais“).

დეკარტსა და ვოლტერს ნიშნი მიუგო: მე უკვე ვგრძნობდი, ვიდრე დავინწყებდი აზროვნებასო („je sentis avant de penser“), თქვა და სენტიმენტალიზმის მამამთავრობაც დაიმკვიდრა. აღი-არებდა იმასაც, რომ საკუთარი ხუთი შვილი სახლიდან უპატრო-ნოთა თავმესაფარში გაყარა და სინდისი აღსარებით დაიმშვიდა – მე არ დამიმაღავს ეს საქციელი არავისთვის, რადგან არაფერს ცუდს მე მასში არ ვხედავდიო. სხვა რომ არ იკმარა, ისიც თქვა: კაცი, რომელიც აზროვნებს, კაცი კი არა, გადაგვარებული პი-რუტყვიანო („homme qui medi t est un animal deprev“). აღიარება მით არის კარგი, რომ შენდობა მოსდევსო, ნათქვამია. შეუნდო კი-დეც ისტორიამ რუსოს სულის აღრევის ცოდვები. გენიოსურად შეუნდო.

„აღსარებას“ ვერც რომანტიკოსთა აფორიაქებულმა სულმა აუარა გვერდი. სინამდვილე რომ ელიარებიანა, იდეალებისათვის ცოტათი მაინც უნდა შემოეტეხა ფრთები. ძნელი იყო აღბათ, მაგრამ მიუსემ გაბედა და შემოატეხა კიდეც იდეალებს ფრთები თავის „საუკუნის შვილის აღსარებაში“. ცრემლით აღიარა უძ-ლურება ნებისყოფისა, ფლიდობა და მზაკვრობა ცხოვრებისა,

განწირულება მისწრაფებებისა და უსამართლო ტრიალი ფორტუნის ბორბლისა.

„აღსარება“ ოდენ ლიტერატურის საკუთრება როდია. იგი ხელოვნების სხვა სახეობებშიც არსებობს. ფერწერასა და ქანდაკებაში მას „ავტოპორტრეტი“ ჰქვია, ახალი თეატრიც ცდილობს დაისაკუთროს „ავტოტიპი“ და ნუ გაიკვირვებთ, თუ ყოველი ჩვენგანის „პირად საქმეში“ სწრაფმკერით დაბმული, ჩვენივე ხელით შექმნილი „აღსარება“ აღმოაჩინოთ. სწორედ ის, ავტობიოგრაფია რომ შეურქმევიათ. ირონიაა, მაგრამ ჯიუტი.

ავტობიოგრაფიის წერისას თავხედიც შებოჭილია. წვალბოს. სიტყვებს ანგარიშობს. ეძალება ფურცლის შევსებას და როცა თვალწინ საკუთარი „მე“ ორიოდ სტრიქონით მორიდებით აიტუზება, ჩაფიქრდება და კრიალოსნის მძივივით ნელა, გულდასმით საკუთარი არსების აკრეფას იწყებს.

ამ წუთებში თავის აღსარებაში უხვი და გულწრფელი რომ იყოს, არ გაეცქცეს მწარე სიმართლეს, გაბედულად გახსნას „მე“-ს ჩახლართული კვანძები... შეევსება ფურცლები უანგარიშოდ, სიგრძე-სიგანით შეხედავს თავს და მხატვარიც რომ არ იყოს, ისე შექმნის შეუფერავ ავტოპორტრეტს თავისას.

ღრმა „es confessions“ ფორმითა და არსითაც. საუკუნეებში დააბიჯებდა ტრიუმფატორივით, მაგრამ ჩვენს დღეებს მოღწეულმა, წაიბორძიკა და ჩაიკეცა. ჩაკეცილი კი არა, ზღაპრული მალემსრბოლი ვერ გასწვდება ჩვენი საათების შემღილ ფეთქვას. აღსარებას კი მყუდრო მოფარდული, მშვიდი ტაძარი და... სინდისი სჭირდება.

აღსარება რიტუალია. ყოველი ატარებს მას შეგნებითა თუ ქვეცნობიერად, ნიჭისა და გასაველიანობის კვალად, საკუთარი თავისა თუ სხვათა წინაშე, მიიჩნევს თუ არა იმად, რადაც შუა საუკუნეების დომინიკელს ასირიული წარმართობა მიაჩნდა. არც ტაძრის მოფარდული სჭირდება, რადგან მრწამსი შეუძლია გაუცვალოს ან მიჰყიდოს ვინმეს. „ინდულგენციასაც“ არ სჭირდება წმიდა სავანე და სინდისი. მასაც გრძელი ისტორია აქვს უკან

მოტოვებული. ისეთი, რომ თუკი წაართვი, ძირიანად მოსპე, და-
ამცირე, მოკალი, გაძარცვე, დაასმინე – მცირე საფასური გაი-
ლე ცოდვის მოსანანიებელი „ბილეთისათვის“ და ასე გაუდექი ამ
ცხოვრების ცუდად გატკეპნილ გზას.

თუ იუმორს გესლი ვერ მოვაშორე, ვერ შევძელი, ალბათ, ჩემი
აღსარებაც მასში გამოსჭვივის...

Каприз Das Ewigweibliche Вечноженское

Всегда подшучивала я снисходительно над стариком Руссо за формулу – „я чувствую, прежде чем подумаю“ – казавшуюся неконтролируемым баловством и позёрством давно ушедшего мировидения.

И что-же, ...поспешила я в своей снисходительности.

Да, сейчас уже не слышится мне антиномией парадокс чудачка – мыслящий человек – животное.

Надо было дотянуться до высот этого парадокса, дабы с недо-верием покосится на незыблемый картезианский авторитет „Cogito, ergosum“.

Почему, вдруг, включила я регистр эссеиста? Почему-бы нет! Разве нельзя написать эссе на тему „Вечноженское“?

В каком множестве граней предстает пред строкой дивно цельная сущность – Вечноженское!

Грани светятся, переливаются в изобилии спектров – имён, пересекаются, узлом завязываются в одно, труднонаходимое слово.

И всё-таки находимое.

Слово это вырастает из глубин своей непостижимости, как стремящийся, непересекающийся луч из недр бытия...

Вечноженское – фантазмагорический узел понятий – весом в Крест, длиной в Голгофу, цветом Пьеты.

Вечноженское – Поступь Дианы, Руки Марии, Подол Веры, Надежды и Любви.

Вечноженское – Поклон Скорби, Молчания, Слезы и Утешения. О, Ewigweibliche, если ты есть, имя тебе Вечность!

„Я чувствую, прежде чем подумаю“, – повторяю я... и верую.

კაპრისი ფერთაბრძოლა

ბრეიგელისეული თვალებით ხედვა გლლის, დალტონისტად გაქცევს, განისლიანებს.

ხანგრძლივი ნისლიანობა კი სპლინით აავადებს სულს. ინვიმოს მაინცა ღვართაჟად. ცისარტყელა გადაიჭიმება ჩამოქცევის შემდეგ.

მისი ფერები გჭირდება... სიცოცხლიანი, ნათელ ფერთა კავებად დაწნა და მხრებზე ჩამოშლა გჭირდება.

თუმც იცი – ზღაპრულ ფიფქიასავით ჩამოდნება უდროოდ იგი და ყინულით დაამძიმებს მხრებს ცივი სუნთქვის შემდეგ. მერე ისევ რუხი და შავი კაბადონი გადაიზიდება გარდუვალად... მაინც გსურს ფერთა ნუთიერი ზმანება, თუნდაც ნუთიერი. სავსე და მიწიერი ფერებისა. რენუარისა და გოგენის. სარდონიკულად გაიღიმებს ევა – ზექალად რომ იტყუებდი თავს ჩემდაგვარო, – გეტყვის თითქოს და გულში იზეიმებს ყოველი ზეობის დამმინებელი.

საუკუნო წყევლა თან სდევს მაცდუნებლის მოდგმას და ალბათ, ამიტომაც იღიმება იმედიანად. მაინც ზექალი იზეიმებს და თუ დასჭირდა, თავისი ხელით დაშლის დაწნულ კავებს ნათელ ფერებისას, ფერფლისფრად აქცევს და... ისევ რუხ ფერს მოუხმობს სამარადისოდ.

ასე იძიებს შურს ხორცისფერზე. მაგრამ ვისზე – დამნაშავეზე?

შექსპირმა ხომ თქვა, არ არს ქვეყნიერებაზე დამნაშავეო.

უბო ბეზე, ბბო ჰაჭმბოა -
სადაც ჯამბოა, ბაქსამბობობა -
სყველასა ღობო

სმ ბობსა ჯოყა ჰამბო ჯობამბო -
ბამბობამბო სლამბობა,
ხეძს ბობსო ჯობობობობო
ფგლგო მსუმბს ჯოყა

ABSCHIEDNAHME

IM JULIUS GRIENEISEN HAUS

Prof. Dr.
Inga Bakhtadze

Am Donnerstag, 05. Januar 2023
um 13.00 Uhr

GRIENEISEN BESTATTUNGEN
GRIENEISEN

ინგა ბახტაძე (დ. 31.10.1940, თბილისი – გ. 28.12.2022, ბერლინი) – მუსიკათმცოდნე, პიანისტი, ისტორიკოსი (კულტუროლოგი), ხელოვნებათმცოდნე, პედაგოგი.

განათლება:

1959 წელს დაამთავრა თბილისის „ნიჭიერთა ათწლედი“, 1966 წელს კი ვანო სარაჯიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია (საფორტეპიანო).

მოღვაწეობა:

1966-1969 წლებში იყო თბილისის პირველი სამუსიკო სასწავლებლის პედაგოგი (ფ-ნო); 1966-70 წლებში ასწავლიდა თბილისის VIII სამუსიკო სკოლაში (ფ-ნო), 1968 წლიდან კი ვ. სარაჯიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის პედაგოგია. 1976 წლიდან ესთეტიკისა და ხელოვნებათმცოდნეობის მთავარი მეცნიერ-მუშაკია, 1970-1979 წლებში სავალდებულო ფორტეპიანოს კათედრის მთავარი პედაგოგი, 1979 წლიდან კი მეთოდისა და პედაგოგიური პრაქტიკის კათედრის დოცენტი.

ხელოვნებათმცოდნეობის კანდიდატი (დისერტაციის თემა „მუსიკის სოციალური პრობლემის ფუნქცია XIX ს-ის II ნახევრის ქართული განმათვისუფლებელი მოძრაობის იდეურ-ესთეტიკურ პროგრამაში“, 1978 წ.), ასევე ისტორიის (კულტუროლოგიის) მეცნიერებათა დოქტორი (დისერტ. თემა „ქართული მუსიკალურ-ესთეტიკური კულტურის განვითარების ძირითადი ისტორიული პრობლემები“, თსუ. 2002 წ.); 1980 წლიდან კომპოზიტორთა კავშირის წევრია; 2002-2010 წლებში გახლდათ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პოლიტოლოგიის ინსტიტუტში განყოფილების ხელმძღვანელი, პროფესორი, დოქტორი, 1993-2009 წლებში კი ჟურნალ „ქართველოლოგიის“ რედაქტორი. ავტორია წიგნებისა: „ქართული კულტურა – დასავლეთი“ (2001) და „მიჯნები“ (2014).

პუბლიკაციები:

ინგა ბახტაძის კრებულები და სტატიები იბეჭდებოდა გაზეთ „ლიტერატურულ საქართველოსა“ და სხვადასხვა პერიოდულ გამოცემაში; სტატიები „ახალი ქართული ოპერა“ (1973) და „დავით მაჩაბლის მუსიკალური ესთეტიკა“ (1978) გამოქვეყნებულია ჟურნალ „საბჭოთა ხელოვნებაში“.

